

ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΣΙΕΚΟΣ

**ΟΙ ΤΣΙΕΚΑΤΕΣ
ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΧΩΡΙΟΥ**

Ιστορία, αναμνήσεις και δημιουργικότητα

**ΔΙΓΛΩΣΣΟ ΕΡΓΟ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ
ΑΛΒΑΝΙΚΑ**

ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΣΙΕΚΟΣ

**ΟΙ ΤΣΙΕΚΑΤΕΣ
ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΧΩΡΙΟΥ**

Ιστορία, αναμνήσεις και δημιουργικότητα

**ΔΙΓΛΩΣΣΟ ΕΡΓΟ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ
ΑΛΒΑΝΙΚΑ**

ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΣΙΕΚΟΣ

Γεννήθηκε στο Ελευθεροχώρι του Δελβίνου το 1943. Τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο στο χωριό, το 7-τάξιο και το Λύκειο στο Δέλβινο το 1961. Το 1970 αποφοίτησε από τη από τη Σχολή Γεωπονίας στο Ανώτερο Γεωργικό Ινστιτούτο στα Τίρανα.

Για 13 χρόνια εργάστηκε στην Επαρχία Αγίων Σαράντα στον τομέα της Γεωργίας και Παιδείας, αρχήαγρονόμος του Γεωργικού Συνεταιρισμού Γράβας 1970-1972, μετά στο Γεωργικό Λύκειο της Λιβαδειάς 1972-1973 και από το 1973 μέχρι το 1982 στη Γεωργική Επιχείρηση της Βρήνας, ως αρχήαγρονόμος.

Το 1982 μετατίθεται στα Τίρανα, στο Υπουργείο Γεωργίας ως αρχήαγρονόμος στην Διεύθυνση Γεωργικών Συνεταιρισμών έως το 1994. Μετατίθεται στην Διεύθυνση Γεωργίας των Τιράνων, αργότερα , στην Γενική Διεύθυνση Σπορών και το 1998 διευθυντής της Επιχείρησης Γεωργικών Εισροών, ενώ

το 2002 διευθυντής του Ινστιτούτου Ελέγχου Σπορών και Δενδρυλλίων και το 2004, επιστημονικός συνεργάτης στο Ινστιτούτο Εδαφολογίας Τιράνων μέχρι το 2005 όπου συνταξιοδοτήθηκε.

Στα χρόνια της δραστηριότητάς του έχει γράψει πολλά επιστημονικά και προβληματικά άρθρα για τη γεωργία σε εφημερίδες και περιοδικά. Είναι συνσυγγραφέας έξι βιβλίων για την γεωργία και έχει συμμετάσχει σε διάφορα εθνικά και διεθνής αγροτικά προγράμματα.

Το 1992 του απονεμήθηκε ο επιστημονικός τίτλος «**Υποψήφιος της Επιστήμης**», ο οποίος το 1993 μετατράπηκε σε «**Δόκτορας της Επιστήμης**», ενώ το 2000 του απονεμήθηκε ο επιστημονικός τίτλος «**Αναπληρωτής Καθηγητής**».

Στη μνήμη των γονιών μου Μιχάλης και Αναστασία Τσιέκο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι αρετή και σοφία όταν ο άνθρωπος γράφει όπως σκέφτεται και για αυτό που αγαπά περισσότερο και γίνεται σαν μια κρυστάλλινη πηγή που ρέει καθαρό νερό μέσα στην καρδιά και στην ψυχή του. Αυτά τα συναισθήματα είναι βαθιά ριζωμένα στην ψυχή μου, σαν ένα πράσινο γεμάτο λουλούδια.

Κατά τη διάρκεια της ζωής μου, χάρη και από το επάγγελμά μου, έχω γράψει βιβλία και πολλά άρθρα για φυτά και σπόρους, για την εφαρμοσμένη επιστήμη, τεχνολογία και γεωργική ανάπτυξη, καθώς και ορισμένα άρθρα για τους εξέχοντες ανθρώπους του χωριού μου και για το Ελευθεροχώρι, η γενέτειρα μου, όπου ήταν τα μάτια μου, όπου ήταν η ψυχή μου. Το άρωμα του χωριού, οι συμπατριώτες, οι φίλοι παιδικής ηλικίας, ειδικά οι συγγενείς μου, παρόλο που είμαι απομακρυσμένος και για σχεδόν 40 χρόνια μένω στα Τίρανα, όλα μου δίνουν νοσταλγία, σεβασμό και αγάπη.

Στο αγαπημένο μας Ελευθεροχώρι, μεταξύ των 28 φυλών που έχει το χωριό, η φυλή των Τσιεκάτων (με το επώνυμο Τσιέκο) ήταν όπως όλες οι άλλες φυλές, αλλά το ιδιαίτερο πράγμα που πρέπει να τονιστεί είναι ότι ήταν ταλαντούχοι αμπελουργοί, παράγοντας κρασιά υψηλής ποιότητας και μεγάλες ποσότητες, οι οποίες δεν καταναλώνονταν μόνο από τις οικογένειές τους καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, αλλά ήταν επίσης γνωστές για το εμπόριο οίνου στο Δέλβινο και όχι μόνο. Η αμπελουργία και η καλλιέργεια φρούτων γενικά παρείχαν ένα καλό μέρος του εισοδήματος των οικογενειών της φυλής Τσιέκο. Ήταν γενικά αρκετά εργατικοί, είχαν απαιτήσεις στη ζωή, με βιοτικό επίπεδο πάνω από τη μέση οικογένεια του χωριού, και ήταν αξιοθαύμαστα μέλη της οικογένειας.

Από καλή θέληση, για τις σημερινές γενιές των Τσιεκάτων, και για τις επόμενες, καθώς και για όσους ενδιαφέρονται, προσπάθησα να γράψω αυτό το βιβλίο, «**Οι Τσιεκάτες του Ελευθεροχωριού**», παρουσιάζοντας όχι μόνο το γενεαλογικό δέντρο, την περιγραφή των κλάδων της φυλής, πορτρέτα ορισμένων προγόνων που έχουν αποβιώσει, όπως τους έχω γνωρίσει προσωπικά και όπως άλλοι τους περιέγραψαν, συνοδευόμενο με φωτογραφίες, όσο μπορέσαμε να εξασφαλίσαμε.

Κατά τη συλλογή δεδομένων, αναμνήσεων και περιγραφής της προσωπικότητας των προγόνων, με φωτογραφίες αρκετών γενεών της φυλής Τσιέκο, έγινε κάθε προσπάθεια και χρησιμοποιήσα όλες τις πιθανές επίσημες πηγές. Επίσης συνεισφέρανε και πολλοί άνθρωποι από τη φυλή μας, μάλιστα και εκτός φυλής που γνώριζαν τους προγόνους και δεν ζουν επί του παρόντος. Είναι πολυάριθμα και παρά τη συμβολή που έδωσαν, θεώρησα να μην τους αναφέρω ονομαστικά, αλλά όλοι οι συνεισφέροντες; αξίζουν ιδιαίτερες ευχαριστίες.

Εν τω μεταξύ, θέλω να ζητήσω συγγνώμη για τυχόν ανακρίβειες, αλλά εγγνώμαι ότι έγινε χωρίς τη θέλησή μου. Παρακαλώ, όλοι όσοι μπορεί να βρουν ανακρίβειες, ή παραλείψεις στα δεδομένα, μην διστάσετε να με ενημερώσετε, διότι στην πιθανή ανατύπωση θα κάνουμε τις απαραίτητες βελτιώσεις.

Δεν ισχυρίζομαι ότι το βιβλίο «**Οι Τσιεκάτες του Ελευθεροχωρίου**» είναι εξαντλητικό, αλλά είναι μια αρχική προσπάθεια που μπορεί να ενθαρρύνει άλλους διανοούμενους του χωριού, όπου κι αν βρίσκονται στον κόσμο, να γράψουν για το χωριό, για τις προσωπικότητες που γεννήθηκαν στο αγαπημένο μας Ελευθεροχώρι, ή σε άλλα μέρη, αλλά προέρχονται από το χωριό μας, για τις φυλές τους, για κάθε γεγονός που έχει αφήσει μια εντύπωση στη μνήμη των γενεών κ.λπ. Από όσο γνωρίζω, η αγαπημένη μας χωριανή Αφροδίτη Πέκου Κυραμά, που αποβίωσε ξαφνικά και πρόωρα, δούλευε και βρισκόταν στο τέλος μιας μονογραφίας για το Ελευθεροχώρι. Απ' ό,τι έχω ενημερωθεί πρόσφατα, αυτό το βιβλίο έχει εκδοθεί.

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου «**Οι Τσιεκάτες του Ελευθεροχωρίου**» κάνω μια σύντομη περιγραφή του Ελευθεροχωρίου. Για αυτό βασίζομαι σε ορισμένα δεδομένα που έχω εξαγάγει από το Κεντρικό Αρχείο του Αλβανικού Κράτους, δεδομένα του 1945 από τα αρχεία του Μητρώου του Ληξιαρχείου των Τιράνων και του Δελβίνου. Εν τω μεταξύ, χρησιμοποίησα δεδομένα από το άρθρο «**Αγάπη και νοσταλγία για το χωριό μου Ελευθεροχώρι**» που δημοσίευσα στην εφημερίδα «**Λαϊκό Βήμα**» με ημερομηνία 20 Μαΐου 2005, στο βιβλίο «**Τα ελληνοχώρια μας**» του Σπύρου Πέκου, στο βιβλίο «**Enciklopedia e Delvinës dhe e Sarandës**» (Η Εγκυκλοπαίδεια του Δελβίνου και των Αγίων Σαράντα) του Αποστόλου Πάγκου, στο βιβλίο «**Γενεαλογικά δέντρα της Κάτω**

Λεσινίτσας» του Ελευθέριου Ντάλλα κτλ., στο περιοδικό «**LEKA**», αριθμός 7 , Ιούλιος 1936, που δημοσιεύτηκε στη Σκόδρα, καθώς και στα χειρόγραφα του **Βασίλη Ντούρου** και στα απομνημονεύματα του πατέρα μου **Μιχάλη Τσιέκου**, του **Γρηγόρη Τσιαλίκη**, της **Γαρυφαλλιάς Τσιέκου** κ.λπ.

Αυτό το μέρος περιγράφει τη γεωγραφική θέση του Ελευθεροχωρίου, μια ιστορική και δημογραφική επισκόπηση των αρχών του χωριού σύμφωνα με τη λαογραφία, τη σύνθεση από φυλές, τον πληθυσμό σε αρκετές περιόδους κατά τη διάρκεια των αιώνων, τα δημογραφικά κινήματα, τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι κάτοικοι του Ελευθεροχωρίου κατά τη διάρκεια διαφορετικών ιστορικών περιόδων κ.λπ.

Έχω αφιερώσει μια ιδιαίτερη θέση στις παραδόσεις κατά τη διάρκεια των αιώνων, στην εμπειρία της εκπαίδευσης, τον πολιτισμό και τον αθλητισμό, αναφέροντας επίσης τα άτομα που έχουν συμβάλει σε αυτή την κατεύθυνση.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου ασχολείται με τις αρχές της φυλής των Τσιεκάτων του Ελευθεροχωρίου που ανήκουν στο πρώτο ήμισυ του δέκατου ένατου αιώνα, γύρω στα έτη 1830-1850. Μετά από αυτά τα χρόνια έχουν ξεκινήσει οι επόμενοι τρεις κορμοί των Τσιεκάτων του Ελευθεροχωρίου που δημιουργήθηκαν από τους αδελφούς Γιώργο, Παύλο και Σπύρο Τσιέκο.

Για να το κάνω όσο το δυνατόν πιο ξεκάθαρο στους αναγνώστες, προσπάθησα να αναλύσω κάθε κορμό ξεχωριστά, δημιουργώντας ευχέρεια από γενιά σε γενιά, μέχρι τις σημερινές γενιές. Η ευρυχωρία του χειρισμού είναι διαφορετική για το καθένα, ανεξάρτητα από τη γενιά στην οποία ανήκουν, επειδή ο βαθμός ασφάλειας των δεδομένων ήταν διαφορετικός.

Για τα άτομα των πρώτων γενεών που απεβίωσαν, τα στοιχεία ταυτότητας , ειδικά η πατρότητα, η μητρότητα, η ημερομηνία γέννησης και η ημερομηνία θανάτου, τα εξασφαλίσαμε από επίσημες πηγές. Αλλά για μερικούς άλλους, ειδικά από την πρώτη και τη δεύτερη γενιά, ίσως στην τρίτη δεν είχαμε δεδομένα, και κατά συνέπεια στο γενεαλογικό δέντρο και στην περιγραφή τους έχουν ελλείψεις. Οι περιγραφές τους βασίζονται επίσης στα λόγια των προσώπων που τα γνώριζαν ή που διηγήθηκαν από τους προγόνους τους.

Στο γενεαλογικό δέντρο του κορμού του Γιώργου Τσιέκου, λόγω του φορτίου, το έχω χωρίσει σύμφωνα με τους υποκορμούς, αλλά υπάρχει συνέχεια, ενώ για τους κορμούς του Παύλου και Σπύρου Τσιέκου αντανακλώνται σε μία σελίδα το καθένα.

Η περιγραφή των ατόμων που έχουν αποβιώσει και εκείνων που σήμερα βρίσκονται στην ενηλικίωση είναι πιο εκτεταμένη, ενώ για τις τελευταίες δύο ή τρεις γενιές τα δεδομένα είναι πιο περιορισμένα. Ο ίδιος κανόνας ακολουθείται στο γενεαλογικό δέντρο.

Για τα κορίτσια, που φυσικά δημιούργησαν τις δικές τους οικογένειες, έως την τέταρτη ή πέμπτη γενιά παρέχονται εκτεταμένα δεδομένα, ανάλογα με τη δυνατότητα παροχής δεδομένων, ενώ για τους συζύγους και τα παιδιά τους, τα δεδομένα και οι περιγραφές είναι πιο περιορισμένες. Μια απλή πληροφορία δίνεται για τις τελευταίες γενιές.

Δεν είμαι ούτε ιστορικός ούτε συγγραφέας. Το επάγγελμά μου, το οποίο μου άρεσε τόσο πολύ, είναι γεωπόνος. Παρ' όλα αυτά, πήρα την πρωτοβουλία να γράψω αυτό το βιβλίο αφήγησης ζωής, στο οποίο η ιστορία της φυλής μας είναι συνυφασμένη με μερικές αναμνήσεις και λίγη δημιουργικότητα. Πιστεύω ότι σε αυτό το βιβλίο, θα βρείτε τους προπαππούδες, παππούδες και γιαγιάδες, τους θείους, τα ξαδέρφια σας, τους συνομήλικους σας και πολλές αναμνήσεις από αυτούς. Ίσως μερικοί από εσάς να ρίξετε δάκρυα ακόμη και για τους ανθρώπους της καρδιάς σας που έχουν αποβιώσει, άλλοι θα θυμούνται την παιδική ηλικία, τα παιχνίδια της γενιάς τους όταν ήταν παιδιά και τις φάρσες της εποχής εκείνης. Επίσης μπορεί να θυμάστε τις δυσκολίες που έχουν περάσει στη ζωή, που ανήκουν στο παρελθόν και στις χαρές και τις πιο όμορφες στιγμές της ζωής που δημιουργούν πάντα νοσταλγία.

Ελπίζω και εύχομαι ότι αυτό το βιβλίο θα εξυπηρετήσει, τις σημερινές και τις μελλοντικές γενιές, από τους τρεις κορμούς των Τσιεκάτων του Ελευθεροχωρίου, ως προσανατολισμός πληροφοριών για την ιστορία και την προέλευση των προγόνων σας.

Η ζωή συνεχίζεται και νέες γενιές θα έρθουν στο μέλλον. Παιδιά θα γεννηθούν, θα μεγαλώσουν και θα παντρευτούν, δημιουργώντας νέες οικογένειες, αν και η μοίρα μπορεί να τα έχει ρίξει σε διάφορα μέρη του κόσμου και θα είναι περήφανα που κληρονόμησαν το επώνυμο Τσιέκο και που προέρχονται από το Ελευθεροχώρι του Δελβίνου.

Προκειμένου να μη δημιουργηθεί καμία παρανόηση σχετικά με το

όνομα «**Ελευθεροχώρι**» (“**Lefterohor**”), τόσο στα ελληνικά όσο και στα αλβανικά, θεωρώ απαραίτητο να κάνω κάποιες διευκρινίσεις. Σε όλα τα έγγραφα που έχω στα ελληνικά, που ανήκουν πριν από το 1939 και στα οποία αναφέρθηκα να γράψω αυτό το βιβλίο, το χωριό ήταν γνωστό ως «**Ελευθεροχώρι**», όπου το διακρίνει από άλλα χωριά στην Ελλάδα (επτά χωριά με την ονομασία Ελευθεροχώρι), γράφονταν «**Ελευθεροχώρι Αλβανίας**», ή «**Ελευθεροχώρι Βορείου Ηπείρου**», ή «**Ελευθεροχώρι Δελβίνου**», ενώ σε πολλά γραπτά, ειδικά μετά την απελευθέρωση, το χωριό ήταν γνωστό με το όνομα «**Λευτεροχώρι**” και λιγότερο «**Ελευθεροχώρι**». Τονίζω ότι ακόμη και στα έγγραφα πριν από τον πόλεμο στην αλβανική γλώσσα, το χωριό ήταν γνωστό με το όνομα «**Lefterohor**», ενώ στα έγγραφα του Ληξιαρχείου του 1945 και μετά γράφεται «**Lefterhor**», αφαιρώντας ένα από τα δύο «ο». *Παρόλα αυτά, το Ελευθεροχώρι μας στέκεται περήφανο και μεγαλοπρεπές δίπλα στο καστανόδασος, με θέα προς την πόλη του Δελβίνου, πιο πέρα προς τα χωριά του Βούρκου και στον ορίζοντα το νησί της Κέρκυρας.*

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Το αγαπημένο μας χωριό Ελευθεροχώρι

1. Σύντομη γεωγραφική, ιστορική και δημογραφική επισκόπηση

Στη δυτική πλαγιά του Πλατόβουνου, σε ευθεία γραμμή Δέλβινο-Αργυρόκαστρο, στην πλαγιά του βουνού από την δύση, σε υψόμετρο 630 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας και άνω από 4 χλμ. από το Δέλβινο, έχει γράψει την ιστορία του το χωριό Ελευθεροχώρι. Υπερήφανο, πάνω από το σώμα του χωριού, βρίσκεται το αιώνιο δάσος από καστανιές άνω από 400 στρέμματα, το οποίο όχι μόνο του δίνει μεγαλείο, αλλά και μια ιδιαίτερη ομορφιά που μας έκανε να νιώθουμε περήφανοι που γεννηθήκαμε σε αυτό το υπέροχο χωριό.

Πολλές γενιές πέρασαν και έλαβαν χώρα αρκετά ιστορικά γεγονότα, αλλά το καστανόδασος με τον Κουκούλιο ως καπέλο στο κεφάλι του, σε υψόμετρο 800 μέτρων πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, παρέμεινε ανέπαφο και μαγευτικό. Στην κορυφή του Κουκούλιου υπήρχε κάποτε η **Εκκλησία του Αγίου Δημητρίου**, από την οποία πριν από πολλά χρόνια πριν δεν υπάρχει τίποτα άλλο εκτός από το όνομα. Μαζί με τα οπωροφόρα δέντρα και τα αμπέλια μέσα στις αυλές, το δάσος με καστανιές δημιουργεί μια ενότητα στο μεγαλείο και την ομορφιά του Ελευθεροχωρίου.

Ο ανώνυμος βαπτιστής που το ονόμασε Ελευθεροχώρι δεν είναι γνωστός και σε ποιον αιώνα έζησε. Το όνομα «Ελευθεροχώρι» είναι ένας συνδυασμός της ελληνικής έκφρασης «ελεύθερο χωριό». Σύμφωνα με τους θρύλους που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά, υπάρχουν πολλές παραλλαγές για την αρχή του ονόματος του χωριού. Ένα από αυτά είναι: Ο πασάς του Δελβίνου, είχε τον σωματοφύλακα του με το όνομα Λευτέρη, και για την πίστη του έχτισε ένα σπίτι

κάπου, που είναι σήμερα το χωριό και έτσι πήρε το όνομα του Λευτέρη. Η δεύτερη παραλλαγή, αν την ονομάσουμε έτσι, το Ελευθεροχώρι ήταν σε δικαστήριο που έλαβε χώρα, σχετικά με το ζήτημα της ιδιοκτησίας γης, με το γειτονικό χωριό Καλοδίκι (όπως ήταν γνωστό πριν από αρκετούς αιώνες), αλλά το τελευταίο έχασε την δίκη. Πήρε λοιπόν το όνομά του από το **Καλοδίκι σε Κακοδίκι**, ενώ το απέναντι χωριό, το οποίο κέρδισε τα εδάφη με δίκη, μετονομάστηκε **Ελευθεροχώρι** (ελεύθερο χωριό). Δεν υπάρχει τίποτα γραμμένο για αυτό και υπήρχαν λίγοι άνθρωποι πριν από τη γενιά μου που ανέφεραν αυτές τις λαογραφίες. Το πιο αξιόπιστο είναι ο μύθος «Λευτεροχώρι» που γράφτηκε σε στίχους στα ελληνικά από τον ποιητή **Θωμά Στέργιο** από τη Γράβα, τον οποίο τον γνωρίζω προσωπικά. Ομοίως, περιγράφει αυτόν τον μύθο και ο **Γρηγόρης Κατσαλίδας** σε ένα από τα έργα του. Σύμφωνα με αυτόν τον μύθο, ο αρχηγός του χωριού εκτελέστηκε από τους Τούρκους, επειδή δεν δέχτηκε να υπογράψει για να γίνει το χωριό τσιφλίκι, και τα τελευταία του λόγια ήταν: **«Δεν υπογράφω και το Λευτεροχώρι θα παραμείνει έτσι, επομένως όχι τσιφλίκι!»**. Αξίζει να προσθέσουμε αυτό το ποίημα σε αυτήν την περιγραφή, χωρίς να κάναμε περαιτέρω σχόλια.

Λευτεροχώρι

*Σέρνουν οι Τούρκοι πίσω τους απ' τα' αφρισμένα άτια,
και φέρνουνε τον αρχηγό, δεμένο χέρια μάτια.
Τον λύνουν και τον βάνουνε στα γιαταγάνια κάτω,
να υπογράψει το χωριό τσιφλίκι στο Σουλτάνο.
Ωμος αυτός ατρόμητος τα μάτια του σηκώνει:
«Δεν υπογράφω την σκλαβιά, είναι ΛΕΥΤΕΡΟΧΩΡΙ !»
Μα προτού σώσει τη φωνή τα γιαταγάνια πέσαν
Και το κεφάλι ράντισε χόμα και πέτρες μ' αίμα
Και η κεφαλή, υπερήφανη, απ' το σώμα χωρισμένη
«Δεν υπογράφω - φώναξε,- Λευτεροχώρι μένει!»*

Σύμφωνα με τον θρύλο, ορισμένες οικογένειες προέρχονταν από το Παλιοχώρι, που βρίσκεται στα βόρεια, 5-6 χιλιόμετρα από το Ελευθεροχώρι, άλλες από την Καμενίτσα μετά το κάψιμο του χωριού από τους Τούρκους τον δέκατο έβδομο αιώνα, μερικές από το Καταλάτι, που κάποτε ήταν χωριό, ακόμη και από άλλα χωριά.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΧΩΡΙ - ΤΟ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟ ΧΩΡΙΟ
ΜΑΣ
LEFTEROHORI - FSHATI YNE I DASHUR

Η Εκκλησία και το Σχολείο του χωριού. Kisha dhe shkolla e fshatit.

Άποψη από το χωριό. Pamje nga fshati.

Όμως, δεν βρήκα τίποτα γραμμένο για αυτό το πρόβλημα, παρόλο που έψαξα στα Κρατικά Αρχεία. Νομίζω ότι το χωριό Κακοδίκι είναι παλαιότερο από Ελευθεροχώρι, γιατί πριν από το 1957 (πριν από την ίδρυση του συνεταιρισμού) το Κακοδίκι είχε κάποιες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης και βοσκοτόπους κοντά στο Ελευθεροχώρι, στα νότια του (στο Βακούφικο, στις Μπήκες, στη Μπρεσίνα, στην Παναγιά, στα Νικουλάτικα, κ.λπ.), καθώς και μερικά ερείπια τάφων, που υπήρχαν μέχρι το 1950-60 κοντά στην εκκλησία της Παναγιάς. Οι συνομήλικοί μου θυμούνται καλά τα ερείπια σπιτιών στο Βακούφικο και στο τέλος της Μπρέσινας που ανήκουν στους αρχαίους κατοίκους αυτού του χωριού.

Παρά τους θρύλους, τη λαογραφία, και τους μύθους, το Ελευθεροχώρι ανήκει στους αιώνες, αν και δεν είναι γνωστό πότε γεννήθηκε και ανέπτυξε τη δική του ιστορία δίπλα στο καστανόδασος και θα ζήσει εκεί για αιώνες.

Κατά τη διάρκεια της πεντακοσιαετούς τουρκικής κατοχής, το Ελευθεροχώρι δεν έγινε ποτέ φέουδο (τσιφλίκι) των Τούρκων και ούτε φέουδο των Αλβανών που διορίστηκαν από την Κωνσταντινούπολη. Ωστόσο, πλήρωνε φόρους σύμφωνα με τους νόμους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Σύμφωνα με επίσημες πηγές που εξήχθησαν από τα Κρατικά Αρχεία, το Ελευθεροχώρι αναφέρεται από τον δέκατο έκτο αιώνα. Το 1582 υπήρχαν 48 οικογένειες και πλήρωναν ετήσιο φόρο 6782 akçe (άσπρα), το 1852 μειώθηκε σε 30 οικογένειες, το 1913 είχε 240 κατοίκους, το 1926-27 είχε 79 οικογένειες με 267 κατοίκους, ενώ το 1991 ο πληθυσμός του χωριού αριθμούσε 417 κατοίκους .

Το χωριό αποτελείται από τις ακόλουθες φυλές: Μάκο, Τσιέκο, Παπά, Νικούλη, Τσιρόκο, Βάσο, Μούτσιο, Καρδάση, Βότση, Ντούρο, Καραμπέτση, Κυριάκη, Κουτσίουκη, Κυραμά, Κωστάκη, Καζέλη, Τσιαλίκη, Πάνο, Κόκου, Κασιάρα, Θωμά, Δρόσο, Παπαδέλο, Δήμο, Μπιζμπίκη, Κόζιο, Τσιλημπέτση και Μπράχο. Μερικές οικογένειες από τις είκοσι οχτώ φυλές που είχε το χωριό στην πορεία των ετών, πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, εγκατέλειψαν το χωριό ή εξαφανίστηκαν λόγω παραμέλησης ανδρών κληρονόμων.

Διοικητικά το Ελευθεροχώρι κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας, συμπεριλήφθηκε στο σαντζάκι (sanxhak) του Δελβίνου, αργότερα στον καζά (kaza) του Δελβίνου που εξαρτιόταν από το

βιλαέτι (vilajet) των Ιωαννίνων, στην εποχή του Βασιλείου του Ζώγκου από τον υπονομό του Δελβίνου, μετά το 1944 από την επαρχία του Δελβίνου, το 1957, όπου οι Άγιοι Σαράντα έγιναν επαρχία, πέρασε σε αυτή και με τη νέα διοικητική οργάνωση σήμερα εξαρτάται από τον Δήμο του Δελβίνου, όπου μαζί με το Κακοδίκι υπάρχουν μόνο δύο μειονοτικά χωριά σε αυτόν τον δήμο.

Κατά την οθωμανική κυριαρχία, οι κάτοικοι του Ελευθεροχωρίου ζούσαν σχεδόν υπό τις ίδιες οικονομικές συνθήκες με όλα τα ελληνόφωνα χωριά του λεκανοπεδίου του Δελβίνου, τα οποία ουσιαστικά δεν θεωρούνταν φέουδο. Η φτώχεια και η έλλειψη στέγης υπήρχαν σε κάθε οικογένεια. Παρόλο που η τουρκική αυτοκρατορία στόχευσε, απέτυχε να αλλάξει την εθνική συνείδηση, την ελληνική γλώσσα, και την ορθόδοξη θρησκευτική πίστη των Ελευθεροχωριτών, καθώς και σε πολλά άλλα χωριά της Ηπείρου. *Στο Ελευθεροχώρι μιλούσαν μόνο ελληνικά και διατηρήθηκαν παραδόσεις, έθιμα, πλούσια λαογραφία, παραδοσιακή ενδυμασία, αρμονία μεταξύ τους, φιλοξενία, αλληλεγγύη και άλλες αρετές.*

Μετά τον Βαλκανικό Πόλεμο, με τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη δημιουργία του Αλβανικού κράτους το 1914, οι μεγάλες δυνάμεις στο πρωτόκολλο της Φλωρεντίας και στη συνέχεια στο Σύμφωνο Ειρήνης του Λονδίνου, αποφάσισαν ενενήντα εννέα χωριά της ελληνικής μειονότητας να συμπεριληφθούν στην αλβανική επικράτεια. Έτσι, το Ελευθεροχώρι συμπεριλήφθηκε επίσης στην επικράτεια της Αλβανίας. Μετά από αυτήν την περίοδο, υπάρχουν μεγάλα ιστορικά γεγονότα, δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, η δημιουργία του αλβανικού βασιλείου κ.λπ.

Σε αυτήν την περίοδο δεν έχουμε σημαντική αύξηση στο οικονομικό επίπεδο, αντίθετα υπήρχε φτώχεια σε κάθε οικογένεια, και μόνο μερικές από αυτές ζούσαν κάπως καλύτερα από τις άλλες. Η υγειονομική περίθαλψη ήταν σχεδόν σε μηδενικό επίπεδο, οι γυναίκες γεννούσαν στο σπίτι και το ρόλο της μαιίας (μαμής) τον έκαναν ηλικιωμένες γυναίκες, οι πιο έμπειρες σε αυτό το θέμα. Ορισμένες γυναίκες πέθαναν κατά τη διάρκεια του τοκετού και η παιδική θνησιμότητα ήταν υψηλή. Μόνο από την φυλή των Τσιεκάτων, κατά την δεκαετία του τριάντα, δύο γυναίκες πέθαναν κατά τον τοκετό.

Μια μεγάλη καταστροφή για τους Ελευθεροχωρίτες ήταν η επιδημία «Ισπανική γρίπη» το 1918, όπου αρκετές δεκάδες κάτοικοι πέθαναν

στο χωριό και μερικές οικογένειες εξαφανίστηκαν. Ήταν αυτή η καταστροφή μαζικού θανάτου που ανάγκασε το χωριό, λόγω έλλειψης ταφής, να μεταφέρει το νεκροταφείο από την εκκλησία στο «Κότσιερα», όπου βρίσκεται και σήμερα. Συντηρούνται επί του παρόντος με υποδειγματικό τρόπο από τους λίγους κατοίκους που έχουν παραμείνει στο χωριό, καθώς και από τους απογόνους που ζουν στο εξωτερικό και επισκέπτονται το χωριό κατά καιρούς.

Οι Ελευθεροχωρίτες, όπως και οι περισσότεροι ορεινοί χωρικοί, είχαν συνεχή απαίτηση για μια καλύτερη ζωή, πηγαίνοντας στη μετανάστευση στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, όπως στην Ελλάδα, Τουρκία, Αμερική μέχρι και την Αργεντινή. Μετά μερικά χρόνια από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, πολλοί νέοι μετανάστευσαν από το χωριό και δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για αυτούς. Κάποιοι από αυτούς όχι μόνο δεν έκαναν προκοπή, αλλά ως αποτέλεσμα άφησαν τα κόκαλά τους σε ξένες χώρες και δεν είναι γνωστό ποιοι τους έθαψαν και πού βρίσκονται οι τάφοι τους. Ο Ζήσος Γιώργος Τσιέκος, ο Ηλίας Πέτρος Τσιέκος, ο Βαγγέλης Καρδάσης, ο Κίτσιος Νικούλης, ο Ορέστης Κυριάκης, ο Μίχος Καρδάσης και άλλοι είχαν αυτή την τύχη. Πολλοί άλλοι επέστρεψαν από την ξενιτιά στο χωριό χωρίς να κάνουν προκοπή, αλλά το μεγαλύτερο κέρδος τους ήταν ότι επέστρεψαν ζωντανοί στις οικογένειές τους.

Πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και κατά τη διάρκεια αυτού, εμφανίστηκε το φαινόμενο της μετανάστευσης εντός της χώρας, όπου πολλοί κάτοικοι από το χωριό έφυγαν μαζί με τις οικογένειές τους και εγκαταστάθηκαν στα Τίρανα, στο Δυρράχιο, στο Άγιους Σαράντα, στο Δέλβινο και αλλού. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου έφυγαν από το χωριό για τα Τίρανα και Δυρράχιο, ο Σπύρος Κυραμάς, ο Θωμάς Πάνος, ο Δημήτρης Δήμος, ο Βαγγέλης Κασιάρας, ο Κίτσιος Κασιάρας, ο Κίτσιος και ο Φάνης Κυραμάς, ο Πέτρος Κόζιος, ο Κώστας Τσιέκος, ο Φιλίππης (ή Φίλιππος) Ντούρος, ο Δημήτρης Ντούρος, ο Βασίλης Ντούρος, ο Χρίστος και ο Ζήσος Καραμπέτσης, ο Θεόδωρος Καρδάσης, ο Κώστας Καραμπέτσης, ο Σπύρος Καρδάσης, ο Φώτης Κυραμάς, ο Αντώνης Κυραμάς, ο Παναγιώτης Κυραμάς, ο Παναγιώτης Μπράχος μαζί με τους τρεις γιους του, Σπύρο, Κίτσιο και Βασίλη, ο Λούκας Κυριάκης, ο Βαγγέλης Κουτσιούκης, ο Δημήτρης Κυραμάς, ο Γρηγόρης Τσιαλίκης, ο Λάμπης και ο Θεοφάνης Κουτσιούκης, ο Μιχάλης Καραμπέτσης, ο Φώτος Καρδάσης, ο Θωμάς

Καρδάσης, ο Θανάσης Μπράχος (και μετά από τα Τίρανα στο Ελμπασάν) και άλλοι. Ένα μέρος των οικογενειών που εγκαταστάθηκαν στο Δυρράχιο, αργότερα μετακόμισαν στα Τίρανα.

Κατά την ίδια περίοδο, στους Αγίους Σαράντα εγκαταστάθηκαν οι οικογένειες του Ανδρέα Καρδάση, του Κώτου Καρδάση και της Δέσποινας Τσιλημπέτση, η οποία αργότερα πήγε στην Αυλώνα και στα Τίρανα. Το 1944, ο Παναγιώτης και ο Λάμπης Τσιέκος, ο Γιώργος Παπάς, ο Δημήτρης και ο Θωμάς Παπάς καθώς και ο Παναγιώτης Νικούλης έφυγαν για την Ελλάδα, ενώ ο Θανάσης Κουτσιούκης αναχώρησε για τη Ρουμανία.

Μετά την απελευθέρωση της χώρας, λόγω της ανάγκης για εργασία στα Τίρανα και σε άλλες πόλεις, πολλοί συγχωριανοί, ειδικά νεαρά αγόρια, εγκατέλειψαν το χωριό τους και εγκαταστάθηκαν στην πρωτεύουσα ή σε άλλες πόλεις της Αλβανίας, με δική τους ελεύθερη βούληση, αναζητώντας μια καλύτερη ζωή, όπου τους βοήθησαν όσοι είχαν χρόνια και εμπειρία στα Τίρανα, τους στέγαζαν και συνέβαλαν να βρουν εργασία. Σε σύντομο χρονικό διάστημα, έφυγαν από το χωριό και εγκαταστάθηκαν στα Τίρανα: ο Παντελής Παπάς, ο Ανδρέας Κούτσης, ο Θωμάς Κουτσιούκης, ο Γιώργος Νικούλης, ο Θοδωρής Παπάς, στο Δυρράχιο ο Παναγιώτης Παπάς, ο Πέτρος Καραμπέτσης, ο Γιώργος Πάνος, στη Λιούσνια ο Αχιλλέας Τσιέκος, ο Χαράλαμπος (Λάμπης) Τσιέκος και ο Περικλής Τσιρόκος, στο Γράμσι ο Θοδωρής Κουτσιούκης (αργότερα στα Τίρανα), ο Γιώργος Ντούρος, ο Βαγγέλης Δρόσος και ο Λάμπης Κυραμάς στο Λιάτσι, ο Ηλίας Τσιέκος στο Αλέσιο (Lezhë) (προσωρινά για αρκετά χρόνια, μετά επέστρεψε στο χωριό), ο Σπύρος Τσιέκος στο Αργυρόκαστρο, ο Θωμάς Τσιέκος στο Ελμπασάν κ.λπ. Πολλοί Ελευθεροχωρίτες με τις οικογένειες τους έγιναν κάτοικοι του Δελβίνου, όπως ο Πάνος, ο Γιώργης και ο Γρηγόρης Κωστάκης, ο Σπύρος Ντούρος, ο Σταύρος Καρδάσης, ο Νικόλας και Νέστωρας Κουτσιούκης, ο Παντελής και ο Βασίλης Κουτσιούκης, ο Θοδωρής και ο Κώστας Μπράχος, ο Δημήτρης Κυριάκης, ο Θοδωρής Τσιαλίκης και άλλοι. Με την ίδρυση του αγροτικού συνεταιρισμού του Ελευθεροχωρίου, η κυκλοφορία του πληθυσμού περιορίστηκε μέχρι σε μια πλήρη απαγόρευση και για να έφευγες από το χωριό, έπρεπε να έπαιρνες fletë shpërnguljeje (άδεια ή δελτίο μετοικεσίας ή μετακίνησης από τα όργανα της επαρχίας), η οποία ήταν δύσκολη μέχρι το αδύνατο.

Χάρη στην εκπαίδευση και το επάγγελμά τους, πριν και μετά τη δεκαετία του εξήντα, μετατεθήκαν οικογενειακώς στα Τίρανα ο Μενέλαος Κουτσιούκης (πιλότος στα ελικόπτερα), ο Σοφοκλής Τσιαλίκης (στρατιωτικός στην αεροπορία), ο Σπύρος Κυριάκης (στην Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων), ο Ανδρέας Τσιέκος στο Υπουργείο Γεωργίας, ο Αναστάσιος Ντούρος (Υφυπουργός Δικαιοσύνης και μετά Υπουργός Εργασίας), στους Άγιους Σαράντα ο Γιώργος Μπράχος, (υπάλληλος), ο Γιώργος Κυραμάς (οικονομολόγος), ο Ηλίας Κωστάκης (κτηνίατρος), ο Γρηγόρης Θωμάς (στρατιωτικός), ο Βασίλης Κωστάκης (οδοντίατρος), στο Φιέρι ο Φιλίππης Παπάς (στρατιωτικός) και ο Παναγιώτης Βάσος (μηχανικός πετρελαίου), στο Αργυρόκαστρο ο Γρηγόρης Κυραμάς και ο Θωμάς Κωστάκης (στρατιωτικοί), στη Μιρντίτα ο Ηλίας Καραμπέτσης, στο Δέλβινο ο Τιμολέων Κουτσιούκης (στρατιωτικός), στην Καβάγια ο Κώστας Καραμπέτσης κ.λπ. Τονίζω ότι, χάρη της εκπαίδευσης, στις ειδικότητες και τα επαγγέλματα που είχαν αποκτήσει από το σχολείο, αναγκάστηκαν να εργαστούν, «όπου είχε ανάγκη η πατρίδα». Αλλά αυτό το «αναγκαστικό κίνημα» επηρέασε τους περισσότερους από αυτούς, που λόγω της θέλησής τους, της επαγγελματικής ικανότητας, της τιμιότητας και άλλων αρετών, να κάνουν καριέρα και να ανέβουν στις υψηλές βαθμίδες του κρατικό μηχανισμού της Αλβανίας.

Ανεξάρτητα από την περίοδο που μετακόμισαν στα Τίρανα ή σε άλλες πόλεις, οι Ελευθεροχωρίτες άλλαξαν θετικά το βιοτικό τους επίπεδο τόσο οικονομικά, εκπαιδευτικά όσο και επαγγελματικά. Εργάστηκαν γενικά ως ειδικοί διαφορετικών προφίλ (ξυλουργοί, τσαγκάρηδες, χρωματιστές, κουρείς, ράφτες, σερβιτόροι, μάγειρες, οδηγοί, μηχανοτεχνίτες κ.λπ. και ως ειδικοί σε διάφορα εργοστάσια, ακόμη και σε επίπεδα διαχείρισης (σε διαφορετικούς τομείς παραγωγής ή υπηρεσίας) Ήταν πολύ σπάνιο να εργάζονται ως απλοί εργάτες. Γενικά ήταν φιλεκπαιδευτικοί και είχαν απαιτήσεις για την εκπαίδευση των παιδιών τους, όπου αρκετοί απόγονοι σπούδασαν σε ανώτατα σχολεία. Αυτό οφείλεται, όχι μόνο στο πνεύμα και την επιθυμία για δουλειά, στην φιλοδοξία και επιμονή για μια καλύτερη ζωή, αλλά και στην αρμονία, συνεργασία και βοήθεια ο ένας για τον άλλον και εδραίωσε την αλληλεγγύη στους Ελευθεροχωρίτες καθώς και άλλες αρετές που τους χαρακτήριζαν γενικά. Οι Ελευθεροχωρίτες, παντού όπου ζούσαν και εργάζονταν, δεν δημιουργούσαν προβλήματα,

ούτε με το κράτος και ούτε με άλλες οικογένειες, αλλά κοίταζαν τα οικογενειακά τους προβλήματα και εξέφραζαν σεβασμό και αγάπη για τους συνανθρώπους καθώς και έβρισκαν ο ένας τον άλλον σε χαρές και θλίψεις. Η ενότητα και η αλληλεγγύη μεταξύ τους ήταν σε ανώτατο επίπεδο, ειδικά κατά τη διάρκεια του πολέμου και αργότερα στο ολοκληρωτικό σύστημα. Αν και εκδηλώθηκε κατάρρευση της ενότητας, αναστάτωση, προκλήσεις και το αρνητικό φαινόμενο της κατασκοπείας σε πολλές περιπτώσεις που υποκινήθηκαν από τα όργανα του κομμουνιστικού κράτους, στο χωριό μας αυτά τα φαινόμενα δεν ήταν εμφανίστηκαν, όπως συνέβαινε σε κάποια άλλα χωριά της Δελβίνου και πέραν αυτού. Οποιαδήποτε μεμονωμένη περίπτωση δεν ήταν πρόβλημα, επειδή το ίδιο το χωριό απομόνωσε και απέρριψε αυτά τα αρνητικά φαινόμενα.

Κατά τα έτη 1991-92 υπήρξαν εξαιρετικές πολιτικές εξελίξεις στην Αλβανία. Το μονιστικό σύστημα κατέρρευσε. Η δημοκρατία και ο πλουραλισμός καθιερώθηκαν. Εκτός από τη θετική πλευρά που επέφερε η αλλαγή του συστήματος, εμφανίστηκαν προβλήματα, ακόμη και πολύ ζωτικά για ολόκληρη τη μειονότητα και για τους κατοίκους του Ελευθεροχωρίου. Το χάος, η ανασφάλεια για τη ζωή και την οικογένεια, τα οικονομικά προβλήματα, η έλλειψη προοπτικής για τα παιδιά, η έλλειψη απασχόλησης και εισοδηματικής ασφάλειας, οι ψυχολογικές και σωματικές πιέσεις έως απειλητικές για τη ζωή από ομάδες εξεγερμένων προπαντός από Αλβανόφωνους, κ.λπ. προκάλεσε μαζική μετανάστευση τόσο σε άλλα χωριά όσο και στο αγαπημένο μας Ελευθεροχώρι. Αυτό το φαινόμενο συνεχίστηκε για αρκετά χρόνια και σφραγίστηκε από τα τραγικά γεγονότα του τρομερού έτους 1997. Οι κάτοικοι εγκατέλειψαν τα πάντα και, με τις οικογένειες, κατέφυγαν στην Ελλάδα, η οποία άνοιξε τις πόρτες της, καθώς και σε όλους τους Αλβανούς μετανάστες. Οι περισσότεροι εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα, λίγες οικογένειες στη Χαλκίδα της Εύβοιας, στα Ιωάννινα, στην Πάτρα κ.λπ. Το χωριό άδειασε. Μερικοί ηλικιωμένοι παρέμειναν, οι περισσότεροι από αυτούς ήταν γυναίκες. Μπορείτε να δώσετε σε αυτήν την ατυχία οποιοδήποτε όνομα. Αυτό εκφράζεται καλύτερα από το πολυφωνικό τραγούδι « *Ελευθεροχώρι είναι το όνομά σου* » το οποίο ερμηνεύεται από την κόρη αυτού του χωριού Μαρίνα Ζώτου (Κυραμά), του οποίου οι στίχοι δίνονται παρακάτω.

*Α! χωριό αγαπημένο που έχεις τόση αρχοντιά,
Λευτεροχώρι είναι το όνομά σου ζακουστό στην ομορφιά,*

*Το μπαλκόνι του Δελβίνου και της Κέρκυρας,
Έχεις βγάλει παλικάρια και παιδιά λεβέντικα,*

*Όλα είναι σκορπισμένα, σου τα πήρε η ξενιτιά,
Είναι μακριά από σένα, αλλά σε έχουν στην καρδιά.*

Σήμερα στο χωριό, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν πάνω από 400 κάτοικοι στο Μητρώο του Ληξιαρχείου, στην πραγματικότητα το χειμώνα υπάρχουν 23 οικογένειες που ζουν στο χωριό και 37 κάτοικοι, κυρίως ηλικιωμένοι. Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, ο αριθμός των οικογενειών αυξάνεται, γιατί πολλοί κάτοικοι έρχονται από την Ελλάδα, αλλά σε περιορισμένο αριθμό. Είναι θετικό ότι τα σπίτια του Ελευθεροχωριού γενικά ανακατασκευάστηκαν και ένα μέρος των κατοίκων που ζουν στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού έρχονται να ξεκουραστούν στο χωριό. Αξίζει να σημειωθεί ότι έχει γίνει παράδοση που στις 15 Αυγούστου, την ημέρα της «Αγία Μαρίας», το χωριό γιορτάζει, όπου οι Ελευθεροχωρίτες διαφορετικών γενεών συγκεντρώνονται, τραγουδούν και χορεύουν μαζί. Ελπίζω αυτή η παράδοση να συνεχιστεί για τις επόμενες γενιές.

Οι κάτοικοι του Ελευθεροχωριού, ως ορεινό χωριό, κατά τη διάρκεια των αιώνων δημιούργησαν νοικοκυριά βασισμένα κυρίως στη γεωργία και την κτηνοτροφία και υπήρχαν λίγες οικογένειες όπου η βάση της οικογενειακής οικονομίας ήταν η κτηνοτροφία. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι οικογένειες του Ελευθεροχωριού χρησιμοποίησαν τις λίγες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης γύρω από το χωριό, ενώ οι άλλες που αποτελούσαν τις πιο περισσότερες από αυτές ήταν μερικά χιλιόμετρα μακριά και σε μικρές εκτάσεις, από μερικές εκατοντάδες τετραγωνικά μέτρα ως μερικά στρέμματα, αλλά οι τελευταίες ήταν λίγες. Αναφέρουμε τους αμπελώνες, συνδυασμένους με ελιές, κερασιές και συκιές κ.λπ. του «Κάμπου» στον δρόμο Δέλβινο-Ελευθεροχώρι, όπου μερικές οικογένειες του χωριού είχαν τις περιουσίες τους, τα χωράφια και τα αμπέλια στου Μπέκου, στην Καστανίκοβη, στου Κότσερα, στη Ράχη τις Καμενίτσας, στις Ζμπίκες (ή Μπίκες) τα χωράφια στου Ζάρου, στα Αλώνια, στη Βελά, στην

Οκνά, στο Βρωμοπήγαδο», στο Κωστάκι, στο Πηγάδι, κ.λπ. Λίγες οικογένειες είχαν χωράφια στο Σελιό, πάνω από το Δέλβινο και μακριά από χωριό στη Βάνα, τα οποία τα είχαν αγοράσει.

Βάσει της επίσημης επιστολής που στάλθηκε στο Υπουργείο Οικονομίας της Αλβανικής Κυβέρνησης, από το νομό του Δελβίνου το 1926, το χωριό Ελευθεροχώρι είχε 137 στρέμματα καλλιεργήσιμη γης 134 στρέμματα αμπελώνων και οπωρώνων, 1.343 στρέμματα βοσκοτόπων και 477 στρέμματα δάσους. Το Ελευθεροχώρι ως ορεινό χωριό δεν είχε ποτιστική γη, εκτός από ορισμένα χωράφια στη Βάνα, τα οποία δεν ξεπερνούσαν τα 15-20 στρέμματα.

Πριν από την ίδρυση του γεωργικού συνεταιρισμού το χωριό είχε περίπου 2.880 στρέμματα χειμερινά λιβάδια, 250 στρέμματα θερινά λιβάδια, 1.010 στρέμματα αρόσιμες εκτάσεις, 1.410 στρέμματα οπωρώνες, κυρίως αμπελώνες, πάνω από 2.000 γιδοπρόβατα. Με την ίδρυση του αγροτικού συνεταιρισμού και με την ένωση του με τα δύο γειτονικά χωριά, άνοιξαν νέες αρόσιμες εκτάσεις, κυρίως στο Καταλιάτι 510 στρέμματα και στο Ζάρο 270 στρέμματα κ.λπ. Επί του παρόντος, δεν είναι γνωστό πια είναι η επιφάνεια τους. Με τη διάλυση του συνεταιρισμού, το χωριό Ελευθεροχώρι έπρεπε να πάρει 3.150 στρέμματα αρόσιμες εκτάσεις και αμπελώνες, 840 γιδοπρόβατα, 2.000 ελιές, 1.360 κερασιές κ.λπ. Αλλά αυτό δεν συνέβη, διότι όχι μόνο δεν εφαρμόστηκε η μεταρρύθμιση της διανομής της γης, αλλά επίσης καταστράφηκε ή εγκαταλείφθηκε. *Η αλβανική πολιτική δεν έχει δώσει ακόμα λύση στο πρόβλημα της ιδιοκτησίας της γης, παρόλο που έχουν περάσει σχεδόν 30 χρόνια πλουραλισμός. Οι οικογένειες του Ελευθεροχωριού, παρόλο που ο γεωργικός συνεταιρισμός διαλύθηκε το 1992-93 και ξεκίνησε η διανομή της γεωργικής γης, δεν έχουν ακόμη έγγραφα ιδιοκτησίας για τη γη. Είναι παράδοξο το γεγονός ότι οι οικογένειες του χωριού κατέχουν μόνο 300 τετραγωνικά μέτρα, γύρω από τα σπίτια (οικόπεδα) που θεωρούνται γη, ενώ τα άλλα εδάφη ανήκουν ακόμη στο κράτος. Από όσο καταλαβαίνω, αυτό το πρόβλημα δεν θα λυθεί για αρκετά χρόνια.*

Μετά τις αλλαγές της δεκαετίας του 90, το χωριό πολλές φορές πυροδοτήθηκε με σκόπιμες πυρκαγιές από κακόβουλους ανθρώπους. Οι ελαιώνες, οι οπωρώνες καταστράφηκαν εντελώς. Ακόμα και εμείς που ήμασταν μακριά από το χωριό, αισθανθήκαμε πόνο και βαθιά πνευματική θλίψη από αυτές τις εσκεμμένες καταστροφές. Δεν ξεχνώ

τις 18 Αυγούστου 2008. Έλαβα ένα τηλεφώνημα από το Ελευθεροχώρι. Στο άλλο άκρο του τηλεφώνου ήταν ο Κόλιας Τσιέκος, ο θείος μου, ο οποίος δεν μπορούσε να μιλήσει. Συνειδητοποίησα ότι το χωριό κινδυνεύει σοβαρά, και οι κάτοικοι που έχουν μείνει στο χωριό ήταν απελπισμένοι και ανίκανοι να αντιμετωπίσουν τη φωτιά, η οποία έχει βαλθεί σκόπιμα σε τρεις κατευθύνσεις από άγνωστα άτομα. Απελπισμένοι οι κάτοικοι εγκατέλειψαν τα σπίτια τους και συγκεντρώθηκαν κάπου κοντά στην Εκκλησία για να είναι πιο ασφαλείς από την πυρκαγιά. Αντέδρασα αμέσως. Κάλεσα την **Πρεσβεία της Ελληνικής Δημοκρατίας στα Τίρανα** μέσω σταθερού τηλεφώνου από το σπίτι, αλλά δεν απάντησε. Γρήγορα, συνέταξα μια επιστολή και την έστειλα με φαξ στην Πρεσβεία, ενημερώνοντάς την για το τι συνέβαινε στο Ελευθεροχώρι, ζητώντας τη βοήθειά της. Εν τω μεταξύ, ενημέρωσα τον **κ. Κώστα Μπάρκα**, τότε υπουργός Εργασίας, και μου είπε ότι, είχε ενημερωθεί και έκανε κάθε προσπάθεια. Δεν είχε περάσει μισή ώρα από την αποστολή του φαξ όταν το τηλέφωνο χτύπησε και στην άλλη πλευρά ήταν ένας υπάλληλος της Πρεσβείας. Από όσο θυμάμαι, είπε: **«Κύριε Τσιέκο, επικοινωνήσαμε με το κέντρο και αύριο το πρωί τα αεροσκάφη θα έρθουν να βοηθήσουν.»** Η πυρκαγιά τέθηκε υπό έλεγχο, τα σπίτια του χωριού σώθηκαν θαυματουργά, αλλά οι αμπελώνες, οι ελαιώνες και γενικά οι οπωρώνες καταστράφηκαν εντελώς, όπου σχεδόν τίποτα δεν έμεινε γύρω από το χωριό, ακόμη και η πυρκαγιά αυτής της ημέρας έκαψε το καστανόδασος του «Μοναστηριού». Χάρη στη βιολογία τους, οι καστανιές ανανεώθηκαν.

Οι εσκεμμένες πυρκαγιές δεν αποδίδονται στο Ελευθεροχώρι, που προκαλούνται από κακόβουλα άτομα ή από πληρωμένους εμπρηστές. Και πάλι το χωριό απειλήθηκε τον Αύγουστο του 2019, αλλά ευτυχώς επέζησε. Μέχρι στιγμής τα πάντα γύρω από το χωριό, αμπελώνες, ελαιώνες, οπωρώνες έχουν καεί, αλλά επί του παρόντος το χωριό και το δάσος με καστανιές αντέχουν σε αυτές τις επαναλαμβανόμενες και εσκεμμένες καταστροφές. Ας ελπίσουμε ότι στο μέλλον δεν θα έχουμε καταστροφικά γεγονότα αυτής της φύσης.

Κατά τη διάρκεια των ετών στο Ελευθεροχώρι, οι γεωργικές καλλιέργειες που φυτεύτηκαν ήταν κυρίως αυτές του φθινοπώρου, κυρίως σιτάρι, λίγη έκταση με σίκαλη (βρίζα), βρόμη, ενώ τα ανοιξιιάτικα φυτά ήταν πολύ περιορισμένα, όπως φασόλια, φακές,

λαχανικά, πατάτες και πολύ λίγο καλαμπόκι ξερικό. Φυσικά οι αποδόσεις αυτών των προϊόντων ήταν αρκετά χαμηλές. Δεν αμφισβητήθηκε ότι οι οικογένειες χωριού δεν κάλυπταν τις ετήσιες ανάγκες τους σε δημητριακά. Οι περισσότερες από αυτές ασφάλιζαν το ψωμί για 3-4 μήνες και υπήρχαν λίγοι που παρείχαν τις ανάγκες για σιτηρά για 6-8 μήνες. Αυτή η κατάσταση συνεχίστηκε μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και η επέκταση της αρόσιμης γης σε αρκετές οικογένειες ήταν περιορισμένη λόγω έλλειψης ευκαιριών και υψηλού κόστους για το ξεχέρσωμά της. Γενικά πραγματοποιήθηκαν επενδύσεις για την αύξηση της έκτασης των αμπελιών και τη φύτευση οπωρώνων, χρησιμοποιώντας ακόμη και τους μικρότερους χώρους. Οι ανάγκες για σιτηρά εξασφαλιζόνταν αγοράζοντας σιτάρι και καλαμπόκι ή ανταλλάσσοντας με φρούτα και σταφύλια με τους κατοίκους των χωριών της πεδινής περιοχής.

Σχεδόν κάθε οικογένεια, στο μέτρο του δυνατού, κρατούσε γαλάρια γιδοπρόβατα σε περιορισμένο αριθμό, γενικά 10-20 κεφάλια, για να εξασφαλίσουν, όχι μόνο γάλα για οικογενειακές ανάγκες, αλλά και άλλα προϊόντα, όπως κρέας και μαλλί, φυσικά σε περιορισμένες ποσότητες. Η βοσκή των γιδοπροβάτων οργανωνόταν σε κοπάδια, με βάση φυλές ή γειτονιές, οι βοσκοί ήταν από το χωριό ή από άλλα χωριά. Μόνο 4-5 φυλές είχαν, βάσει της οικογενειακής οικονομίας, τα γιδοπρόβατα, όπου κρατούσαν περίπου 100-150 κεφάλια και μ' αυτά ασχολούνταν σχεδόν όλη η οικογένεια. Αξίζει να αναφέρουμε μερικές από τις οικογένειες που είχαν ένα μεγάλο αριθμό γιδοπροβάτων, τα οποία στη γλώσσα της εποχής ονομάζονταν «κοπάδια», όπως η οικογένεια των Κόλια Βότση, του Νάκη Βότση, του Κώτση Καραμπέτση, Φιλίππη Καραμπέτση, του Παναγιώτη Μπράχου και πιο λίγα η οικογένεια του Βασίλη Κωστάκη, του Πέτρου Τσιέκου και του Φιλίππη Μάκου. Οι οικογένειες του Ελευθεροχωριού βοσκούσαν τα γιδοπρόβατα στα λιβάδια κοντά στο χωριό, αλλά ήταν περιορισμένα, ενώ τα άλλα που αποτελούσαν τα περισσότερα λιβάδια, όπως το Καταλιάτι, ο Στούρος, η Οκνά, το Παλιοχώρι, κ.λπ., ήταν κρατική ιδιοκτησία και ενοικιαζόταν από το κράτος. Τυπικό παράδειγμα είναι τα χειμερινά λιβάδια στο Καταλιάτι όπου δεν βοσκούσαν τα πρόβατα του χωριού, αλλά αυτά που ήταν γνωστά ως κοπάδια των Βλάχων. Πριν από το 1945, αυτά τα λιβάδια χρησιμοποιήθηκαν από τους τσέλιγκες (ή «τσελεγκάρηδες»), ενώ με τη δημιουργία κρατικών

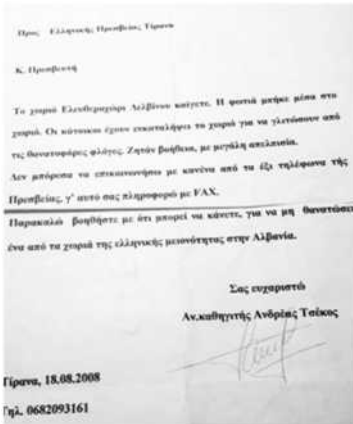
κτηνοτροφικών ταξιαρχιών μέχρι τις δεκαετίες του '60 και του '70 του περασμένου αιώνα, εκμεταλλευόταν από το κράτος.

Μέχρι τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, ένα μέρος των οικογενειών κρατούσαν από μια αγελάδα, ενώ εκείνες που κρατούσαν χοίρους ήταν περιορισμένες και μετριούνταν με τα δάχτυλα. Ορισμένες οικογένειες είχαν παράδοση αναπαραγωγής μελισσών, όπου παρήγαγαν μέλι για οικογενειακές ανάγκες, αλλά και εμπόριο. Ο Γιώργος Παπάς, ο Βασίλης Κυριάκης, ο Σπύρος Κυραμάς, ο Πέτρος Τσιέκος, ο Λάμπης Μούτσιος, ο Φιλίππης Κυριάκης, ο Λεωνίδας Τσιέκος, ο Γιώργος Τσιαλίκης και άλλοι, είχαν εμπειρία σε αυτήν την κατεύθυνση, οι οποίοι κληρονόμησαν αυτήν την δραστηριότητα στους απογόνους τους. Επί του παρόντος, η μελισσοκομία χάθηκε, όπως πολλές άλλες δραστηριότητες στο χωριό μας.

Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, οι οικογένειες του Ελευθεροχωρίου το 1926 είχαν 740 γιδοπρόβατα, 82 αγελάδες, 18 βόδια. Όπως ανέφερα παραπάνω, παρόλο που το χωριό είχε λοφώδες ορεινό ανάγλυφο και η επιφάνεια των λιβαδιών ήταν μεγάλη, μόνο 1.343 στρέμματα (134,3 εκτάρια) ήταν διαθέσιμα στις οικογένειες των Ελευθεροχωριτών.

Το 1957 ιδρύθηκε ο Γεωργικός Συνεταιρισμός του Ελευθεροχωρίου και το 1965 συγχωνεύτηκε με τους Γεωργικούς Συνεταιρισμούς του Κακοδικίου και του Βάρφαϊ, δημιουργώντας τον Ενωμένο Γεωργικό Συνεταιρισμό του Ελευθεροχωρίου. Η δημιουργία του συνεταιρισμού, η οποία ήταν μια οδηγία του Κόμματος, αλλά στην πραγματικότητα ήταν υποχρεωτική, δεν έγινε δεκτή από τις περισσότερες οικογένειες του Ελευθεροχωρίου. Υπήρχαν επίσης εκείνοι που αντιτάχθηκαν. Τα χωράφια, οι αμπελώνες, οι ελαιώνες, οι οπωρώνες, τα γιδοπρόβατα συλλέχθηκαν, δηλαδή έγιναν ιδιοκτησία του συνεταιρισμού. Για κάθε οικογένεια έμειναν μόνο τρία στρέμματα για οικογενειακή χρήση, συμπεριλαμβανομένων του οικοπέδου, και για τη διατήρηση, δέκα κεφαλών γιδοπροβάτων. Η παράδοση των γιδοπροβάτων στα κοπάδια του συνεταιρισμού ήταν καταθλιπτική για τους χωρικούς. Θυμάμαι καλά, επειδή ήμουν 14 χρονών, οι γυναίκες έκλαιγαν μέχρι το σημείο να ουρλιάζουν. Ορισμένες οικογένειες αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στον συνεταιρισμό. Αλλά τελικά, ο συνεταιρισμός δημιουργήθηκε και λειτούργησε όπως σε όλα τα χωριά του αλβανικού κράτους. Οι κάτοικοι σε ηλικία εργασίας (18 - 60 ετών) αναγκάζονταν να εργαστούν στον συνεταιρισμό, ο οποίος οργανώθηκε σε βάση

Ήταν 18 Αύγουστου 2008. Η σκόπιμη φωτιά κινδύνευε σοβαρά το Ελευθεροχώρι. Με αυτό το Fax ενημερώθηκε η Ελληνική Πρεσβεία στα Τίρανα, ζητώντας τη βοήθειά της.

Ishte 18 gusht 2008. Zjari i qëllimshëm rrezikonte seriozisht fshatin Lefterohor. Me këtë faks u njoftua Ambasada Greke në Tiranë për të kërkuar ndihmën e saj.

Πανομοίωτυπο του έγγραφου της Δημογεροντίας του Ελευθεροχωρίου, υπογραμμένο από τους Δημήτρη Πάνο, Γιάννη Δήμο και Θωδωρή Καρδάση προς το Υπουργείο της Εθνικής Οικονομίας στις 7.10.1938

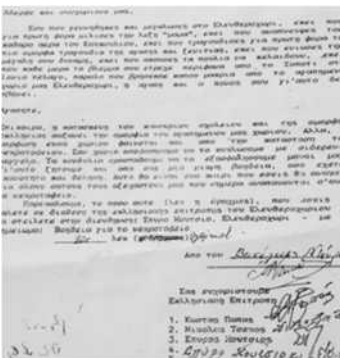

Faksimile e letres drejtuar Ministrise së Ekonomise Kombëtare nga Kryepreqësia e fshatit Lefterohor, firmosur nga Dhimitër Pano, Jani Dhimo dhe Thodhori Kardhashi, datë

7.10.1938

Η επιστολή, υπογραμμένη από τα μέλη της εκκλησιακής επιτροπής (Κώστας Παπάς,

Νικόλας Τσιέκος, Σπύρος Μούτσιος, Σπύρος Κουτσιούκης και Δημήτρης Καζέλης), το 1994 απευθυνόμενη σε όλους τους Ελευθεροχωρίτες , ανεξάρτητα που κατοικούσαν, να δώσουν την συνεισφορά σε λεκ ή δραχμές, για την κύκλωση με σιδερένια κάγκελα του νεκροταφείου.

Letra e firmosur nga anëtarët e këshillit të kishës (Kosta Papa, Nikolla Qeko, Spiro Muço, Spiro Kuçuqi dhe Dhimitri Gazeli) në vitin 1994, drejtuar gjithë lefterohoritëve, pavarësisht se ku banonin, për të kontribuar në lekë ose dhrahmi për rethimin e varrezave të fshatit me kangjella hekuri.

ταξιαρχίας. Η μορφή ανταμοιβής ήταν «εργάσιμες ημέρες», σύμφωνα με τα μεροκάματα που εκτελούσαν σε διάφορες εργασίες. Μέρος της αξίας των εργάσιμων ημερών πληρωνόταν στο τέλος του μήνα, ενώ η διαφορά στις αρχές του επόμενου έτους.

Ως λοφώδης ορεινός συνεταιρισμός, η παραγωγή ήταν περιορισμένη και τα κέρδη ανά ημέρα ήταν ελάχιστα. Η συλλογή φαρμακευτικών φυτών, κυρίως φασκόμηλου, ήταν μια κοινή δραστηριότητα του συνεταιρισμού, όπου τα μέλη της οικογένειας ενεργοποιούσαν συχνά τα παιδιά τους για να το συλλέξουν. Ανάλογα με την ευημερία της γεωργικής χρονιάς, το εισόδημα ανά εργάσιμη ημέρα ανήλθε σε 6-7 λεκ και σε ειδικές περιπτώσεις λίγο περισσότερο. Έτσι, τα οικογενειακά έσοδα από τον συνεταιρισμό ήταν ελάχιστα, παρά την προπαγάνδα της εποχής. Αυτή η κατάσταση επιδεινώθηκε περαιτέρω από τις μεταρρυθμίσεις της κτηνοτροφίας (οι κολεκτιβοποίηση των γιδοπροβάτων), οι οποίες αύξησαν περαιτέρω τη φτώχεια και τον περιορισμό ή την έλλειψη βασικών τροφίμων για την οικογένεια, ειδικά για τα ζωικά προϊόντα και τα υποπροϊόντα.

Το 1985, με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου της Αλβανίας, 20 ορεινοί συνεταιρισμοί σε εθνικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένου και του Ελευθεροχωρίου, ταξινομήθηκαν ως συνεταιρισμοί κτηνοτροφίας και επιδοτήθηκαν εν μέρει από το κράτος. Ως αποτέλεσμα αυτής της απόφασης, η αξία της εργάσιμης ημέρας σχεδόν διπλασιάστηκε. ***Σε αυτήν την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, για την ένταξη του Ελευθεροχωρίου, η συμβολή μου ήταν καθοριστική, γιατί εκείνη την εποχή ήμουν ο κύριος ειδικός των γεωργικών συνεταιρισμών στο Υπουργείο Γεωργίας.***

Οι περισσότεροι από τους κατοίκους του χωριού είχαν απαιτήσεις για μια καλύτερη ζωή, πράγμα που διατηρήθηκε ως παράδοση από γενιά σε γενιά, οι οποίοι βρήκαν διάφορους τρόπους, ακόμη και με θυσίες, για να δημιουργήσουν μεγάλο εισόδημα για τις οικογένειές τους. Εκμεταλλευόμενοι την μικρή απόσταση με την πόλη του Δελβίνου, πολλοί Ελευθεροχωρίτες άσκησαν διάφορα επαγγέλματα χειροτεχνίας, όπως ράφτες, τσαγκάρηδες, ξυλουργοί, σαμαρτζήδες,

χαλκουργικοί, κ.λπ. και κάποιοι ασχολούνταν με το εμπόριο. Τυπική περίπτωση είναι αυτή του γνωστού και φανταστικού ράφτη, του Γάκη Κουτσιούκη, ο οποίος εργάστηκε για πολλά χρόνια στο Δέλβινο, πριν από τον πόλεμο μέχρι τη δεκαετία του '60. Υπήρχαν επίσης εκείνοι που ασχολούνταν με το εμπόριο και είχαν καταστήματα στο Δέλβινο, όπως ο Γιώργος Παπάς, ο Παναγιώτης Τσιέκος, ο Δημήτρης Παπάς, ο Μιχάλης Τσιέκος και άλλοι.

Οι χειροτεχνίες προχώρησαν περαιτέρω μετά τη δεκαετία του '50. Ήταν σπάνιο πράγμα, οι οικογένειες να μην είχαν έναν ή περισσότερους τεχνίτες στο Δέλβινο ή αλλού. Αυτό δεν ήταν μόνο προνόμιο που τους αύξανε την οικονομία της οικογένειας, αλλά και μια μεγάλη θυσία. Το οικογενειακό εισόδημα από χειροτεχνίες ήταν περισσότερο από αυτό που παρείχε ο συνεταιρισμός. Αλλά η θυσία και η κόπωση ήταν τεράστιες. Να δουλεύεις 8-10 ώρες στην κρατική δουλειά, να κάνεις δύο ώρες δρόμο με τα πόδια Ελευθεροχώρι-Δέλβινο και αντίστροφα, να αντιμετωπίζεις 2-3 ώρες με το νοικοκυριό και την οικογένεια, υπολογίστε τι θυσίες έκαναν οι άντρες που εργάζονταν ως τεχνίτες στο Δέλβινο, και περισσότερο από τις γυναίκες που είχαν το μεγαλύτερο κύριο βάρος στην οικογένεια.

Οι τεχνίτες που εργάστηκαν όλα αυτά τα χρόνια στο Δέλβινο ή και πιο πέρα, είναι πολυάριθμοι. Αναφέρουμε μερικούς από αυτούς, οι οποίοι εργάστηκαν στο Δέλβινο και η μετάβαση και επιστροφή στο χωριό ήταν καθημερινή, για τριάντα ή περισσότερα χρόνια, όπως ο Νικόλας Κυραμάς, ο Κώστας Πάνος, ο Σπύρος Μπισμπίκης, ο Νικόλας Τσιέκος, ο Γιώργος Δρόσος, ο Θωμάς Βαγγέλης Νικούλης, ο Θύμιος Κωστάκης, ο Σπύρος Κουτσιούκης, ο Βασίλης Νικούλης, ο Χρίστος Κουτσιούκης, Περικλής Θωμάς, Σταύρος Κουτσιούκης, Βαγγέλης Ντούρος ο Αριστείδης Κασιάρας, ο Λεωνίδας Τσιαλίκης, ο Αντώνης Κυριάκης, ο Γιώργος Κασιάρας, ο Ηλίας Δρόσος και άλλοι. Πολλοί από αυτούς, για να πήγαιναν στο Δέλβινο και να επέστρεφαν στο χωριό κατά τη διάρκεια 25-30 ετών, με απλό λογαριασμό έχουν περπατήσει 70-90 χιλιάδες χιλιόμετρα. Δεν αναφέρω εκείνους της νεότερης γενιάς που είναι ακόμα ζωντανοί, για τη θυσία που έχουν κάνει και τη μεγάλη κόπωση για να αυξήσουν την ευημερία της οικογένειάς τους. Αν και έχουν περάσει περίπου τριάντα χρόνια από τη διακοπή αυτής της δραστηριότητας, η σκληρή δουλειά και η θυσία τους παραμένουν αξέχαστες.

2 -. Παραδόσεις, εκπαίδευση, πολιτισμός

Είναι γεγονός ότι το Ελευθεροχώρι είναι γνωστό ως χωριό με πατριωτικές παραδόσεις από την εποχή της Τουρκοκρατίας. Με τη σοφία τους, με την επιδεξιότητα, την επιμονή και την ανδρεία τους που χαρακτήριζε κατά τη διάρκεια των αιώνων, κατάφεραν να αντιμετωπίσουν τις μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ και περαιτέρω, χωρίς να γίνουν φέουδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επαναλαμβάνω τον μύθο που ανέφερα παραπάνω, ότι οι Τούρκοι αποκεφάλισαν τον αρχηγό του χωριού που δεν υπόγραψε το Ελευθεροχώρι να γίνει τσιφλίκι. Αν και είναι μύθος, έχει όμως νόημα για την αντίσταση των Ελευθεροχωριτών.

Είναι γεγονός και αντανακλάται σε ιστορικά έγγραφα, η αντίσταση εναντίον των Τούρκων που πρόβαλαν το Ελευθεροχώρι και η Μουζίνα ενάντια στις μεταρρυθμίσεις κατά την περίοδο των Τανζιμάτ. Για να διαιωνίσει αυτήν την αντίσταση, μια μαρμάρινη πλάκα τοποθετήθηκε στον τοίχο του καφενείου στο αυχένα της Μουζίνας. Θυμάμαι λίγο πολύ ότι η επιγραφή είχε ως εξής: «...η αντίσταση εναντίον των Τούρκων για τις μεταρρυθμίσεις Τανζιμάτ που έκαναν οι κάτοικοι του Ελευθεροχωρίου και της Μουζίνας». Μετά τη δεκαετία του '90 αυτή η αναμνηστική πλάκα, η οποία αντικατόπτριζε αυτό το γεγονός, αφαιρέθηκε όπως πολλές άλλες.

Στην εποχή του Βασιλείου του Ζώγκου, μπορούμε να αναφέρουμε δύο ιστορικά γεγονότα για την πατριωτική αντίσταση των Ελευθεροχωριτών, ακόμη και ευρύτερα. Η πρόθεση του βασιλιά ήταν, με διάταγμα, να αλλάξει το όνομα και τη γλώσσα του χωριού, όπως και σε πολλά μειονοτικά χωριά. Για αυτό έχω το έγγραφο που παραθέτει το διάταγμα της 5 Μαΐου 1937, όπου ο Ζώγκου, ο βασιλιάς των Αλβανών, αποφάσισε να αλλάξει τα ονόματα των χωριών. **Το Ελευθεροχώρι ονομάστηκε Λιρία, το Κακοδίκι Μερινάτι, το Γαρδικάκι Κερθία,** κ.λπ. Όμως αυτό το διάταγμα δεν εφαρμόστηκε επειδή αντιτάχθηκε μαζικά.

Το Ελευθεροχώρι, όπως όλα τα μειονοτικά χωριά, ήταν αντικείμενο εκμετάλλευσης και λεηλασίας από το κράτος, μέσω φόρων που καταβάλλονταν σε οικογένειες κάθε χρόνο, καθώς και της εθνικοποίησης λιβαδιών και βοσκοτόπων που ανήκαν σε οικογένειες του χωριού. Συγκεκριμένα, μέρος των βοσκοτόπων και λιβαδιών

αφαιρέθηκαν από την κυριότητα του χωριού και μεταφέρθηκαν στο κράτος μετά το 1930, όπως το Καταλάτι, το Παλιοχώρι, του Νικολάκη, η Καμενίτσα και η Οκνά, συνολικά 7.100 στρέμματα. Αυτό το έγγραφο βρίσκεται στο αρχείο αριθ. 171 του 1938 της Γενικής Διεύθυνσης Αρχείων.

Στην επιστολή που απευθύνθηκε στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας από τη Δημογεροντία του Ελευθεροχωρίου, υπογεγραμμένη από τους **Δημήτρη Πάνο** (δημογέροντας) **Γιάννη Δήμος Χρίστο Κυραμά και Θεωρή Καρδάση** (αντιπρόσωποι του χωριού), με ημερομηνία 7.10.1938, ζήτησαν την επανεξέταση του φόρου **«το τρίτο»** και τον τρόπο της πληρωμής του. Αυτό το έγγραφο βρίσκεται επίσης στο ίδιο αρχείο στη Γενική Διεύθυνση Αρχείων.

Η περιγραφή που ανήκει στο Ελευθεροχώρι από το μηνιαίο περιοδικό **«Λέκα»**, αριθμός 7 Ιουλίου 1936, το οποίο δημοσιεύτηκε στη Σκόδρα, είναι πολύ σημαντική, όπου αναφέρεται συγκεκριμένα: **«Το Ελευθεροχώρι - όχι μακριά από το Δέλβινο -, με 400 κατοίκους, όλους Χριστιανούς και Ελληνόφωνους. Ονομάστηκε Ελευθεροχώρι, γιατί ήταν πάντα ελεύθερο και ανυπάκουο στους φεουδάρχες, άρχοντες της χώρας, συμμετέχοντας πάντα με το ισχυρότερο κόμμα της χώρας για να διατηρήσει την ελευθερία του. Οι κάτοικοι ασχολούνται με τη γεωργία, κτηνοτροφία και ξενιτιά»**. Για αυτό, οποιαδήποτε σχόλιο είναι περιττό.

Το δεύτερο γεγονός είναι η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που ήθελε να κάνει η τότε κυβέρνηση. Κατά το σχολικό έτος 1928-29, το δημοτικό σχολείο με πέντε τάξεις λειτούργησε στο Ελευθεροχώρι. Υπήρχαν 52 μαθητές, εκ των οποίων 38 ήταν αγόρια και 14 κορίτσια. Δάσκαλος του σχολείου ήταν ο Σταύρος Ζήσης από τα χωριά του Βούρκου. Η διδασκαλία γινόταν μόνο στα ελληνικά.

Αλλά η αλλαγή της γλώσσας στα δημοτικά σχολεία από τα ελληνικά στα αλβανικά για τα μειονοτικά χωριά ήταν ένας από τους στόχους του βασιλιά Ζώγκου. Στις 1 Απριλίου 1933, το αλβανικό κοινοβούλιο ενέκρινε το νόμο για την αναδιοργάνωση του σχολικού συστήματος, **με στόχο το κλείσιμο των σχολείων της ελληνικής γλώσσας στην περιοχή της μειονότητας**. Γι' αυτό θα αναφερθώ στα γραπτά έγγραφα, καθώς και στις αναμνήσεις που μου τις διηγήθηκε προσωπικά ο Γρηγόρης Τσαλίκης πριν από 30-35 χρόνια, ο οποίος έζησε εκείνη την περίοδο και τότε ήταν μαθητής στο δημοτικό σχολείο

του Ελευθεροχωριού, καθώς και στις αναμνήσεις του πατέρα μου Μιχάλη Τσιέκου.

Οι μειονοτικοί αντέδρασαν κατά του νόμου αυτού, πραγματοποιήθηκαν συγκεντρώσεις και διαδηλώσεις και τελικά η γενική απεργία, στην οποία συμμετείχαν δημοκρατικά πρόσωπα, γονείς, δάσκαλοι και μαθητές που μποϊκοτάρισαν τα σχολεία κατά τα έτη 1934-35. Εν τω μεταξύ, ο δημογέροντας του χωριού υπέγραψε την αίτηση για μη αποδοχή του νόμου, όπου μαζί με τις αιτήσεις των άλλων μειονοτικών χωριών μεταβιβάστηκε στο ελληνικό προξενείο στο Αργυρόκαστρο και στη συνέχεια ακολούθησε το δρόμο προς το Δικαστήριο της Χάγης. Αυτό το διεθνές δικαστήριο θεώρησε σωστή την διαμαρτυρία των κατοίκων της μειονότητας και στις 6.04.1935 έδωσε το δικαίωμα στα χωριά της μειονότητας να έχουν τα δικά τους σχολεία στην ελληνική γλώσσα.

Τον Σεπτέμβριο του 1935 το σχολείο άνοιξε ξανά στο Ελευθεροχώρι, με 54 μαθητές, 32 αγόρια και 22 κορίτσια. Σε αυτήν την περίοδο δάσκαλοι του χωριού ήταν ο Γιώργος Μάρτος από τον Κακοδίκι και ο Γιώργος Παρτάλης από τη Δρόβιανη. Για κάποιο χρονικό διάστημα οι δάσκαλοι πληρώθηκαν από τους ίδιους τους κατοίκους, επειδή το κράτος δεν τους πλήρωνε, επειδή η διδασκαλία διεξήχθη στα ελληνικά.

Η κατοχή από τη φασιστική Ιταλία, όπως από ολόκληρο τον αλβανικό λαό, επίσης και από τους κάτοικους του χωριού, δεν έγινε δεκτή. Κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, οι κάτοικοι του Ελευθεροχωριού δέχτηκαν με ενθουσιασμό και υποστήριξαν τον ελληνικό στρατό που αντεπιτέθηκε και επιδίωκε τον αποσυρόμενο ιταλικό στρατό. Στρατιώτες από τις ελληνικές στρατιωτικές μονάδες διέσχισαν το Δέλβινο και το Ελευθεροχώρι και συνέχισαν να πολεμούν προς την κατεύθυνση των χωριών των Ριζών (Ρεζόμας) και πιο πέρα, καταδιώκοντας τους Ιταλούς.

Κατά τη διάρκεια του Εθνικού Απελευθερωτικού Πολέμου, οι κάτοικοι του χωριού μας αύξησαν περαιτέρω τις πατριωτικές παραδόσεις και τη δόξα του χωριού. Οι Ελευθεροχωρίτες, όπως σχεδόν ολόκληρη η ελληνική μειονότητα, συμμετείχαν πλήρως στον Εθνικό Απελευθερωτικό Πόλεμο του Αλβανικού λαού. Από το Ελευθεροχώρι, 34 άτομα παρατάχθηκαν σε στρατιωτικές παρτιζάνικες μονάδες, μεταξύ των οποίων 4 κορίτσια. Ο Σπύρος Κυραμάς, ο

Γιώργος Κυραμάς ο Δημήτρης Ντούρος ο Βασίλης Μπράχος, ο Γρηγόρης Τσιαλίκης ο Φώτος Καρδάσης και ο Βασίλης Ντούρος που ζούσαν και εργάζονταν στα Τίρανα, εντάχθηκαν στην παρτιζάνικη ομάδα του Ντάϊτι και στη συνέχεια στην 1-τη και 22-η Ταξιαρχία και σε άλλες. Από τους Ελευθεροχωρίτες που ζούσαν στο χωριό, οι οποίοι βγήκαν παρτιζάνοι και εντάχθηκαν στην 14-η και 19-η Ταξιαρχία, αναφέρουμε από αυτούς τους εξής: Νικόλα Κυραμά, Βαγγέλη Κουτσιούκη, Κώστα Παπά, Κώστα Παπαδέλλο, Νικόλα Τσιέκο, Καλλιόπη Παπαδέλλου, Λάζο Κυριάκη, Θωμά Νικούλη, Σπύρο Μπιζμπίκη, Σωτήρη Καραμπέτη, Χρίστο Μάκο, Γιώργο Τσιάβο, Παντελή Κουτσιούκη, Δημήτρη Κυριάκη, Πάνο Κωστάκη, Ζήσο Καραμπέτη, Αναστασία Βότση, Αριστείδη Καραμπέτη, Θύμιο Κωστάκη, Καλλιόπη Νικούλη και Θωμά Βάσο. Μετά την απελευθέρωση της Αλβανίας, ο Βασίλης Ντούρος, ο Σπύρος Κυραμάς και ο Κώστας Παπαδέλλος συνέχισαν τον πόλεμο πέρα από τα αλβανικά σύνορα στη Γιουγκοσλαβία και επέστρεψαν στην Αλβανία τον Ιανουάριο του 1946.

Σε αυτόν τον πόλεμο, **ο Γιώργος Τσιάβος, η Αμαλία Κυραμά και ο Βαγγέλης Κώστας Ντούρος** έδωσαν τη ζωή τους και ανακηρύχθηκαν «Μάρτυρες της Πατρίδας». Οι κάτοικοι του χωριού **Σπύρος Καραμπέτης, Φιλίππης Νικούλης και Μανώλης Κώστας** (γαμπρός στο Ελευθεροχώρι) κρατήθηκαν αιχμάλωτοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Γερμανία. Ευτυχώς επέστρεψαν ζωντανοί στις οικογένειές τους.

Εν τω μεταξύ, αξίζει να αναφερθεί η μάχη του Ελευθεροχωρίου, όπου οι Γερμανοί, ως μέρος της επιχείρησης του Ιουνίου, επιτέθηκαν στους παρτιζάνους που βρίσκονταν στο χωριό μια νύχτα, αλλά απέτυχαν και αποσύρθηκαν στο Δέλβινο κατά τη διάρκεια της ημέρας. Οι κάτοικοι, αισθανόμενοι τον κίνδυνο, έφυγαν από το χωριό, εκτός από μερικούς ηλικιωμένους. Οι περισσότερες γυναίκες και παιδιά κατέφυγαν στη σπηλιά του «Πρίντσου», στον λάκκο με αυτό το όνομα που βρίσκεται κοντά στο χωριό Βάρφαϊ, ενώ μερικοί από τους άνδρες του χωριού υποστήριξαν τις παρτιζάνικες δυνάμεις. Σε αυτή τη μάχη σκοτώθηκε ο Ιταλός πολυβολητής, ο οποίος είχε γίνει παρτιζάνος μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας. Κατά τη διάρκεια της μάχης, ο Ιταλός παρτιζάνος **Αντόνιο Τζουζέπε** είχε πάρει θέση μάχης με ένα πολυβόλο κοντά στα σπίτια του Κουτσιούκη και δεν κινήθηκε από τη

θέση μέχρι που σκοτώθηκε από γερμανικές σφαίρες. Την επόμενη μέρα μετά τη μάχη, οι κάτοικοι του χωριού τον έθαψαν με τιμές, σαν να ήταν ο γιος τους, στον κήπο του Τσηλιμπέτη. Τα οστά του μεταφέρθηκαν αργότερα στους τάφους των μαρτύρων.

Η μάχη του Ελευθεροχωριού ήταν μια αποτυχία για τους Γερμανούς. Αυτό, χάρη στην υποστήριξη των παρτιζάνων από τους κατοίκους του χωριού και στο ευνοϊκό έδαφος, όπου το ορεινό ανάγλυφο και το δάσος με καστανιές πάνω από το χωριό ήταν σύμμαχος των παρτιζάνων και οι Γερμανοί υποχώρησαν προς το Δέλβινοτο. Οι Γερμανοί σε αυτή τη μάχη αποσύρθηκαν εντός της ημέρας, αλλά το χωριό ήταν περιστασιακά στόχος γερμανικών πυροβολισμών.

Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι κανένα άτομο από το χωριό, κατά τη διάρκεια του πολέμου, δεν παρατάχθηκε, και ούτε συνεργάστηκε με τους κατακτητές ή με οργανώσεις των Μπαλίστων και του Legaliteti.

Κατά τα έτη 1985-1990, η παρακμή της οικονομικής κατάστασης και η έντονη φτώχεια, η έλλειψη προοπτικής και άλλοι παράγοντες, ήταν οι αιτίες που οι νέοι του Ελευθεροχωριού έγιναν αντικείμενο ανησυχίας, για τα όργανα του κόμματος και της κυβέρνησης στους Άγιους Σαράντα και άνω. Για τους νέους του χωριού η ζωή τους ήταν χωρίς προοπτική, ανυπόφερτη στο χωριό και δεν είχαν καμία ελπίδα για το μέλλον.

Η μαζική απόγνωση και η έλλειψη προοπτικής ήταν ο λόγος για τον οποίο οι νέοι **Παναγιώτης Δρόσος και Λευτέρης Θωμάς** ανέλαβαν την τολμηρή πρωτοβουλία, διακινδυνεύοντας τη ζωή τους, να διασχίσουν τα συρματοπλέγματα στα σύνορα κοντά στο Λεσκοβίκι και κατέφυγαν στην Ελλάδα για μια καλύτερη ζωή.

Τα έτη 1991-1993 ήταν χρόνια μαζικής μετανάστευσης. Όπως σε όλα τα μειονοτικά χωριά, ακόμη και για τους Ελευθεροχωρίτες, το να αφήσεις το χωριό μαζί με τις οικογένειές τους προς την Ελλάδα, επηρέασε σχεδόν κάθε σπίτι, τόσο πολύ που δεν θα μπορούσε να προβλεφθεί από κανέναν. Τα τραγικά γεγονότα του 1997 ενέτειναν τη μετανάστευση. Οι λίγες οικογένειες που είχαν ξεκινήσει οικονομικές δραστηριότητες στο χωριό ή στο Δέλβινο έγιναν στόχοι καταστροφής από ομάδες ή δράστες. Η μόνη ελπίδα για επιβίωση παρέμεινε η μετανάστευση στην Ελλάδα.

Σπάνια μπορείτε να βρείτε χωριά που αγαπούν την εκπαίδευση, όπως το Ελευθεροχώρι. Παρά τις δύσκολες συνθήκες, τόσο πριν όσο και ειδικά μετά τον πόλεμο, πολλά αγόρια και κορίτσια από το χωριό τελείωσαν το λύκειο και πολλά από αυτά ακόμη και τα ανώτατα σχολεία μέσα και έξω από τη χώρα. Ξεκινάμε με τον **Βαγγέλη Κωστάκη**, «**Δάσκαλος του Λαού**», διευθυντής του Λυκείου (Μεσαίο σχολείο) Αργυρόκαστρου, ο ταλαντούχος δάσκαλος **Ηλίας Παπαπάνος**, ο γνωστός οικονομολόγος στα Τίρανα **Δημήτρης Δήμος**, ο οποίος είχε ολοκληρώσει τις σπουδές πριν από τον πόλεμο, ενώ στα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση μπορούμε να αναφέρουμε τους μηχανικούς **Παναγιώτη Βάσο** και **Θωμά Τσιαλίκη**, τους οικονομολόγους **Γιώργο Κυραμά**, **Γιώργο Νικούλη**, **Χρίστο Τσιρόκο**, **Βασίλη Νικούλη**, τον ζωγράφο **Χαρίλαο Δήμο**, τον οικονομολόγο **Θύμιο Κυραμά**, την παιδαγωγό του Πανεπιστημίου Τιράνων **Αφροδίτη Δήμου**, τους αξιωματικούς **Βασίλη Ντούρο**, **Γρήγορη Θωμά**, και **Φίλιππη Παπά (Παπαδέλο)**, καθώς και άλλους.

Το άνοιγμα του Γενικού Μεσαίου Σχολείου (Λύκειο) στο Δέλβινο το 1957, αύξησε την όρεξη και τις ευκαιρίες των νέων του Ελευθεροχωριού να εκπαιδευθούν, παρά τις δυσκολίες σε τρόφιμα, ρούχα και εκπαιδευτικά βοηθήματα, οι οποίοι ταξίδευαν με τα πόδια 10 χιλιόμετρα την ημέρα. Πολλά αγόρια και κορίτσια τελείωσαν το λύκειο, όπου οι περισσότεροι εκ των οποίων σπούδασαν στο Πανεπιστήμιο. Από το Ελευθεροχώρι **μέχρι το έτος 2000 ήταν πάνω από 120 διανοούμενοι**, γιατροί, οικονομολόγοι, μηχανικοί, γεωπόνοι, κτηνίατροι, αξιωματικοί, εκπαιδευτικοί, αεροπόροι κ.λπ. Μερικοί από αυτούς ανέβηκαν στις υψηλότερες βαθμίδες του κρατικού οργανισμού και της επιστήμης. Είναι γιοι και υπερηφάνεια του χωριού, ο γνωστός **δικηγόρος Ανάστασης Ντούρος**, στον οποίο έχουν ανατεθεί σημαντικά καθήκοντα στον κρατικό οργανισμό μέχρι υπουργό στην αλβανική κυβέρνηση. **Η Ιφιγένεια Κονγκίκα (Δήμου)** ανέβηκε στα υψηλότερα επίπεδα της Αλβανικής επιστήμης, όπου κατάφερε να λάβει τον υψηλότερο επιστημονικό τίτλο «Μέλος της Ακαδημίας Επιστημών», ο **αναπληρωτής καθηγητής Ανδρέας Τσιέκος** και ο **Χρίστος Δήμος** στην επιστήμη της γεωπονίας, ο οικονομολόγος **Κώστας Κυραμάς**, ο μηχανικός **Σπύρος Κασιάρας**. Αυτοί ήταν στελέχη στον κρατικό οργανισμό και στην παιδεία έχουν κάνει όνομα

ως διανοούμενοι και επαγγελματίες, όπως ο Ηλίας Κωστάκης, ο Βασίλης Κωστάκης, ο Ηλίας Καραμπέτσης, ο Νίκος Μπράχος, ο Θανάσης Κωστάκης, ο Λευτέρης Μπράχος, ο Νίκος Κυριάκης, η Αφροδίτη Πέκου (Κυραμά), η Διαμάντω Τσιαλική, η Έλη Κυριάκη, η Αγγελική Κυριάκη, ο Χαράλαμπος Κυριάκης, ο Βασίλης Κυραμάς, ο Παναγιώτης Κυραμάς, ο Χρίστος Τσιαλίκης, ο Γιώργος Μάκος, ο Σωτήρης Πάνος, ο Ορέστης Κουτσιούκης, η Ναυσικά Μάκου, η Πανωραία Ντούρου, η Βιολέτα Τσιαλίκη, η Ηλιάνα Κυραμά, ο Ορέστης Κουτσιούκης, ο Βασίλης Κυραμάς και πολλοί άλλοι, που αποφοίτησαν από πανεπιστήμια και άλλα αλβανικά σχολεία στους τομείς της ιατρικής, της οικονομίας, της κτηνιατρικής, της αγρονομίας, της μηχανικής, των φυσικών επιστημών, της νομικής και εκπαίδευσης, όπου οι περισσότεροι από αυτούς μετά τις σπουδές τους έχουν εργαστεί σε διάφορες περιοχές της Αλβανίας.

Δεν ήταν χωρίς σκοπό που άφησα στο τέλος τους στρατιωτικούς που είναι πολυάριθμοι, οι οποίοι αποφοίτησαν από τις στρατιωτικές σχολές και υπηρέτησαν στο στρατό και στην αστυνομία σε ολόκληρη τη χώρα. Μεταξύ των πρώτων που φορούσαν στρατιωτικές στολές και υπηρέτησαν στο στρατό και την αστυνομία για πολλά χρόνια, μπορούμε να αναφέρουμε τους εξής: Γρήγορη Θωμά, Βασίλη Ντούρο, Φιλίππη Παπά, Σωτήρη Καραμπέτση, Σπύρο Κυραμά, Θωμά Καρδάση και μετά τον Μενέλαος Κουτσιούκη (αεροπόρος), τον Σοφοκλή Τσιαλίκης (στρατιωτικός στην αεροπορία), Γρηγόρη Κυραμά (ανώτερος στρατιωτικός), Τιμολέων Κουτσιούκη, Θωμά Κωστάκη, Λευτέρη Καραμπέτση, Δημητράκη Κωστάκη, Θωμά Παπαδέλο, Σωτήρη Πάνο, Χρίστο Κυραμά, Γιώργη Βότση, Σπύρο Κυριάκη, Κώστα Καραμπέτση (αστυνομικοί) και άλλοι. Λοιπόν, οι αξιωματικοί και οι υπαξιωματικοί που έχουν υπηρετήσει στον αλβανικό στρατό και την αστυνομία, από την απελευθέρωση έως το 1990, είναι συνολικά 19, ενώ επί του παρόντος δεν υπάρχει Ελευθεροχωρίτης που να φοράει την στρατιωτική στολή.

Πιστεύω ότι δεν θα έχει κακοφανεί σε αυτούς που δεν τους ανέφερα ονομαστικά, αλλά όχι σκόπιμα και ούτε από αμέλεια, αλλά μόνο από την έλλειψη πληροφοριών. Μέχρι τα έτη 1990-92, πριν από τις πολιτικές αλλαγές, από τις οικογένειες των Ελευθεροχωριτών που ζούσαν στο χωριό ή στα Τίρανα και σε άλλες πόλεις, υπήρχαν πάνω από 120 άτομα που αποφοίτησαν εντός και εκτός της χώρας. Για όσους

έχουν αποφοιτήσει μετά το ενενήντα, που ανήκουν στην ηλικία των 25-50 ετών και που έχουν σπουδάσει στο εξωτερικό και ειδικά στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν ακριβώς στατιστικά στοιχεία, αλλά σίγουρα είναι πολλοί. Ως εκ τούτου, βρήκα εύλογο να μην αναφέρω ονόματα, διότι το λάθος μπορεί να είναι μεγάλο.

Το Ελευθεροχώρι έχει κάνει όνομα όχι μόνο ως χωριό με παραδόσεις στην εκπαίδευση, αλλά και στον αθλητισμό. Ο αγωνιστικός χώρος (γήπεδο) το Πανωπεριβόλι και αργότερα το γήπεδο του Μοναστηριού μέσα στο δάσος με καστανιές, συγκέντρωνε τους νέους του χωριού κάθε Κυριακή και οργάνωναν ποδοσφαιρικούς αγώνες. Ενδιαφέρον ήταν οι αγώνες μεταξύ των ομάδων Ελευθεροχωριού και Κακοδικίου, που μερικές φορές διεξήχθησαν στο Πανωπεριβόλι και ο αγώνας επιστροφής στη Χαλίκια (που ήταν το όνομα του γηπέδου ποδοσφαίρου), στο Κακοδίκι. Συναντήσεις αυτής της φύσης γίνονταν πολλές φορές το χρόνο. Σχεδόν όλοι οι νέοι ήταν παθιασμένοι με το ποδόσφαιρο, αλλά υπήρχαν και εκείνοι που έπαιζαν στην ηλικία των 35-40 ετών, όπως ο Λάζος Κυριάκης, ο Νικόλας Τσιάλικης, ο Πέτρος Κασιάρας ο Θωμάς (Μώμος) Νικούλης, ο Ορέστης Κασιάρας, ο Βασίλης Καραμπέτσης και άλλοι. Έπαιζαν καλά ποδόσφαιρο και αξίζει να αναφερθούν ο Ηλίας Κωστάκης, ο Σπύρος Τσιέκος, ο Βασίλης Κωστάκης, ο Θωμάς Τσιέκος, ο Ορέστης Κουτσιούκης, ο Νέστωρας Κουτσιούκης, ο Τιμολέων Κουτσιούκης, ο Φώτος Καραμπέτσης, ο Τιμολέων Κωστάκης κα άλλοι.

Από το γήπεδο «Πανωπεριβόλι» οι ποδοσφαιριστές της ομάδας «Bistrica» του Δελβίνου αξίζει να αναφερθούν ο Ηλίας Δήμος (τερματοφύλακας της ομάδας), ο Θοδωρής Μπισμπίκης, ο Μίχος Κυριάκης, ο Ορέστης Κουτσιούκης, καθώς και άλλοι που ξεκίνησαν την αθλητική τους δραστηριότητα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε την εξαιρετική συμβολή του Παντελή Κουτσιούκη ως ηγέτης για πολλά χρόνια της ομάδας «Bistrica» του Δελβίνου.

Θα ήθελα να γράψω με χρυσά γράμματα τα ονόματα δύο διάσημων ποδοσφαιριστών, οι οποίοι έχουν μεγαλώσει το όνομα Ελευθεροχωριού. Ο πρώτος που θα παραμείνει η εικόνα του αλβανικού ποδοσφαίρου είναι ο **Παναγιώτης Πάνος, ο βασιλιάς της μπάλας όπως θεωρείται από τη αντίληψη εκείνης της εποχής, ο οποίος θα παραμείνει ο θρύλος του αλβανικού ποδοσφαίρου, ένας από τους έντεκα καλύτερους ποδοσφαιριστές του περασμένου**

αιώνα, παίκτης των ετών 60-70, «Μεγάλος αριστοτέχνης» του αθλητισμού.

Ο Παναγιώτης Πάνος, για τα πλεονεκτήματα και τη συμβολή του στο αλβανικό ποδόσφαιρο, έχει λάβει πολλούς τίτλους και διακοσμήσεις, μεταξύ των οποίων, «Μεγάλος αριστοτέχνης», το χρυσό μετάλλιο «Ναήμ Φράσερη», το υψηλό βραβείο «Τιμή του Έθνους» κ.λπ. Αυτός παραμένει η τιμή και η δόξα του χωριού μας, του Δελβίνου και ολόκληρης της μειονότητας. Μετά από πρόταση ορισμένων γνωστών μειονοτικών διανοουμένων, το Δημοτικό Συμβούλιο τον κήρυξε «Επίτιμο Πολίτη» της πόλης του Δελβίνου. Με την ευκαιρία αυτή, διοργανώθηκε μια υπέροχη τελετή στο τουριστικό συγκρότημα του Βρυωνιού. Το ταξίδι από τα Τίρανα στους Άγιους Σαράντα, μαζί με τους συζύγους το κάναμε με τον Παναγιώτη με το αυτοκίνητό μου, που ήταν ταξίδι αρκετά ωραίο και άφησε ίχνη στη μνήμη μου.

Δεν ήταν λίγο γνωστός σε αυτήν την περίοδο ο ποδοσφαιριστής του «Δυνάμου» των Τιράνων ο Θωμάς Ντούρος κατά την περίοδο 1957-1966, ο οποίος ήταν σύγχρονος του Παναγιώτη και είναι γνωστός ως «..ο επιθετικός του Δυνάμου που «έκανε άνω - κάτω» τους Κινέζους». Δεν πρέπει να ξεχνάμε, την καλαθοσφαιρίστρια της δεκαετία του '50 την **Καλλιρόη Πάνου**, η οποία έπαιζε με την ομάδα των Τιράνων κατά τη διάρκεια αυτών των ετών και που ήταν η σημαιοφόρος της πρώτης Σπαρτακιάδας της Αλβανίας. Ο διάδοχος του Παναγιώτη Πάνου, ο Λέντιος, ήταν ενεργός ως ποδοσφαιριστής με το «Παρτιζάνι» και αργότερα σε αρκετές ομάδες στην Ελλάδα και σήμερα είναι αθλητικός αναλυτής. Η παράδοση συνεχίζεται από τον διάσημο ποδοσφαιριστή Εράντο Καραμπέτση, το εγγόνι του Μιχάλη Καραμπέτση, ο οποίος έχει ενεργοποιηθεί σε αρκετές ομάδες της πρώτης κατηγορίας και παίζει ακόμα και σήμερα.

Οι Ελευθεροχωρίτες, για πολλές γενιές διακρίνονταν όχι μόνο ως δουλευταράδες, αλλά ήξεραν επίσης πώς να ζουν και να διασκεδάζουν. Το τραγούδι και ο χορός ένωναν τους χωριανούς, ξεχνώντας κάθε πίκρα και θλίψη από δυσάρεστα γεγονότα και ιδιόμορφους ανθρώπους. Εκμεταλλευόμενοι τα θρησκευτικά πανηγύρια, τις αρραβώνες, τους γάμους και άλλες περιστάσεις, διασκεδάζαν τραγουδώντας και χορεύοντας. Μια μεγάλη γιορτή που συγκέντρωνε σχεδόν όλους τους

κατοίκους του χωριού γινόταν την ημέρα του Πάσχα στην πλατεία μπροστά από την εκκλησία (Αλώνι), μετά τη λειτουργία, όπου άνδρες και γυναίκες, νέοι και ηλικιωμένοι, τραγουδούσαν και χόρευαν. Οι συνομήλικοι μου θυμούνται καλά αυτήν την παράδοση, η οποία συνεχίστηκε μέχρι τη δεκαετία του '50. Ξακουστός στο χορό ήταν ο **Πέτρος Τσιέκος**, ο οποίος έσερνε το χορό, αν και ηλικιωμένος, έκανε έντονες κινήσεις κουνώντας το μαντίλι και φορώντας παραδοσιακή στολή. Το αγαπημένο του τραγούδι ήταν «*Σιγαλά μωρέ παιδιά, σιγαλά και το χορό...*» Καλοί χορευτές, από όσο θυμάμαι, ήταν ο Νικόλας Κυραμάς, ο Χρίστος Κυριάκης, ο Χρίστος Ντούρος, ενώ τραγουδούσαν όμορφα ο Σταύρος Νικούλης, ο Θύμιος Κωστάκης, η Αριστέα Νικούλη (Δρόσου), η Ελευθερία Τσιέκου (Μούτσιου), η Αθηνά Κυραμά, ο Χρίστος Κουτσιούκης, ο Σπύρος Μούτσιος, ο Σταύρος Κουτσιούκης, η Αρετή Τσιαλίκη, ο Γρηγόρης Κουτσιούκης, ο Παντελής Πάνος, ο Χρίστος Κυριάκης, ο Λουκάς Ντούρος, ο Παντελής Κυριάκης, η Δημητρούλα Τσιέκου, ο Σπύρος Κουτσιούκης, η Αφροδίτη Τσιέκου (Ραϊίδου), η Αναστασία Τσιαλίκη, η Καλλιόπη Ντούρου, η Αρετή Κυραμά και πολλοί άλλοι και άλλες. Το πολυφωνικό τραγούδι ήταν η ψυχή των Ελευθεροχωριτών, τόσο πολύ που δεν εννοούσαν τη ζωή χωρίς τραγούδια. Τραγουδούσαν σε γάμους και αρραβώνες, τραγουδούσαν κατά τη διάρκεια των εορτασμών των ονομασιών, ακόμη και στη δουλειά του συνεταιρισμού, κατά τη διάρκεια του μεσημεριανού διαλείμματος και σε πολλές περιπτώσεις όταν τρία ή περισσότερα άτομα συγκεντρώνονταν, έπαιρναν το τραγούδι. Ήταν κάτι περισσότερο από παράδοση το πολυφωνικό τραγούδι, όπου συνόδευε τη ζωή κάθε οικογένειας. Αξέχαστες παρέμειναν οι μελωδίες που έπαιζε με την φλογέρα ο Σπύρος (Μπίλης) Κυριάκης, και η ορχήστρα που στη σύνθεσή της ήταν ο Λάκης Κυριάκης, ο Βασίλης Κυραμάς, ο Σπύρος Παπαδέλλος, ο Κώστας Κώστας. Ο Λάμπης Κυριάκης έπαιζε φουσαρμόνικα, ενώ η αδερφή του ήταν δασκάλα μουσικής και έπαιζε το βιολί. Σήμερα, η Μαρίνα Ζώτου (Κυραμά), που ζει στην Ελλάδα, είναι γνωστή για τη μελωδική φωνή της και τραγουδά πολυφωνικά και λαϊκά ηπειρώτικα τραγούδια. Είναι γνωστός, όχι μόνο στο νομό του Α. Σαράντα, αλλά και στην Αλβανία, ο τραγουδιστής Τιμολέων Παραπονάς, γιος του γνωστού δάσκαλου Ηλείας Παπαπάνου (Κουτσιούκη) από το Ελευθεροχώρι, για την μελωδική φωνή του, ο οποίος τραγουδούσε τραγούδια της ελαφρές

μουσικής πριν τα χρόνια ενενήντα.

Ο εορτασμός του καρναβαλιού ήταν μια καλλιτεχνική δραστηριότητα, η οποία όπως και σε άλλα χωριά, επίσης και στο Ελευθεροχώρι τον περίμεναν με μεγάλο ενδιαφέρον. Γινόταν μία φορά το χρόνο, όπου συμμετείχαν πολλά αγόρια και κορίτσια, τα οποία είχαν επιθυμία και ταλέντο. Αυτή η παράδοση συνεχίστηκε μέχρι τη δεκαετία του '50, όταν αργότερα αντικαταστάθηκε από το φεστιβάλ λαογραφίας. Τόσο στα καρναβάλια, όσο και σε φεστιβάλ, οι ομάδες που εκπροσωπούσαν το χωριό ήταν ντυμένες με παραδοσιακές φορεσιές. Τα κορίτσια φορούσαν αλατζάδες (ανοιχτό φόρεμα, συνήθως από σκούρο βελούδο και κεντημένο από μπροστά), συνοδευόμενοι από γιλέκα και ποδιές, και αυτές κεντημένες, ενώ τα αγόρια φορούσαν φουστάνελα (λευκό φόρεμα με κεντημένο γιλέκο, λευκά σώβρακα (μπενεβρέκια), μεγάλες κάλτσες διαφορετικών και σκούρων χρωμάτων και παπούτσια με φούντες).

Με το άνοιγμα του Μεσαίου Σχολείου (Λυκείου) στο Δέλβινο το 1957, οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες έγιναν πιο συχνές διοργανώνοντας χοροεσπερίδες, όπου χόρευαν όχι μόνο παραδοσιακοί, αλλά και σύγχρονοι χοροί σε ζευγάρια, όπως ταγκό, βαλς, ρούμπα κ.λπ. Συχνά αυτές οι χοροεσπερίδες εναλλάσσονταν με το Κακοδίκι. Η ορχήστρα έρχονταν από το Δέλβινο και η πληρωμή της γίνονταν από τους νέους του χωριού. Η όμορφη παράδοση για να γιορτάσουν, παρόλο που το χωριό σχεδόν άδειασε μετά τα χρόνια 1992-1997, στο Ελευθεροχώρι οργανωνόταν η γιορτή της «Παναγιάς» στις 15 Αυγούστου. Σήμερα διαχειριστής αυτής της μεγάλης ορθόδοξης, παραδοσιακής γιορτής καθώς και άλλων ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων δραστηριότητας είναι ο Σύλλογος (η Ένωση) του Ελευθεροχωριού «Άγιος Αθανάσιος», με έδρα την Αθήνα. Εύχομαι αυτή η παράδοση να μην σβήσει.

Ας ελπίσουμε ότι στο μέλλον οι επόμενες γενιές θα προβάλλουν διάσημες προσωπικότητες στον τομέα του αθλητισμού, του πολιτισμού, της επιστήμης και της πολιτικής, για να αναδείξουν το τιμημένο και αγαπημένο όνομα του χωριού μας ακόμη ψηλότερα.

Μια θαυμάσια παράδοση που χαρακτήριζε τους Ελευθεροχωρίτες από γενιά σε γενιά ήταν η ενότητα και η αλληλεγγύη μεταξύ οικογενειών και περαιτέρω. Οι γάμοι γίνονταν κυρίως μέσα στο χωριό. Οι συμπεθεριές με τις οικογένειες του Κακοδικίου δεν ήταν λίγες,

ΛΑΪΚΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΚΟΣΤΟΥΜΙΑKOSTUME TRADICIONALE POPULLORE

Παραδοσιακές φορεσιές που φορούσαν στις εορτές οι Ελληνίδες γυναίκες στα χωριά του λεκανοπεδίου του Δελβίνου μέχρι τη δεκαετία του '80.

Kostume tradicionale që i vishnin në festa gratë e fshatrave të minoritetit të pellgut të Delvinës deri në vitet tetëdhjetë.

Παραδοσιακή φορεσιά που φορούσαν οι άνδρες του Ελευθεροχωρίου, του Κακοδικίου και άλλων χωριών της Ελληνικής μειονότητας του λεκανοπεδίου Δελβίνου (η φωτογραφία είναι του έτους 1935).

Kostum popullor që e vishnin burrat e Lefterohorit, Kakodhiqit si dhe të fshatrave të tjera të minoritetit grek të pellgut të Delvinës (foto e vitit 1935).

... κ' αυτή η παράδοση κληρονομήθηκε στις γενιές μέχρι τα χρόνια ογδόντα.

...dhe kjo traditë u trashëguua në breza deri në vitet tetëdhjetë.

Γιορτάζοντας το Μεγάλο Πάσχα στην πλατεία μπροστά από την εκκλησία του χωριού. Φωτογραφία πριν το 1950. Στο πρώτο πλάνο του χορού, βρίσκονται ο Νικόλας Κυραμάς, ο Πέτρος Τσιέκος και ο Σταύρος Νικούλης.

Duke festuar ditën e Pashkës së Madhe në sheshin para kishës së fshatit. Foto para vitit 1950. Ne plan të parë në valle, Nikolla Qirama, Petro Çeko dhe Stavro Nikuli.

Μια ανάμνηση από εκείνες τις δύσκολες μέρες, όπου οι γυναίκες του χωριού δούλευαν ομαδικά στον συνεταιρισμό. Φωτογραφία πριν από το 1980.

Një kujtim nga ato ditët e vështira kur gratë e fshatit punonin të grupuara në brigada në kooperativë. Foto para vitit 1980.

Ενθύμιο από τον εορτασμό σε μία επέτειο ίδρυσης της 14-ης Επιθετικής Ταξιαρχίας. Σε αυτή τη φωτογραφία είναι επίσης πρώην παρτιζάνοι από το Ελευθεροχώρι: Θωμάς Νικούλης, Ορέστης Καραμπέτσης, Χρίστος Κυριάκης, Λάζος Κυριάκης, Νικόλας Τσιέκος, και Νικόλας Κυραμάς.

Një kujtim nga festa në një përvjetor të krijimit të Brigadë XIV-së Sulmuese. Ne këtë foto janë dhe ish-partizanët nga Lefterohori: Thoma Nikuli, Oresti Karabaci, Kristo Qiriaqi, Llazo Qiriaqi, Nikolla Çeko dhe Nikolla Qirama.

.. πριν τον αγώνα μεταξύ των ομάδων του Ελευθεροχωρίου και του Κακοδικίου το 1961.

... para zhvillimit të ndeshjes ndermjet skuadrave te Lefterohorit dhe Kakodhiqit në vitin 1961.

Η ποδοσφαιρική ομάδα του Ελευθεροχωρίου το 1973, όπου μεταξύ των νέων διακρίνεται ο βετεράνος Λάζος Κυριάκης, ο οποίος έπαιζε με πάθος μέχρι την ηλικία άνω των 45 ετών (στη φωτογραφία είναι καθιστός, αριστερά).

Skuadra e futbollit të Lefterohorit në vitin 1973, ku midis të rinjve dallohet veterani Llazo Qiriaqi, i cili luante me pasion edhe mbi moshën 45 vjeç (në foto, i ulur nga e majta).

..... ένας φιλικός αγώνας στο νέο γήπεδο, μέσα στις καστανιές του Μοναστηριού πριν το 1990.

. një ndeshje miqësore në fushën e re, në mes te gështenjave të “Manastirit” para vitit 1990.

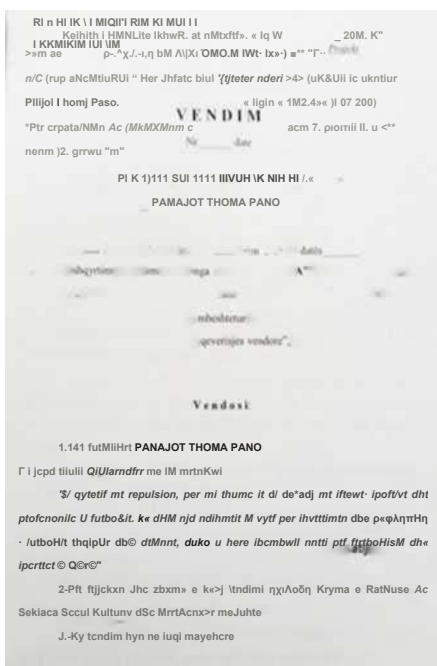

Ο Παναγιώτης Πάνος, ο βασιλιάς της μπάλας που θα μένει θρύλος στο αλβανικό ποδόσφαιρο, η τιμή του Ελευθροχωρίου, «Μεγάλος Μαέστρος» του σπορ και «Επίτιμος Πολίτης» του Δελβίνου.

Panajot Pano, mbreti i topit, i cili do të mbetet legjenda e futbollit shqiptar, nderi i Lefterohorit, “Mjeshter i Madh” në sport dhe “Qytetar Nderi” i Delvines.

Το σχέδιο απόφασης όπου έχει στείλει το Παράρτημα Τιράνων της Ομόνοια προς το Δημοαρχικό Συμβούλιο του Δελβίνου στις 27.04.2005, για να απονέμουν στον Παναγιώτη Πάνο τον τιμητικό τίτλο «Επίτιμος πολίτης» του Δελβίνου,

Projekt-vendimi dërguar Këshillit Bashkiak të Delvinës nga Dega e Omonias e Tiranës për dhënien e titullit “Qytetar Nderi” i Delvinës Panajot Panos, datë 27.04.2005.

Intelektualë delviniotë propozues		
1.-	Prof.As. Dr. Andrea Çeko	Ne Entin Shtetror te Farava dhe Fidanëve
2.-	Prof.As. Dr. Andrea Manto	Ne AMC
3.-	Prof. As. Dr. Jorgo Vilaho	Ne Fakultetin e Gjeologji-Miniera
4.-	Prof. Efgenji Kongjika	Drejtoreshi ne Institutin e Kerk. Biologjike
5.-	Jurist Anastas Duro	Zërnistat i Drejtësisë
6.-	Jurist Spiro Peçi	Drejtor ne Avokaturën e Peng. Shtetit
7.-	Dr. Kosta Gazeli	Ne Avokaturën e Pengjithëshme te Shtetit
8.-	Jurist Thanas Vaso	Pensionist
9.-	Inzhinjer Thoma Melo	Ne Ministrinë e Shëndetësisë
10.-	Inzhinjer Jani Guaso	Pensionist
11.-	Jurist Spiro Spiro	Anetar i Gjykatës se Lartë
12.-	Sofokli Çalqi	Ish oficer ne avionacion
13.-	Thoma Duro	Ish futbollist i Dinamos
14.-	Thoma Moico	Zërnistat ne Ministrinë e Punës
15.-	Aleko Stillo	Ekonomist ne Fondin Shqipta te Zhvillimit

Panos.

Διανοούμενοι της ελληνικής μειονότητας Τιράνων, οι οποίοι υπογράψαν την πρόταση για να απονεμηθεί στον Παναγιώτη Πάνο ο τιμητικός τίτλος «Επίτιμος Πολίτης» του Δελβίνου.

Intelektualë të minoritetit grek me banim në Tiranë, që firmosën propozimin për dhënien e titullit “Qytetar Nderi” i Delvinës Panajot

καθώς και με το Γαρδικάκι, ενώ με τα άλλα χωριά οι γάμοι ήταν πολύ σπάνιοι. Για τους Ελευθεροχωρίτες όλων των γενεών η οικογένεια ήταν το παν. Τα διαζύγια ήταν εξαιρετικά σπάνια. Η ενότητα μεταξύ των οικογενειών ήταν παρούσα, όχι μόνο σε περίπτωση χαρών και δυστυχιών, αλλά και στην ανταλλαγή εργαλείων, τροφίμων και ρούχων. Είχε γίνει παράδοση που όταν μια οικογένεια έχτιζε ένα σπίτι, ολόκληρο το χωριό βοηθούσε με ό,τι μπορούσε. Στον τρύγο, στη συγκομιδή και αλώνισμα του σιταριού, οι συγγενείς συνέβαλαν περαιτέρω, χωρίς να αναφέρουν τη λύση των «κοινοτικών» προβλημάτων του χωριού, η δέσμευσή τους ήταν πλήρως εθελοντική και απόλυτη.

Παρομοίως, σε πολλές χαρές και θλίψεις των οικογενειών του Ελευθεροχωρίου υπήρχαν φίλοι και σύντροφοι από αλβανόφωνα γύρω χωριά και πιο πέρα. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα. Έτσι, η φιλία και η αλληλεγγύη όχι μόνο μεταξύ των συγχωριανών μας, αλλά και με τα γειτονικά χωριά του Δελβίνου έχουν αυξήσει ακόμη υψηλότερα τις αξίες και τις υπέροχες παραδόσεις του αγαπημένου μας Ελευθεροχωρίου. Αυτή είναι μια προστιθέμενη αξία για τους Ελευθεροχωρίτες όλων των γενιών.

*Επομένως, ακόμη και για όσα αναφέραμε παραπάνω σε αυτήν τη σύντομη περιγραφή, όποιος γεννήθηκε στο χωριό ή κατάγεται από το Ελευθεροχώρι, αξίζει να κρατάει το κεφάλι του ψηλά και να είναι περήφανος, οπουδήποτε κι αν είναι, που είναι **Ελευθεροχωρίτης**.*

Κλείνοντας αυτήν την περιγραφή για το αγαπημένου μας χωριό, παρακάτω δίνω τους στίχους του τραγουδιού που αφιερώνεται στο χωριό με τον τίτλο «**Ν' ακούω καλά το όνομα σου**», που το τραγουδάει ο ταλαντούχος δωδεκάχρονος **Θεοφάνης Παπάς**, γεννημένος στην Αθήνα, Οι δύο γονείς του είναι από το Ελευθεροχώρι, ο Μιχάλης Παπάς και η Ελεονόρα Τσιέκου, αντίστοιχα.

Ν' ακούω καλά το όνομα σου

*Το χωριό μου κοιτάζω,
και η μάνα μου κλαίει,
την ευχή μου δίνει,
και με πόνο μου λέει:*

*Και εάν είμαι μακριά σου,
να ακούω καλά το όνομα σου.
Στα ξένα γυρίζω,
το χωριό μου θυμάμαι,
και με της μάνας τα λόγια,
ζυπνάω και κοιμάμαι.
Στο μυαλό μου έχω πάντα,
τη γλυκιά ομορφιά σου,
με της μάνας τα λόγια,
ταξιδεύω κοντά σου.*

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Οι αρχές της φυλής των Τσιεκάτων και οι γενιές σύμφωνα με τους κορμούς

Οι πρώτοι Τσιεκάτες (με το επώνυμο Τσιέκο), μεταξύ των 27 φυλών που είχε το Ελευθεροχώρι, ξεκίνησαν την καταγωγή τους το πρώτο ήμισυ του 19-ου αιώνα, γύρω στο 1830-1850. Σύμφωνα με τις παραδόσεις που κληρονομήθηκαν από γενιά σε γενιά, η προέλευση της φυλής Τσιέκο προέρχεται από το χωριό Λεσινίτσα του Δελβίνου. Τονίζω ότι δεν υπάρχει διαθέσιμο γραπτό έγγραφο. Λέγεται ότι μετά την πτώση του Πασαλικιού των Ιωαννίνων και για άγνωστους λόγους, τρία αδέρφια, με το επώνυμο «Τσιέκο», έφυγαν από το χωριό Λεσινίτσα και εγκαταστάθηκαν στο χωριό Κώσταρι. Ένας από τους αδελφούς έμεινε στο Κώσταρι, όπου δημιούργησε τη δική του οικογένεια, ο άλλος παντρεύτηκε στο Ελευθεροχώρι και ο νεότερος στο χωριό Γαρδικάκι, οι οποίοι όπου δημιούργησαν επίσης τις οικογένειές τους και άφησαν κληρονόμους. Το έχω ακούσει αυτό προσωπικά στις συνομιλίες που είχε ο παππούς μου, Πέτρος Τσιέκος (1888-1964), μαζί με τους γιους του, Μιχάλη, Βασίλη και Νικόλα, ή ακόμα και με άλλους, όταν συζητιόταν η καταγωγή της φυλής μας. Εν τω μεταξύ, η Γαρυφαλλιά Τσιέκου (Δήμου), η σύζυγος του Κωνσταντίνου Τσιέκου, η οποία μετακόμισε οικογενειακώς στα Τίρανα πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία είχε μια θαυμάσια μνήμη, την ανέφερε κατά καιρούς σε διάφορες συζητήσεις, όταν μιλούσαμε για την προέλευση της δικής μας φυλής, τόνιζε με πεποίθηση, ότι ήταν από τη Λεσινίτσα.

Είναι γεγονός ότι ο παππούς μου, οι γιοι του, ακόμη και από τη γενιά μου, γνώριζαν τους Τσιεκάτες από το Κώσταρι ως ξαδέλφια και διατήρησαν φιλικούς και συγγενικούς δεσμούς και κατά καιρούς αντάλλαζαν επισκέψεις. Μπορώ να αναφέρω ένα γεγονός, το οποίο το έχω βιώσει προσωπικά. Στα χρόνια που ήμουν φοιτητής με τον Ιωάννη Τσιέκο από το Κώσταρι, στο Ανώτερο Γεωργικό Ινστιτούτο (1965-

1970), εγώ στη Σχολή Αγρονομίας και αυτός στη Σχολή Μηχανικών Δασών, θεωρούμασταν ως ξαδέλφια και συχνά αποκαλούσαμε ο ένας τον άλλον, όχι ονομαστικά αλλά «Ξάδελφε», παρά το ότι ανήκαμε στην τέταρτη γενιά.

Όσο για τον μικρότερο αδερφό που μετακόμισε από τη Λεσινίτσα στο Γαρδικάκι, αυτός παντρεύτηκε ένα κορίτσι από τη φυλή Μπιλέρο και κράτησε το επώνυμό της. Αυτό μου το είπε ο Θωμάς Μπιλέρος (πατέρας των Χαράλαμπου, Βασίλη και Χρίστου Μπιλέρου), ο οποίος ήταν ένας από τους κληρονόμους της τρίτης ή τέταρτης γενιάς. Ήταν το 1972, χρονιά που ήμουν αρραβωνιασμένος με τη Μαργαρίτα, την κόρη του Νικόλα (Κόλια) Γκίνου από το Γαρδικάκι. Παρουσία του πεθερού μου, ο Θωμάς μου είπε, ακόμη και με μια δόση καυχησιολογίας, ότι είμαστε συγγενείς με αίμα και είχαμε την ίδια προέλευση, παρά τα διαφορετικά επώνυμα. Ο Θωμάς είπε, στο βαθμό που είχε ακούσει και θυμόταν για τους φυλετικούς δεσμούς με τους Τσιεκάτες από το Ελευθεροχώρι και το Κώσταρι, ότι και οι πρόγονοι με το επώνυμο Μπιλέρο από το Γαρδικάκι προέρχονταν από τη Λεσινίτσα. Ανέφερε ακόμη και τα ονόματα των προγόνων μας και τους δεσμούς των φυλών που είχαμε, αλλά αφού δεν κράτησα σημειώσεις, άνοιξε ο δρόμος για τη λησμονιά αυτών.

Ο Παύλος Τσιέκος από το Κώσταρι, ο οποίος κατοικεί επί του παρόντος στην Ελλάδα, είναι πολύ δραστήριος στο Facebook. Σε ένα από τα γραπτά του σχετικά με την προέλευση των Τσιεκάτων, ανέφερε ότι περίπου το 1830-1850, δύο αδέρφια, ο Γιάννης και ο Σπύρος, έφυγαν από τη Λεσινίτσα και εγκαταστάθηκαν στο χωριό Κώσταρι του Δελβίνου, ενώ δύο άλλα αδέρφια εγκαταστάθηκαν στο Ελευθεροχώρι.

Στο βιβλίο «Γενεαλογικά Δέντρα της Κάτω Λεσινίτσας), έκδοση του 2013 του Ελευθερίου Ντάλλα, αποδεικνύεται ότι η πρώτη γενιά των Τσιεκάτων της Λεσινίτσας, σύμφωνα με επίσημα έγγραφα, ανήκει στις αρχές του 19-ου αιώνα. Αναφέρεται μόνο το όνομα του Μήτηρο Τσιέκου και ότι οι άλλοι έχουν μεταναστεύσει. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλες τις μελλοντικές γενιές, κανένας κληρονόμος από την Τσιεκάτικη φυλή του Ελευθεροχωρίου δεν έχει πάρει το όνομα του Μήτηρου.

Η έλλειψη επίσημων εγγράφων μας δίνει το δικαίωμα να λάβουμε υπόψη όλα τα λεγόμενα και τις παραδόσεις. Κατά τη γνώμη μου, ο

πρώτος της φυλής Τσιέκο ήταν ένα αγόρι από τη Λεσινίτσα, έζησε προσωρινά στο Κώσταρι και αργότερα πήγε στο Ελευθεροχώρι, όπου δημιούργησε οικογένεια και άφησε κληρονόμους.

Αν και έψαξα σε διάφορα έγγραφα για να βρω το όνομά του ή της γυναίκας του, δυστυχώς δεν βρήκα τίποτα. Έτσι, δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα σχετικά με τα γενεαλογικά στοιχεία του. Σύμφωνα με μια εκτίμηση, με βάση την ημερομηνία γέννησης του Πέτρου Τσιέκου (1888), ο οποίος ανήκε στην τρίτη γενιά (εγγονός του), ο πρώτος της φυλής του Τσιέκου από το Ελευθεροχώρι, δηλαδή ο παππούς του Πέτρου, πρέπει να ήταν 25-35 ετών όταν ήρθε στο Ελευθεροχώρι τα χρόνια 1830-1850. Εν τω μεταξύ, ξεκινώντας από τα χαρακτηριστικά και τις αρετές των κληρονόμων των τελευταίων τριών και τεσσάρων γενεών, μπορούμε να σχηματίσουμε την προσωποποίηση και την προσωπικότητά του, *ως άντρας με μεγάλο σώμα, όμορφος, ρωμαλέος, ευγενής, αλληλέγγυος, εργατικός και καλός οικογενειάρχης.*

Αφήνοντας τα περαιτέρω σχόλια για τον «Πρώτο» της φυλής Τσιέκο του Ελευθεροχωρίου, παρακάτω, δίνουμε στο γενεαλογικό δέντρο, τα δεδομένα και τις περιγραφές των προσώπων των τριών κορμών.

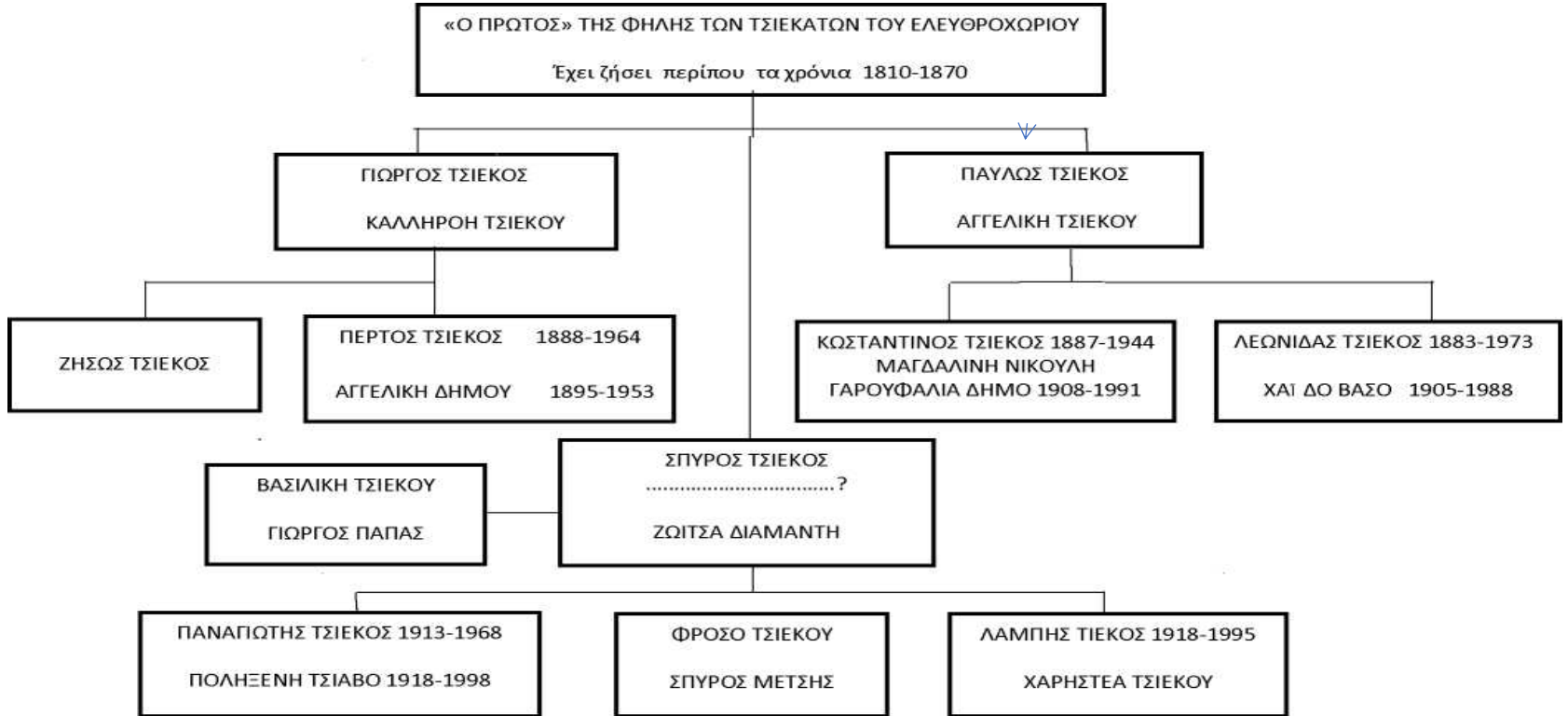
Ο «Πρώτος» των Τσιεκάτων άφησε τρεις κληρονόμους, τον Γιώργο, (Α), τον Παύλο (Β) και τον Σπύρο Τσιέκο (Γ). Οι τρεις δημιούργησαν τις δικές τους οικογένειες και κατά συνέπεια τρεις μελλοντικούς κορμούς των Τσιεκάτων του Ελευθεροχωρίου (διάγραμμα αριθ. 1).

Ο Γιώργος (Λιώλης) Τσιέκος και ο Σπύρος Τσιέκος εγκαταστάθηκαν στην είσοδο του χωριού, όπου έχτισαν τα σπίτια τους, αλλά το καθένα ξεχωριστά. Ξεχωριστά ήταν όχι μόνο τα οικόπεδα αλλά και οι κήποι γύρω από το σπίτι. Συνορεύονταν με τις φυλές Μάκο, Νικούλη και Παπά. Ενώ ο Παύλος Τσιέκος εγκαταστάθηκε 500-600 μ. παραπάνω, κοντά στο κέντρο του χωριού και η περιουσία του συνορευόταν με τις φυλές Βότση, Καραμπέτση και Νικούλη.

Αυτοί οι τρεις αδελφοί, επίσης και τα χωράφια και αμπέλια τα είχαν κοντά και συνόρευαν ένα με το άλλο, τα οποία τα κληροδότησαν στις μελλοντικές γενιές. Συγκεκριμένα, ο Πέτρος Τσιέκος, ο Λεωνίδας Τσιέκος και ο Παναγιώτης Τσιέκος, οι οποίοι ήταν πρώτα ξαδέλφια και ανήκαν στην τρίτη γενιά, είχαν γειτονικά τα χωράφια και

Γενεαλογικό Δέντρο των Τσιεκάτων του Ελευθεροχωριού. (Οι τρεις πρώτες γενιές)

Διαγραμμα 1

τα αμπέλια, ή σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους. Τα χωράφια και τα αμπέλια στο Μπέκο ήταν κολλητά και χωρίζονταν μόνο από ένα περίφραγμα, καθώς και οι αρόσιμες εκτάσεις στη Βελά, τα αμπέλια στου Κότσιερα, ενώ οι ελαιώνες και τα αμπέλια στα «Αμπέλια του Κάμπου» (στο δρόμο Δέλβινο-Ελευθεροχώρι), οι δύο πρώτοι τα είχαν γειτονικά, ενώ ο Παναγιώτης τα είχε στην άλλη πλευρά του δρόμου, περίπου 150 μέτρα μακριά. Ακόμα και στη Βάνα, η οποία ήταν πάνω από δέκα χιλιόμετρα μακριά από το χωριό, οι τρεις παραπάνω κληρονόμοι κατείχαν αρδεύσιμη αρόσιμη γη, φυσικά σε περιορισμένες εκτάσεις, τα χωράφια ήταν το ένα δίπλα στο άλλο. Εν τω μεταξύ, δεν υπήρχε απόσταση μεταξύ των βοσκοτόπων, δασών με θάμνους ή με καστανιές, που ήταν στην ιδιοκτησία τους.

A- Ο ΓΙΩΡΓΟΣ (Λιώλης) ΤΣΙΕΚΟΣ, Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΟΡΜΟΥ

Ο Γιώργος (Λιώλης) Τσιέκος (ο παλιός), πρέπει να ήταν το πρώτο παιδί του ιδρυτή της φυλής του Τσιέκου (*διάγραμμα αριθ. 1*), ο οποίος δημιούργησε έναν από τους τρεις κορμούς της φυλής αυτής. Για τον Πάππο Λιώλη που είναι ο προπάππος μου, δεν υπάρχουν γραπτά δεδομένα και φωτογραφίες. Σύμφωνα με τους απογόνους του, είχε επίσης δύο άλλα αδέρφια, τον Παύλο και τον Σπύρο Τσιέκο. Η σύζυγός του ονομαζόταν Καλλιρόη και δεν ήταν γνωστό από ποια φυλή ήταν. Ζήτησα στο Μητρώο του Ληξιαρχείου του Δελβίνου (δεδομένα πριν το 1945) όπου βρίσκονταν τα επίσημα στοιχεία για τις οικογένειες του Ελευθεροχωριού και δεν εμφανίζονται στοιχεία ταυτότητας του Λιώλη Τσιέκου.

Πριν από το 1967 στην Εκκλησία του χωριού, υπήρχε ένα μητρώο με αρχεία γεννήσεων, ημερομηνιών βάπτισης, αρχείων γάμων και ημερομηνιών θανάτου. Θυμάμαι σαν όνειρο, γιατί τότε ήμουν παιδί και ήμουν ενεργός στην εκκλησία του χωριού, υπηρετώντας στο βωμό (επιτρεπόταν μόνο παιδιά που βοηθούσαν τον ιερέα), συχνά έβλεπα τον ιερέα, μετά τη λειτουργία σε αυτές τις δραστηριότητες, είχε ένα τραπεζάκι σε μια γωνιά του βωμού και ανήγε ένα παλιό μεγάλο βιβλίο και κάτι έγραφε με την πένα με ξύλινη λαβή. Φυσικά εκείνη την εποχή δεν καταλάβαινα πολλά λόγω της ηλικίας, αλλά αργότερα έμαθα ότι αυτό ήταν το μητρώο της εκκλησίας όπου καταγράφονταν τα στοιχεία γεννήσεων, ημερομηνιών βάπτισης, γάμων και ημερομηνιών θανάτου.

Όμως, λόγω της τρέλας της πολιτικής εκείνης της εποχής, η εκκλησία του χωριού το 1967 καταστράφηκε, όπως όλες οι άλλες εκκλησίες και μαζί με αυτή εξαφανίστηκαν οι εικόνες, τα ιερά βιβλία,

τα μητρώα και όλος ο εξοπλισμός που χρησιμοποιούταν σε θρησκευτικές τελετές. Αυτό το γεγονός ήταν μια μεγάλη δυστυχία για το χωριό, αλλά δεν ήταν φταίξιμο εκείνων που την κατέστρεψαν, αλλά της κακής πολιτικής εκείνης της εποχής που διέταξε την καταστροφή των θρησκευτικών αντικειμένων. Σε αυτό το μητρώο πρέπει να υπήρχαν δεδομένα σχετικά με τα στοιχεία ταυτότητας του προπάππου μου, καθώς και για τους άλλους της γενιάς του, όπου μαζί με την καταστροφή της εκκλησίας, αυτά τα δεδομένα θάφτηκαν για πάντα, τα οποία θα ήταν πολύ χρήσιμα για σήμερα και για τα επόμενα χρόνια.

Απ' όσο θυμάμαι, παρόλο που ήμουν παιδί, από τα λόγια της γιαγιάς μου, Αγγελική (1895-1953), η οποία συχνά ανέφερε τον πεθερό της (Λιώλης Τσιέκος), παρόλο που είχε πεθάνει πριν από πολλά χρόνια, μιλούσε πολύ ευγενικά για αυτόν. Τον περιέγραφε ως *ψηλό άντρα, όμορφο, ευγενικό, εργατικό άτομο, φρόντιζε για την οικογένειά του και είχε καλές σχέσεις με τους συμπατριώτες του. Ήταν καλός αγρότης, με ιδιαίτερο πάθος για τους σπορώνες, ιδιαίτερα για την αμπελοργία.*

Από τον γάμο του Γιώργου με την Καλλιρόη, γεννήθηκαν δύο παιδιά, ο Πέτρος και ο Ζήσος.

A/1- Ο Πέτρος Τσιέκος, ο παππούς μου

Ο Πέτρος ήταν το πρώτο παιδί του Λιώλη (διάγραμμα αριθ. 2). Γεννήθηκε το 1888 στο Ελευθεροχώρι. Από φυσικής όψεως πρέπει να ήταν ένα αγόρι ζωντανό, γιατί ακόμη και σε περασμένη ηλικία είχε ένα υγιές, όρθιο και ισχυρό σώμα.

Παντρεύτηκε τον Αγγελική Δήμου (Μπέρου), την αδερφή του Γιάννη και του Φιλίππη Δήμου (Μπέρου), που είχαν το σπίτι στον άνω μαχαλά, στην κορυφή του Ελευθεροχωρίου. Από το γάμο τους γεννήθηκαν 6 παιδιά, μια κόρη και πέντε γιοι, η Καλλιρόη (Καλλιόπη), ο Μιχάλης (Μίχος), ο Βασίλης (Βάσος), ο Νικόλας (Κόλιας), ο Ηλίας και ο Αλέξης. Οι τέσσερις πρώτοι δημιούργησαν οικογένειες και άφησαν απογόνους σε τρεις γενιές και η τέταρτη γενιά βρίσκεται πάνω σε σχηματισμό. Ο Ηλίας και ο Αλέξης δεν είχαν αυτή την τύχη, επειδή αποβίωσαν σε νεαρή ηλικία.

Ο Πέτρος, ο παππούς μου, είχε επίσης έναν αδερφό που ονομαζόταν Ζήσος. Δυστυχώς, αυτός είχε μια μυστηριώδη ζωή. Σύμφωνα με τι μου έχει μιλήσει ο πατέρας μου, ο Ζήσος σε νεαρή ηλικία έφυγε από το χωριό με μερικούς άλλους συνομηλίκους του και πήγε στην Κέρκυρα, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Από εκεί, ταξίδευσε με πλοίο για την Αργεντινή. Εδώ χάνονται τα ίχνη και κανείς δεν ξέρει τίποτα για τη μοίρα του. Ο πατέρας μου έχει ενδιαφερθεί να βρει στοιχεία για τον θείο του, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Δεν υπάρχουν πληροφορίες για τα στοιχεία ταυτότητας και τη μοίρα του, καθώς και για μερικούς από τους συνομηλίκους του από τα μειονοτικά χωριά του Δελβίνου που μετανάστευσαν σε αυτή τη δύσκολη περίοδο, πέρα από τη θάλασσα και ακόμη και τον ωκεανό.

Ο Ηλίας, (διάγραμμα αριθ. 2), ένας από τους γιους του Πέτρου, είχε κακή τύχη και απεβίωσε στην πιο όμορφη ηλικία της ζωής του. Σύμφωνα με τις συνομιλίες του πατέρα και των θείων μου, περίπου στα χρόνια 1932-1933 μετανάστευσε στην Ελλάδα, όπως αρκετοί άλλοι χωριανοί της ηλικίας του, δεν επέστρεψε στο χωριό και διέκοψε κάθε επικοινωνία με την οικογένεια. Λέγεται ότι έχει δεσμευτεί με ένα κορίτσι από την Κρήτη, στη συνέχεια εξαφανίστηκε χωρίς ίχνη, όπως και μερικοί από τους μετανάστες της εποχής. Αργότερα ήρθε η είδηση ότι είχε αποβιώσει.

Ο Αλέξης (διάγραμμα 2) γεννήθηκε το 1922 και ήταν ένα από τα πιο όμορφα και ευκίνητα παιδιά του Πέτρου. Λόγω μιας απροσδόκητης ασθένειας, αποβίωσε σε ηλικία 17 ετών, την παραμονή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το 1939.

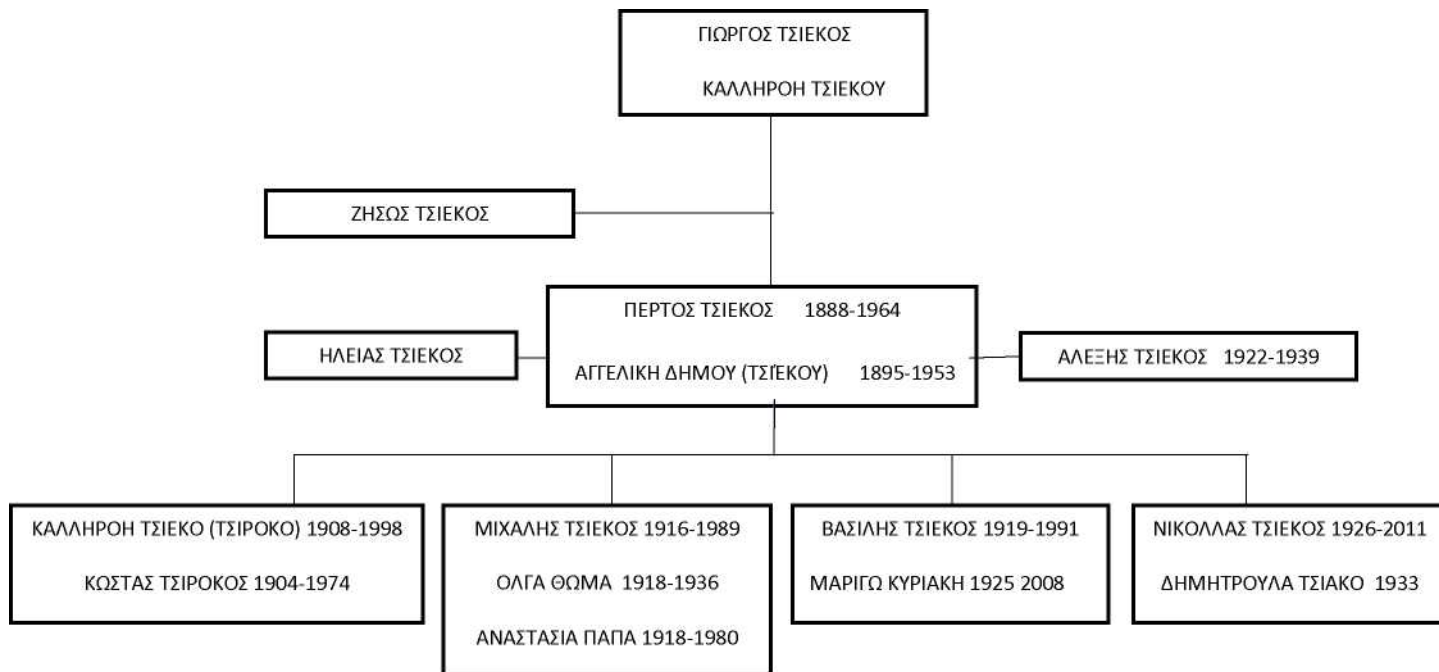
Τον παππού μου Πέτρος ή Πάππο Πέτσιος, όπως τον φωνάζαμε εμείς τα εγγόνια του, τον γνώριζα, όχι μόνο σύμφωνα με τις ιστορίες άλλων, αλλά έχω τις καλύτερες προσωπικές αναμνήσεις, γιατί τον γνώριζα καλά για πολλά χρόνια.

Όταν ο παππούς μου έφυγε από τη ζωή, ήμουν ενήλικος και υπηρετούσα στο στρατό, στο «Στρατόπεδο εργασίας» στο Λιάτσι. Αποβίωσε το 1964.

Ήταν ψηλός άνδρας, με ίσιο σώμα και κρατούσε το κεφάλι του ψηλά, ντυμένος καλά, φυσικά με τα ρούχα της εποχής, λίγο σοβαρός, «αριστοκρατικός» στην τροφή, αυταρχικός στο επίπεδο του ηγέτη, με ισχυρή πρωτοβουλία, τα πράγματα που έπαιρνε απάνω του τα τελείωνε και ήταν λίγο φιλελεύθερος. Ήταν ένας άνθρωπος της δουλειάς και

Διάγραμμα αριθ. 2

Γενεαλογικό Δέντρο του κορμού Γιώργος (Λιώλης) Τσιέκος (Οι τρεις πρόκες γενιές του κορμού)

της διασκέδασης. Πάντα σε γιορτές και χαρές ήταν στην κορυφή του χορού. Εξέφραζε την αγάπη του για τα εγγόνια του. Για εμένα έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσπαθούσε να μου επιβάλει την επιθυμία για την αμπελουργία και την κτηνοτροφία. Είχε μάθει να διαβάσει και να γράψει στα Ελληνικά, επίσης επικοινωνούσε στα Αλβανικά.

Μετανάστευσε για λίγο καιρό στην Κωνσταντινούπολη, αλλά επέστρεψε γρήγορα. Ως προκοπή και ως ενθύμιο από την Κωνσταντινούπολη έφερε μια δωδεκάδα πιάτα, κουτάλια, πιρούνια και μαχαίρια, τα οποία φυλάχτηκαν προσεκτικά από τη γιαγιά, μέχρι το χωρισμό της οικογένειας. Ήταν καλός αμπελουργός και παρήγαγε καλό κρασί και τσίπουρο όχι μόνο για τις ανάγκες της οικογένειας, αλλά και για εμπόριο, παρέχοντας ένα μέρος του οικογενειακού εισοδήματος. Είχε επίσης πάθος για τα ζώα, όπου μετά τον χωρισμό της οικογένειας βοσκούσε τα γιδοπρόβατα των τριών οικογενειών που έχουν δημιουργήσει οι τρεις γιοί του. Πριν από τον πόλεμο οικοδόμησε ένα διώροφο σπίτι, όπου ο δεύτερος όροφος ήταν για κατοικία με τρία δωμάτια, ενώ ο πρώτος όροφος χρησίμευε ως αποθήκη για τη συντήρηση βαρελιών κρασιού και άλλων οικιακών ειδών. Με το χωρισμό της οικογένειας το 1950, ο παππούς και η γιαγιά, σύμφωνα με την παράδοση, έμειναν με τον μικρότερο γιο, τον Κόλια, και κράτησαν το μπροστινό μέρος του σπιτιού. Τα άλλα δύο αγόρια, ο Μίχος και ο Βασίλης, άνοιξαν πόρτες από τα δυο πλάγια μέρη του σπιτιού, προσαρμόστηκαν στον πρώτο όροφο, ο οποίος μέχρι τότε ήταν αποθήκες, το επέκτειναν εν μέρει και κατοίκησαν εκεί με τις οικογένειές τους άνω από τριάντα χρόνια. Το σπίτι του Πέτσιου Τσιέκου και του Νότη Τσιέκου ήταν σχετικά από τα μεγαλύτερα και πληρέστερα στο χωριό εκείνη την εποχή.

Όπως ανέφερα παραπάνω, ήταν γενναίος και είχε επίμονο χαρακτήρα και τις περισσότερες τάσεις ενός ηγέτη. Πριν από τον πόλεμο, είχε εκλεγεί αρκετές φορές επικεφαλής του χωριού (δημογέροντας) και είχε μεγάλη επιρροή στην επίλυση των προβλημάτων των Ελευθεροχωριτών. Για να το επεξηγήσω αυτό, φέρνω ένα παράδειγμα: Κατά την περίοδο του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, με την απόσυρση του ελληνικού στρατού, στα νότια της Αλβανίας υπήρχε πλήρης έλλειψη δημόσιας τάξης και η αναρχία βασίλευε παντού. Όπως σε όλα τα μειονοτικά χωριά, από ορισμένες ομάδες, ειδικά άτομα από τα γειτονικά αλβανοχώρια, προσπαθούσαν να ληστέψουν τις οικογένειες των Ελευθεροχωριτών. Ήταν στις 20 Ιουνίου 1940. Η ηγεσία του χωριού είχε συγκεντρωθεί

μπροστά από το σχολείο, καθώς υπήρχαν ενδείξεις ότι περίπου τριάντα ένοπλοι άνδρες από τα χωριά των Ριζών (Ριζώματος) ήταν κοντά στο χωριό και σκόπευαν να επιτεθούν στις οικογένειες του Ελευθεροχωριού. Συζήτησαν για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την προστασία των οικογενειών και της περιουσίας τους. Μεταξύ των συζητούντων ήταν και ο Πέτρος Τσιέκος, ο οποίος ήταν έντονος και επίμονος. Πρότεινε και επέμεινε ως εξής: «... δεν πρέπει να έχουμε εμπιστοσύνη σε αυτούς ... έχουμε νεαρά αγόρια, έχουμε όπλα και σφαίρες, να κάνουμε καρτέρι στους τρεις δρόμους εισόδου του χωριού και έτσι ούτε μύγα μπαίνει στο χωριό ...». Η πρότασή του δεν ελήφθη υπόψη, αλλά ο λόγος του βγήκε. Τα μεσάνυχτα, οι περισσότερες οικογένειες των Ελευθεροχωριτών πέρασαν ώρες τρόμου, χάνοντας γιδοπρόβατα και διάφορα είδη οικιακής χρήσης, από αυτούς τους εγκληματίες, τους ληστές. Αυτό το γεγονός το περιγράφει ο Βασίλης Ντούρος, συνταξιούχος αξιωματικός, που ζει επί του παρόντος στην Αθήνα, άνω των 90 ετών, το περιγράφει στα απομνημονεύματά του, ο οποίος ήταν παρών στη συνάντηση αυτή και η οικογένειά του ήταν ένα από τα θύματα αυτής της ληστείας.

Η δημιουργία του συνεταιρισμού στο χωριό άλλαξε τα πάντα, όχι μόνο όσον αφορά στην ιδιοκτησία, αλλά και στην πνευματική πλευρά των χωριανών. Αυτός δεν καλωσόρισε την ίδρυση του συνεταιρισμού και αρνήθηκε να γίνει μέλος. Στη μνήμη μου παρέμεινε μια ενέργεια, την οποία δεν μπορούσαν όλοι να κάνουν εκείνη την περίοδο. Ήταν το 1960. Ήμουν στο τρίτο έτος του λυκείου του Δελβίνου. Ο παππούς μου Πέτρος αρνήθηκε να συμμετάσχει στον συνεταιρισμό. Η ηγεσία του γεωργικού συνεταιρισμού αποφάσισε τα αμπέλια του Πέτρου στο Κότσερα και στη Χράπα πρέπει να μεταφερθούν στον συνεταιρισμό σε περίπου 5-6 ημέρες. Αντιτάχθηκε και απευθύνθηκε στο Δικαστήριο στους Άγιους Σαράντα. Το δικαστήριο θεώρησε άδικη την απόφαση της προεδρίας. Όμως, μετά από μια εβδομάδα συνέβη το «θαύμα». Ήρθε μήνυμα από την ηγεσία του κόμματος τις επαρχίας για να επαναληφθεί η δίκη. Σε αυτήν την ακροαματική διαδικασία, ήμουν επίσης παρών. Ο παππούς μου με πήρε μαζί του. Σκέφτηκε ότι θα έπρεπε να έχει κοντά του ένα μέλος της οικογένειας. Ίσως φαντάστηκε ότι η επανεξέταση της υπόθεσης στο δικαστήριο θα ήταν εναντίον του και ήθελε να έχει κάποιον στο πλευρό του. Και έτσι συνέβη. Η ακρόαση δεν κράτησε πολύ και η απόφαση ήταν υπέρ του συνεταιρισμού. Έτσι τα αμπέλια που ήταν η ψυχή του, θα περνούσαν στον συνεταιρισμό. Αφήσαμε την αίθουσα του δικαστηρίου,

ανεβήκαμε σε ένα αυτοκίνητο IFA καλυμμένο με αδιάβροχο και πήραμε το δρόμο πίσω για το Δέλβινο και με τα πόδια προς το χωριό. Όλο τον δρόμο δεν άνοιξε το στόμα του και δεν έκανε καμία συνομιλία. Όμως, κοντά στο σπίτι, εξέφρασε την ανησυχία του και, όσο θυμάμαι, είπε: «
..... μας πήρε το ποτάμι, φασουλίστηκαν και τα
δικαστήρια». Μετά από αυτό το περιστατικό έπεσε πολύ ηθικά μέχρι που κατέληξε.

Ίσως μου πήρε λίγο χρόνο για να περιγράψω τον παππού Πέτρο, αλλά το είχα ηθική υποχρέωση, γιατί επηρέασε επίσης τη διαμόρφωση του χαρακτήρα μου, ειδικά για την πρωτοβουλία και την αποφασιστικότητα να προωθώ τις δουλειές μέχρι το τέλος.

Όσον αφορά τη γιαγιά Αγγελική, δεν θυμάμαι πολλά πράγματα. Άλλαξε ζωή το 1953, σε ηλικία 58 ετών. Ήταν μια ψηλή, φιλάσθενη, ντυμένη στα μαύρα και συνεχώς φορούσε ποδιά, όπως όλες οι ηλικιωμένες γυναίκες του χωριού. Στην τσέπη της ποδιάς της κρατούσε συνεχώς μερικά μπισκότα, καραμέλες ή κάποια εποχιακά ή αποξηραμένα φρούτα, τα οποία έδινε σ' εμάς τα εγγόνια της για να μας ανταμείψει για την καλή συμπεριφορά ως παιδιά ή για να σταματήσουμε να κλαίμε. Φρόντιζε ιδιαίτερα για το φαγητό των εγγονιών της. Από καιρό σε καιρό καλούσε τις συνομήλικες της γειτονιάς και έπιναν καφέ μαζί, φυσικά καφέ κριθαριού, και αντάλλαζαν κουβέντες για τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν ή οποιαδήποτε ιστορία που τότε ήταν «νέα». Προπαντός φρόντιζε για το φαγητό του παππού μου, όπου του έβανε ταχτικά ένα ποτήρι κρασί πάνω από 250 γραμμάρια σε κάθε γεύμα στο τραπέζι μαζί με το πιάτο του φαγητού.

Ο ΠΕΤΡΟΣ ΤΣΙΕΚΟΣ, Ο ΑΞΕΧΑΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΣ ΜΑΣ

PETRO ÇEKO, GJYSHI YNE I PAHARRUAR

Ο Πέτρος Τσιέκος με τα δυο εγγονάκια,
Ηλία, Γιώργο και με την εγγονούλα
Αφροδίτη Τσιέκο το έτος 1960

Petro Çeko me dy nipërit Ilia, Jorgo dhe
mbesën Afrodhiti Çeko ne vitin 1960.

Ένα αξέχαστο ενθύμιο με τον παππού μας
το 1960.

Ο Χαράλαμπος, η Ευγενία, η Δημητρούλα,
ο Πέτρος (ο παππούς), η Αναστασία, η
Καλλιρρόη και ο Βασίλης Τσιέκος, η

Ειρήνη, ο Γιώργος, η Αφροδίτη, ο Ηλίας και η
Αρετή Τσιέκου.

Nje kujtim i paharruar me gjyshin Petro Çeko ne vitin 1960. Harallambi, Evjenia, Dhimitrulla, Petrua (gjyshi), Anastasia, Kaliroi dhe Vasil Çeko, Irini, Jorgua, Afrodhiti, Ilia dhe Areti Çeko.

A/1/1- Ο Μιχάλης Τσιέκος και η οικογένειά του

Ο Μιχάλης ήταν ο μεγαλύτερος γιος του Πέτρου και πατέρας μου (διάγραμμα αριθ. 3). Γεννήθηκε το 1916. Ήταν ψηλός και με μεγάλο σώμα, το οποίο κληρονόμησε από τον παππού και τον πατέρα του. Ήταν ένας αξιοπρεπής άνθρωπος, πολύ εργατικός, αρκετά επικοινωνιακός, επίμονος, ευσυνείδητος, πολύπλευρος, τέλειος οικογενειάρχης και πολύ δραστήριος στην επίλυση των προβλημάτων της φυλής, του χωριού και της κοινωνίας. Ήταν αρκετά απαιτητικός για την ευημερία των παιδιών. Αναστατωνόταν όταν έβλεπε αδικία και οι δουλειές δεν του πήγαιναν καλά. Μιλούσε και έγραφε σε δύο γλώσσες, Ελληνικά και Αλβανικά. Τα Αλβανικά τα έμαθε μόνος του, ενώ τα Ελληνικά τα έμαθε στο δημοτικό σχολείο του χωριού.

Η παιδική του ηλικία, ως μεγαλύτερος γιος της οικογένειας, δεν ήταν τόσο εύκολη, γιατί έπρεπε να φροντίζει και για τα μικρότερα αδέρφια. Σε νεαρή ηλικία, δοκίμασε την ξενιτιά, πηγαίνοντας στην Αθήνα, αλλά σύντομα επέστρεψε στο χωριό.

Παντρεύτηκε με την Όλγα Θωμά, που είχε το σπίτι στο άνω μαχαλά, στο ακραίο μέρος του χωριού. Από αυτό το γάμο γεννήθηκε ένας γιος, ο Αχιλλέας, αλλά δυστυχώς η γυναίκα του απεβίωσε αμέσως μετά τη γέννηση, αφήνοντας ορφανό τον τριήμερο γιο της. Το μωρό μεγάλωσε υπό την φροντίδα της γιαγιάς Αγγελικής και τρεφόταν με αγελαδινό γάλα.

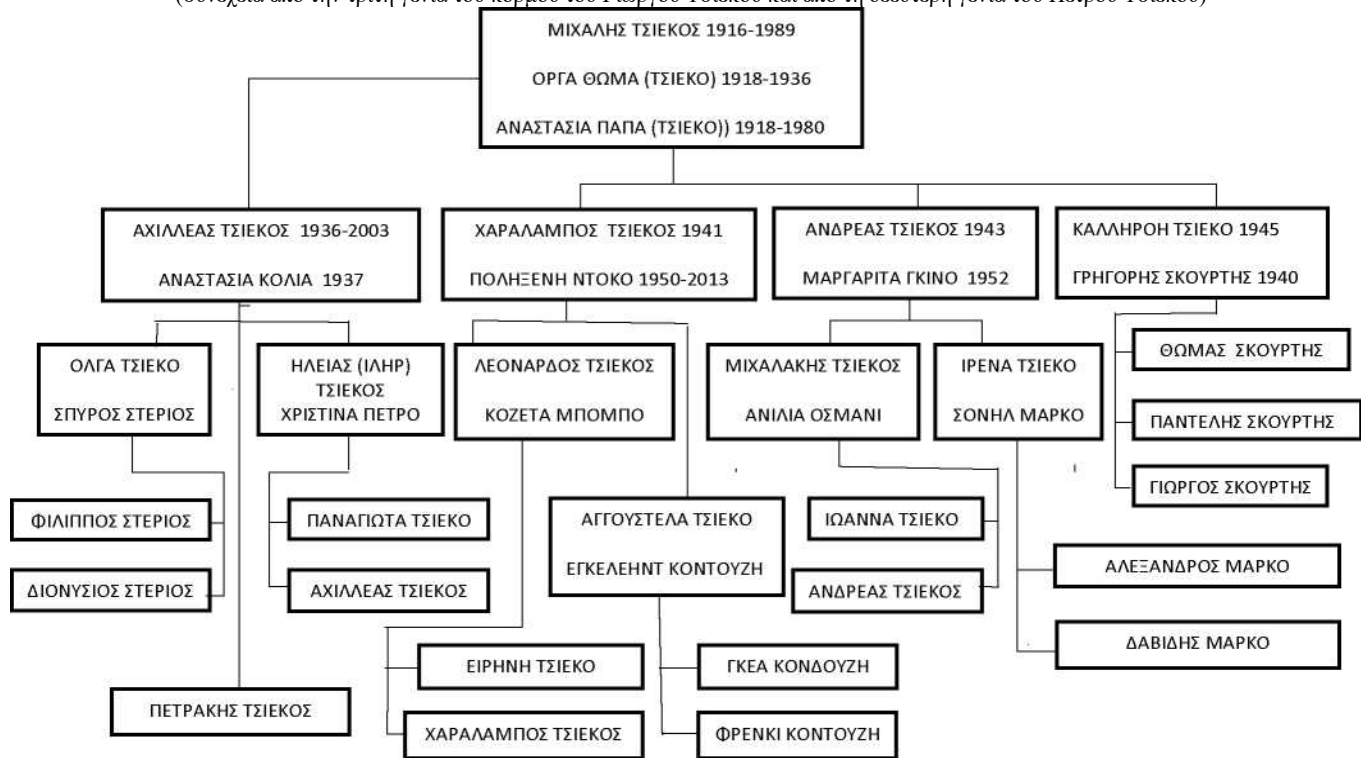
Λίγα χρόνια αργότερα, ο Μιχάλης παντρεύτηκε την Αναστασία Παπά από το Κακοδίκι και από τον δεύτερο γάμο γεννήθηκαν τρία παιδιά, ο Χαράλαμπος (Λάμπης), ο Ανδρέας (εγώ) και η Καλλιρόη. Τα τέσσερα παιδιά του Μιχάλη παντρεύτηκαν και έχουν κληρονόμους, μέχρι τώρα σε δύο γενιές και η τρίτη γενιά μόλις ξεκίνησε (Διάγραμμα αριθ. 3).

Όπως ανέφερα παραπάνω, ήταν αρκετά εργατικός και ευπροσάρμοστος και όπως λένε, έβγαζε τα χρήματα από το χόμα. Πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τον πόλεμο, έχει ασχοληθεί με το μικρεμπόριο, αν και με κάποιες διακοπές. Τις περισσότερες φορές είχε καφετερία (καφενείο-μπαρ), όπου εκτός από τον καφέ, σερβίρονταν αλκοολούχα ποτά, κυρίως κρασί, τσίπουρο και ούζο, συνοδευόμενα από παραδοσιακά μεζεδάκια του Δελβίνου, όπως κοκορέτσι, αρνίσιο κρέας, κλπ. Θυμάμαι ότι η πινακίδα του καταστήματος ήταν με αυτή

Διάγραμμα αριθ. 3

Γενεαλογικό Δέντρο του Μιχάλη Πέτρο Τσιέκου

(συνέχεια από την τρίτη γενιά του κορμού του Γιώργου Τσιέκου και από τη δεύτερη γενιά του Πέτρου Τσιέκου)

την επιγραφή «Rijetore - Miqësia - Miho Çeko - Lirësia»
(Ποτοπωλείο - Η Φιλία – Μίχος Τσιέκος – Η Φτήνια)

Εν τω μεταξύ φρόντιζε τους αμπελώνες για την παραγωγή κρασιού και τσίπουρου, ενώ το μεγαλύτερο μέρος των δουλειών μέσα και έξω του σπιτιού ήταν στην «αρμοδιότητα» της συζύγου, των αδελφών και του πατέρα του.

Με το χωρισμό της οικογένειας το 1951 και με την αύξηση της ηλικίας των παιδιών, η συμβολή του στην αντιμετώπιση των οικογενειακών μικροδουλειών, αν και ως τότε μέτρια, τον προώθησε να κάνει περισσότερη δουλειά, την οποία απαιτούσε η ζωή στο χωριό. Εμείς, ως παιδιά του, καθώς και τα περισσότερα από τα παιδιά του χωριού, εκτός από τα μαθήματα, είχαμε υποχρέωση να κάνουμε διάφορα καθήκοντα, όπως φροντίζαμε για την βοσκή αρνιών και κατσικιών, μαζεύαμε φρούτα και ακόμη πηγαίναμε στη βρύση του χωριού με το μουλάρι να παίρναμε νερό για οικογενειακές ανάγκες. Για να το εξηγήσω καλύτερα, φέρνω ένα παράδειγμα, όπου εγώ το έζησα. Ήμουν μαθητής του πρώτου έτους στο λύκειο του Δελβίνου. Ο πατέρας, που κατέβαινε από το χωριό νωρίς το πρωί, δούλευε όλη την ημέρα στο μαγαζί και επέστρεφε αργά στην οικογένεια. Συχνά κοιμόταν στο μαγαζί. Στο αποκορύφωμα των εργασιών του αμπελώνα, ειδικά για το κλάδεμα και το σκάλισμα του αμπελιού, ήταν αυτός υπεύθυνος και αυτές τις εργασίες τις αντιμετώπιζε ο ίδιος. Σηκωνόταν νωρίς, δηλαδή με το ξημέρωμα, πήγαινε στο αμπέλι και εργαζόταν με τη σύζυγό του, μέχρι στις επτά το πρωί. Μετά άλλαξε τα ρούχα του και έπαιρνε το δρόμο προς το Δέλβινο, όπου έφτανε στο μαγαζί την ώρα οκτώ πάρα ένα τέταρτο. Εγώ ως «αναπληρωτής» του, κοιμόμουν στο κατάστημα, άνοιγα το καφενείο γύρω στις έξι και όταν έφτανε ο πατέρας μου, ξεκινούσα με γρηγοράδα να πάω στο σχολείο. Η θυσία, η σκληρή δουλειά, η επιμονή για την αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος με τίμια δουλειά, η ειλικρίνεια, η απλότητα και η συμπεριφορά του και άλλες αρετές, άφησαν ίχνη στη συνείδηση και επηρέασε τη διαμόρφωση του χαρακτήρα μας ως παιδιά του.

ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΜΟΥ ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΤΣΙΕΚΟ
PRINDERIT E MI MIHALI DHE ANASTASIA ÇEKO

Οι δυο σεβαστοί μου Γονείς,
Μιχάλης Τσιέκος και Αναστασία
Τσιέκου. Φωτογραφία του έτους
1940. Dy prindërit e mi të
nderuar, Mihal dhe Anastasia
Çeko. Foto e vitit 1940

.....και μετά 39 χρόνια (1979) οι
γονείς μου με το πεντάχρονο
εγγονάκι Μιχαλάκη Τσιέκο που
κληρονόμησε το όνομα του παππού.

.dhe pas 39 vitesh (1979) prindërit e
mi me nipin pesëvjeçar Mihallaq
Çeko, që trashëgoi emrin e gjyshit.

Ένα ενθύμιο στη Λιούσνια το 1959, οι γονείς μου με τον γιο τους Χαράλαμπο Τσιέκο, με την Αναστασία Τσιέκου (Κόλια), η σύζυγος του Αχιλλέα Τσιέκου και με τα δυο εγγονάκια, Όλγα και Ηλίας.

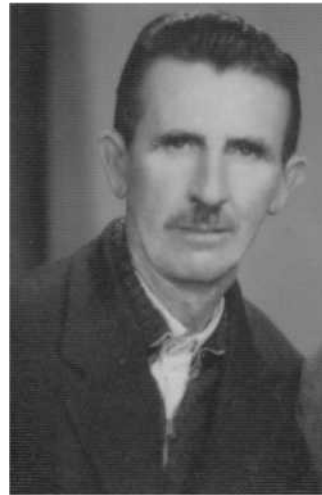
Një kujtim nga Lushnja në vitin 1959 me djalin Harallamb Çeko, Anatasia Çeko (Kola), bashkeshortja e Arqile Çekos dhe me dy nipërit Ollga dhe Ilia.

Στα Τίρανα το 1984. Ο πατέρας, ο Μιχάλης μαζί με τους δυο γιους Χαράλαμπος και Ανδρέας, με τις δυο συζύγους Πολυξένη και Μαργαρίτα, η Έλλη (ξαδέρφη), δυο εγγόνια, Λεονάρδος και Μιχαλάκης και δυο εγγονιές Αγκουστέλα και Ιρένα.

Në Tiranë, në vitin 1984. Babai, Mihali, me dy djemtë, Harallambin dhe Andrean, me dy nusët, Poliksenin dhe Margaritën, Elin (kusherira) dhe dy nipërit, Leonardin, Mihallaqin dhe dy mbesat, Agustellën dhe Irenën.

Με τα δύο εγγονάκια, Μιχαλάκης και Ιρένα, στα Τίρανα το 1985.
Me nipin dhe mbesën, Mihallaqi dhe Irena në Tiranë, 1985.

Όταν ο Μιχάλης Τσιέκος ήταν 50 ετών.
Mihal Çeko në moshën 50 vjeç.

Μετά την παύση των ιδιωτικών δραστηριοτήτων, στα τέλη της δεκαετίας του 60, άνοιξε ένα «οικιακό κατάστημα» στο χωριό, το οποίο τότε ήταν «ημι-ιδιωτικό και ημι-κρατικό». Έχτισε ένα μαγαζάκι με σανίδια στο κέντρο του χωριού που εμπορευόταν βασικά τρόφιμα και μερικές ποικιλίες σχολικών μέσων και κιγκαλερίας που ήταν απαραίτητα για τους κατοίκους του χωριού. Ο εφοδιασμός γινόταν από το κράτος, μέχρι εκατό χιλιάδες λεκ. Αυτή η εργασία διήρκησε αρκετά χρόνια. Το 1967 εργάστηκε στον γεωργικό συνεταιρισμό και τον περισσότερο καιρό ασχολήθηκε με εργασίες που απαιτούσαν όχι μόνο εξειδίκευση αλλά και αφοσίωση, όπως κλάδεμα στα αμπέλια και στους οπωρώνες, επεξεργασία του κρασιού και τσίπουρου κ.λπ.

Μια εξαιρετική συμβολή έδωσε για την δημιουργία του συστήματος ηλεκτροδότησης του χωριού. Παρόλο που ήταν κοντά στα εξήντα, ανέβαινε σε ηλεκτρικούς στύλους χωρίς φόβο και επιδεξιότητα, σαν να ήταν νεαρό αγόρι. Η συμβολή του για το χωριό ξεπέρασε τα όρια της σεμνότητας. Για αυτό εκλέχθηκε για αρκετά χρόνια ως επικεφαλής του Λαϊκού Συμβουλίου (Επιτροπή) του χωριού, όπου μαζί με τους Δημήτρη Πάνο, Χρήστο Ντούρο, Σταύρο Νικούλη, Γιώργο Δρόσο, Κώστα Καζέλη κ.λπ. έδωσαν τη συμβολή τους στην επίλυση των προβλημάτων που είχε αυτό το συμβούλιο στην αρμοδιότητά του, και διατήρησαν καλά την ενότητα του χωριού. Μετά την απελευθέρωση μέχρι τη δεκαετία του εξήντα ηγήθηκε του διοικητικού συμβουλίου της εκκλησίας του χωριού.

Λόγω των ιδιαιτεροτήτων του χαρακτήρα του, της ειλικρίνειας, της γνησιότητας, της καλοσύνης και της αλληλεγγύης, είχε δημιουργήσει συντροφιά και φιλίες με πολλούς ανθρώπους, όχι μόνο από την ελληνική μειονότητα, αλλά και με Αλβανούς από την πόλη του Δελβίνου και τα χωριά του λεκανοπεδίου του. Δεν θυμάμαι όλους τους Αλβανούς φίλους του, αλλά απ' όσο θυμάμαι είχε ιδιαίτερο σεβασμό και αγάπη για τον Καρο Godo από τη συνοικία Vare, τον Gjesho Manja από τη Mukris, τον Veip Zejnati, τον Χότζα του Δελβίνου, τον Rexho Mevlani από το Vllahati και άλλοι. Δεν αναφέρομαι σε άτομα που είχαν φιλίες από το χωριό και από άλλα μειονοτικά χωριά, επειδή είναι πολλά. Συχνά, ακόμη και μετά που έφυγε από τη ζωή, έχουμε ακούσει για την πολλή καλή εκτίμηση από αυτούς και αυτά όχι μόνο μας κάνουν περήφανους για τον πατέρα μας, αλλά είμαστε επίσης ευγνώμονες και υποχρεωμένοι σε αυτούς για την ειλικρίνειά τους.

Ο πατέρας, όπως ανέφερε συχνά, ήταν τυχερός που είχε την Τάσιω (Αναστασία) σύζυγό του, με αυτή δημιούργησε μια υπέροχη οικογένεια, του έδωσε τρία παιδιά και μαζί τα μεγάλωσαν και τα έβγαλαν στη ζωή. Συχνά έλεγε, “δεν την έχω μόνο σύζυγο, αλλά και μοιδεάτισσα».

Η Αναστασία (η μητέρα μας) γεννήθηκε στο Κακοδίκι το 1918. Ήταν κόρη του Θανάση Παπά και της Βασιλικής Ζιγόρη. Ήταν η νεότερη από τα οκτώ παιδιά, τρία αγόρια και πέντε κορίτσια. Η μητέρα της την άφησε ορφανή όταν ήταν ανήλικη και είναι αυτονόητο τί παιδική ηλικία πέρασε. Μια αδερφή, η Πολυξένη, απεβίωσε σε νεαρή ηλικία. Ο μεσαίος αδελφός, ο Περικλής (ο Κήλης), σκοτώθηκε από τους Γερμανούς στα Τίρανα, κατά τη σφαγή της 4ης Φεβρουαρίου και κηρύχθηκε «Μάρτυρας της Πατρίδας», ενώ ο μεγαλύτερος αδερφός του, ο Δημήτρης, μετανάστευσε στην Αμερική πριν από τον πόλεμο και δεν επέστρεψε ποτέ. Ο Παναγιώτης (ο Πάνος), ο μικρότερος αδερφός, σπούδασε στην Ελλάδα και ασκούσε το επάγγελμα του γεωπόνου στο φυτώριο του Κρασιάς της Γεωργικής Επιχείρησης - Φάρμας του Στιάρ (NB Stjar) και αργότερα στο Γεωργικό Συνεταιρισμό του Ελευθεροχωρίου. Η Αλεξάνδρα (Αλέξω) και η Γαρυφαλλιά (Γαρούφω), δύο αδελφές, παντρεύτηκαν στο Κακοδίκι, αντίστοιχα με το Θωμά Κυράνη και το Σπύρο Μάκο, ενώ η Σταμάτω παντρεύτηκε στο Ελευθεροχώρι με τον Σταύρο Νικούλη, όπου δημιούργησαν οικογένεια και άφησαν απογόνους. Η μαμά συχνά μιλούσε για τα αδέρφια της, αλλά ιδιαίτερο σεβασμό είχε για τον Παναγιώτη και την αδελφή της Γαρούφω. Αυτοί ήταν περίπου στην ίδια ηλικία και την υποστήριζαν στα πιο δύσκολα χρόνια της ζωής της, όταν ήταν ορφανή.

Ο γάμος των γονιών μου πραγματοποιήθηκε στην αρχή του πολέμου και φυσικά χωρίς τελετή γάμου. Και αν βρήκε μια μεγάλη οικογένεια, επίσης ήταν η πρώτη νύφη του σπιτιού, και με ένα τρίχρονο ορφανό αγόρι από την πρώτη γυναίκα του συζύγου της, χάρη στη ζεστασιά των μελών της οικογένειας που βρήκε, γρήγορα προσαρμόστηκε στη νέα οικογένεια. Για περιέργεια, η μαμά μου έφερε ως προίκα μια ραπτομηχανή NECCHI, που την αγόρασε ο αδελφός της Δημήτρης. Χάρη στη γενναιοδωρία της, αυτή η ραπτομηχανή έγινε όχι μόνο «εκπαιδευτική» για τα κορίτσια της γειτονιάς, αλλά οι γυναίκες του χωριού έρχονταν συχνά να επιδιορθώσουν τα οικογενειακά τους

ρούχα. Αυτή η ραπτομηχανή άντεξε στο χρόνο και σήμερα είναι σε εργάσιμη κατάσταση στο σπίτι μου στα Τίρανα και φέτος συμπλήρωσε ογδόντα δύο χρόνια στην οικογένεια Τσιέκο.

Η Αναστασία, ή Τάσιω όπως την γνώριζαν στο χωριό, ήταν ένας σβέλτος τύπος, αρκετά εργατική, έδινε λύση πολύ γρήγορα στα προβλήματα, είχε φιλοδοξίες, πολύ χιούμορ και ήταν αγαπημένη στην κοινωνία. Ήταν ευγενική, ανθρώπινη και πολύ γενναιόδωρη. Είχε αδυναμία ειδικά για τα παιδιά, όχι μόνο για εμάς ως παιδιά της, αλλά γενικά για όλα τα παιδιά, ίσως αυτό όχι μόνο λόγω του χαρακτήρα της, αλλά επειδή η ίδια μεγάλωσε ορφανή. Ήταν καλόκαρδη και πολύ γενναιόδωρη. Το χιούμορ ήταν «επάγγελμά» της και το άσκησε καλά σε οποιοδήποτε κοινωνικό περιβάλλον.

Μετά το χωρισμό της οικογένειας του Πέτρου, ξεκίνησε η νέα οικογένεια μας (ο πατέρας, η μητέρα και τρία παιδιά), επίσης και οι οικογένειες των δύο θείων. Με τη δημιουργία της νέας οικογένειας, η μητέρα αφιερώθηκε στα οικονομικά του σπιτιού, την ανατροφή των παιδιών της, και στην αύξηση της «παραγωγικής ικανότητας» της βοηθητικής οικονομίας καθώς και στα ζώα της οικογενείας. Στην μητέρα μου έπεσε το βάρος της οικογένειας, γιατί, όπως ανέφερα παραπάνω, ο πατέρας μου εργαζόταν πολλές ώρες στο καφενείο που είχε στο Δέλβινο.

Αν και δίχως σχολείο, χαρακτηρίστηκε από έντονη φυσική εξυπνάδα και αγχίνια, με πολύ χιούμορ, αρκετά φιλανθρωπική, με επιμονή και απαιτητική στην οικογένεια και στο δικό της δίκαιο. Μας ζητούσε συνεχώς να κάνουμε τα μαθήματα και μετά να παίζουμε. Ήταν περήφανη για τα παιδιά της όταν οι δάσκαλοι μιλούσα με ευγενικά λόγια και στο τέλος του έτους παίρναμε φύλλο επαίνου. Ήταν αρκετά απαιτητική προς εμάς, ειδικά για τη συμπεριφορά και λιγότερο για καμιά ατελείωτη δουλειά. Ήταν ακούραστη να βοηθήσει τους άλλους, ειδικά εκείνους που αντιμετώπιζαν οικονομικές δυσκολίες και ήταν πολύ φιλόξενη. Από τη μητέρα, όπως κάθε παιδί, μάθαμε και κληρονομήσαμε πολλές αρετές. *Η καλοσύνη, η αγάπη για τους γονείς, τους συγγενείς, τους φίλους, τον σεβασμό για τους ηλικιωμένους και τους αδύναμους, η αίσθηση της καλής συμπεριφοράς είναι μερικές από τις αξίες που κληρονομήσαμε από την μητέρα μας και για αυτό θα της είμαστε ευγνώμονες όσο θα ζούμε.*

Η ένταξη στον συνεταιρισμό ήταν ένα γεγονός που συγκλόνισε τη

μητέρα πνευματικά, όπως τις περισσότερες οικογένειες του χωριού. Δεν ήταν εύκολο που το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου που είχε δημιουργηθεί με σκληρή δουλειά και πολύ ιδρώτα, όπως τα αμπέλια, τα ελαιόδεντρα, τα χωράφια, τα πρόβατα και οι γίδες, να κολεκτιβοποιηθούν. Έτσι, αυτά δεν ήταν πια στην ιδιοκτησία της οικογένειας, αλλά ολόκληρου του χωριού. Σύμφωνα με τις «οδηγίες του κόμματος» και το καταστατικό του συνεταιρισμού, κάθε οικογένεια μπορούσε να κατέχει τρία στρέμματα γης, συμπεριλαμβανομένου και το οικοπέδου γύρω από το σπίτι και δέκα γιδοπρόβατα. Οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις, οι αμπελώνες, οι ελαιώνες και τα γιδοπρόβατα πάνω από αυτό το όριο έγιναν ιδιοκτησία του συνεταιρισμού. Θυμάμαι πολύ καλά την ημέρα της παράδοσης στο κοπάδι του συνεταιρισμού των γιδοπροβάτων, τον Απρίλιο του 1957, όταν η οικογένειά μας έδωσε σχεδόν 20 κεφάλια γιδοπρόβατα, η μητέρα μου το έβαλε στα κλάματα με μεγάλη φωνή, όπου εμείς, τα παιδιά της ηλικίας 12-14 ετών την ακολουθήσαμε κλαίγοντας.

Ξεκίνησε μια διαφορετική ζωή γι' αυτή, όπως και για όλες τις ελευθεροχωρίτικες οικογένειες. Εκτός από την εργασία στον συνεταιρισμό, της οποίας δεν ήταν εύκολη να επιτευχθεί η νόρμα, η μητέρα έπρεπε να φροντίζει για εμάς, τα παιδιά της, που χρειαζόμασταν όχι μόνο φαγητό και ρούχα και καθαριότητα, αλλά και να φρόντιζε για την πρόοδό μας στα μαθήματα. Σήμερα δεν μπορείτε να φανταστείτε την κούραση της, όπως και όλες οι γυναίκες του χωριού, από την σειρά δραστηριοτήτων, όπου ήταν υποχρεωμένη να εργαστεί στο συνεταιρισμό, να κάνει τις απαιτούμενες δουλειές στο σπίτι και της οικογενείας. Η κούραση της δεν γνώριζε όρια. Ο χρόνος ανάπαυσης και ύπνου δεν ξεπερνούσαν τις 5-6 ώρες. Με το πέρασμα του χρόνου, χάρη στον χαρακτήρα που δεν έδινε ποτέ τον εαυτό της, αντίθετα είχε εξαιρετικό χιούμορ, προσαρμόστηκε σε αυτό το μοντέλο ζωής. Εργάστηκε στο συνεταιρισμό έως μέχρι που έφτασε στην ηλικία συνταξιοδότησης και μετά από ένα σύντομο χρονικό διάστημα αποβίωσε το 1980, από μια σοβαρή και αγιάτρευτη ασθένεια.

Φυσικά, αυτό ήταν ένα βαρύ χτύπημα και σοβαρό γεγονός, ειδικά για τον πατέρα που έμεινε μόνος. Εγώ κατοικούσα με την οικογένειά μου, με τη σύζυγό μου και δύο ανήλικα παιδιά, στη Βρίνα των Άγιων Σαράντα, όπου ήμουν ο αρχιαγρονόμος της αγροτικής επιχείρησης με αυτό το όνομα. Μετά το θάνατο της μητέρας, ο πατέρας ζούσε τον

περισσότερο καιρό μόνος του στο χωριό, όπου ήταν και οι οικογένειες των αδελφών του, οι οποίες ήταν πάντα κοντά του. Συχνά ερχόταν στην οικογένειά μου στη Βρίνα, όπου διασκεδάζε και χαίρονταν με τα παιδιά μου.

Ήταν Ιούλιος του 1982. Πληροφορήθηκα ότι θα με μετέφεραν στα Τίρανα, στο Υπουργείο Γεωργίας. Φυσικά δεν ήταν μόνο εκτίμηση, αλλά και μια μεγάλη χαρά για μένα. Όταν είπα αυτό το νέο στην οικογένεια, χάρηκαν πολύ και ο πατέρας, χωρίς να περιμένει να συζητήσουμε για τα περαιτέρω της οικογένειας, με ένα χαμόγελο και έναν αυθεντικό τόνο είπε: «... πήγαινε, μην το συζητάτε. Θα είναι καλύτερο για εσάς και για τα παιδιά σας. Μην ανησυχείτε για την οικογένεια. Θα φροντίσουμε εμείς τα παιδιά». Μετά από μερικές μέρες κατέβηκα στα Τίρανα και μετά από ένα χρόνο μου έδωσαν σπίτι και πήρα την οικογένειά μου. Ο πατέρας μου έμεινε στο χωριό και το 1985 τον πήρα στα Τίρανα. Φοβόμουν ότι σε αυτήν την ηλικία δεν θα προσαρμοζόταν στη ζωή της πρωτεύουσας, αλλά συνέβη το αντίθετο. Λόγω του κοινωνικού χαρακτήρα του, δημιούργησε γρήγορα επαφές και φιλίες, όχι μόνο με τους συγγενείς του και τους συγχωριανούς του που ήταν αρκετοί στα Τίρανα, αλλά και με μερικούς συνομήλικούς του στη γειτονιά όπου κατοικούσαμε. Δημιούργησε στενούς δεσμούς με τα δύο ξαδέλφια και συνομήλικους του, το Δημήτρη Δήμο και τη Γαρυφαλλιά Τσιέκου, με τον Γρηγόρη Τσιαλίκη ως φίλο παιδικής ηλικίας, με τον Gjolek Muço (Γκιολέκ Μούτσιο) ως γείτονα στην πολυκατοικία, με τον Qemal (Κεμάλ) και Jaho (Γιάχο), συνομήλικοί του και κάτοικοι της γειτονιάς. Εν τω μεταξύ, ασχολήθηκε με τα παιδιά μου, καθώς έκανε «ψώνια» στην αγορά που είχαμε στη γειτονιά. Ακόμη διασκεύασε μια κατσαρόλα που έβγαζε ρακή (τσίπουρο). Η οικογενειακή ζωή ήταν φυσιολογική, όπου και αυτός έδινε την συνεισφορά του. Είχε εξαιρετικό σεβασμό και φροντίδα από τη σύζυγό μου Μαργαρίτα, για την οποία εξέφραζε ανοιχτά τον σεβασμό και την αγάπη του γι' αυτή. τόσο στην οικογένεια όσο και στις συνομιλίες με τους συγγενείς και τους φίλους του.

Ήταν 14 Φεβρουαρίου του 1989. Για αρκετές ημέρες ο πατέρας μου αισθανόταν κουρασμένος και ένιωθε το εαυτό του αδύνατο. Εκείνο το πρωί, πριν φύγω για δουλειά, τον ρώτησα πώς είναι με την υγεία και ότι θα πήγαινα στη Λιούσνια με υπηρεσία. Μου απάντησε ότι «είμαι καλά και εσύ συνέχισε τη δουλειά σου». Το μεσημέρι στη

Λιούσνια έλαβα τα θλιβερά νέα ότι ο πατέρας μου απεβίωσε από καρδιακή προσβολή. Φτάσαμε στα Τίρανα με τους αδελφούς, τιμήσαμε αυτό το πολύ θλιβερό γεγονός με πλήρη θλίψη και πόνο. Την επόμενη μέρα φίλοι και σύντροφοι μας με συνόδευσαν στο Ελευθεροχώρι, όπου θα γινόταν η κηδεία του. Η συνοδεία στη τελευταία κατοικία έγινε με μια τελετή όπως του άξιζε. Η κηδεία έγινε στον τάφο της συζύγου και των γονέων του, όπου αναπαύονται για πάντα στο νεκροταφείο του Ελευθεροχωρίου.

Μετά από πολλά χρόνια γονικού χωρισμού, γράφω αυτές τις σημειώσεις με πόνο και σεβασμό και θυμάμαι όλες τις θυσίες τους, για να μας μεγαλώσουν, να ζήσουμε χαρούμενοι και να δημιουργήσουμε τις οικογένειές μας. *Ως εξαιρετικό θησαυρό οι γονείς μας άφησαν τον πολύτιμο θησαυρό της αγάπης και το σεβασμό για την οικογένεια και τους άλλους, την αρμονία και την αλληλεγγύη, την επιμονή και την ειλικρινή εργασία, την ειλικρίνεια, την απλότητα και την ευπρέπεια. Ενστάλαξαν στην ψυχή μας την συμπόνια (λύπηση), μας δίδαξαν πώς να αγαπάμε και να φροντίζουμε τους ανθρώπους και την κοινωνία γύρω μας, και πολλές άλλες αρετές που εμείς ως γονείς της αφήνουμε σήμερα στα παιδιά μας. Και είμαστε περήφανοι γι' αυτό.*

A/1/1/1- Ο Αχιλλέας, ο μεγαλύτερος γιος του Μιχάλη Τσιέκου και οι κληρονόμοι του

Ο Αχιλλέας, γεννήθηκε το 1936, από τον πρώτο γάμο του Μιχάλη. Όπως ανέφερα παραπάνω, η μητέρα του Όλγα δυστυχώς απεβίωσε λίγο μετά τη γέννηση. Το μωρό αργότερα πήρε το όνομα Αχιλλέας (διάγραμμα αριθ. 3). Οι δύσκολες μέρες που ήρθαν μετά τη γέννηση του συνεχίστηκαν για αρκετά χρόνια. Αυτός δεν γευόταν το γάλα της μάνας, η οποία τον έφερε στη ζωή, ούτε ένωσε τη φροντίδα της, το άρωμα και τα χάδια της. Με την εξαιρετική αφοσίωση και φροντίδα της γιαγιάς του, επέζησε. Το μητρικό γάλα, το οποίο του έλειψε τόσο πολύ, αντικαταστάθηκε από το γάλα της μόνης αγελάδας που είχε η οικογένεια και ευτυχώς, για αυτόν η περίοδος γαλουχίας με αυτό το γάλα ήταν σχετικά μεγάλη. Με τον δεύτερο γάμο του πατέρα, ειδικά με τη γέννηση τριών παιδιών, η ζωή του βελτιώθηκε και μεγάλωσε με

τις ίδιες συνθήκες με εμάς. Η μόνη διαφορά ήταν ότι ο Αχιλλέας κοιμόταν με τη γιαγιά του και την ονόμαζε «μάννα». Η φροντίδα για αυτόν ήταν η ίδια με εμάς και σταδιακά ξέχασε την απουσία της μητέρας του. Στα χρόνια 1952-53 η υγεία της γιαγιάς χειροτέρευσε και παρέμεινε σχεδόν στο κρεβάτι. Ο Αχιλλέας σε ηλικία 17 ετών, με την εγγύηση και τη φροντίδα της πρώτης ξαδέλφης του πατέρα του Γαρυφαλλιά Τσιέκου, εγκαταστάθηκε στα Τίρανα, όπου άρχισε να εργάζεται ως οξυγονοκολλητής. Αργότερα πέρασε στο Δυρράχιο και από εκεί πήγε στρατιώτης στο Ελμπασάν και μετά στο Τσερίκ. Εκεί γνώρισε την Αναστασία Κόλια, γεννημένη στη Γριάζδανη των Αγίων Σαράντα και κάτοικος του Τσερίκ, η οποία αργότερα έγινε σύζυγός του (διάγραμμα αριθ. 3). Η οικογένειά της, ως μέρος των οικογενειών αυτού του χωριού, εκτοπίστηκε δια της βίας από το κράτος τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση και εγκαταστάθηκε στο Τσερίκ. Ήταν η πρώτη κόρη του Σωτήρη Κόλια και είχε τρία αδέρφια και δύο αδελφές, τον Θωμά, τον Αργύρη, τον Ανδρέα, την Ελένη και την Βαλεντίνα.

Το 1954 παντρεύτηκαν και όπως απαιτείται από το έθιμο, οργανώθηκε ένα οικογενειακό γεύμα στο χωριό που αντικατέστησε την τελετή του γάμου, όπου η συμμετοχή ήταν μόνο από τη φυλή μας. Μετά λίγο καιρό, ο Αχιλλέας έφυγε για τη Λιούσνια, όπου είχε αφήσει τη δουλειά του ως οξυγονοκολλητής στη επιχείρηση «Εγγειοβελτίωση». Αργότερα εργάστηκε στο εργοστάσιο του χαρτιού. Έζησε και εργάστηκε σε αυτήν την πόλη πάνω από 35 χρόνια. Με τον Αχιλλέα που ήταν ο μεγαλύτερος αδελφός, αλλά με δύο μητέρες, παρόλο που τον περισσότερο καιρό της ζωής μας ήμασταν μακριά ο ένας από τον άλλον, είχα εξαιρετικά στενές σχέσεις, ίσως χάρη του παρόμοιου χαρακτήρα μας και του πόνου που ήμασταν μακριά ο ένας από τον άλλο. Στην ζωή του άφησαν ίχνη, εκτός το γεγονός ότι μεγάλωσε χωρίς μητέρα, και το γεγονός ότι άφησε την οικογένειά του σε νεαρή ηλικία, ενώ οι δυσκολίες της εργασίας και της ζωής ήταν αρκετές. Το χαντάκι που δημιουργήθηκε από το περιβάλλον της εργασίας και την κοινωνία ως Ελληνόφωνος και άλλες δυσκολίες, επηρέασε στην ψυχική κατάσταση και στον χαρακτήρα του. Αυτές οι δυσκολίες του έδωσαν μια εσωτερική δύναμη, η οποία τον βοήθησε να ξεπεράσει κάθε εμπόδιο και δυσκολία. Από τη φύση του ήταν αρκετά εργατικός, δημιουργικός, έξυπνος και ακούραστος. Ήταν άριστος

οικογενειάρχης και είχε αδυναμία όχι μόνο για τα παιδιά του, αλλά και για εμάς τα αδέρφια του, ειδικά για τον Λάμπη, τον άλλο αδερφό και τον Περικλή, τον πρώτο ξάδερφο. Τους πήρε στη Λιούσνια, τους απασχόλησε με δουλειά και για μια περίοδο τους κράτησε στο σπίτι του. Ήταν πολύ κοινωνικός και εργατικός και αυτό του έδωσε την ευκαιρία να γνωρίσει και να δημιουργήσει έναν διευρυμένο κοινωνικό κύκλο στην πόλη της Λιούσνιας και πιο πέρα. Η σύζυγός του κράτησε το μεγαλύτερο βάρος της οικογένειας, επειδή ο Αχιλλέας, εκτός που εργαζόταν στο κράτος, υπηρετούσε και ως επαγγελματίας πολύ ζητούμενος από πολλούς κατοίκους. Η Τασία (Αναστασία) ήταν ο διαχειριστής του οικονομικού νοικοκυριού και φρόντιζε για την ανατροφή και την εκπαίδευση των παιδιών. Από το γάμο με την Αναστασία Κόλια (διάγραμμα 3) γεννήθηκαν τρία παιδιά, η Όλγα, ο Ιλίρης (Ηλίας) και ο Πετράκης. Μετά τις μεγάλες αλλαγές του 1991-92, ο Αχιλλέας μετανάστευσε οικογενειακώς στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στην Πάτρα. Λόγω του δύσκολου και απαιτητικού επαγγέλματός του, εξασφάλισε γρήγορα μια δουλειά, το εισόδημά του αυξήθηκε και ως αποτέλεσμα, η οικονομική κατάσταση της οικογένειας σταθεροποιήθηκε γρήγορα. Έκανε νέους φίλους και οι πελάτες του ήταν τόσοι πολλοί που δεν μπορούσε να τους αντιμετωπίσει σε καιρό. Στη συνοικία όπου κατοικούσε ήταν πολλές οικογένειες μειονοτήτων που προέρχονταν από την Αλβανία και δημιούργησαν πολύ καλές σχέσεις μεταξύ τους. Έτσι, ήταν σαν μια μικρή ελληνική κοινότητα, από την Αλβανία. Αλλά η ζωή φέρνει επίσης ανεπάντεχα. Αποβίωσε από καρδιακή προσβολή το 2003 και η κηδεία του, με εξαιρετική συμμετοχή, πραγματοποιήθηκε στο νεκροταφείο της Πάτρας. Η θλίψη ήταν μεγάλη για όλους μας, ειδικά για τη γυναίκα και τα παιδιά του. Επί του παρόντος, η σύζυγος, η κόρη και ο μεγαλύτερος γιος ζουν στην Πάτρα. Η Αναστασία, η σύζυγός του, πρόσφατα σε ηλικία ογδόντα χρόνια έγινε προγιαγιά .

Η Όλγα, η μόνη κόρη του Αχιλλέα, γεννήθηκε στη Λιούσνια το 1956. Τελείωσε το βιομηχανικό λύκειο σε αυτήν την πόλη. Παντρεύτηκε με τον Σπύρο Στέριο, με καταγωγή από την Γριάζδανη, με επάγγελμα γεωπόνος, πρώην ερευνητής στο Ινστιτούτο Γεωργικών Ερευνών της Λιούσνιας. Από το γάμο τους γεννηθήκαν δύο γιοι, ο Φίλιππος και ο Διονύσιος. Ζουν και εργάζονται στη Πάτρα από το 1993 και σήμερα τα δύο αγόρια βρίσκονται στη Σουηδία. Πρόσφατα, η

Όλγα έλαβε τον «τίτλο» της γιαγιάς, αφού ο Φίλιππος έγινε με αγόρι.

Ο Ηλίας, ή ο Ιλίρ, όπως τον γνωρίζουν στη Λιούσνια, αφού αποφοίτησε από το μηχανολογικό λύκειο αυτής της πόλης, εργάστηκε για πολλά χρόνια στο μηχανολογικό επάγγελμα, έως ότου η οικογένειά του μετανάστευσε στην Ελλάδα. Παντρεύτηκε με την Χριστίνα Πέτρου από τη Λιούσνια και από τον γάμο τους γεννήθηκαν μία κόρη, η Παναγιώτα (1991) και ένας γιος, ο Αχιλλέας (1993). Όλοι διαμένουν σήμερα στην Πάτρα.

Ο Πετράκης, μικρότερος από τον Αχιλλέα (διάγραμμα 3), γεννήθηκε στη Λιούσνια. Τελείωσε το λύκειο σε αυτήν την πόλη και πήγε στη Σχολή Γεωλογίας. Για υποκειμενικούς λόγους διέκοψε τις σπουδές του και αργότερα εργάστηκε ως δάσκαλος στα περίχωρα της Λιούσνιας. Μαζί με τους γονείς του μετανάστευσε στην Ελλάδα. Πριν από λίγα χρόνια πήγε στις Η.Π.Α, όπου κατοικεί και εργάστηκε στη Νέα Υόρκη και σήμερα βρίσκεται στην Αριζόνα των Η.Π.Α.

Ο ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΤΣΙΕΚΟΣ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΔΕΡΦΟΣ ΜΟΥ

ARQILEA ÇEKO, VELLAI IM I MADH

Ο Αχιλλέας Τσιέκος με την σύζυγο Αναστασία Τσιέκου (Κόλια) και με την κόρη τους Όλγα στη Λιούσνια το 1957.

Arqile Çeko me bashkëshorten Anastasi Çeko (Kola) dhe me vajzën Ollga në Lushnjë, 1957.

Τίρανα 1955. Ο Αχιλλέας Τσιέκος με την σύζυγο Αναστασία (Κόλια) Τσιέκου, με τον πατέρα του, Μιχάλη Τσιέκο και με τον ξάδερφο, Θοδωρή Τσιέκο.

Tiranë, 1955. Arqile Çeko me bashkëshorten Anastasi (Kola) Çeko, me babanë Mihal Çeko dhe me kushëririn Thodhori Çeko.

Ο Αχιλλέας Τσιέκος και η Αναστασία Τσιέκου μαζί με την κόρη τους Όλγα και με τους γιους Ηλία και Πετράκη, στη Λιούσνια το 1976.

Arqile dhe Anastasi Çeko së bashku me vajzën Ollga dhe djemtë, Ilir (Ilia) dhe Petraq, në Lushnjë, 1976.

Ο Αχιλλέας και η Αναστασία
Τσιέκου
με διακοπές στην Κέρκυρα, στα
40-χρονα της παντρειάς.
Arqile dhe Anastasi Qeko me
pushime në Korfuz me rastin e 40-
vjetorit të martesës.

Ο 65-χρονος Αχιλλέας Τσιέκος το
2001 στην Πάτρα.

65-vjeçari Arqile Çeko në vitin 2001
në Patra.

Ο γιος του Αχιλλέα Τσιέκου, ο
Ηλίας με την σύζυγο Χριστίνα
Πέτρου, με την κόρη τους,
Παναγιώτα και με τον γιο τους
Αχιλλέα το 1994.

Djali i Arqile Çekos, Iliri, me
bashkëshorten Kristina Petro,
me vajzën e tyre Panajota dhe
djalin Arqile në vitin 1994.

Η κόρη του Αχιλλέα Τσιέκου, η
Όλγα με το σύζυγο της Σπύρο
Στέριο και με τα δυο αγόρια
τους, Φίλιππος και Διονύσιος.
Vajza e Arqile Çekos Ollga me
bashkëshortin Spiro Steridhe me
dy djemtë, Filipin dhe Dionisin.

Ο Αχιλλέας Τσιέκος και Αναστασία Τσιέκου με τα τέσσερα εγγονάκια τους,
Παναγιώτα,
Αχιλλέα, Φίλιππο και Διονύσιο το 1994.
Arqile dhe Anastasi Çeko me tre nipërit Arqile, Filip, Dionis dhe mbesën Panajota, në vitin 1994.

Η 84-χρονη Αναστασία Τσιέκου, η σύζυγος του Αχιλλέα Τσιέκου, στη βάφτιση του
δισέγγονου Μαξίμου το 2019.

84-vjeçarja Anastasi Çeko, bashkëshortja e Arqile Çekos, në pagëzimin e stërnipit të
saj Maksimo në vitin 2019.

A/1/1/2- Ο Χαράλαμπος και η οικογένειά του

Ο Λάμπης, έτσι τον φώναζαν και τον φωνάζουν ακόμα, παρόλο που επίσημα ονομάζεται Χαράλαμπος (διάγραμμα αριθ. 4) γεννήθηκε στις 11 Φεβρουαρίου 1941. Ήταν το πρώτο παιδί από τον δεύτερο γάμο του πατέρα μας. Από τα παιδικά χρόνια, εκδήλωνε στον χαρακτήρα του την αίσθηση της επιμονής, της αποφασιστικότητας για να ολοκληρώσει αυτό που ήθελε. Ήταν συστηματικός και έγραφε όμορφα. Τελείωσε το επτάχρονο σχολείο στο Δέλβινο και το 1957 έφυγε από το χωριό και εγκαταστάθηκε στη Λιούσνια, όπου κατοικούσε ο μεγαλύτερος αδερφός, ο Αχιλλέας. Αρχικά εργάστηκε ως βοηθός торναδόρος στο μηχανικό εργαστήριο της κρατικής επιχείρησης της Εγγειοβελτίωσης στη Λιούσνια. Γρήγορα ειδικεύτηκε και εργάστηκε ως торναδόρος για πολλά χρόνια. Εν τω μεταξύ, συνέχισε και τελείωσε το γενικό λύκειο. Αργότερα έγινε υπεύθυνος του συνεργείου αυτής της επιχείρησης, διατηρώντας αυτή τη θέση για μεγάλο χρονικό διάστημα έως το 1993. Ήταν πολύ τακτικός στην δουλειά και αρκετά απαιτητικός προς τους υφισταμένους. Ήταν αρκετά δραστήριος στην κοινωνική ζωή.

Μετανάστευσε οικογενειακά στην Ελλάδα για λίγα χρόνια. Επέστρεψε στη Λιούσνια και με τις αποταμιεύσεις που εξασφάλισε κατά τη μετανάστευσή του άνοιξε μια επιχείρηση μαζί με τον γιο του, όπου εμπορεύονταν ανταλλακτικά για αυτοκίνητα. Αργότερα επέκτεινε την επιχείρησή του και δημιούργησε ένα νέο κατάστημα, όπου εκτός από το προσωπικό, δούλευε ο γιος και η σύζυγος. Αργότερα, η οικογένεια μετακόμισε στα Τίρανα, όπου άνοιξε ένα υποκατάστημα για την πώληση ανταλλακτικών. Επί του παρόντος, αν και σε ηλικία κοντά στα ογδόντα, είναι ενεργός και διευθύνει την επιχείρηση στη Λιούσνια.

Το 1968, ο Λάμπης παντρεύτηκε την **Πολυξένη Ντόκου**. Η Πολυξένη γεννήθηκε στις 31 Ιανουαρίου 1950 στο χωριό Σοπική του Πωγωνιού της επαρχίας Αργυρόκαστρου. Ο πατέρας της Πολυξένης ήταν από μια οικογένεια με πατριωτικές παραδόσεις στο χωριό. Ήταν προσωπικότητα και είχε διανοητικό κύρος και όλη τη ζωή του εργάστηκε ως υπάλληλος. Η μητέρα της, Ελένη Μίλο, που καταγόταν από τη Χιμάρα, γεννήθηκε στην Κέρκυρα από μια πλούσια οικογένεια και κατά τη διάρκεια του πολέμου επέστρεψε στη Χιμάρα, όπου

κληρονόμησε πολλά περιουσιακά στοιχεία από τους γονείς της. Το ζευγάρι Ντόκο, εκτός από την Πολυξένη, είχε επίσης και δύο γιους, τον Βασίλη και τον Έντμοντ.

Μετά την αποφοίτησή της από το γυμνάσιο, η Πολυξένη εργάστηκε ως λογίστρια στην κρατική επιχείρηση Εγγειοβελτίωσης στη Λιούσνια για 23 συνεχή χρόνια μέχρι το 1993 και, όπως ανέφερα παραπάνω, μετανάστευσε με την οικογένειά της στην Ελλάδα, όπου αργότερα επέστρεψε στη Λιούσνια.

Με τη δημιουργία της οικογένειας και τη γέννηση δύο παιδιών, τον Λεονάρδο και την Αγκουστέλα, εκτός από την αντιμετώπιση της εργασίας, και οι δύο αφιερώθηκαν πολύ για την ανατροφή και την εκπαίδευση των παιδιών. Ήταν μια πολύ καλή νοικοκυρά, που το κληρονόμησε από τη μητέρα της, ζητούσε πάντα τακτοποίηση του σπιτιού και των ρούχων, τόσο για τον εαυτό της, για τον σύζυγό και για τα παιδιά της. Από αυτή την άποψη, ήταν πρωτότυπη στο κοινωνικό περιβάλλον. Ήταν σιωπηλή, επιφυλακτική και λίγο περιορισμένη στην κοινωνία. Είχε αποκτήσει σεβασμό στο εργασιακό περιβάλλον και στην κοινωνία. Μετά το άνοιγμα της επιχείρησης από τον άντρα και τον γιο της, ασχολήθηκε ως οικονομολόγος σε αυτήν την οικογενειακή επιχείρηση.

Στις 14 Οκτωβρίου 2013 η Πολυξένη εισήλθε στο Αμερικανικό Νοσοκομείο στα Τίρανα για καρδιακή εξέταση (στεφανιογραφία), λόγω του ότι τον τελευταίο καιρό είχε κάποιες ανησυχίες. Περιμένοντας στην πόρτα του νοσοκομείου περίπου δύο ώρες, μας δίνουν την θλιβερή είδηση ότι η Πολυξένη δεν μπόρεσε να αντέξει την εξέταση. *Ο καθένας μπορεί να καταλάβει τι κατάσταση δημιουργήθηκε. Το να πηγαίνεις στο νοσοκομείο με τα πόδια σου και να πληρώνεις ακριβά για μια εξέταση και ως αποτέλεσμα να βγαίνεις νεκρός, ξεπερνά όλα τα όρια της θλίψης και του θυμού στην οικογένεια και στους συγγενείς.* Έχω, ακόμη και σήμερα, την πεποίθηση και το θεωρώ σκάνδαλο και για μένα, ο θάνατος της Πολυξένης προήλθε από την αμέλεια του ιατρικού προσωπικού που ήταν παρόντες σε αυτήν την εξέταση.

Η κηδεία ήταν πολύ τιμητική και η πομπή συνοδεύτηκε από την Μπάντα του Δήμου των Τιράνων. Ωστόσο, παρόλα αυτά και τα πολλά συλλυπητήρια, η θλίψη για αυτή την απώλεια ήταν μεγάλη για εμάς, ειδικά για τον σύζυγο, τον γιο, την κόρη και τα εγγόνια της. Ο

Νάρντης, ο γιος της, δεν ξεχνά την απώλεια της μητέρας του και για κάθε επέτειο της έγραφε ένα ποίημα ως ένδειξη μνήμης και ευγνωμοσύνης.

Ο Λεονάρδος, (Νάρντης) ο μοναδικός γιος του Λάμπη, γεννήθηκε στη Λιούσνια το 1969. Μετά την αποφοίτησή του από το λύκειο της πόλης αυτής και την ολοκλήρωση της στρατιωτικής του θητείας, εργάστηκε για ένα μικρό χρονικό διάστημα, ασκώντας το επάγγελμα του μηχανοτεχνίτη. Με το άνοιγμα των συνόρων, το 1993 μετανάστευσε με τους γονείς του στην Ελλάδα όπου δραστηριοποιήθηκε σε διάφορες θέσεις εργασίας. Επέστρεψε στη Λιούσνια και μαζί με τον πατέρα του (όπως ανέφερα παραπάνω) δημιούργησαν την επιχείρηση πώλησης ανταλλακτικών, όπου συνεχίζει και σήμερα στα Τίρανα.

Παντρεύτηκε το 1998 την **Κοζέτα**, την κόρη του Σταύρου Μπόμπο από το Μπεράτι (Βεράτι). Ο πατέρας της ήταν ένας από τους γνωστούς και έγκυρους διανοούμενους και στρατιωτικούς σε αυτήν την πόλη, όπου ζει ακόμα σήμερα, ενώ η μητέρα της απεβίωσε πριν από μερικά χρόνια. Μετά την αποφοίτησή της από τη Σχολή Ιστορίας και Φιλολογίας, τμήμα Ιστορίας- Γεωγραφίας, η Κοζέτα είναι για πολλά χρόνια καθηγήτρια στο «Κολλέγιο Αρσάκειο» των Τιράνων. Από το γάμο τους γεννήθηκαν δύο παιδιά, **η Ειρήνη και ο Χαράλαμπος**. Και οι δύο συνεχίζουν το σχολείο, όπου το κορίτσι είναι στο δεύτερο έτος του Πανεπιστημιακού Κολεγίου «Λόγος» στον κλάδο της Χρηματοοικονομικής Λογιστικής, ενώ το αγόρι στην Οικονομική Σχολή.

Η Αγκουστέλα, κόρη του Λάμπη (διάγραμμα αριθ. 3) γεννήθηκε το 1974 στη Λιούσνια. Ολοκλήρωσε τις ανώτερες σπουδές στη Σχολή Φυσικών Επιστημών των Τιράνων. Μετά την αποφοίτησή της από το Πανεπιστήμιο, εργάστηκε για πέντε χρόνια ως καθηγήτρια στο Καλλιτεχνικό Λύκειο Τιράνων. Μετά την απομάκρυνση από το Λύκειο, εργάζεται στην εμπορική εταιρεία που δημιούργησε ο σύζυγός της στα Τίρανα, όπου εμπορεύονται ανταλλακτικά για αυτοκίνητα. Παντρεύτηκε τον **Ενκελέϊντ Κοντούζη** από τη Λιούσνια και από το γάμο τους γεννήθηκαν δύο παιδιά, η **Γκέα**, που είναι το πρώτο τους τέκνο, συνεχίζει τις ανώτερες σπουδές στο πανεπιστήμιο του Μιλάνου, ενώ ο **Φρένκης** συνεχίζει τη σχολική του εκπαίδευση στα Τίρανα.

Ο ΗΡΑΛΑΜΠΟΣ ΤΣΙΕΚΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ
HARALLAMB ÇEKO DHE
FAMILJA E TIJ

Ο Χαράλαμπος Τσιέκος και η Πολυξένη Ντόκου το 1967, όταν ήταν αρραβωνιασμένοι.

Harallamb Çeko dhe Polikseni Doko kur ishin të fejuar në vitin 1967.

Μια αξέχαστη ανάμνηση από τον γάμο του αδελφού μας Χαράλαμπου Τσιέκου με την Πολυξένη Ντόκου στη Λιούσνια το 1968. Από αριστερά προς τα δεξιά.

Τα αδέρφια, ο Ανδρέας, ο Αχιλλέας και η Καλλιρόη, στη μέση το νεαρό ζευγάρι, στη συνέχεια η Αναστασία, η σύζυγος του Αχιλλέα, ο Γρηγόρης Σκούρτης, ο σύζυγος της Καλλιρόης και ο μικρός Θωμάς Σκούρτης.

Një kujtim i paharruar në dasmën e vëllait tonë Harallamb Çeko me Polikseni Dokon. Lushnjë, 1968. Nga e majta në të djathtë: vëllezërit Andrea, Arqile dhe Kaliroi, në mes çifti i ri, në vazhdim Anastasia, bashkëshortja e Arqilesë, Grigor Shkurti, bashkëshorti i Kaliroit dhe i vogli Thoma Shkurti.

Η οικογένεια του ζευγαριού Χαράλαμπου και Πολυξένη Τσιέκου (στο κέντρο). Αριστερά, ο Λεονάρδος Τσιέκος με τη σύζυγό του Κοζέτα, δεξιά η Αγγουστέλα Τσιέκου με τον μικρό της Φρένκι και με τον σύζυγο Έγκελβίντ Κοτνούζη. Κάτω, τα μικρά Χαράλαμπος Τσιέκος, Γκέα Κοντούζη και Ειρήνη Τσιέκου. Η φωτογραφία είναι του έτους 2002.

Familja e çiftit Harallamb dhe Polikseni Çeko (në qendër). Majtas. Leonard Çeko me bashkëshorten Kozeta, djathtas, Agustela Çeko me vogëlushin Frenki dhe me bashkëshortin Enkeleid Koduzi. Poshtë, vogëlushët Harallamb Çeko, Gea Koduzi

dhe Irini Çeko. Foto e vitit 2002.

Ο Χαράλαμπος Τσιέκος, σε ηλικία 80 ετών, ο πιο ηλικιωμένος στην φυλή των Τσιεκάτων.

Harallamb Çeko, aktualisht 80 vjeç, më i moshuari nga fisi i Çekatëve.

Η Πολυξένη Τσιέκου, η σύζυγος του Χαράλαμπου, η οποία έφυγε από την ζωή το 2013.

Polikseni Çeko, bashkëshortja e Harallambit, e cila u nda nga jeta në vitin

Ο Λεονάρδος Τσιέκος, η σύζυγος, Κοζέτα (Μπόμπο) Τσιέκου και τα δυο παιδιά τους, Ειρήνη και Χαράλαμπος Τσιέκος . Η Φωτογραφία είναι του έτους 2018.

Leonardi me bashkëshorten Kozeta (Bobo) Çeko dhe dy fëmijët Irini dhe Harallamb Çeko. Fotografi e vitit 2018.

Η Αγγουστέλα Τσιέκου, η κόρη του Χαράλαμπου με τον σύζυγο Εγκελεϊντ Κοντούζη και με τα δυο παιδιά τους Γκέα και Φρένκι Κοντούζη. Η Φωτογραφία είναι ντου έτους 2018.

Agustela Çeko, vajza e Harallambit, me bashkeshortin Engeleid Koduzi dhe dy fëmijët e tyre, Gea dhe Frenki Koduzi. Fotografi e vitit 2018.

A/1/1/3- Ο Ανδρέας, ο μικρότερος γιος του Μιχάλη και η οικογένειά του

Αναζητώντας την κατανόηση των αναγνωστών, σε αυτό το υποκεφάλαιο που περιγράφω τη ζωή μου και της οικογένειάς μου, πήρε λίγο περισσότερο χρόνο από τα άλλα υποκεφάλαια και το όνομά μου, Ανδρέας, αντικαταστάθηκε με τη λέξη «εγώ».

Γεννήθηκα το 1943, στο «Μαιευτήριο» του Ελευθεροχωριού και φυσικά «δεν το θυμάμαι αυτό», αλλά μου το είπαν οι γονείς μου. Ως παιδιά της αυτής εποχής, μεγάλωσα στις ίδιες κοινωνικές συνθήκες με όλους τους συνομηλίκους μου. Παίζαμε μπάλα με κουρέλια στη «Ρούγα του Τσιέκου», ή με καροτσάκια φτιαγμένα με ρουλεμάν στην «Πλάκα» του Κώτση Παπά. Συχνά, εμείς ως παιδιά συνοδεύαμε τους ενηλίκους στη βρύση αποκαλούμενη «το πηγάδι», όπου συγκεντρώνονταν οι κάτοικοι του χωριού διαφορετικών ηλικιών. Περιμένοντας τη σειρά για να γεμίσουν νερό, συζητούσαν, αντάλλαζαν σκέψεις και κάνανε αστεία. Σε αυτό το περιβάλλον μεγάλωσα εγώ και πολλά παιδιά σε αρκετές γενιές, όπου πήραμε τις πρώτες «διαλέξεις κοινωνιολογίας». Έλεγαν ότι ήμουν καλό παιδάκι, υγιές, με σγουρά μαλλιά, κοινωνικός, αλλά αντιδρούσα στις «αδικίες».

Τελείωσα το δημοτικό σχολείο στο χωριό στα Ελληνικά. Απ' όσο θυμάμαι, στην πρώτη τάξη ήταν συμμαθητές ο Σπύρος Ντούρος, η Ευδοξία Παπά, ο Παύλος Κουτσιούκης, η Αμαλία Κουτσιούκη, ο Χαρίλαος Κασιάρας, ο Παντελής Καζέλης, η Γαρυφαλλιά Κυριάκη, ο Μαργαρίτης Μάκος, ο Σταύρος Γιώργης (Κόκος), ο Ορέστης Νικούλης και ίσως κάποιος ή κάποιοι άλλοι που δεν θυμάμαι, γιατί περάσανε 70 χρόνια.

Φυσικά, εκείνη την εποχή δεν είχαμε προετοιμασία προσχολικής ηλικίας και πήγαμε κατευθείαν στο σχολείο, στην ηλικία των επτά ετών. Τα βιβλία και τα τετράδια τα κρατούσαμε σε σακούλες που έφτιαχναν οι γονείς μας, με ύφασμα ντοκ (dok) ή από απομεινάρια παλιών ρούχων. Τα βιβλία, το αλφαβητάριο και η αριθμητική ήταν χρησιμοποιημένα, επειδή τα παίρναμε από τους μαθητές που είχαν περάσει μια τάξη παραπάνω. Γενικά ήμασταν χαρούμενοι και πηγαίναμε στο σχολείο με επιθυμία. Το μαθήματα γίνονταν σε μια αίθουσα, μαζί με την τρίτη τάξη. Ποτέ δεν θα επιτρέψω στο εαυτό μου

να μην αναφέρω σε αυτό το βιβλίο, το όνομα του δασκάλου της πρώτης τάξης, Λάμπη Γκαμπή. Ήταν ένα νεαρό αγόρι από τα χωριά του Βούρκου που με πάθος και αγάπη μας έμαθε να διαβάζουμε και να γράφουμε. Με την αναχώρησή του, επειδή πήγε στρατιώτης, χάθηκαν και τα ίχνη του. Αλλά η ζωή κάνει θαύματα. Ήταν το 1984 και είχα περίπου ένα χρόνο που εργαζόμουν στο Υπουργείο Γεωργίας. Μια μέρα, ένας ανώτερος αξιωματικός με στολή της αστυνομίας ήρθε στο γραφείο μου και με ρώτησε: *Εσείς είστε ο Ανδρέας Τσιέκος;* - *Ναι*, του απάντησα, αλλά λίγο μπερδεμένος. Αυτός κατάλαβε τη σύγχυσή μου και αμέσως πήρε ξανά το λόγο. - *Δεν με γνωρίζεις, επανέλαβε δύο ή τρεις φορές. Του απάντησα όχι. Με χαμόγελο και γλυκύτητα μου είπε: - Εγώ είμαι ο Λάμπης Γκαμπής και εργάζομαι απέναντι, στο Υπουργείο Εσωτερικών. Ήρθα να σε συναντήσω.* Αμέσως θυμήθηκα τον δάσκαλο του σχολικού έτους 1950-51, όταν ήμουν μαθητής της πρώτης τάξης. Δεν μπορείτε να φανταστείτε τι έκπληξη ήταν για μένα. Συνάντησα τον δάσκαλο της πρώτης τάξης, μετά από 35 χρόνια. Αγκαλιαστήκαμε με πόνο. Αυτή η συνάντηση συνέχισε με οικογενειακούς δεσμούς, τους οποίους τους διατηρήσαμε για πολλά χρόνια. **Ο δάσκαλος παραμένει δάσκαλος, παρά τα χρόνια που περνάνε και αφήνει βαθιές εντυπώσεις στην ψυχή και στην καρδιά των μαθητών όπου δεν ξεχνιούνται όλη τη ζωή.**

Το επτάχρονο σχολείο το τελείωσα στο Δέλβινο, το οποίο ονομάζονταν «Lefter Talu» («Λευτέρης Τάλιος»), ενώ το μεσαίο (Λύκειο), στο «10 Korriku» («10 Ιουλίου»), στην ίδια πόλη, που άνοιξε το 1957. Η έναρξη του λυκείου στο Δέλβινο, το οποίο ήταν το δεύτερο στη Περιφέρεια του Αργυρόκαστρου, άλλαξε την εκπαιδευτική και πολιτιστική ζωή του Δελβίνου και των χωριών του λεκανοπεδίου του. Ξεκινήσαμε την πρώτη χρονιά με 57 μαθητές σε δυο παράλληλες τάξεις, ενώ περάσαμε τις απολυτήριες εξετάσεις (matura) μόνο 20 μαθητές. Στο μητρώο μαθητών («Amza») του λυκείου «10 Korriku» («10 Ιούλης») που πέρασαν τις ολοκλήρωσαν τις εξετάσεις αυτές, το όνομά μου είναι πρώτο (με αύξ. αριθμό 1). Έχει σημασία το γεγονός ότι ήταν οι πρώτες απολυτήριες εξετάσεις αυτού του σχολείου και **το όνομά μου ήταν πρώτο** γιατί ξεκινάει με το πρώτο γράμμα «Α» του αλφαβήτου.

Από τα επτά χρόνια σχολικής ζωής στη Δέλβινο έχω πολλές αναμνήσεις, αλλά δεν είναι η ευκαιρία να τις αναφέρω σε αυτήν την

περιγραφή, εν τω μεταξύ αξίζει να τονίσω τα ονόματα πολλών τιμημένων δασκάλων, όπου έχουν αφήσει αξέχαστες εντυπώσεις στο επτάχρονο σχολείο, όπως ο Θωμάς Σταθάς, ο Πύρρος Στεφανίδης ο Bardhil Xhama, ενώ στο λύκειο θυμάμαι με σεβασμό και ευγνωμοσύνη τον Viktor Halimi, την Karolina Kokalari, τον Βασίλη Φέρρο, τον Νίκο Κότρο, τον Κλεάνθη Ζότο, τον Άλκη Γιάννη, τον Λεωνίδα Λίτσα, τον Τέλη Λούτση, τον Γιάννη Μπάλτσα, τον Jasin Berberi, τον Çezar Kavo, τον Muharrem Ymeri κ.λπ. για την τέλεια διδασκαλία και πού μας ενστάλαξαν στη συνείδησή μας την αγάπη να μάθουμε και να προχωρήσουμε μπροστά στη ζωή.

Αξίζει να αναφέρω τις θυσίες που έκαναν τα αγόρια και τα κορίτσια του Ελευθεροχωρίου για να πάνε στο σχολείο, όπου έπρεπε να κάνουν δύο ώρες ταξίδι, ή περίπου 10 χλμ. από και προς το χωριό στο Δέλβινο κάθε μέρα. Αυτό το τελετουργικό το έκαναν αρκετές δεκάδες μαθητές από το Ελευθεροχώρι, που τελείωσαν το λύκειο στο Δέλβινο μέχρι το 1991. Μπορεί να είναι λίγο μεγάλη αυτή η περιγραφή, αλλά παρά τις δυσκολίες και τις θυσίες, αυτή η περίοδος, ειδικά στο λύκειο, ήταν όμορφη και άφησε καλές εντυπώσεις στη μνήμη του καθενός. Το περιβάλλον ήταν φιλικό και διασκεδαστικό, μέσα και έξω από το σχολείο. Ήμασταν μεταξύ φίλων, που ένιωθαν αγάπη και σεβασμό ο ένας για τον άλλο, χωρίς υποκρισία και παρασκηνία. Εγώ και ο Σπύρος Τσιέκος, ήμασταν όχι μόνο συγγενείς, αλλά και «συνοδοιπόροι» στο λύκειο, κάθε τι το μοιράζαμε πάντα μαζί, μέχρι και τα βιβλία τα κρατούσαμε σε μια τσάντα, τρώγαμε μαζί, διαβάζαμε μαζί μέχρι και τα εξωσχολικά βιβλία. Αλλά, τα επόμενα χρόνια, κατά τη ροή της ζωής, πήραμε διαφορετικές κατευθύνσεις.

Μετά την αποφοίτησή μου από το λύκειο και μετά, η καμπύλη της ζωής μου ήταν ζιγκ-ζαγκ, αλλά τελικά ανέβηκε. Όταν τελείωσα το λύκειο δεν μου δόθηκε το δικαίωμα να σπουδάσω στο Πανεπιστήμιο. Πέρασα ένα χρόνο στο χωριό χωρίς δουλειά και με θυσίες. Το 1962 διορίστηκα στην Κατασκευαστική Επιχείρηση του Υδροηλεκτρικού Σταθμού της Μπίστρισας ως λογιστής μισθοδοσίας. Όμως, μετά από ένα χρόνο, τον Αύγουστο, ανεπάντευχα, με επιστράτευσαν στρατιώτη στο Στρατόπεδο Εργασίας στο Λιάτσι. Το μυστικό αυτού του ξαφνικού γεγονότος το έμαθα τυχαία μετά από μερικά χρόνια. Στις λίστες που είχαν εγκριθεί από τους αρμόδιους φορείς για να πάνε στα ανώτερα σχολεία, αλλά που δεν είχαν ακόμη δημοσιευτεί, ήταν και το όνομά μου,

στον κλάδο της Φαρμακευτικής. Για να με αφαιρέσουν από τη λίστα, η ευκολότερη λύση ήταν η άμεση επιστράτευση στο στρατό στο Στρατόπεδο Εργασίας. Και έτσι έγινε. Στο στρατόπεδο είχε μόνο δουλειά και όχι υπηρεσία. Το όπλο του στρατιώτη αντικαταστάθηκε με τον καζμά και το φτυάρι. Το μέτωπο εργασίας για τους στρατιώτες ήταν κυρίως σε χωματοουργικές εργασίες και προετοιμασία σκυροδέματος στα έργα της Κρατικής Επιχείρησης Κατασκευών του Λιάτς (NSHNI Laç), όπου βρισκόταν υπό κατασκευή το Υπερφωσφορικό Εργοστάσιο, το Εργοστάσιο Επεξεργασίας Ξύλου και το Πάρκο Αυτοκινήτων. Αδιανόητες σήμερα είναι οι σκηνές εκείνης της εποχής, όταν οι στρατιώτες, οργανωμένοι σε ομάδες και διμοιρίες, με κοντά παντελόνια, με καζμάδες και φτυάρια στους ώμους, κινούνταν δύο φορές την ημέρα αρκετά χιλιόμετρα στον εθνικό δρόμο, προς την εργασία και επέστρεφαν στο στρατόπεδο. Το χειρότερο ήταν για εκείνους που δεν μπορούσαν να συμπλήρωναν τη νόρμα, όπου και εγώ ήμουν ένας από αυτούς, όπου η δουλειά συνέχιζε ακόμα και μετά το μεσημεριανό γεύμα μέχρι που έκαναν την καθημερινή νόρμα. Αξίζει να αναφέρω την περίπτωση που τη δεύτερη εβδομάδα του στρατού είχα ένα ατύχημα. Ενώ εργαζόμουν στο σκυρόδεμα, μια σανίδα αποσπάστηκε από τον γερανό και με χτύπησε ξυστά στο κεφάλι, αλλά χωρίς σοβαρό τραυματισμό. Ήταν μεγάλη τύχη για μένα και την οικογένεια που γλύτωσα από αυτό το ατύχημα.

Αυτό ήταν το χαμηλότερο σημείο της καμπύλης της ζωής μου. Φανταστείτε, όταν περίμενα να πάω στο Πανεπιστήμιο, κατέληξα σε μια άθλια στρατιωτική μονάδα, με συνθήκες υγιεινής, φαγητό και ύπνο σε χαμηλό επίπεδο αδιανόητο για σήμερα, με ακραία κόπωση και άλλες δυσκολίες, το ηθικό μου ήταν σχεδόν στο μηδενικό επίπεδο. Ευτυχώς, μετά από ένα μήνα, διορίστηκα «ρυθμιστής νορμών» του τμήματος (normist i repartit) και η ζωή στο στρατό άλλαξε εντελώς σε σύγκριση με τους άλλους, δηλαδή ήμουν «στρατιώτης-υπάλληλος». Χάρη στη φιλία που δημιούργησα με το τεχνικό προσωπικό της επιχείρησης και την συμπεριφορά που με χαρακτήριζε, έκανα το καθήκον πολύ καλά και ως ανταμοιβή μου δώσανε το βαθμό του «δεκανέα», όμως μετά από ένα μήνα, αφαίρεσαν αυτό το «κομμάτι μακαρονιού», επειδή δεν ήμουν δεκτός κατά την λανθασμένη διαταγή του προϊστάμενου (του επιλοχία Ζάτσε), αλλά δεν μου αφαίρεσαν το καθήκον του ρυθμιστή.

Ίσως μου πήρε λίγο χρόνο, αλλά για μένα η στρατιωτική ζωή ήταν ένα σχολείο, που έμαθα, πώς να αντιμετωπίζω δυσκολίες, να σέβομαι τους προϊσταμένους και τις εντολές τους και πώς να αντιστέκομαι με εξυπνάδα και αποφασιστικότητα όταν αυτές είναι λανθασμένες, να κάνω φίλους και μέσω αυτών να δίνω λύση στα προβλήματα, να είμαι ανεκτικός, να σέβομαι και να βοηθώ τους ανυπεράσπιστους, να είμαι ευγενικός σε όσους με βοηθάνε, να είμαι διορατικός, κ.λπ. Αυτά τα μαθήματα της στρατιωτικής ζωής δεν τα έχω ξεχάσει, αλλά τα εφαρμόζα κατά τη διάρκεια της ζωής και της εργασίας.

Λίγες μέρες μετά την απόλυση μου από το στρατό, πληροφορήθηκα ότι στις λίστες που δημοσιεύτηκαν στην Εκτελεστική Επιτροπή της Επαρχίας για τα δικαιώματα σπουδών στα ανώτατα σχολεία ήταν και το όνομά μου, στη Σχολή Ιστορίας και Γεωγραφίας. Την επόμενη μέρα, για ειρωνεία της τύχης μου, η λίστα άλλαξε και το όνομά μου εξαφανίστηκε. Ζήτησα διευκρινίσεις, αλλά όλοι έκαναν ότι δεν ήξεραν τίποτα. Τελικά ζήτησα συνάντηση με τον Πρώτο Γραμματέα της Κομματικής Επιτροπής της Επαρχίας, όπου τότε ήταν ο Μίτη Ράπο (Miti Rapo). Μετά από τρία τηλεγραφήματα μου καθόρισαν την ημερομηνία και την ώρα της συνάντησης. Αφού περίμενα περίπου δύο ώρες, το μυαλό μου ήταν γεμάτο από διάφορες ερωτήσεις και σκέψεις. Για μια στιγμή προέκυψε το ερώτημα. *Τι έχουν με μένα και τι έκαναν οι γονείς μου που πρέπει να το πληρώσω εγώ;* Το είπα στον Πρώτο Γραμματέα, ο οποίος με δέχτηκε μόνος στο γραφείο. Με άκουσε προσεκτικά και τελικά μου είπε: *Αγόρι, εσύ θα πας στο Πανεπιστήμιο και είμαι σίγουρος ότι θα μας τιμήσεις.* Τελικά, μετά από τέσσερα χρόνια αναμονής, θα ακολουθούσα τις ανώτερες σπουδές και η χαρά ξεπέρασε το κάθε όριο. Αλλά τα ανεπάντεχα δεν τελείωσαν. Μετά από δύο ημέρες διαλέξεων στη Σχολή Ιστορίας-Γεωγραφίας, με εντολή του Υπουργείου Παιδείας, μεταφέρθηκα στη Σχολή της Γεωπονίας στο Ανώτερο Γεωργικό Ινστιτούτο. Φυσικά δεν το περίμενα καλά, αλλά σκεπτόμενος τι είχα περάσει μέχρι τότε, δεν αντέδρασα και συνέχισα τις σπουδές σε αυτή τη σχολή.

Αφιερώθηκα πάρα πολύ στα μαθήματα, ήμουν σωστός και παρακολουθούσα ταχτικά τις διαλέξεις, τα σεμινάρια και τις πρακτικές διδασκαλίας, προετοιμαζόμουν τακτικά και το δεύτερο έτος δραστηριοποιήθηκα στην επιστημονική έρευνα για μια ποικιλία σταφυλιών «Η Μαύρη Σουλτανίνα» (Sulltanina e Zeze), με την οποία

υπεράσπισα το δίπλωμα μου. Με την ολοκλήρωση των σπουδών, μας επιστράτευσαν στο στρατό, σε ένα εξάμηνο φροντιστήριο για εξειδίκευση ως εφεδρικός αξιωματικός.

Τον Σεπτέμβριο του 1970, διορίστηκα ως αρχιαγρονόμος στον γεωργικό συνεταιρισμό της Γράβας, στα νοτιοανατολικά σύνορα της περιοχής των Αγίων Σαράντα. Όπως κάθε νέος ειδικός στην εργασία, ακόμη και σε ένα άγνωστο πεδίο, σ' ένα φτωχό αλλά φιλόξενο κοινωνικό περιβάλλον, με εργατικούς ανθρώπους που ήξεραν πώς να σεβαστούν, κι εγώ προσαρμόστηκα γρήγορα στη δουλειά και βρήκα τη ζεστασιά. Ήμουν στενά συνδεδεμένος, όχι μόνο με το προσωπικό του συνεταιρισμού, αλλά συχνά επέλεγα και επικοινωνούσα με πεπειραμένους και ευφυείς ανθρώπους και με εξουσία, με τους οποίους συμβουλευόμουν για διάφορα προβλήματα και έπαιρνα τις σκέψεις τους. Η δουλειά πήγε καλά, ειδικά στην παραγωγή σιταριού και ντομάτας για εξαγωγή. Η αξία της εργάσιμης ημέρας διπλασιάστηκε.

Μετά από δύο χρόνια, με μετέφεραν στο λύκειο της Λιβαδιάς, όπου το περίμενα με μεγάλη επιθυμία και όσο έμεινα σε αυτή τη θέση εργασίας εργάστηκα με πάθος. Αν και ο «χρυσός» χρόνος του δασκάλου ήταν μικρός, μόνο επτά μήνες, οι αναμνήσεις είναι πολλές, όχι μόνο από τους μαθητές, αλλά και από το παιδαγωγικό προσωπικό του σχολείου.

Όμως, τον Απρίλιο του 1973, αντίθετα με την θέλησή μου και όπως πάντα με εντολή από πάνω (της Κομματικής Επιτροπής της Επαρχίας), διορίστηκα αρχιαγρονόμος της Κρατικής Γεωργικής Επιχείρησης της Βρίνας. Εγώ μόλις είχα ολοκληρώσει την ηλικία των τριάντα χρονών και λιγότερο από τρία χρόνια εργασιακής εμπειρίας. Το καθήκον που μου ανατέθηκε, να είμαι ο διευθύνων τεχνικό στέλεχος (αρχιαγρονόμος) μιας μεγάλης επιχείρησης και με πολλά προβλήματα, ήταν για μένα εξαιρετικά δύσκολα και γι' αυτό ήταν απαραίτητο να εργαστώ πολύ προσεκτικά και με μεγάλη ευθύνη. Θυμάμαι ότι μετά από λίγο καιρό, σε μια εμπιστευτική συνάντηση με τον Πρώτο Γραμματέα του Κόμματος της Επαρχίας Jordan Pani, με λίγο χιούμορ τον ρώτησα. *Πώς εμπιστευτήκατε το καθήκον του αρχιαγρονόμου, ένα πολύ δύσκολο καθήκον σε ένα νεαρό παιδί; Δεν μου έκανε κομπλιμέντα, αλλά μου είπε συγκεκριμένα: «Η ευθύνη θα σε κάνει γεράκι και να μην έχεις φόβο, δούλεψε με εξυπνάδα και με επιμονή και θα αντιμετωπίσεις οποιαδήποτε κατάσταση»* και μου έσφιξε το χέρι

φιλικά.

Η εννεαετή εργασία σε αυτήν την επιχείρηση δεν ήταν εύκολη, αλλά γεμάτη ζιγκ-ζαγκ, ειδικά τα πρώτα χρόνια, ενώ μετά το τέταρτο έτος η δουλειά πήρε δρόμο και είχε καλά αποτελέσματα, ειδικά στην παραγωγή καλαμποκιού, όπου από την απόδοση, η Βρίνα ήταν η πρώτη σε εθνικό επίπεδο και παρήγαγε 7-8 τόνους το εκτάριο. Ως περιέργεια, αυτή η επιχείρηση παρήγαγε τόσα σιτηρά όσο ήταν η κατανάλωση σε τέσσερις βόρειες επαρχίες.

Για να είμαι ειλικρινής με τους αναγνώστες, το έργο όχι μόνο για μένα, αλλά και για άλλα στελέχη, μεταξύ άλλων δυσκολιών, παρεμποδίστηκε από την ανομοιογένεια του πληθυσμού, τις ραδιουργίες και ίντριγκες, δεν ήταν λίγες και για μένα, οι περισσότερες από αυτές ήταν υποκινούμενες από ορισμένα πρόσωπα, οδηγούμενα από την αρνητική πολιτική για την εφαρμογή του ταξικού πόλεμου σε κάθε επίπεδο.

Οι ανώνυμες και μη ανώνυμες επιστολές προς τα όργανα εξουσίας και του κόμματος σε κάθε επίπεδο, οι αναληθείς καταγγελίες και κατηγορίες εναντίον των στελεχών, ειδικά των ειδικών, ήταν συχνές. Αυτό ήταν όχι μόνο μια ανησυχία, αλλά και αύξηση ευθύνης και φροντίδας για κάθε ενέργεια.

Εν τω μεταξύ, όχι σπάνια αντιμετωπίσαμε τα καπρίτσια του καιρού, όπου σε ορισμένες στιγμές, εμείς ως στελέχη, προπαντός ως ειδικοί που ήμασταν στην πρώτη γραμμή, μας δημιουργήθηκαν ανυπέβλητα προβλήματα και κινδυνεύαμε όχι μόνο διοικητικά αλλά και ποινικά.

Για την απεικόνιση και την περιέργεια των αναγνωστών αναφέρω ένα γεγονός του 1980. Εκείνη τη χρονιά η παραγωγή καλαμποκιού στη Βρίνα ήταν πολύ καλή. Για τη συγκομιδή του, εκτός άνω από 2.000 εργαζόμενους της επιχείρησης, κινητοποιήθηκαν και οι μαθητές των λυκείων των Αγίων Σαράντα και του Δελβίνου, καθώς και εργαζόμενοι από αρκετές επιχειρήσεις της περιοχής. Ήταν μεγάλη επιχείρηση για την συγκομιδή του καλαμποκιού. Όμως όλη αυτή η κινητοποίηση διακόπηκε από έντονες βροχές που διήρκεσαν σχεδόν 10 ημέρες, στις αρχές Οκτωβρίου. Η δουλειά για τη συγκομιδή του καλαμποκιού διακόπηκε και ένα μέρος της παραγωγής του καλαμποκιού παρέμεινε στα χωράφια και τα αλώνια μπροστά στις αποθήκες ήταν υπερφορτωμένα και υπήρχε σοβαρός κίνδυνος να καταστρέφονταν μια μεγάλη ποσότητα της παραγωγής. Η ανησυχία ήταν μεγάλη, η

κινητοποίηση ήταν τεράστια, αλλά υπήρχε ο κίνδυνος βλάβης του καλαμποκιού.

Δεν ξέρω ποιος ενημέρωσε τον Πρώτο Γραμματέα της Κομματικής Επιτροπής του Κόμματος, τον σ. Jashar Menzelxhiu για την κατάσταση, ο οποίος έφτασε στο αλώνι της αποθήκης στη Τζάρρα, χωρίς συνοδεία και χωρίς να μας ενημερώσει. Ενημερώθηκα για τον ερχομό του και έφτασα ο πρώτος από τα στελέχη της επιχείρησης. Αυτός ζήτησε, με σκληρούς αλλά όχι δυνατούς τόνους, να λογοδοτήσω για την κατάσταση που είχε δημιουργηθεί. Στο αλώνι υπήρχαν περίπου 100 εργαζόμενοι για την απογύμνωση του καλαμποκιού. Μια εργάτρια που τώρα, ακόμη και μετά από 40 χρόνια, θυμάμαι το όνομά της, η Χαβά Άγκο (Hava Ago), μια γυναίκα Λιάπισσα στα 60 της, κοντή, ντυμένη με μαύρα τσιτάνια, πλησιάζει τον Jashar και με τη διάλεκτό της του απευθύνεται και του λέει: - *Παιδί μου, μην του φωνάζεις του γεωπόνου (για μένα), κακοκαιρία μεγάλη είναι, δεν μπορεί να κάνει τίποτα, δουλεύει μέρα και νύχτα, μαζί μας* Είπα στην Χαβά ότι αυτός είναι ο Πρώτος Γραμματέας, παρακαλώ να πας στο μέρος της δουλειάς. Αυτή με διέκοψε. - *Τον ξέρω, γι' αυτό του είπα, τι φταις εσύ παιδί μου, μπορείς να σταματήσεις τη βροχή ;*

Ο Jashar, με τρόπο, με τράβηξε στην άκρη του αλωνιού και με ρώτησε με χαμηλή φωνή πότε θα μπορούσε να τελειώσει η απογύμνωση και η ξήρανση αυτού του ποσού καλαμποκιού που ήταν στο αλώνι. Απάντησα σύντομα ότι *“αύριο το πρωί όλα τελειώνουν. Μην ανησυχείτε*». Όμως το μεγαλύτερο κακό ήταν στα χωράφια. Εκατοντάδες τόνοι καλαμποκιού έμειναν στο κάμπο, επειδή τα οχήματα, λόγω της λάσπης που δημιουργήθηκε από την αδιάκοπη βροχή, δεν μπορούσαν να μπουνε στα χωράφια και υπήρχε κίνδυνος βλάβης του καλαμποκιού. Ακόμα και τα στάχια του καλαμποκιού που βρίσκονταν στα φυτά είχαν αρχίσει να βλαστάνουν μαζικά. Ήταν μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης και η παραγωγή θα μπορούσε να βλαφθεί σοβαρά.

Ο Jashar, ή ο σύντροφος Jashar, όπως τον φωνάζαμε, για χάρη της ιεραρχίας, μου έδωσε εντολή να συγκαλέσω στις έξι το επιτελείο της καμπάνιας για να γίνει ανάλυση της κατάστασης που είχε δημιουργηθεί. Και έτσι έγινε. Εκτός από αυτόν, συμμετείχαν τα κύρια στελέχη του κόμματος και της εξουσίας της επαρχίας. Ο πρώτος που

μίλησε ήμουν εγώ και άρχισα να παρουσιάσω την κατάσταση και να επιχειρηματολογή για τους παράγοντες που επηρέασαν και τα μέτρα που ελήφθησαν. Με διέκοψε και μου είπε με τόνους αυστηρούς: « *Εσύ, δεν έχεις δουλειά με τη συγκομιδή του καλαμποκιού, ασχολήσου με την σπορά του σιταριού. Ο διευθυντής, ο γραμματέας του κόμματος και ο πρόεδρος του συμβουλίου είναι υπεύθυνοι για τη συγκομιδή του καλαμποκιού*». Στη συνάντηση δημιουργήθηκε μια σοβαρή κατάσταση. Αφού μίλησαν τα στελέχη, δικαιολογώντας την κατάσταση, τίποτα δεν άλλαξε. Ο Πρώτος Γραμματέας σηκώθηκε και με έντονο τόνο διέταξε: «*Καλέστε την έτοιμη ομάδα της εισαγγελίας να έρθει επειγόντως, να συλλάβει τους ενόχους και να συγκεντρωθεί η οργάνωση του κόμματος και να διώξει τον διευθυντή, τον γραμματέα του κόμματος και τον πρόεδρο του συμβουλίου*». Μετά από αυτό σηκώθηκε και μαζί με τα άλλα στελέχη της επαρχίας έφυγε και « μας άφησε την μπάλα στο γήπεδο».

Φεύγοντας για τους Άγιους Σαράντα, έστειλε την έτοιμη ομάδα της εισαγγελίας. Εν τω μεταξύ, η συνάντηση της οργάνωσης του κόμματος συνεχίστηκε, όπου παρευρέθηκα και εγώ ως καλεσμένος.

Θυμάμαι τα λόγια του διευθυντή, ο οποίος επηρεάστηκε όχι μόνο από την κατάσταση που δημιουργήθηκε, αλλά και από τις συστάσεις του Πρώτου Γραμματέα για τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν από το κόμμα. Σε μια στιγμή απελπισίας, ο διευθυντής της επιχείρησης, ο Παναγιώτης Παπάς, είπε: «*Για να μην πραγματοποιήσεις το σχέδιο παραγωγής, το μέγιστο παίρνεις μια κριτική ή μια παρατήρηση στην ολομέλεια του κόμματος, ενώ να παλεύεις για υψηλές αποδόσεις καλαμποκιού και να αποβληθείς από το κόμμα και μπορεί και να πηγαίνεις στη φυλακή, αυτό δεν είναι σωστό*». Μετά από αρκετές ώρες συζητήσεων, το συμπέρασμα της συνάντησης ήταν: *απόλυση του υπευθύνου των εργασιών στο αλώνι*, δηλαδή του εργαζόμενου που ασχολούταν με την οργάνωση των εργασιών στον αλώνι και που δεν είχε καμία ευθύνη και παρατήρηση με προειδοποίηση απόλυσης των δύο ταξιάρχων.

Την επόμενη μέρα ο Πρώτος Γραμματέας, περίπου στις εννιά η ώρα, με κάλεσε απευθείας στο τηλέφωνο και με ρώτησε για την κατάσταση και τα μέτρα που πήρε η οργάνωση του κόμματος. Για την πρώτη απάντησα με ενθουσιασμό, ότι όλα ήταν σταθερά, το καλαμπόκι ταχτοποιήθηκε και πέρασε εντελώς στο στεγνωτήριο και

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΣΙΕΚΟΣ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΗΛΙΚΙΕΣ ΚΑΙ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ANDREA ÇEKO NE MOSHA DHE VEPRIMTARI TE NDRYSHME

Στρατιώτης
Ushtar

Φοιτητής
Student

Σε εργάσιμη ηλικίας
Ne moshën e punës

Συνταξιούχος
Pensionist

Ένα αξέχαστο ενθύμιο από την φοιτητική ζωή το 1967. Θωμάς Θάνος, Σταύρος Κοντούρης, Παναγιώτης Μπράτσкас, Χρίστος Μάντης, Ανδρέας Τσιέκος και Θωμάς Διαμάντης

Nje kujtim i paharruar nga jeta studentore në vitin 1967. Thoma Thano (agronomi), Stavro Konduri (juridik), Panajot Braçka (mjekesi), Kristo Mandi (veterinari), Andrea Çeko (agronomi) Thoma Dhjamanti (agronomi).

Φοιτητές από την Ελληνική μειονότητα που

αποφοίτησαν από τη Σχολή Γεωπονίας το 1970. Θωμάς Θάνος, Κώστας Ντρούρης, Ανδρέας Τσιέκος, Αγαμέμνονας Πάσκος και Μιχάλης Λόλος. Studente nga minoriteti grek që u diplomuam në Fakultetin e Agronomisë në vitin 1970: Thoma Thano, Kosta Druri, Andrea Çeko, Agamemnon Pasko dhe Mihal Lolo.

Ενθύμιο του 1973 με τους μαθητές και συναδέλφους δασκάλους: Φώτος Κούρης, Ηλίας Κολέτσης, Παναγιώτης Μάρτος, Κώστας Τζιαφέρης, Κώστας Γκίκας, Μιχάλης Γκίκας, Ανδρέας Τσιέκος, Παύλος Μάντης του λυκείου Λειβαδιάς.

Një kujtim i vitit 1973 me nxënësit dhe mësuesit kolegë Foto Kuri, Ilia Koleci, Panajot Marto, Kosta Xhaferi, Kosta Gjika, Mihal Gjika, Andrea Çeko, Pavllo Mandi, të shkollës së mesme të Livadhjasë.

Με το διευθυντικό προσωπικό της Αγροτικής Επιχείρησης της Βρίνας το 1982. Στα πόδια: Vasil Deliu, Dragush Pegi, Παναγιώτης Παπάς, Kozma Mogi, Lefter Mello,

Thodhori Loli. Καθήμενοι: Hajro Rexho, Ανδρέας Τσιέκος, Βασίλης Σταύρος. Me personelin drejtues të ndërmarrjes bujqësore të Vrinës, 1982. Ne këmbë: Vasil Deliu, Dragush Pegi, Panajot Papa, Kozma Mogi, Lefter Mello, Theodhori Loli. Ulur: Hajro Rexho, Andrea Çeko, Vasil Stavro.

Με το προσωπικό του Υπουργείου Γεωργίας το 1986, όπου εργάστηκα πάνω από 12 χρόνια.

Me personelin e Ministrisë së Bujqësisë në vitin 1986, ku unë punova mbi 12 vjet.

Θεσσαλονίκη 1987. Μια αντιπροσωπεία του Υπουργείου Γεωργίας της Αλβανίας επισκέφτηκε την Ελλάδα, όπου εγώ είχα το ρόλο του ειδικού και του μεταφραστή. Στη φωτογραφία, τα μέλη της αντιπροσωπείας μαζί με τους Έλληνες συναδέλφους τους.

Selanik, 1987. Një delegacion i Ministrisë së Bujqësisë të Shqipërisë vizitoi Greqinë, ku unë kisha rolin e specialistit dhe të përkthyesit. Ne foto, pjesëtarët e delegacionit së bashku me kolegët grekë.

Τίρανα 2001. Με το διευθυντικό και τεχνικό προσωπικό της Επιχείρησης Γεωργικών Σπορών και Δενδρυλλίων.

Tiranë, 2001.
Me personelin drejtues e teknik të Ndërmarrjes së Inputiveve Bujqesore.

Σε μια δραστηριότητα στο Ινστιτούτο Έλεγχου Σπορών και Δενδρυλλίων το έτος 2002, όπου ήμουν διευθυντής.

Ne nje aktivitet ne Entin Shtetror te Farave dhe Fidaneve ne vitin 2002, ku une isha drejtor.

πίσκεψη εργασίας στην Ελλάδα στο πλαίσιο ενός διεθνούς προγράμματος με επικεφαλής τον Έλληνα καθηγητή Σταύρο Ανδρουλιδάκη το 2000, όπου συμμετείχα και εγώ.

Vizitë pune në Greqi në kuadrin e një projekti ndërkombëtar me drejtues projekti profesorin grek Stavros Andrulidhaqis në vitin 2000, ku isha edhe une pjesëmarrës.

Τίρανα 2013. Διανοούμενοι της Ελληνικής Μειονότητας στα Τίρανα στην παρουσίαση του βιβλίου “Οι βουλευτές της Ελληνικής Μειονότητας στο Αλβανικό Κοινοβούλιο 1920-2011» του συγγραφέα Θανάση Βάσου.

Tiranë, 2013. Intelektualë të minoritetit grek në prezantimin e librit “Deputetët e minoritetit grek në parlamentin shqiptar 1920-2011” me autor Thanas Vason.

Ενθύμιο του έτους 2015, μαζί με τους φίλους Γιώργο Βλάχο , Στέφανο Κυριάκο και Μιχάλη Τζιάμο.

Një kujtim i vitit 2015 së bashku me miqtë Jorgo Vllaho, Stefan Qiriako dhe Mihal Xhamo.

γλίτωσε από βλάβη. Όσο για τη δεύτερη, ήμουν προφυλαχτικός, γιατί δεν ήμουν μέλος του κόμματος. Γ' αυτό, έπρεπε να ρωτούσε τον γραμματέα του κόμματος, ή τον διευθυντή και όχι εμένα. Ωστόσο, του είπα ντροπαλά για τα μέτρα που είχε αποφασίσει η οργάνωση. Στο άλλο άκρο του τηλεφώνου, ακούστηκε μια δυνατή φωνή που μου είπε: « Συμφωνώ με την απόλυση του υπευθύνου των εργασιών στο αλώνι, αλλά δεν συμφωνώ με τις παρατηρήσεις των δύο ταξιάρχων. Αυτοί δουλεύουν με αφοσίωση, αλλά στα καπρίτσια του καιρού υπάρχουν και απροσδόκητα. Ειδοποίησε το διευθυντή και τον γραμματέα του κόμματος για αυτά που σου είπα.

Μην ελαττώνετε τους ρυθμούς δουλειάς, παρόλο που ο καιρός μπορεί να συνεχίσει να είναι βροχερός».

Μπορεί να έχω επεκταθεί σε αυτό το γεγονός, το οποίο ήταν σχεδόν συνηθισμένο σε αυτή τη γιγαντιαία επιχείρηση, αλλά για να δώσω στον αναγνώστη μια αντίληψη για την ψυχολογική πίεση που αντιμετώπιζαν τα στελέχη εκείνης της εποχής σε ορισμένες στιγμές και τις δυσκολίες που έπρεπε να αντιμετωπίσουν.

Είμαι ευγνώμων για τη συνεργασία με όλους εκείνους που εργάστηκαν αυτά τα χρόνια, ειδικά με αυτούς της επιχείρησης της Βρίνας, όπως για τους απλούς υπαλλήλους, τους ειδικούς, μηχανοτεχνίτες, εργάτες και άλλο προσωπικό.

Εν τω μεταξύ, έχω σεβασμό και ευγνωμοσύνη για την υποστήριξη που μου έδωσαν πολλά στελέχη της Βρίνας και της επαρχίας των Αγίων Σαράντα, ειδικά για τους κυρίους Jashar Menzenlxhiu, Jordan Pani, Θανάση Βάσο, Στέφανο Κυριάκο, Rexhep Skendo, Θανάση Τζιάνη, Θοδωρή Κλίμη, Χρηστάκη Πέκο, Παναγιώτη Παπά, Παναγιώτη Ζώτο, και άλλοι, με τους οποίους είχα την τύχη να εργαστώ για πολύ καιρό.

Χάρη στα καλά αποτελέσματα στην παραγωγή καλαμποκιού, τον Αύγουστο του 1982 μεταφέρθηκα στο Υπουργείο Γεωργίας, αρχιαγρονόμος της Διεύθυνσης Αγροτικών Συνεταιρισμών, καθήκον που το υποδέχτηκα με μεγάλη ευχαρίστηση. Η φύση της εργασίας στο Υπουργείο ήταν εντελώς διαφορετική από αυτή που είχα κάνει 13 χρόνια στην παραγωγή. Η ευθύνη για την παραγωγή δεν ήταν άμεση, αλλά υπήρχε περιοδική λογοδοσία. Η εργασία μας επικεντρωνόταν περισσότερο στην καταγραφή δεδομένων, στην αλληλογραφία με τους κεντρικούς φορείς και με τις επαρχίες, στην οργάνωση

δραστηριοτήτων για την ανταλλαγή προοδευμένης εμπειρίας, τον ετήσιο ή πενταετή προγραμματισμό των γεωργικών προϊόντων και προπαντός στον έλεγχο στις γεωργικές οικονομίες. Εγώ, ως ειδικός, κάλυψα τα δημητριακά όλον το καιρό που δούλεψα στο Υπουργείο.

Κατά τη διάρκεια των σχεδόν 13 ετών που εργάστηκα σε αυτό το τμήμα, προσπάθησα να επεκτείνω τις γνώσεις μου για τη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού και να προχωρήσω στο δρόμο της γεωργικής επιστήμης. Συνεργάστηκα πολύ με επιστημονικά ιδρύματα, ειδικά με το Ινστιτούτο Καλαμποκιού και Ρυζιού στην Σκόδρα και με το Ινστιτούτο Γεωργικής Έρευνας της Λιούσνιας, τα οποία δυστυχώς, δεν υπάρχουν πια. Είχα συνεχείς επαφές με προσωπικότητες της γεωργικής επιστήμης, ειδικά με τους ακαδημαϊκούς Mentor Përmeti, Hysen Lage, Efigjeni Kongjika, με τους καθηγητές Adem Salillari, Sherif Lushaj, Ahmet Osja και άλλους. Αυτό μου αύξησε την επιθυμία και την επιμονή να εμβαθύνω τις γνώσεις μου, όχι μόνο στα προβλήματα οργάνωσης και της εφαρμογής των γεωργικών τεχνολογιών, αλλά και της επιστήμης, ειδικά στην παραγωγή καλαμποκιού και στον τομέα των σπόρων. Το 1992 μου απονεμήθηκε ο επιστημονικός βαθμός «Υποψήφιος της Επιστήμης» (Candidate of Science), ο οποίος αργότερα μετατράπηκε σε «Δόκτορας» (Doctor of Science) (1993), ενώ το 2000 μου απονεμήθηκε ο επιστημονικός τίτλος «Μάστερ της Έρευνας» (Master of Research), ο οποίος ισοδυναμεί με τον επιστημονικό τίτλο «Αναπληρωτής Καθηγητής» (Profesor i asociuar). Ήμουν ένας από τους ειδικούς του Υπουργείου που επικοινωνούσα πολύ με τα μέσα ενημέρωσης και έγραφα πολλά προβληματικά και επιστημονικά άρθρα.

Το 1994, με μετάθεσαν από το Υπουργείο, γιατί αυτό ήθελε η κομματική πολιτική εκείνης της εποχής, σε έναν αγροτικό τμήμα στα περίχωρα των Τιράνων, σε μια πολύ χαμηλή θέση για το οργανωτικό και επιστημονικό μου επίπεδο. Παρόλο αυτό, δεν γονάτισα, αλλά εκτός από αυτό το καθήκον, συνδέθηκα με διεθνή ιδρύματα στον τομέα της γεωργίας που λειτουργούσαν εκείνη την εποχή στην Αλβανία και κατάφερα να συνεργαστώ σε διάφορα επιστημονικά προγράμματα. Είμαι ο συγγραφέας ή συν-συγγραφέας δεκάδων επιστημονικών άρθρων και μερικών βιβλίων για τη γεωργία.

Το 1998, διορίστηκα αρχιαγρονόμος στη Επιχείρηση Σπορών και μετά από μερικούς μήνες διευθυντής της Γεωργικής Επιχείρησης

Σπορών και Δενδρυλλίων. Το 2002 μου ανατέθηκε η θέση του διευθυντή του Ινστιτούτου Ελέγχου Σπορών και Δενδρυλλίων και το 2004 με μετέθεσαν στο Ινστιτούτο Εδαφολογίας, ως ειδικός όπου τελείωσα την 35χρονη καριέρα μου ως ειδικός στη γεωργία το 2005, σε ηλικία 62 ετών.

Κατά τη διάρκεια αυτών των 35 χρόνων εργασίας στον κρατικό οργανισμό, εργάστηκα σκληρά και με συνείδηση, είχα δυσκολίες, κόπωση και θυσίες, παρά τα εμπόδια και τις ίντριγκες της κοινωνίας, ειδικά της πολιτικής. Παρόλο που είχα ζιγκ-ζαγκ στην καριέρα μου, κατάφερα να κάνω ένα όνομα ως ειδικός. Στην εγκυκλοπαίδεια «Historia e Bujqësisë dhe Agroindustrisë Shqiptare» (Ιστορία της Αλβανικής Γεωργίας και Αγροβιομηχανίας), μεταξύ των 50 πιο διακεκριμένων γεωπόνων της αλβανικής γεωργίας έως το 2003 που εργάστηκαν με αφοσίωση και συχνά με θυσίες, για την ανάπτυξη της γεωργίας, αναφέρεται και το όνομά μου. Επίσης στην «Εγκυκλοπαίδεια του Δελβίνου και των Αγίων Σαράντα» το όνομά μου περιλαμβάνεται ως προσωπικότητα αυτής της περιοχής στον τομέα της γεωργίας.

Θέλω να αναφέρω ότι η εργασία και η οικογένεια δεν με εμπόδισαν να δραστηριοποιηθώ στα διοικητικά όργανα της Οργάνωσης OMONIA και του Κόμματος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που εκπροσωπούν την Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία.

Σε αυτά τα χρόνια της ζωής μου, έμαθα πολλά, ακόμη και από τα ασυνείδητα λάθη, αλλά ένα πράγμα είναι σταθερό στο μυαλό μου και το αναφέρω συχνά σε συζητήσεις μεταξύ φίλων και ανθρώπων διαφορετικών ηλικιών: ***Δουλεύοντας επιμελώς και ευσυνείδητα, στοχεύοντας στη συνεχή εκπαίδευση, να συνεργάζεσαι και να είσαι διορατικός, παρά τα ζιγκ-ζαγκ και τα ανεπάντεχα, θα έχεις επιτυχίες στη δουλειά και στη ζωή και σεβασμό στην κοινωνία.***

Το 1973, παντρεύτηκα τη **Μαργαρίτα** (διάγραμμα αριθ. 3), την κόρη του **Νικόλα Γκίνου** και της **Κρυσταλλένιας** από το Γαρδικάκι. Ήταν το πρώτο παιδί αυτού του ζευγαριού. Έχει δύο αδελφές, την Μαρία και την Σοφία και έναν αδελφό, τον Δημητράκη Γκίνο. Αυτοί επίσης έχουν δημιουργήσει τις δικές τους οικογένειες και έχουν εκπαιδεύσει τα παιδιά τους και επί του παρόντος οι οικογένειές τους ή τα παιδιά ζουν και εργάζονται στους Άγιους Σαράντα, Ελλάδα, Γερμανία και Ελβετία.

Ο Νικόλας, ή ο Κόλιας Γκίνος όπως των φώναζαν, ήταν γνωστός όχι μόνο ως στέλεχος (πρόεδρος του συνεταιρισμού και πρόεδρος του ενωμένου συμβουλίου του Μουζίνας), αλλά και για τον χαρακτήρα του, ενός ανθρώπου ως προσωποποίηση της σοφίας και της απλότητας, λιγόλογος, φιλανθρωπικός και πολύ επικοινωνιακός, στην εργασία, κοινωνία και στην οικογένεια.

Από το γάμο με τη Μαργαρίτα, ο Θεός μας χάρισε δύο παιδιά, τον **Μιχαλάκη και την Ιρένα**. Η σύζυγος μου, η Μαργαρίτα, αποφοίτησε από το Λύκειο Ιατρικής και εργάστηκε για μερικά χρόνια ως μαία και πάνω από 35 χρόνια ως νηπιαγωγός στο βρεφονηπιακό σταθμό. Ακόμα και λόγω της φύσης της εργασίας που είχα, των υπερωριών και των πολλών υπηρεσιών, το βάρος της ανατροφής και της εκπαίδευσης των παιδιών παρέμεινε στη σύζυγό μου. Αφιερώθηκε στην οικογένεια και στην ανατροφή των παιδιών μας και του νηπιαγωγείου όπου εργαζόταν. Κληρονόμησε πολλές αρετές από τους γονείς της, προπαντός τη συμπόνια, τη φροντίδα για την οικογένεια, την αγάπη για τα παιδιά, την «τέχνη» του μαγειρέματος και της καθαριότητας, την επικοινωνία με όλες τις ηλικίες, την αλληλεγγύη και φιλοξενία. **Αυτή ανέλαβε το μεγαλύτερο μέρος του οικογενειακού βάρους και αυτό ήταν μια μεγάλη άμεση βοήθεια για μένα να προχωρήσω στην εργασία και στην επιστήμη**. Πριν και μετά τη συνταξιοδότηση, αυτή αφιέρωσε μεγάλο μέρος του χρόνου και του πάθους της στη φροντίδα των τριών εγγονών και της εγγονής της.

Ο Μιχαλάκης (διάγραμμα 3), το πρώτο από τα παιδιά μας, ήρθε στη ζωή ενάμιση χρόνο μετά το γάμο μας. Γεννήθηκε το 1974. Με τη μετάθεση μου στα Τίρανα, δημιουργήθηκαν καλύτερες συνθήκες για την εκπαίδευσή του, όπου τελείωσε το λύκειο για ηλεκτρονικά, ενώ τις ανώτατες σπουδές τις τελείωσε στην Ελλάδα, στον ίδιο κλάδο. Μετά την αποφοίτησή του από το Τ.Ε.Ι επέστρεψε στα Τίρανα και εργάστηκε ως ειδικός και από το 2014 ζει και εργάζεται στη Γερμανία.

Παντρεύτηκε το 2006 με τη συνάδελφό του στο AMC, **Ανίλια Οσμάνι**, πτυχιούχος Αγγλικών και αργότερα στην Οικονομική Σχολή του Αμερικανικού Πανεπιστημίου στα Τίρανα. Είναι η κόρη του Riza και της Aferdita Osmani από την Πρεμετή. Από το γάμο τους γεννήθηκαν δύο παιδιά, η **Ιωάννα και ο Ανδρέας**. Ως αποτέλεσμα της μετάθεση της συζύγου του στην Dolcetelecom στη Βόννη,

μετακόμισαν με την οικογένειά τους, όπου ζουν σε αυτήν την πόλη και εργάζονται στην ίδια εταιρεία.

Η Ιρένα (διάγραμμα αριθ. 3) γεννήθηκε το 1979. Την καλή είδηση που ήρθε στη ζωή η Ιρένα την πήρα στο Αργυρόκαστρο, μέσω ενός τηλεφωνήματος. Σε αυτό το χρονικό διάστημα ήμουν σε ένα τρίμηνο πρόγραμμα για ειδικευση ως εφεδρικός αξιωματικός στο Στρατόπεδο του Αργυρόκαστρου. Ήταν η τρίτη φορά που υπηρετήσα στο στρατό. Φυσικά η χαρά ήταν μεγάλη που γίναμε με κορίτσι και που το περιμέναμε τόσο πολύ.

Η Ιρένα ήρθε στα Τίρανα σε ηλικία τεσσάρων ετών, και μεγάλωσε και εκπαιδεύτηκε στις περιβαλλοντικές συνθήκες της πρωτεύουσας. Αποφοίτησε από την Ιατρική Σχολή στα Τίρανα και ειδικεύτηκε στον τομέα της Τοξικολογίας. Αρχικά εργάστηκε στο Υπουργείο Εργασίας, στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο και επί του παρόντος εργάζεται στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομειακό Κέντρο «Μητέρα Τερέζα» στα Τίρανα. Έχει μεγάλη θέληση και στοχεύει στην περαιτέρω εξειδίκευση της.

Παντρεύτηκε το 2013 τον **Σονήλ Μάρκο** από την Πρεμετή, όπου οι γονείς του είναι γνωστοί διανοούμενοι σε αυτήν την πόλη. Είναι επαγγελματίας γιατρός. Από το γάμο τους έχουν δύο αγόρια, τον **Αλέξανδρο και τον Δαβίδη**.

Εμείς είμαστε ευτυχισμένοι, που από το γάμο μας και των παιδιών μας, από δύο γίναμε τέσσερις και με τα τρία εγγόνια και τη εγγονή μας, μαζί με τη νύφη και τον γαμπρό, που δεν τους χωρίζουμε από τα παιδιά μας, γινόμαστε δέκα.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΤΣΙΕΚΟΥ

FAMILJA E ANDREA ÇEKOS

Ο Ανδρέας Τσιέκος και η
Μαργαρίτα (Γκίνου)
Τσιέκου μετά το γάμο
τους το 1973.

Andrea Çeko dhe
Margarita (Gjino) Çeko
mbas martesës në vitin
1973.

Μία οικογενειακή ανάμνηση από τη Βρίνα
των Αγ. Σαράντα το 1983

Një kujtim familjar nga Vrina e Sarandës në
vitin 1982.

Η οικογένεια του Ανδρέα
Τσιέκου στα Τίρανα το 1987

Familja e Andrea Çekos në
Tiranë, në vitin 1987.

...Τελικά μαζευτήκαμε ως οικογένεια στα Τίρανα. Ο Μιχαλάκης ολοκλήρωσε τις ανώτερες σπουδές στην Ελλάδα, ενώ η Ιρένα αποφοίτησε ως γιατρός στα Τίρανα το 2005....Με së fundi u mblohdhëm bashkë si familje në Tiranë. Mihallaqi mbaroi studimet e larta në Greqi, ndërsa Irena u diplomua mjekë në Tiranë, 2005.

...από τέσσερεις, σήμερα με τα τρία εγγόνια και μια εγγονή, μαζί με τη νύφη και τον γαμπρό, γινόμαστε δέκα.

. nga katër, sot me gjithë tre nipër e një mbesë, së bashku me dhëndrin e nusen, bëhemi dhjetë.

Μαζί στα εξήντα πέντε γενέθλια της Μαργαρίτας Τσιέκου, 2017.

Σë bashku në gjashtëdhjetëpesëvjetorin e ditëlindjes së Margarita Çekos, 2017.

Μια όμορφη ανάμνηση από τα παιδικά χρόνια. Τα τέσσερα ξαδέλφια μαζί στα Τίρανα το 1983. Από αριστερά προς τα δεξιά: Μιχαλάκης Ανδρέα Τσιέκος, Ιρένα Ανδρέα Τσιέκου, Αγκουστέλα Χαράλαμπου Τσιέκου και Λεονάρδος Χαράλαμπου Τσιέκος.

Nje kujtim i bukur nga vitet e fëmijërisë. Katër kushërinjtë së bashku në Tiranë në vitin 1983. Nga e majta në të djathtë: Mihallaq Andrea Çeko, Irena Andrea Çeko, Agustella Harallamb Çeko dhe Leonard Harallamb Çeko.

Οι τρεις εγγονοί και η εγγονιά μου, βρέθηκαν μαζί στη Βόννη της Γερμανίας το 2018. Η Ιωάννα και Ανδρέας Τσιέκος, τα παιδιά του Μιχαλάκη, ο Αλέξανδρος και ο Δαβίδης, γιοι της Ιρένας Μάρκου (Τσιέκου).

Tre nipërit e mi dhe mbesa, që u gjendën së bashku në Bon të Gjermanisë në vitin 2018. Joana dhe Andrea Çeko, fëmijët e Mihallaqit dhe Aleksandri e Davidi, djemtë e Irena Markos (Çekos).

Μια όμορφη ανάμνηση με τον Παππού Ανδρέα στα Τίρανα. Η Ιωάννα και ο Ανδρέας Τσιέκος, τα παιδιά του Μιχαλάκη το 2017.

Një kujtim i bukur me gjyshin Andrea në Tiranë. Joana dhe Andrea Çeko, fëmijët e Mihallaqit, në vitin 2017.

Ο Μιχαλάκης Ανδρέα Τσιέκος μαζί με τη σύζυγό του Ανήλια, η κόρη τους Ιωάννα και ο γιος Ανδρέας, στη Βόννη της Γερμανίας το 2018.

Mihallaq Andrea Çeko së bashku me bashkëshorten Anila, vajzën Joana dhe djalin Andrea në Bon të Gjermanisë, 2018.

Η Ιρένα Μάρκου (Τσιέκου), κόρη του Ανδρέα, με τον σύζυγο της Σονήλ Μάρκο και τα δυο αγόρια τους, Αλέξανδρο και Δαβίδη το 2019.

Irena Marko (Çeko), vajza e Andreas, së bashku me bashkëshortin Sonil Marko dhe me dy djemtë, Aleksandër dhe David në vitin 2019.

A/1/1/4- Η Καλλιρόη Τσιέκου (Σκούρτη), η κόρη του Μιχάλη και της Αναστασίας

Είναι το τελευταίο παιδί του ζευγαριού Μιχάλη και της Αναστασία Τσιέκο (διάγραμμα αριθ. 3). Γεννήθηκε το 1945 στο Ελευθεροχώρι και μεγάλωσε με τις ίδιες συνθήκες όπως εμείς, τα τρία αδέρφια της. Από τότε που ήταν μικρή ηλικία, η επιμονή και η αποφασιστικότητά της να πηγαίνει τα πράγματα μέχρι το τέλος ήταν στον χαρακτήρα της, ήταν δυνατή και εργατική. Όπως όλα τα κορίτσια του χωριού, τελείωσε το δημοτικό σχολείο στο χωριό, αλλά για αντικειμενικούς λόγους δεν συνέχισε πιο πέρα.

Το 1964 παντρεύτηκε τον **Γρηγόρη Σκούρτη**, γιο του Θεοδώρου και της Κυράτσως, που κατάγεται από το χωριό Γρίαζδανη των Αγ. Σαράντα. Η οικογένειά του, όπως αρκετές οικογένειες αυτού του χωριού, είχε εκτοπιστεί με βία από το κράτος τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση και εγκαταστάθηκε στο Τσερίκ. Ο Γρηγόρης σε νεαρή ηλικία εργάστηκε μηχανοτεχνίτης στο Γ.Ε Τσερίκ. Έχει πολλά χρόνια που είναι ανάπηρος.

Από το γάμο τους γεννήθηκαν τρία αγόρια, ο **Θωμάς, ο Παντελής και ο Γιώργος** (Gjergji), όπου και οι τρεις δημιούργησαν τις δικές τους οικογένειες. Όλοι ζουν σήμερα στην Πάτρα της Ελλάδας. Ο Θωμάς, αποφοίτησε από το Πανεπιστήμιο των Τιράνων για μηχανικός μηχανολόγος. Είναι ανάπηρος εδώ και χρόνια. Έχει δύο παιδιά ενήλικα, τον **Γρηγόρη και την Άννα**. Ο Παντελής έχει δύο κόρες, ενώ ο Γιώργος έχει έναν γιο και μια κόρη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ζωή της Καλλιρόης ήταν πολύ δύσκολη, λόγω των ασθενειών της οικογένειας (δυο ανάπηρους στο σπίτι πάνω από 20 χρόνια), την οποία την αντιμετώπισε και συνεχίζει να την αντιμετωπίζει χάρη της ενότητας και της υποστήριξης από τα άλλα μέλη της οικογένειας και, καταρχάς, με την δύναμη και την ακούραστη δουλειά της. Έγινε γιαγιά για έκτη φορά.

Ο εγγονός της Καλλιρόης, ο Αλέξανδρος Σκούρτης, γιος του Γιώργου γεννηθείς το 2004, σήμερα μαθητής στο Λύκειο της Πάτρας, είναι σπάνιο ταλέντο στον αθλητισμό, όπου ανακηρύχθηκε Έλληνας πρωταθλητής για τους νέους στον αγώνα των 3.000 μέτρων. Εν τω μεταξύ, κέρδισε επίσης μετάλλια στα 1.500 μέτρα.

Η ΚΑΛΛΙΡΟΗ ΣΗΚΟΥΡΤΗ (ΤΣΙΕΚΟΥ) ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
ΤΗΣ
ΚΑΛΙΡΟΙ SHKURTI (ÇEKO)
DHE FAMILJA E SAJ

Η Καλλιρόη, η μόνη κόρη του Μιχάλη Τσιέκου, μαζί με τον σύζυγό της Γρηγόρη Σκούρτη, μετά το γάμο τους το 1964

Kaliroi, vajza e vetme e Mihal Çekos, së bashku me bashkëshortin Grigor Shkurti mbas martesës në vitin 1964.

Η οικογένεια του Γρηγόρη και της Καλλιρόης Σκούρτη στην Πατρα. Μαζί τους τα 3 αγόρια, η σύζυγος του Γιώργου, 3 εγγονές και το εγγονάκι. Familja e Grigorit dhe Kaliroi Shkurtit në Patra. Së bashku me tre djemtë, me bashkeshorten e Jorgos, me tri mbesat dhe nipin.

Η Καλλιρόη Σκούρτη (Τσιέκου) με τον σύζυγο Γρηγόρη Σκούρτη, τον γιο τους Θωμά, τον εγγονό τους Γρηγοράκη και με την εγγονή τους Άννα στη Πάτρα της Ελλάδας.

Kaliroi Shkurti (Çeko) me bashkëshortin Grigor Shkurti, djalin Thoma, nipin Grigoraq dhe mbesën Ana në Patra të Greqisë.

Ο δεύτερος γιος της Καλλιρόης και του Γρήγορη Σκούρτη. Στην φωτογραφία ο Παντελής, η Καλλιρόη, η Μαργαρίτα (η σύζυγος του Παντελή) και ο Γρήγορης Σκούρτης, Τσερίκ 1992.

Djali i dytë i Kaliroi dhe Grigor Shkurtit. Ne foto, Pandeliu, Kaliroi, Margarita (bashkëshortja e Pandeliut dhe Grigor Shkurti. Cerrik, 1992.

Ο μικρότερος γιος της Καλλιρόης Σκούρτη (Τσιέκου) και του Γρηγόρη Σκούρτη, ο Γιώργος με την σύζυγο Λουκία Στασινού την ημέρα του γάμου τους. Πάτρα 2002.

Djali më i vogël i Kaliroi Shkurtit (Çekos) dhe i Grigor Shkurtit, Jorgua, me gjithë bashkëshorten Lluqia Stasinu ditën e martesës. Patra, në vitin 2002.

Ο Αλέξανδρος Γιώργο Σκούρτης,

εγγονός της Καλλιρόης Σκούρτη (Τσιέκου), μαθητής του λυκείου, είναι ένα σπάνιο ταλέντο στον αγώνα των 3.000 μέτρων. και αγωνίζεται με την Ελληνική Εθνική Ομάδα για τους νέους.

Aleksander Jorgo Shkurti, nipi i Kaliroi Shkurtit (Çekos), nxënës në shkollën e mesme, është talent i rrallë në garën e vrapimit 3.000 m dhe garon me kombëtaren e të rinjve të Greqisë.

A/1/2- Ο Βασίλης Τσιέκος, ο δεύτερος γιος του Πέτρου και οι κληρονόμοι του

Ο Βασίλης ή ο Βάσος Τσιέκος, όπως τον γνωρίζανε στο χωριό, ήταν ο δεύτερος γιος του Πέτρου. (διάγραμμα αριθ. 4). Γεννήθηκε το 1919. Κατά τη διάρκεια της παιδικής του ηλικίας είχε προβλήματα υγείας, αλλά, χάρη στη φροντίδα των γονιών του, τα ξεπέρασε και δεν υπήρξαν συνέπειες. Είχε μέτριο σώμα και ήταν όμορφος στην εμφάνιση. Όταν ήταν νέος, διακρινόταν ως ένας από τους νεαρούς άνδρες του χωριού που φοριόνταν καλά και κρατούσε κοστούμι με γραβάτα στις γιορτές. Στον χαρακτήρα του επικράτησε η φρονιμάδα, ήταν αρκετά εργατικός, ανυποχώρητος και ολόπλευρος. Ήταν κοινωνικός και ήσυχος χαρακτήρας.

Είχε μεγάλο πάθος για την καλλιέργεια φρούτων και την αμπελουργία. Στον κήπο του υπήρχε μια συλλογή από οπωροφόρα δέντρα και αμπέλια διαφόρων ποικιλιών. Ο εμβολιασμός των οπωροφόρων δέντρων ήταν το αγαπημένο του «επάγγελμα», όπου συνείσφερε σε αυτή την κατεύθυνση για να βοηθήσει και άλλες οικογένειες στο χωριό.

Είχε ιδιαίτερο πάθος για το κυνήγι αγρίων ζώων με δόκανα, ειδικά για άγριους λαγούς, αλεπούδες και κουνάβια. Αυτή την «ασθένεια» μου την κόλλησε και εμένα. Με την ευκαιρία αυτή, αναφέρω ένα γεγονός που το έζησα ο ίδιος 1962. Ήμουν 19 χρονών. Είχα τελειώσει το λύκειο και ήμουν άνεργος. Μαζί με του θείο μου πήγαμε να κυνηγήσουμε, ή μάλλον να πιάσουμε άγρια ζώα, στο δάσος τις Κιάριας, το οποίο ήταν περίπου 6-7 χλμ. μακριά από το χωριό και σε υψόμετρο περίπου 1.000 μ. πάνω από το επίπεδο της θάλασσας.

Ήταν μέσα Δεκέμβριου. Είχαμε προετοιμαστεί να μείνουμε μερικές μέρες στο βουνό, οπότε ντυθήκαμε καλά με χοντρά ρούχα και πήραμε φαγητό μαζί μας. Πριν από τη δύση του ηλίου, στήσαμε τα δόκανα σε πολλά μονοπάτια στη μέση του δάσους, που ήταν πιθανό να κυκλοφορούσαν τα άγρια ζώα τη νύχτα. Στη συνέχεια, κατασκευάσαμε το «σπίτι» μας για να περάσουμε τη νύχτα σε μια γνωστή σπηλιά, δίπλα στο δάσος. Ανάψαμε φωτιά, όχι μόνο για να ζεσταθούμε, αλλά και για να προστατευτούμε από οποιαδήποτε πιθανή επίθεση από λύκους, οι οποίοι κατά καιρούς έδιναν το σήμα με ουρλιαχτά ότι ήταν

παρόντες μέσα στο δάσος. Για μένα, ως νεαρό αγόρι, ήταν κάτι τρομακτικό, αλλά ο θεός μου έδινε θάρρος. Σχεδόν δεν κοιμόταν καθόλου όλη τη νύχτα, διατηρώντας τη φωτιά και μόνο μερικές ώρες την αντικαθιστούσα, για να κοιμηθεί και αυτός λίγες ώρες. Μετά από πέντε ημέρες κυνηγιού, επιστρέψαμε στο σπίτι με ικανοποιητικά αποτελέσματα. Ο καρπός της εργασίας μας ήταν δύο δέρματα κουναδιών, δύο δέρματα αλεπούδων και τρεις άγριοι λαγοί, δύο από τους οποίους τους ψήσαμε και τους φάγαμε όταν μέναμε στο βουνό. Το κέρδος από το πενταήμερο κυνήγι ήταν αρκετά καλό, περίπου δύο μηνιαίοι μισθοί εργαζομένου. Αλλά το μεγαλύτερο κέρδος για μένα ήταν το μάθημα, *πώς αντιμετωπίζαμε τις δυσκολίες, ακόμη και τις πιο ενοχλητικές.*

Ο Βασίλης μετά την απελευθέρωση, για μια περίοδο, συνεργάστηκε με τον αδερφό του, τον Μιχάλη, στην ιδιωτική δραστηριότητα που είχαν δημιουργήσει στο Δέλβινο, αργότερα ασχολήθηκε με τη γεωργία και με την ίδρυση του συνεταιρισμού. Εργάστηκε κυρίως σε οπωρώνες και αμπελοργία, μέχρι να βγει στην σύνταξη.

Το 1991-92, η υγεία του βάρυνε από μια ξαφνική ασθένεια. Παρόλο που νοσηλεύτηκε στο κεντρικό νοσοκομείο στα Τίρανα, η ασθένεια ήταν αγιάτρευτη και απεβίωσε εντός ενός έτους.

Το 1945 ο Βασίλης παντρεύτηκε την **Μαριγώ Κυριάκη**. Ήταν η μόνη κόρη του Φίλιππη και της Αρετής Κυριάκη, η οποία είχε δύο αδέρφια, τον Χρίστος (Κίτσιο) και τον Ηλία. Και οι δύο δημιούργησαν οικογένειες και κληρονόμησαν απογόνους. Η μητέρα της Μαριγώς ήταν μια δυνατή γυναίκα και η απουσία του συζύγου της ο οποίος είχε μεταναστεύσει στους Φιλιάτες της Ελλάδας, αυτής της έπεσε όλο το βάρος της οικογένειας για να μεγαλώσει και να μορφώσει τα τρία της παιδιά.

Ο Μαριγώ ήταν η δεύτερη νύφη στην οικογένεια του Πέτρου Τσιέκου. Χαρακτηριζόταν για την κανονικότητα στην ένδυση και στο σπίτι, είχε απαιτήσεις για την καθαριότητα και τα ρούχα των παιδιών. Είχε κλίση εμπόρου και με τα φρούτα και τα σταφύλια που πουλούσε στο Δέλβινο εξασφάλιζε ένα μέρος του οικογενειακού εισοδήματος. Ήταν πολύ καλή σύζυγος και μητέρα. Από τον γάμο του Βασίλη με τη Μαριγώ γεννήθηκαν τέσσερα παιδιά, τρεις κόρες και ένας γιος, η **Ευγενία, η Αφροδίτη, ο Ηλίας και η Αρετή.**

Αξίζει να αναφέρουμε δύο γεγονότα από τη ζωή της.

Οι έγκυες γυναίκες του Ελευθεροχωριού πήγαιναν στο μαιευτήριο του Δελβίνου για να γεννήσουν. Η Μαριγώ, όταν την πήγαν στο μαιευτήριο, στην τέταρτη εγκυμοσύνη της, γέννησε στο δρόμο, παρουσία της συννυφάδας της, Αναστασίας και του συζύγου της Βασίλη. Γι' αυτό επέστρεψαν στο σπίτι, και όχι τρεις που έφυγαν, αλλά τέσσερις με το νεογέννητο μωρό, που το ονόμασαν Αρετή, η οποία είναι τώρα στα 60 της.

Το επόμενο γεγονός συνέβη τον Ιούνιο του 1976. Ο Μαριγώ επέστρεφε από τη δουλειά στον αμπελώνα, κρατώντας ένα δρεπάνι στην πλάτη της. Στο δρόμο, πολύ κοντά στο χωριό, χτυπιέται από κεραυνό και πέφτει στο έδαφος ασυνείδητα. Ένας περαστικός κάτοικος την είδε ξαπλωμένη και ζητούσε βοήθεια. Όσοι ήταν κοντά και άκουσαν,

έφτασαν γρήγορα και έβαλαν τη Μαριγώ επάνω στο αμάξιμο του μοναδικού αυτοκινήτου «Gaz» που είχε ο συνεταιρισμός, με οδηγό τον Μάργα Μάκο, για να τη μεταφέρει στο νοσοκομείο του Δελβίνου. Δεν είχαν καμία ελπίδα, γιατί δεν έδειχνε σημάδια ζωής. Κατά τη διάρκεια της πορείας, εκείνοι που τη συνόδευαν της έδωσαν από στόμα σε στόμα αναπνοή, όπου μετά από αρκετές προσπάθειες, αντέδρασε και έδωσε σημάδια ζωής. Μεταφέρθηκε ζωντανή στο νοσοκομείο, όπου υποβλήθηκε σε θεραπεία για αρκετές εβδομάδες και μετά έζησε άλλα 35 χρόνια.

Η οικογένεια του Βασίλη ήταν μια από τις λίγες οικογένειες του χωριού που ζούσε αποκλειστικά με οικογενειακό εισόδημα που το εξασφάλιζε αποκλειστικά από την εργασία στον συνεταιρισμό. Παρά τις δυσκολίες, και οι δύο σύζυγοι δούλεψαν σκληρά με συνείδηση, χωρίς να υποχρεωθούν σε κανέναν, κατάφεραν να μεγαλώσουν, μορφώσουν κανονικά τα τέσσερα παιδιά, και να τα βγάλουν στη ζωή.

A/1/2/1- Ο Ηλίας Τσιέκος, ο μοναδικός γιος του Βασίλη και οι κληρονόμοι του

Η Ηλίας ή ο Λίλης, όπως είναι γνωστός στο χωριό (διάγραμμα αριθ. 4), είναι το τρίτο παιδί του Βασίλη. Από τότε που ήταν παιδί, ήταν ενεργητικός, επίμονος, θαρραλέος και ζητούσε να έχει την εξουσία στους συνομηλίκους του. Δεν αγαπούσε τα μαθήματα, αλλά του

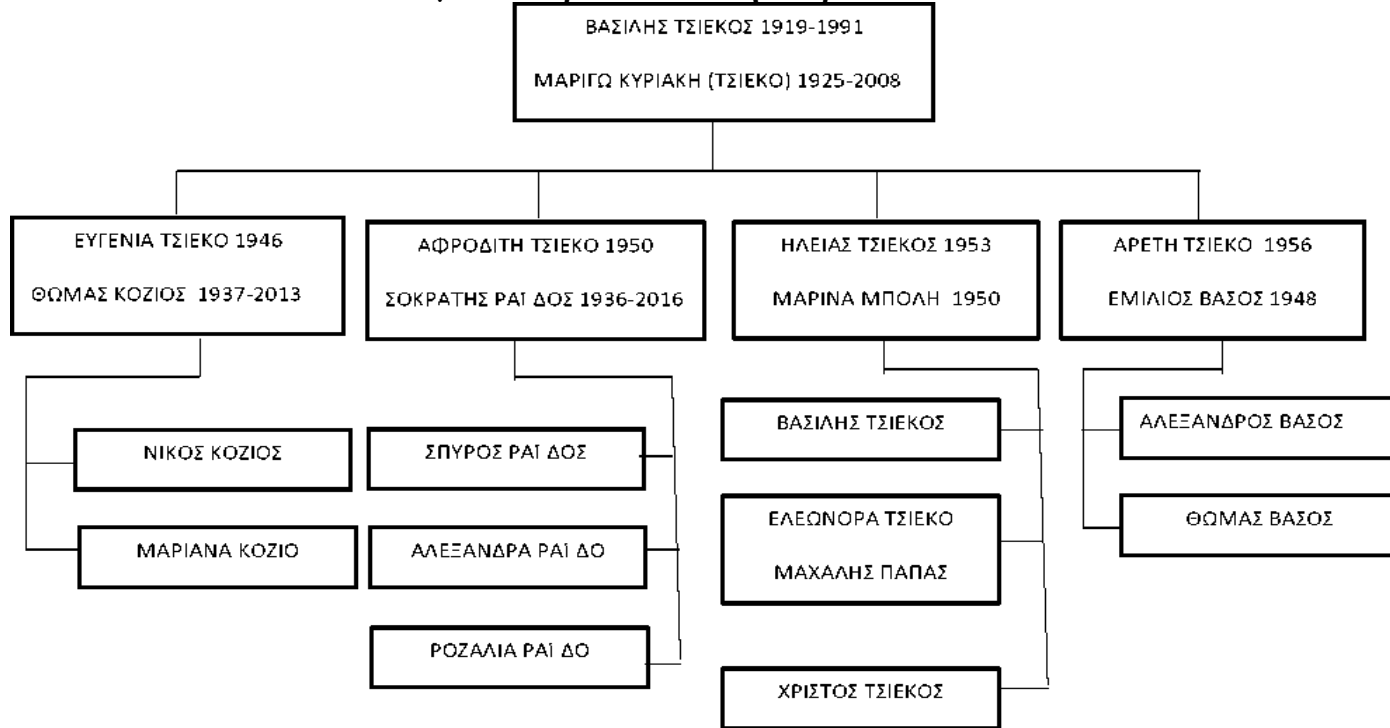
αρέσανε τα μηχανικά εργαλεία, οι πένσες, τα κατσαβίδια κ.λπ. που αργότερα τον συνόδευσαν για όλη τη ζωή. Επέλεξε το επάγγελμα του ηλεκτρολόγου, το οποίο αυτά τα χρόνια ήταν ένα από τα πιο ζητούμενα επαγγέλματα. Εργάστηκε για λίγο στην πόλη Αλέσιο (Lezhë), όπου η μεγαλύτερη αδερφή του Ευγενία έμενε με την οικογένειά της. Ολοκλήρωσε τη στρατιωτική θητεία του το 1971-73

Αξίζει να αναφερθεί ένα εξαιρετικό γεγονός που του συνέβη όταν υπηρετούσε στο στρατό. Ήταν η περίοδος της μαζικής οχύρωσης στην Αλβανία, ότι «κινδυνεύαμε από στρατιωτική επίθεση από το εξωτερικό...» Ο Ηλίας μαζί με τους άλλους συντρόφους της ομάδας του, δούλευαν στα βάθη μιας σήραγγας στη Φουσκρούϊγ (Fushë-Krujë). Για μια στιγμή ξεκόπηκε μια μάζα χώμα, αρκετά κυβικά μέτρα, και δύο στρατιώτες έμειναν κάτω στην «παγίδα», ενώ ο τρίτος κάτω από τη μέση και ζήτησε βοήθεια για να γλιτώσει.

Ο Ηλίας, που ήταν κοντά, ευτυχώς μόνο λίγα μέτρα μακριά, γλίτωσε μαζί με άλλους. Η σύγχυση και το σοκ ήταν ακραία από αυτό το τραγικό γεγονός. Δύο από τους φίλους τους θάφτηκαν ζωντανοί, δύο αγόρια 20 ετών από τη Σκόδρα, ενώ ο τρίτος θα μπορούσε να χάσει τη ζωή του ανά πάσα στιγμή. Ο Ηλίας, χωρίς να πάρει διαταγή από κανέναν, με το θάρρος που τον χαρακτήριζε και χωρίς να ρωτήσει για τον κίνδυνο που τον απειλούσε κάθε στιγμή, πήρε το φτυάρι και με μεγάλη δυσκολία ξεσκέπασε τον σύντροφό του από το χώμα και τον έβγαλε ζωντανό. Αυτό το γεγονός μου το είπε σε μια τυχαία συνάντηση πριν από δύο χρόνια ο Zifer Xhabeja στα Τίρανα, ο οποίος, χάρη στο θάρρος και τη βοήθεια που του έδωσε ο Ηλίας, επέζησε από αυτή την τραγωδία και είναι ζωντανός σήμερα. Για τη θαρραλέα ενέργεια, τον Ηλία τον παρασημοφόρησε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Διάγραμμα αριθ. 4

Γενεαλογικό Δέντρο του Βασίλη Πέτρο Τσιέκου

(συνέχεια από την τρίτη γενιά του κορμού του Γιώργου Τσιέκο υ και από τη δεύτερη γενιά του Πέτρου Τσιέκο)

Διάγραμμα αριθ. 4

Μετά την ολοκλήρωση της στρατιωτικής του θητείας, ο Ηλίας δούλεψε στην κεραία της τηλεόρασης στο βουνό Σοπότι, σε υψόμετρο πάνω από 1.200 μέτρα. Η κεραία είναι υπό τη διοίκηση της Αλβανικής Ραδιοτηλεόρασης και ο Ηλίας ήταν υπάλληλός της ως ηλεκτρολόγος για 38 χρόνια έως ότου αποσύρθηκε το 2018. Μόνο αυτός μπορούσε να εκτελέσει αυτό το δύσκολο έργο, όχι επειδή είχε βαριά σωματική εργασία, αλλά έμενε μόνος για μια εβδομάδα μέσα στους τοίχους του κτιρίου της κεραίας, που ξεπερνάει κάθε όριο της πλήξης και υπομονής. Συχνά κατά τη διάρκεια του χειμώνα, ακούγονταν ουρλιαχτά λύκων, που συχνά πλησίαζαν το κτίριο της κεραίας. Θυσία ήταν επίσης το ταξίδι το χειμώνα, όταν το βουνό ήταν καλυμμένο με χιόνι και αναγκαζόταν να πάει στη δουλειά με τα πόδια σχεδόν τρεις ώρες, όπου ένα μέρος του δρόμου ήταν σκεπασμένο με χιόνι. Μόνο ένας άνθρωπος με ισχυρή βούληση και θάρρος, όπως ο Ηλίας, θα μπορούσε να κάνει αυτή τη δουλειά. Όσον αφορά τα παραπάνω, το έργο του αξιολογήθηκε και αυτός παρασημοφορήθηκε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, αλλά με κανένα οικονομικό κίνητρο, εκτός από τον μηνιαίο μισθό.

Το 1979, ο Ηλίας παντρεύτηκε τη **Μαρίνα Μπόλι** από το Βελιάχοβο. Είναι κόρη του Θωμά και της Δέσπωσης και έχει μια άλλη αδερφή, τη Γιαννούλα και δύο αδέρφια, τον Μιχάλη και τον Σπύρο.

Από το γάμο τους γεννήθηκαν τρία παιδιά, ο Βασίλης, η Ελεονόρα και ο Χρίστος, οι οποίοι σήμερα διαμένουν και εργάζονται στην Ελλάδα. Και οι δύο γιοι του Ηλία κληρονόμησαν το επάγγελμα του πατέρα τους και είναι έμπειροι επαγγελματίες ως ηλεκτρολόγοι.

Η Μαρίνα, η σύζυγος του Ηλία, οικονομολόγος το επάγγελμα, κατείχε πρώτα τη θέση αυτή στον Σταθμό Μηχανών και Τρακτέρ (SMT) του Δελβίνου, στη συνέχεια στον γεωργικό συνεταιρισμό του Ελευθεροχωρίου, μέχρι τη διάλυσή του το 1992. Είναι μια καλή σύζυγος και η φροντίδα της για την ανατροφή και την εκπαίδευση των παιδιών ήταν στο μέγιστο βαθμό.

Ο Ηλίας, μετά το γάμο έζησε πάντα στο Ελευθεροχώρι και η οικογένειά του είναι από τις λίγες που κατοικούν στο χωριό.

Η Ελεονόρα, η μόνη κόρη του Ηλία, είναι παντρεμένη με τον Μιχάλη Παπά από το Ελευθεροχώρι, και έχουν τρία παιδιά, δύο κόρες και έναν γιο. Ζουν με την οικογένειά τους στην Ελλάδα. Ο σύζυγος είναι ιερέας, εκπαιδευμένος στην Ελλάδα, ενώ ο δωδεκάχρονος γιος του

Θεοφάνης Παπάς έγινε ξακουστός για τη μελωδική φωνή του και τραγουδάει όμορφα ηπειρωτικά τραγούδια συνοδευόμενα από το κλαρίνο.

A/1/2/2- Η Ευγενία, η Αφροδίτη και η Αρετή, οι τρεις κόρες του Βασίλη Τσιέκου

Η Ευγενία, (διάγραμμα αριθ. 4) είναι η μεγαλύτερη κόρη του Βασίλη και μία από τις αδελφές του Ηλία, γεννημένη το 1946. Ήταν παντρεμένη με τον **Θωμά Κόζιο** από το Κακοδίκι. Έζησε για μεγάλο χρονικό διάστημα στο Αλέσιο (Lezhë), αργότερα μέχρι σήμερα ζει στο Δυρράχιο. Από το γάμο τους γεννήθηκαν δύο παιδιά, ένας γιος και μια κόρη που παντρεύτηκαν και δημιούργησαν τις δικές τους οικογένειες. Ο Νίκος ζει με την οικογένειά του στην Αθήνα, ενώ η Μαριάννα στο Δυρράχιο.

Η Αφροδίτη, (διάγραμμα αριθ. 4) η δεύτερη κόρη του Βασίλη, γεννημένη το 1950. Παντρεύτηκε τον **Σοκράτ Ράϊδο** από τη Δερβιτσιάνη και από το γάμο τους γεννήθηκαν τρία παιδιά, ο Σπύρος, η Αλεξάνδρα και η Ροζαλία. Πριν από το 1992, ζούσαν στο Ελευθεροχώρι και αργότερα μετανάστευσαν στην Ελλάδα.

Η Αρετή, (διάγραμμα αριθ.4) γεννήθηκε το 1956 και είναι η μικρή κόρη του Βασίλη. Παντρεύτηκε τον **Αιμίλιο Βάσο** από το Δέλβινο και από το γάμο τους γεννήθηκαν δύο γιοι, ο Αλέξανδρος και ο Θωμάς. Σήμερα διαμένουν στην Αθήνα.

Όπως περιγράψαμε παραπάνω, ο υποκορμός που ανήκει στην οικογένεια του Βασίλη Τσιέκου σε δύο επόμενες γενιές αυξήθηκε με τέσσερα παιδιά και δέκα εγγόνια και εγγονές.

Ο ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΕΚΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ

VASIL ÇEKO DHE TRASHEGIMTARET

Ο Βασίλης , ο δεύτερος γιος του Πέτρου Τσιέκου, με την σύζυγό του Μαριγώ (Κυριάκη) Τσιέκου.

Vasili, djali i dyë i Petro Çekos, së bashku me bashkëshorten Marigo (Qiriaqi) Çeko.

Ο Βασίλης Τσιέκος στην ηλικία των 55 ετών. Vasil Qeko ne moshen 55-vjeQare.

Ελευθεροχώρι 1965. Ο Βασίλης Τσιέκος (καριστός στη μέση), με την σύζυγό του Μαριγώ, με τον αδερφό του, Νικόλα και με την σύζυγο αυτού Δημητρούλα, με τον κουνιάδο του Χρήστο Κυριάκη και την σύζυγο του Χρήστου, Βεργούλα.

Lefterohor, 1965. Vasil Çeko (ulur në mes) me bashkëshorten Marigo, me vëllanë Nikolla dhe bashkeshorten e tij Dhimitrulla dhe me kunatin Kristo Qiriaqi dhe bashkëshorten e tij Vergulla.

Ενθύμιο από την ημέρα του γάμου
το 1979. Ο Ηλίας Τσιέκος με την
σύζυγο, Μαρίνα (Μπόλι) Τσιέκου.

Kujtim nga dita e dasmës në vitin
1979. Ilija Çeko me bashkëshorten
Marina (Boli) Çeko.

Η οικογένεια του Ηλία
Τσιέκου το 1992. Η μητέρα
του Μαριγώ, ο Ηλίας, η
σύζυγός του Μαρίνα, η κόρη
Ελεονόρα και τα δυο αγόρια,
Βασίλης και Χρίστος.

Familja e Ilija Çekos në vitin
1992. Nëna e tij Marigo, Ilija,
bashkëshortja Marina, vajza
Eleonora dhe dy djemtë,
Vasili dhe Kristua.

.Σε μια οικογενειακή
γιορτή στην
οικογένεια του Ηλία
Τσιέκου

Në një festë
familjare në familjen
e Ilija Çekos.

Η Ευγενία Τσιέκου (Κόζιου), η πρώτη κόρη του Βασίλη και της Μαριγώς, με τον σύζυγο της Θωμά Κόζιο το 1964.

Evgjenia Çeko (Kozho), vajza e parë e Vasilit dhe e Marigosë, me bashkëshortin e saj Thoma Kozio, në vitin 1964.

Η Αφροδίτη Τσιέκου (Ράϊδου), η δεύτερη κόρη του Βασίλη και της Μαριγώς, με τον σύζυγό της Σωκράτη Ράϊδο το 1972.

Afrodhiti Çeko (Rajdho), vajza e dytë e Vasilit dhe e Marigosë, me bashkëshortin Sokrat Rajdho në vitin 1972.

Ο Βασίλης Τσιέκος με την τρίτη κόρη του, την Αρετή Τσιέκου (Βάσου) και με τον σύζυγό της Αιμίλιο Βάσο, το 1976.

Vasil Çeko me vajzën e tretë Areti Çeko (Vaso), së bashku me bashkëshortin Emiljo Vaso në vitin 1976.

Σε μια οικογενειακή γιορτή στην οικογένεια της Αφροδίτης (Τσιέκου Ραΐδου. Ο Σωκράτης και η Αφροδίτη, μαζί με τα τρία παιδιά τους, Σπύρο, Αλεξάνδρα και Ροζαλία.

Në një festë familjare në familjen e Afrodhitë (Çekos) Rajdhos. Sokrat Rajdho dhe Afrodhiti, së bashku me tre fëmijët Spiro, Aleksandra dhe

Rozalia.

Ο Ηλίας Τσιέκος με την σύζυγό του Μαρίνα, η μόνη οικογένεια που κατοικεί μόνιμα στο Ελευθεροχώρι από την φυλή των Τσιεκάτων.

Ilia Çeko së bashku me bashkëshorten Marina, e vetmja familje nga fisi i Çekatëve që aktualisht banon në Lefterohor.

Το εγγόνι του Ηλία Τσιέκου, γιος του Μιχάλη Παπά και της Ελεονώρας Τσιέκου, ο δωδεκάχρονος Θεοφάνης Παπάς είναι ξακουστός για την μελωδική φωνή του.

Nipi i Ilia Çekos dhe djali i Mihal Papasë dhe Leonora Çekos, dymbëdhjetënjeçari Theofan Papa, shkëlqen me zërin e tij melodioz.

A/1/3- Ο Νικόλας Τσιέκος, ο τελευταίος γιος του Πέτρου και η οικογένειά του

Ο Νικόλας είναι το τελευταίο παιδί του Πέτρου που γεννήθηκε το 1926 (διάγραμμα αριθ. 5). Στο χωριό και παντού στην κοινωνία ήταν γνωστός ως Κόλιας Τσιέκος. Είχε ένα ψηλό σώμα, το οποίο κληρονόμησε από τον πατέρα του, μυώδες και δυνατό. Αξίζει να τονιστεί ότι επικρατούσε ηρεμία στον χαρακτήρα του, μιλούσε λίγο, δεν ενοχλούσε κανέναν, έκανε τη δουλειά μόνος του, πολύ σπάνια ζητούσε βοήθεια, ήταν φανατικός με την ευγένεια και με τους άλλους, απομακρυνόταν από απατηλούς και άδικους ανθρώπους. Πάνω απ' όλα ήταν ένας σωστός οικογενειάρχης και ελαφρά αυταρχικός. Ήταν αρκετά εργατικός και πολύ παραγωγικός στη δουλειά.

Τον Ιούνιο του 1944, όπως και πολλά παιδιά από το χωριό, παρόλο που ήταν σε νεαρή ηλικία, βγήκε παρτιζάνος και μετά την απελευθέρωση έκανε επίσης την στρατιωτική θητεία. Η αποστράτευσή του έγινε στο Αργυρόκαστρο και μαζί με μερικούς συγχωριανούς, όπως μου είπε και ο ίδιος, έκαναν το ταξίδι Αργυρόκαστρο-Ελευθεροχώρι με τα πόδια, μέσω του δρόμου του Αυχένα του Σοποτιού (Qafa e Sopotit).

Ως ολιγόλογος που ήταν, δεν έλεγε ιστορίες από τη ζωή όταν ήταν παρτιζάνος. Αλλά, ακόμη και όταν τον ενοχλούσαν, αυτός με «σταγόνες» διηγούταν κάποια ιστορία. Απ' όσο θυμούμαι, περίγραφε συχνά ένα γεγονός μετά το τέλος του πολέμου. Στο δρόμο της επιστροφής στα νότια της χώρας, οι παρτιζάνοι της Δεκατετάρτης Επιθετικής Ταξιαρχίας σταμάτησαν για ένα διάλειμμα κάπου σε ένα χωριό της Μουζεκιάς. Μια ομάδα παρτιζάνων, όλοι μειονοτικοί, τραγούδησαν το ελληνικό τραγούδι «*Μάνα καημένη μάνα γιατί με γέννησες, με πίκρες και φαρμάκια με μεγάλωσες...*» Μερικοί κάτοικοι της περιοχής πλησίασαν, αλλά λίγο έκπληκτοι, επειδή οι παρτιζάνοι τραγουδούσαν ελληνικά. Ίσως, αυτοί δεν ήξεραν ότι στο νότο της χώρας υπήρχε μια ελληνική μειονότητα και από αυτήν την περιοχή είχε πολλούς παρτιζάνους.

Έμαθε το επάγγελμα του ξυλουργού και το ασκούσε μέχρι που βγήκε

στη σύνταξη το 1986. Εργάστηκε ως ξυλουργός στην γεωργική επιχείρηση (φάρμα) του Βούρκου (NB Vurgu) για περίπου 35 χρόνια, σε εργαστήριο ξυλουργικής στο Μετόχι των Αγ. Σαράντα. Το τελετουργικό της καθημερινής κίνησης Ελευθεροχώρι-Μετόχι ήταν συνηθισμένο, ανεξάρτητα από την εποχή και τις καιρικές συνθήκες, έξι ημέρες την εβδομάδα ή πάνω από 300 ημέρες το χρόνο. Σηκωνόταν νωρίς, πριν από τις πέντε, έκανε τις απαραίτητες προετοιμασίες, έτρωγε το πρωινό και συνέχιζα με τα πόδια προς το Δέλβινο, όπου έπρεπε να φτάσει δέκα λεπτά πριν τις έξι για να πάρει τη γραμμή λεωφορείου Δέλβινο-Αγ. Σαράντα. Στο τέλος της εργασίας, επέστρεφε με το λεωφορείο στο Δέλβινο και στη συνέχεια με τα πόδια προς το Ελευθεροχώρι. Όσο για περιέργεια και εκτίμηση της θυσίας που έκανε ο Κόλια Τσιέκος για να πάει και να έρθει στη δουλειά, όπως πολλοί συγχωριανοί, κάνω μια μικρή σύγκριση. ***Για τριάντα χρόνια έχει ταξιδέψει με τα πόδια, πάνω από 90.000 χλμ., που ισοδυναμεί με το διασχίζεις τον Ισημερινό περισσότερο από δύο φορές και με το αυτοκίνητο περισσότερο από πέντε φορές το μήκος του.***

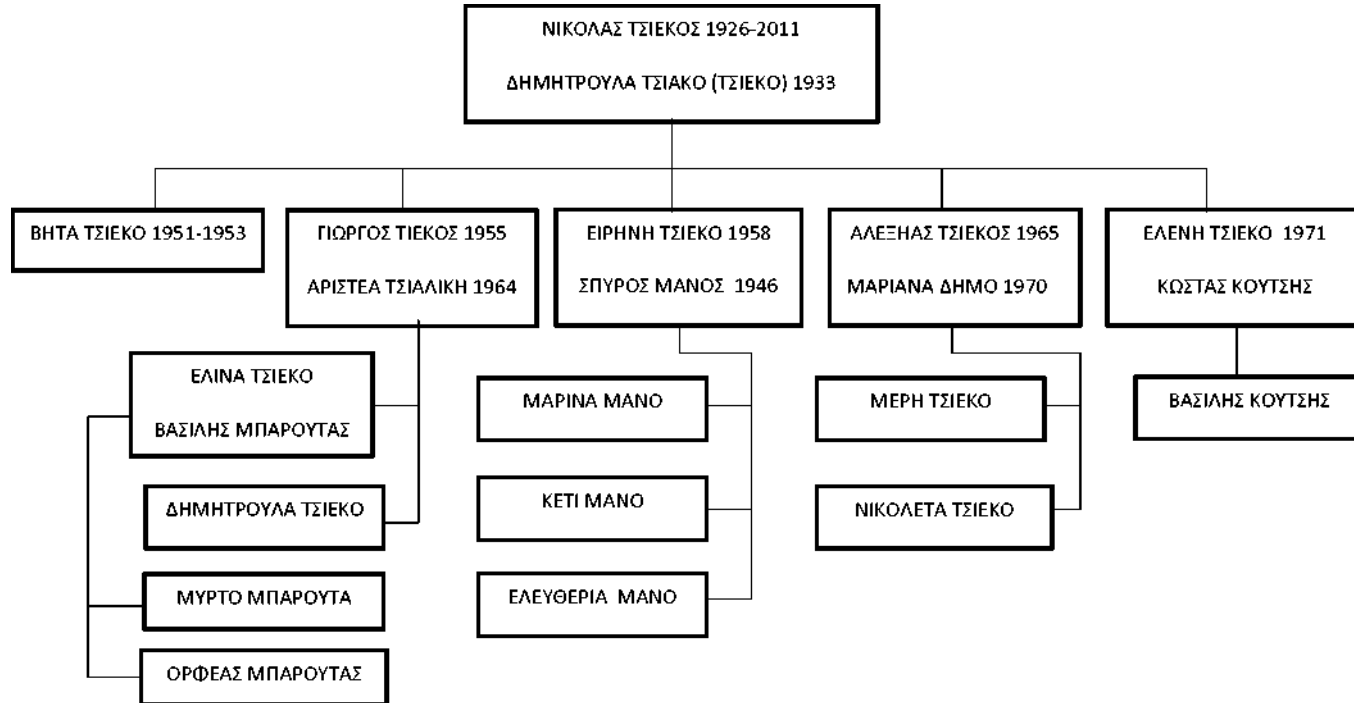
Στο ωράριο της δουλειάς και παντού ήταν σωστός και προσεκτικός. Ως παράδειγμα, ένα περιστατικό που μου το είπε ένας συνάδελφος στο επάγγελμα, ο οποίος ήταν διευθυντής της επιχείρησης όπου εργάστηκε ο θείος μου: Ένα πρωί, ο Κόλιας έφτασε στο Δέλβινο λίγα λεπτά αργότερα από το συνηθισμένο ωράριο και δεν πρόλαβε το λεωφορείο. Έτσι, ο Κόλιας είχε δύο επιλογές: είτε να επιστρέψει στο σπίτι, είτε να ταξιδέψει και άλλα 12 χλμ. με τα πόδια. Η πρώτη λύση ήταν αδύνατη, γιατί έπρεπε να πάει στη δουλειά πάση θυσία. Η δεύτερη λύση ήταν δύσκολη, αλλά την επέλεξε. Έφυγε από το Δέλβινο με τα πόδια για το Μετόχι και έκανε 12 χλμ., αλλά έφτασε μια ώρα αργότερα. Ο προϊστάμενός του, ο οποίος είχε παθολογική αντιπάθεια για τους μειονοτικούς, ζήτησε να απολυθεί για αυτήν την «χειρονομία». Ο διευθυντής, που γνώριζε πολύ καλά τον Κόλια, αντιτάχθηκε στην πρόταση του υπευθύνου και του έδωσε μια άξια απάντηση. «*Ο Κόλιας είναι παλιός εργάτης, τον γνωρίζω καλά, είναι πολύ εργατικός και μοντέλο της ομαλότητας. Για να έρθει στη δουλειά θυσιάστηκε, κάνοντας πάνω από 15 χλμ. δρόμο με τα πόδια. Στη θέση του πρέπει να απολύσω εμένα από την δουλειά, οπότε πρόσεξε!*»

Όπως επεσήμανα παραπάνω, ο Κόλιας ήταν ήσυχος, ειδικά όταν συζητούσε γενικά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα και αρνιόταν

Διάγραμμα αριθ. 5

Γενεαλογικό Δέντρο του Νικόλα Πέτρο Τσιέκου

(συνέχεια από την τρίτη γενιά του κορμού του Γιώργου Τσιέκου και από τη δεύτερη γενιά του Πέτρου Τσιέκου)

Όπως επεσήμανα παραπάνω, ο Κόλιας ήταν ήσυχος, ειδικά όταν συζητούσε γενικά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα και αρνιόταν να συζητάει για άτομα που δεν ήταν παρόντα. Αυτή ήταν μια από τις αρετές του, αλλά και από το γεγονός ότι ένας από τους συναδέλφους του φυλακίστηκε για «διαφώτιση και προπαγάνδα». Ακόμα και με εμένα, που ήμουν ο ανιψιός του, ήταν επιφυλακτικός. Θυμάμαι ένα γεγονός. Βρισκόμουν στους Άγιους Σαράντα με υπηρεσία και το βράδυ πήγα στο Ελευθεροχώρι, για να μείνω με την οικογένεια του θείου μου. Κατά τη διάρκεια της συνομιλίας, μεταξύ άλλων, για μια στιγμή ο θείος, με τον τρόπο του, εξέφρασε τη δυσαρέσκειά του για τις έντονες ελλείψεις στα τρόφιμα και τα δομικά υλικά. Μεταξύ άλλων, όσο θυμάμαι, μου «παραπονέθηκε» ότι το κράτος δεν εμπορεύεται τσιμέντο, σίδηρο για οικοδομές, τούβλα και άλλα οικοδομικά υλικά. *«Θέλω να χτίσω ένα σπίτι για το παιδί, αλλά πού μπορώ να βρω τα υλικά»* - είπε για μια στιγμή. Το πρόβλημα της κοπαδοποίησης της κτηνοτροφίας και η έλλειψη ζωικών προϊόντων και υποπροϊόντων ήταν μέρος της συζήτησης. Μου είπε έξυπνα αυτά τα λόγια λίγο πολύ: *«Εσείς που είστε στο Υπουργείο, πείτε στους προϊσταμένους σας για αυτές τις ελλείψεις, ίσως να μην τις γνωρίζουν, αλλά για εμάς είναι ζωτικά προβλήματα»*.

Μετά τη συνταξιοδότηση, η φύση της καθημερινής ζωής και της ρουτίνας άλλαξε εντελώς. Αφιερώθηκε πιο πολύ στην οικογένεια και στη βοηθητική οικονομία της, συνδέθηκε με τους συνομηλικούς χωριανούς του, όπου περνούσαν ένα μέρος του ελεύθερου χρόνου. Ήταν πολύ δραστήριος στην επίλυση των προβλημάτων του χωριού.

Στην κακή χρονιά του 1997, όπως όλοι οι άλλοι, ένιωσε μεγάλη ανησυχία με τα γεγονότα, ειδικά την πρώτη εβδομάδα του Μαρτίου. Ήταν μια από τις μέρες είχαν συγκεντρωθεί με μερικούς άλλους συγχωριανούς του, κοντά στην εκκλησία του χωριού για να περάσουν τον ελεύθερο χρόνο. Ξαφνικά, άκουσαν το θόρυβο ενός αεροπλάνου να πετάει σε χαμηλό υψόμετρο και να ρίχνει μια βόμβα στα νοτιοανατολικά του Δελβίνου, αλλά έξω από την πόλη, μετά από λίγα λεπτά έριξε τη δεύτερη στο Σελιό στα ανατολικά της πόλης, αλλά και αυτή και η τρίτη έπεσε στο Καταλάτι, περίπου δύο χιλιόμετρα μακριά από αυτούς. Ήταν σαφές ότι η τότε κυβέρνηση βομβάρδιζε το Νότο ης Αλβανίας. Απομακρύνθηκαν με γρηγοράδα, φοβισμένοι, ο καθένας στο σπίτι του και ανήσυχοι για το τι θα συμβεί στη συνέχεια.

Το 1949, ο Νικόλας παντρεύτηκε τη **Δημητρούλα Τσιάκου** από το Γαρδικάκι. (διάγραμμα αριθ. 5). Η Δημητρούλα γεννήθηκε το 1933 και ήταν το πρώτο παιδί του ζευγαριού Θωμά και Ελένη Τσιάκου. Έχει δύο αδέρφια, Γιάννη και Γιώργο, επίσης δύο αδελφές, Ιφιγένεια και Ισμήνη. Ο πατέρας της Δημητρούλας ήταν ένας γνωστός ράφτης στο Δέλβινο, όπου σταδιακά απέσυρε την οικογένειά του από το χωριό.

Η Δημητρούλα ήταν η τρίτη νύφη της οικογένειας του Πέτρου Τσιέκου και, σύμφωνα με την παράδοση, μετά το χωρισμό της μεγάλης οικογένειας οι γονείς θα ζούσαν με το μικρό αγόρι. Οπότε, της Δημητρούλας έπεσε το βάρος να γηροκομήσει τους δύο γονείς του συζύγου της, τον Πέτρο και την Αγγελική.

Η Τούλα, όπως γνωρίζεται ακόμα στο χωριό, είναι από τη φύση της με ήρεμο χαρακτήρα, τέλεια νοικοκυρά, πολύ εγκάρδια με τους άλλους, ειδικά με παιδιά και τις γυναίκες της γενιάς της, ανθρωπίνη και αγαπημένη από την κοινωνία. Ήταν εξαιρετικά αφοσιωμένη στην ανατροφή και την εκπαίδευση των τεσσάρων παιδιών της, ακόμη κάλυψε και τα κενά που είχε δημιουργήσει ο σύζυγός της, λόγω της παρατεταμένης εργασίας. Η φιλοξενία είναι μια από τις αρετές της και απολαμβάνει σεβασμό όχι μόνο στη φυλή Τσιέκου, αλλά και πιο πέρα.

Ένα περιστατικό, που δεν έχει καμία σχέση με τον χαρακτήρα της, αλλά άφησε ίχνη στη μνήμη μας, ήταν η περίπτωση που αντιμετώπισε με έναν λύκο, πριν από το 1960. Μια μέρα, επειδή ο πεθερός της ήταν άρρωστος, έβγαλε τα γιδοπρόβατα και τα βοσκούσε κάπου κοντά στο χωριό. Ένας λύκος επιτέθηκε στο κοπάδι και άρπαξε μια προβατίνα. Αρχικά νόμισε ότι ήταν σκύλος και τον πετροβόλησε. Έτσι πάλεψε άμεσα και κοντά με τον λύκο μέχρι που ο τελευταίος άφησε την προβατίνα, αλλά δαγκωμένη στο λαιμό και ξαπλωμένη στο έδαφος. Οι κραυγές της Τούλας μας ανησύχησαν και πήγαμε αμέσως για βοήθεια, αλλά ήταν πολύ αργά. Ο λύκος είχε φύγει, χωρίς να κερδίσει τίποτα από αυτήν την επίθεση, αλλά το κοπάδι έμεινε με μια προβατίνα λιγότερη, γιατί ο λύκος της πήρε την ζωή. Το σοκ της ήταν μεγάλο, όχι μόνο από το χάσιμο της προβατίνας, αλλά πολύ περισσότερο, ότι σε αυτήν την μονομαχία με το λύκο, μπορεί και η ίδια να ήταν θύμα.

Μετά το γάμο έγιναν με κόρη το 1951, την οποία την βάπτισαν και την ονόμασαν Βήτα. Δυστυχώς, αυτή απεβίωσε σε ηλικία δύο ετών από μια οξεία ασθένεια. Αργότερα, γεννήθηκαν τέσσερα παιδιά, ο **Γιώργος, η Ειρήνη, ο Αλέξης και η Ελένη.**

A/1/3/1- Ο Γιώργος Τσιέκος (ο νέος), ο μεγαλύτερος γιος του Νικόλα και η οικογένειά του

Ο Γιώργος (ο Λιώλης) γεννήθηκε το 1955 (διάγραμμα αριθ. 5) Πέρασε την παιδική του ηλικία και τη νεολαία υπό τις ίδιες συνθήκες με όλους τους συνομηλίκους του. Τα παιχνίδια και η διασκέδαση ήταν λίγο πολύ στάνταρτ, όπως για όλα τα αγόρια του χωριού. Τελείωσε το λύκειο στο Δέλβινο, με αυτό το συνηθισμένο τελετουργικό πηγεμός και ερχομός, κάνοντας 10 χιλιόμετρα την ημέρα και μετά εκτός από τα μαθήματα, έπρεπε να κάνει κάποια οικογενειακή εργασία. Στο σχολείο, στην κοινωνία και στην οικογένεια ήταν και είναι σωστός και στοργικός, αρετές που τις κληρονόμησε από τους γονείς του. Αν και είχε καλά αποτελέσματα, μετά την αποφοίτησή του, δεν μπόρεσε να συνεχίσει το Πανεπιστήμιο. Η αιτία ήταν ένα περιστατικό που προκλήθηκε από δύο φίλους.

Ο Γιώργος, ως παιδί και καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του και ακόμα σήμερα, με τον δικό του χαρακτήρα εξέφρασε την αίσθηση της αλληλεγγύης, της σοφίας, της ορθότητας και της αποφασιστικότητας, για να πραγματοποιήσει στο τέλος αυτό που ήθελε. Ήταν συστηματικός και έγραφε όμορφα.

Μετά την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας του, ο Λιώλης εργάστηκε για αρκετά χρόνια στην Βιοτεχνική Επιχείρηση στο Δέλβινο. Εν τω μεταξύ, ασχολήθηκε με τη θεατρική ομάδα του χωριού, όπου συνεργάστηκε με την Αριστέα Τσιαλίκη, η οποία αργότερα έγινε σύζυγός του.

Μετά το 1993, όπως και οι περισσότερες οικογένειες του Ελευθεροχωριού, μετανάστευσε στην Ελλάδα. Εν τω μεταξύ, δεν διέκοψε τους δεσμούς με το χωριό όπου ζούσαν οι δύο γονείς του και μάλιστα έχτισε ένα νέο σπίτι κοντά στο σπίτι των γονιών του. Είναι ένας τυπικός κάτοικος που έχει μεγάλη νοσταλγία και αγάπη για το χωριό, την οποία την εκφράζει όχι μόνο προφορικά σε διάφορες συνομιλίες, αλλά στην πραγματικότητα επισκέπτεται το χωριό πολλές φορές το χρόνο, μένει για μερικές εβδομάδες και φροντίζει τη μητέρα του το καλοκαίρι που επιστρέφει στο χωριό από την Ελλάδα.

Η Αριστέα, η σύζυγός του, είναι κόρη του Νικόλα και της Αναστασίας Τσιαλίκη. Γεννήθηκε το 1964 και είναι μια από τις πέντε κόρες του παραπάνω ζευγαριού, Εριφύλη, Βιολέτα, Χρυσούλα,

Μαργαρίτα με τον μοναδικό αδερφό Χρίστο Τσιαλίκη, ο οποίος ζει με την οικογένειά του στην Ελλάδα.

Απ' όσο θυμάμαι, η γαμήλια τελετή του Λιόλη με την Αριστέα, λόγω του μεγάλου αριθμού καλεσμένων, διοργανώθηκε στην αυλή μπροστά από το σπίτι, με τη συμμετοχή της λαϊκής ορχήστρας του Δελβίνου. Τα φαγητά ήταν τα παραδοσιακά όπου κυριαρχούσε το ψητό κρέας. Εκτός από το κρασί και το τσίπουρο, τα οποία ήταν παραγωγή της οικογενείας, ο θεός είχε αγοράσει τρία βαρέλια μύζας, τα οποία καταναλώθηκαν όλα. Ο γάμος πήγε πολύ καλά, έκανε αντήχηση στο χωριό και οι καλεσμένοι του γάμου έμειναν ικανοποιημένοι όχι μόνο με το φαγητό, τα ποτά που ήταν ποιοτικά και άφθονα, αλλά και με την ορχήστρα που έπαιξε αριστοτεχνικά την παραδοσιακή λαϊκή μουσική της Ηπείρου.

Η Αριστέα, η σύζυγος του Γιώργου, όπως πολλά κορίτσια του χωριού, τελείωσε το λύκειο στο Δέλβινο. Ήταν και είναι γνωστή σε όλο το κοινωνικό περιβάλλον και στην εργασία, ειδικά στους συγγενείς του συζύγου της, μεταξύ άλλων, για το χιούμορ της και για την επικοινωνία με ένα χαμόγελο γεμάτο σεβασμό. Έδινε ιδιαίτερη προσοχή στην ανατροφή και την εκπαίδευση των δύο κοριτσιών της.

Από το γάμο τους γεννήθηκαν δύο κόρες, η **Ελίνα και η Δημητρούλα** που σήμερα διαμένουν στην Αθήνα. Η **Ελίνα** αποφοίτησε για οπτικά στην Αθήνα. Είναι παντρεμένη με τον Βασίλη Μπαρούτα και έχουν δύο παιδιά, μια κόρη και έναν γιο, αντίστοιχα τη **Μυρτώ και τον Ορφέα**. Η Δημητρούλα αποφοίτησε από το Πανεπιστήμιο Αθηνών για οικονομικά

A/1/3/2- Ο Αλέξης, ο δεύτερος γιος του Νικόλα και η οικογένειά του

Ο Αλέξης είναι ο δεύτερος γιος του Κόλια και της Τούλας. (διάγραμμα αριθ. 5) Γεννήθηκε το 1964. Κατά την παιδική του ηλικία και τη νεολαία του δεν υπάρχει τίποτα ιδιαίτερο να τονιστεί. Το περιβάλλον και οι συνθήκες στις οποίες μεγάλωσε είναι οι ίδιες με αυτές που περιγράψαμε παραπάνω για τον Γιώργο. Τελείωσε το λύκειο στο Δέλβινο και με το άνοιγμα των συνόρων το 1992, ήταν ένας από

τους πρώτους που μετανάστευσαν στην Ελλάδα. Έμεινε για κάποιο διάστημα στην κατασκήνωση των μεταναστών στη Φιλιπιάδα της Ελλάδας και αργότερα εγκαταστάθηκε στα Πολιτικά της Χαλκίδας, όπου πήρε επίσης την οικογένειά του. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αυτή τη μικρή πόλη εγκαταστάθηκαν πάνω από 10 οικογένειες από το Ελευθεροχώρι. Ο λόγος για αυτό ήταν ο Παναγιώτης Δρόσος και ο Λευτέρης Θωμάς, οι οποίοι λιποτάχτησαν από την Αλβανία πριν από το 1990 και εγκαταστάθηκαν σε αυτήν την πόλη και μετά από τη μαζική μετανάστευση του 1992-93 προσέλκυσαν πολλούς από τους συνομηλικούς τους από το Ελευθεροχώρι.

Από χαρακτήρα, σε νεαρή ηλικία, ήταν η προσωποποίηση του αγαθού ανθρώπου, δεν συγκρουόταν με άλλους, ήταν υπάκουος και εργατικός τύπος. Έπαιζε καλά το ποδόσφαιρο, για το οποίο είχε ιδιαίτερο πάθος.

Παντρεύτηκε τη **Μαριάννα**, κόρη του Βαγγέλη και της Χαρίτως Δήμου, από τον άνω μαχαλά του Ελευθεροχωρίου. Είναι η αδερφή του Χρίστου Δήμου, ενός γεωπόνου από το επάγγελμα, σήμερα καθηγητής σε ένα Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Ο άλλος αδερφός της Μαριάννας, ο Ηλίας, ήταν ένας γνωστός ποδοσφαιριστής της ομάδας «Bistrica» του Δελβίνου, ο τερματοφύλακας της, πριν από το 1990.

Από το γάμο τους γεννήθηκαν δύο κόρες, η **Μαίρη και η Νικολέτα** που είναι επί του παρόντος στην ενηλικίωση. Σήμερα κατοικεί οικογενειακώς στα Πολιτικά της Χαλκίδας,

A/1/3/3- Η Ειρήνη και η Ελένη, οι δύο κόρες του Νικόλα Τσιέκου

Η Ειρήνη είναι η μεγαλύτερη κόρη του Κόλια και της Δημητρούλας Τσιέκου. Γεννήθηκε το 1958. Τελείωσε επίσης το λύκειο στο Δέλβινο και ήταν μαθήτρια με καλή απόδοση στα μαθήματα, με υποδειγματική εκπαίδευση, κοινωνική και γεμάτη χιούμορ. Αναφέρομαι σε μια περίπτωση για το χιούμορ της. Συχνά πήγαινα στο χωριό για να ανταμώσω τους συγγενείς μου. Δύο ξαδέλφες, η Ειρήνη και η Αφροδίτη ήταν στην εφηβική τους ηλικία, και οι δύο κόρες των θείων μου, λίγα χρόνια διαφορά με έμένα. Όταν τις συναντούσα ξεχωριστά,

τους έλεγα για κομπλιμέντο και με χιούμορ. «*Εσύ είσαι η καλύτερη ξαδέλφη που έχω.*» Μια μέρα, με δική τους πρωτοβουλία, η Ειρήνη και η άλλη ξαδέλφη, η Αφροδίτη, ήρθαν στο σπίτι μου και ζήτησαν μια «αντιπαράθεση», θέτοντας την χιουμοριστική ερώτηση, *ποια από τις δύο είναι η καλύτερη ξαδέλφη*. Φυσικά η απάντησή μου ήταν ότι «*είστε και οι δύο οι καλύτερες ξαδέλφες που έχω*». Αν και έχουν περάσει πάνω από 50 χρόνια από αυτό το γεγονός, δεν το έχουμε ξεχάσει και κάθε φορά που συναντιόμαστε θυμόμαστε με νοσταλγία τα χρόνια της νεολαίας μας.

Η Ειρήνη παντρεύτηκε τον **Σπύρο Μάνο** από τους Άγιους Σαράντα, γιο του γνωστού οικονομολόγου, Θανάση Μάνου και της Μαρίνας. Η τελευταία καταγόταν από το Ελευθεροχώρι, από τη φυλή του Λιόλη Παπά. Ο Σπύρος είναι ο τρίτος γιος και τα δύο αδέλφια του είναι ο Γιώργος και ο Αιμίλιος.

Από το γάμο τους γεννήθηκαν τρεις κόρες, η Μαρίνα, η Καίτη και η Ελευθερία που είναι παντρεμένες, έχουν δημιουργήσει τις δικές τους οικογένειες και ζουν οικογενειακώς στα Ιωάννινα.

Η Ελένη είναι η μικρότερη κόρη και η πιο αγαπημένη του ζευγαριού Κόλια και Δημητρούλα Τσιέκου. Γεννήθηκε το 1971. Παντρεύτηκε τον Κώστα Κούτση από τη Δερβιτσιάνη και από το γάμο τους γεννήθηκε ένας γιος, ο Βασίλης. Λόγω των αφόρητων κακών του συζύγου, η παντρεμένη ζωή της έγινε αδύνατη και μετά από αίτησή της χώρισε μετά από μερικά χρόνια γάμου. Για περισσότερα από 25 χρόνια ζει στα Ιωάννινα με τον γιο της. Τονίζω ότι είναι η μόνη γυναίκα από την φυλή των Τσιεκάτων που πήρε διαζύγιο.

Από το ζευγάρι Κόλια και Δημητρούλα Τσιέκου, αυτή η τελευταία είναι επί του παρόντος σε ηλικία 87 ετών, από τα τέσσερα παιδιά τους, γεννήθηκαν 7 κορίτσια και ένα αγόρι και συνέχεια στην επόμενη γενιά με πέντε δισέγγονα και δισέγγονες.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑ ΤΣΙΕΚΟΥ

FAMILJA E NIKOLLA ÇEKOS

Ο Νικόλας Τσιέκος, ο τελευταίος γιος του Πέτρου, με την σύζυγό του Δημητρούλα (Τσιάκου) Τσιέκου.

Nikolla Çeko, djali i fundit i Petros, së bashku me bashkëshorten Dhimitrulla Çeko.

Μια αξέχαστη ανάμνηση του 1950. Καθισμένος, ο Νικόλας Τσιέκος, στο πόδι από αριστερά προς τα δεξιά, η Αναστασία, η σύζυγος του Μιχάλη (του αδερφού), ο Αχιλλέας, ο γιος του Μιχάλη, ο Βασίλης Τσιέκος με τη σύζυγό του Μαριγώ, και τα μικρά κορίτσια, η Καλλιρόη και η Ευγενία Τσιέκου. Një kujtim i paharruar i vitit 1950. Ulur, Nikolla Çeko, në këmbë, nga e majta në të djathtë, Anastasia, bashkeshortja e Mihal Çekos (vëllait), Arqileja, djali i Mihalit, Vasil Çeko me gjithë bashkeshorten Marigo dhe vogëlushet Kaliroi dhe Evgjenia Çeko.

Οι αδελφοί Μιχάλης και Νικόλας Τσιέκος με τις συζύγους τους, Αναστασία και Δημητρούλα Τσιέκου, το 1970.

Vëllezërit Mihal dhe Nikolla Çeko me bashkëshortet Anastasi dhe Dhimitrulla Çeko në vitin 1970.

Στην πρώτη φωτογραφία, ο Νικόλας Τσιέκος στα τριάντα πέντε του, ενώ στη δεύτερη φωτογραφία ο Νικόλας με τη σύζυγό του Δημητρούλα και τον γιο του Γιώργο Τσιέκο το 1961.

Ne foton e parë, tridhjetepesëvjeçari Nikolla Çeko, ndërsa në foton e dytë, Nikolla me bashkeshorten Dhimitrulla dhe djalin Jorgo Çeko në vitin 1961.

Μια αξέχαστη ανάμνηση της οικογένειας του Μιχάλη Τσιέκου, με το νεαρό ζευγάρι Γιώργος Τσιέκος και Αριστέα Τσιαλίκη το 1986 στο Ελευθεροχώρι. Një kujtim i paharruar i familjes së Mihal Çekos me çiftin e ri Jorgo Çeko dhe Aristeia Çaliqi në vitin 1986 në Lefterohor.

Ο Νικόλας Τσιέκος και η Δημητρούλα Τσιέκου, μαζί με το νεαρό ζευγάρι Γιώργος Τσιέκος και Αριστέα Τσιαλίκη (Τσιέκο) το 1986.

Nikolla dhe Dhimitrulla Çeko së bashku me çiftin e ri Jorgo Çeko dhe Aristeja Çaliqui (Çeko) në vitin 1986.

..... και μετά από 20 χρόνια το ζευγάρι Γιώργος και Αριστέα Τσιέκου, μαζί με τις δύο κόρες, Ελίνα και Δημητρούλα.

.....dhe mbas 20 vitesh, çifti Jorgo dhe Aristeja Çeko së bashku me dy vajzat Elina dhe Dhimitrulla

Ο Νικόλας και η Δημητρούλα Τσιέκου, μαζί με το γιο τους, Αλέξη Τσέκο, τη σύζυγό του Μαριάννα Τσιέκου (Δήμου) και δύο κόρες, Μαίρη και Νικολέτα. Nikolla dhe Dhimitrulla Çeko së bashku me djalin e tyre Aleks Çeko, bashkëshorten e tij Mariana Çeko (Dhimo) dhe dy vajzat Meri dhe Nikoleta.

Ο Νικόλας και η
Δημητρούλα Τσιέκου,
στην τρίτη ηλικία.

Nikolla dhe Dhimitrulla
Çeko ne moshën e tretë.

Η Ειρήνη, η μεγάλη
κόρη του Νικόλα
Τσιέκου και της
Δημητρούλας, μαζί με το
σύζυγος της, Σπύρο
Μάνο και τις τρεις
κόρες, Μαρίνα, Καίτη
και Ελευθερία.

Irini, vajza e madhe e
Nikolla dhe Dhimitrulla
Çekos, së bashku me
bashkëshortin Spiro
Mano dhe tri vajzat
Marina, Keti dhe
Lefteria.

Η Ελένη (Τσιέκου) Κούτση, η μικρή κόρη του
Νικόλα Τσιέκου και της Δημητρούλας, μαζί με
το γιο της Βασίλη Κούτση.

Eleni (Çeko) Kuçi, vajza e dytë e Nikolla dhe
Dhimitrulla Çekos, së bashku me djalë Vasil
Kuçi.

Α/1/4-Η Καλλιόπη Τσιρόκο (Τσιέκου), η μονη κόρη του Πέτρου Τσιέκου

Η Καλλιόπη Τσιρόκου, ή η κάκω Καλλιόπη όπως ήταν γνωστή στο χωριό, γεννήθηκε το 1908 και ήταν το πρώτο παιδί του Πέτρου και της Αγγελικής Τσιέκου, οι οποία έζησε ενενήντα χρόνια. Είχε μια σκληρή ζωή και γεμάτη θλίψη. Ήταν μια ψηλόσωμη γυναίκα, με έντονες αποχρώσεις ομορφιάς, γενναιόδωρη, σιωπηλή, κυρία, εργατική, καλοπροαίρετη και με σιδερένια υπομονή και θέληση.

Παντρεύτηκε τον Κώστα Τσιρόκο, έναν γνωστό ράφτης εκείνης της περιόδου και από το γάμο τους γεννήθηκαν επτά παιδιά, τέσσερα αγόρια και τρεις κόρες, ο Χρίστος, ο Περικλής, ο Νίκος, ο Θανάσης, η Όλα, η Χρυσούλα και η Αγγελική.

Ήταν ατυχία της και της οικογένειας, τότε που τους χρειάζονταν πολύ, ο σύζυγός της, ο Κώστας υπέφερε από μια νευρική ασθένεια που τον συνόδεψε για όλη τη ζωή του. Αυτή η ασθένεια επίδρασε οικονομικά και ηθικά στην οικογένεια. Άλλαξε ζωή σε ηλικία εβδομήντα ετών το 1974

Το πιο τραγικό γεγονός στην οικογένεια Τσιρόκου ήταν η δολοφονία των δύο παιδιών της στις 3 Μαρτίου 1953, από μια χειροβομβίδα που είχε απομείνει από τον πόλεμο. Ο Νίκος σε ηλικία δώδεκα ετών και ο Θανάσης στην ηλικία οκτώ ετών, χωρίς να γνωρίζουν τι κίνδυνος τους περίμενε, έπαιζαν και μια στιγμή αυτή εξερράγη. Ο Νίκος απεβίωσε αμέσως, ενώ ο Θανάσης απεβίωσε στο δρόμο που τον μετέφεραν για το Νοσοκομείο του Δελβίνου. Ήταν τύχη, για εμάς 5-6 άλλα παιδιά, που παίζαμε μαζί, γιατί 10-15 λεπτά πριν από την έκρηξη της χειροβομβίδας είχαμε φύγει και πήγαμε ο καθένας στα σπίτια μας, γιατί ήταν η ώρα για το μεσημεριανό.

Αμέσως μετά την έκρηξη της χειροβομβίδας οι γυναίκες της γειτονιάς και εμείς τα παιδιά τρέξαμε στον τόπο του τραγικού συμβάντος, όπου τρομοκρατηθήκαμε από αυτό που είδαμε και στη μνήμη μας αυτό το μακάβριο γεγονός δεν εξαφανίστηκε ακόμη και σήμερα, παρόλο που έχουν περάσει πάνω από 65 χρόνια. Φυσικά αυτό ήταν μια σοβαρή πληγή για όλους τους συγγενείς, ειδικά για την οικογένεια των θυμάτων και ιδιαίτερα για την κάκω Καλλιόπη, όπως την εφώναζαν τα ανίψια της.

Το επόμενο χτύπημα προήλθε από τη φυλάκιση του μεγαλύτερου

γιου της, του **Χρίστου Τσιρόκου**. Ο Τάκης, όπως ήταν γνωστός στο χωριό, γεννήθηκε το 1931 και αποφοίτησε από το Εμπορικό Λύκειο της Αυλώνας το 1950, με άριστα αποτελέσματα. Ήταν πολύ έξυπνος, γνώριζε σε βάθος την ιστορία και τη γεωγραφία και για τη γνώμη των χωριανών και πιο πέρα από αυτούς, ήταν ένα παράδειγμα ευρηματικότητας και είχε περιεκτικές γνώσεις, τις οποίες τις εξέφραζε στις συζητήσεις.

Μετά την ολοκλήρωση της στρατιωτικής του θητείας, διορίστηκε αρχιλογιστής στην Εμπορική Επιχείρηση Κατανάλωσης (Ndërmartja Tregtare e Konsumit) στο Δέλβινο και αργότερα στους Αγίους Σαράντα, όπου η απόδοσή του ήταν αξιοθαύμαστη.

Αλλά η καριέρα του διακόπηκε, επειδή στις 29 Φεβρουαρίου 1960 συνελήφθη και μετά από αρκετές δικαστικές συνεδριάσεις, στις 5 Ιανουαρίου 1961 καταδικάστηκε σε 8 χρόνια φυλάκισης από το Επαρχιακό Δικαστήριο Αργυρόκαστρου για το έγκλημα *«Αναταραχή και προπαγάνδα κατά της λαϊκής εξουσίας»*.

Ήμουν παρών σε μια συνεδρίαση δικαστηρίου και έχω την φωτοτυπία της δικαστικής απόφασης, η οποία παραθέτει τις κατηγορίες σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαρτύρων. Παρακάτω παραθέτω μερικά αποσπάσματα, όπως είναι γραμμένα στην απόφαση, αλλά για ηθικούς λόγους δεν αναφέρομαι στα ονόματα των μαρτύρων και δεν έχω κάνει ορθογραφική διόρθωση.

- *« . Αυτός έκανε προπαγάνδα ότι η ελληνική μειονότητα στη χώρα μας δεν έχει κερδίσει όλα τα δικαιώματα στα σχολεία, όπως υποσχέθηκαν ...»*

- *«... όλοι οι απόφοιτοι πανεπιστημίων στη χώρα μας δεν μπορούν να συγκριθούν με Έλληνες μαθητές Λυκείου ...»*

- *«... έκανε συγκρίσεις με τη ζωή που κάνει η νεολαία της χώρας μας με αυτήν της αμερικανικής νεολαίας, διαδίδοντας τον αμερικανικό τρόπο ζωής ...»*

- *«... Η Σ.Ε στις δοκιμές που έκανε σε ατομικά όπλα δεν έδωσε αποτελέσματα.»*

- *«... Ο Παναγιώτη Πλάκου δραπέτευσε γιατί η κατάσταση στη χώρα μας δεν είναι καλή, ...»*

- *«... Η νεολαία μας δεν είναι ελεύθερη να κάνει τίποτα, ενώ στην Αμερική είναι ελεύθερη και διασκεδάζουν «*

- *«... ο ελληνικός στρατός είναι ντυμένος καλύτερα και ζει καλύτερα*

εκεί.»

Σήμερα οποιοσδήποτε που μπορεί να έχει κάποιες βασικές νομικές γνώσεις είναι σε θέση να κάνει την ερώτηση, «*Πώς είναι δυνατό να καταστρέψεις το μέλλον ενός νεαρού άνδρα, του οποίου το ίδιο το κράτος του έδωσε σχολείο και του ανέθεσε σημαντικά καθήκοντα, ενός ανθρώπου που τα αδέρφια, οι αδελφές και γονείς υπέφεραν για ψωμί και που ο μισθός του ήταν η μόνη πηγή εισοδήματος της εξαιρετικά φτωχής οικογένειάς του; Αυτόν τον νεαρό άνδρα, στο αποκορύφωμα της δημιουργικότητάς του, τον βάζει στη φυλακή με βάση τα λόγια μερικών ψευδό-μαρτύρων, το δικαστήριο κατηγορεί και τον καταδικάζει σε 8 χρόνια φυλάκιση;!*». Αυτή είναι η ειρωνεία της μοίρας του Χρίστου Τσιρόκου καθώς και πολλών άλλων αθώων ανθρώπων που πέρασαν πολλά χρόνια στη φυλακή για “*αναταραχή και διαφώτιση....*» πριν από τη δεκαετία του ‘90.

Μετά την αποφυλάκισή του, η ζωή του Χρίστου ήταν δύσκολη. Δεν παντρεύτηκε και απεβίωσε από καρδιακή προσβολή το 1994.

Ο Περικλής, ο άλλος γιος της κάκω Καλλιόπης, για να στηρίξει την οικογένεια, σε νεαρή ηλικία εργάστηκε στην Βιοτεχνική Επιχείρηση του Δελβίνου και αργότερα πήγε στρατιώτης, όπως όλοι οι νέοι της ηλικίας των δεκαεννέα ετών. Στον στρατό απέχτησε επίσης το επάγγελμα του οδηγού, το οποίο τότε ήταν προτιμητέο. Μετά το τέλος του στρατού, όπως ανέφερα παραπάνω, τον βοήθησε ο Αχιλλέας Τσιέκος, πρώτος ξάδερφος του, να εγκατασταθεί στη Λιούσνια. Εκεί γνώρισε την Μέλπω Κρόγγου, με καταγωγή από το Πωγώνι του Αργυρόκαστρου, παντρεύτηκε και δημιούργησε την οικογένεια του. Από το γάμο τους γεννήθηκαν τέσσερα παιδιά, δύο αγόρια και δύο κόρες, τα οποία αργότερα και τα τέσσερα δημιούργησαν τις δικές τους οικογένειες.

Στη Λιούσνια ασκούσε το επάγγελμα του οδηγού μέχρι τα χρόνια της πολιτικής αλλαγής του 1991-92. Στη συνέχεια, μαζί με τους δύο γιους του ίδρυσαν δύο πετυχημένες οικογενειακές επιχειρήσεις, όπου συνεχίζουν μέχρι σήμερα. Ο ίδιος ο Περικλής σε ηλικία άνω των ογδόντα, εκφράζει νοσταλγία και αγάπη για το χωριό, όπου έχει κάνει κανόνα να πηγαίνει το καλοκαίρι και να ξεκουράζεται στο χωριό με τη γυναίκα του.

Η ΚΑΛΛΙΟΠΗ (ΤΣΙΕΚΟΥ) ΤΣΙΡΟΚΟΥ, ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ
ΤΣΙΕΚΟΥ
ΚΑΛΙΟΡΙ (ÇEKU) CIROKO, VAJZA E PETRO ÇEKOS

Η Καλλιόπη (Τσιέκου) Τσιρόκου, η μόνη κόρη του Πέτρου Τσιέκου, η σύζυγος του Κώστα Τσιρόκου και μητέρα 7 παιδιών, αγωνίστηκε πολύ στη ζωή της και είχε μεγάλες δυστυχίες στην οικογένεια της. Εζησε 90 χρόνια.

Kaliopi (Çeku) Ciroko, vajza e vetme e Petro Çekos, bashkeshortja e Kosta Cirokos dhe nëna e 7 fëmijëve, e cila luftoi shumë në jetë dhe pati fatkeqësi të mëdha ne familjen e saj. Jetoj 90 vjeç.

Ο Χρίστος Τσιρόκος, ένας από τους διανοούμενους του Ελευθεροχωρίου, ο οποίος εκπαιδεύτηκε τα πρώτα χρόνια μετά την Απελευθέρωση, ήταν πολύ έξυπνος και ικανός, αλλά λόγω της πολιτικής του μονιστικού κράτους, η καριέρα του διακόπηκε γρήγορα και μετά είχε μια δύσκολη ζωή.

Kristo Ciroko, një nga intelektualët nga Lefterohori që u shkollua në vitet e para mbas Çlirimit, shumë inteligjent dhe i zoti, por për shkak të politikës së shtetit monist karriera e tij u ndërpre shpejt dhe më pas pati jetë të vështirë.

Ο Περικλής Τσιρόκος, παιδί της Καλλιόπης και εγγόνι του Πέτρου Τσιέκου, μαζί με τον αζάδερφο του Χαράλαμπο Τσιέκο στη Λιούσνια. Φωτογραφία της δεκαετίας του '60.

Perikli Ciroko, djali i Kaliopit dhe nipi i Petro Çekos, së bashku me kushëririn e tij Harallamb Çeko në Lushnjë. Foto e viteve '60.

Ο 22-χρόνος Περικλής Τσιρόκος στη Λιούσνια.
Φωτογραφία της δεκαετίας του '60.

22-vjeçari Perikli Ciroko në Lushnjë. Foto e viteve
'60.

Το νεαρό ζευγάρι Περικλής Τσιρόκος
και Μέλπω Κρόγγου στη Λούσνια το
1963

Çifti i ri Perikli Ciroko dhe Melpo
Krongo në Lushnjë në vitin 1963.

και μετα περίπου 60 χρόνια
γάμου ο Περικλής
Τσιρόκος με τη σύζυγό του
Μέλπω Τσιρόκου Κρόγγου)
και με το γιο τους Γιώργο.

..mbas rreth 60 vitesh
martese, Perikli Ciroko me
bashkëshorten Melpo
Ciroko (Krongo) dhe me
djalin Jorgo.

Οι τρεις κόρες του ζευγαριού Κώστα και Καλλιόπη Τσιρόκου, αντίστοιχα η Όλγα, η Χρυσούλα και η Αγγελική, που τώρα ανήκουν στην τρίτη ηλικία, δημιούργησαν τις δικές τους οικογένειες και σήμερα χαίρονται τα εγγόνια τους.

Η μακρόχρονη και δυστυχισμένη Καλλιόπη άλλαξε ζωή σε ηλικία ενενήντα ετών το 1998.

Εδώ τελειώνει η ιστορία και η περιγραφή των έξι γενιών του κορμού του Γιώργου (Λιόλη) Τσιέκου, όπου ανήκω και εγώ στην τέταρτη γενιά. Ο καθένας έχει το προσωπικό δικαίωμα, με την ελπίδα και την επιθυμία να συνεχίσει να συμπληρώνει την ιστορία αυτού του κορμού, με άλλα δεδομένα, των προηγούμενων γενιών, καθώς και της σημερινής και της υπό δημιουργία επόμενης γενιάς.

B - Ο ΠΑΥΛΟΣ ΤΣΙΕΚΟΣ, Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΟΡΜΟΥ ΤΩΝ ΤΣΙΕΚΑΤΩΝ

Ο Παύλος, σύμφωνα με γενικά στοιχεία, ήταν ένας από τους γιούς του «Πρώτου» της φυλής Τσιέκο του Ελευθεροχωριού και γιος θείου του Πέτρου δηλ. ο αδερφός του Γιώργου Τσιέκου. Χώρισε από τους αδελφούς του και έχτισε ένα σπίτι στη μέση του χωριού, όπου έζησε αργότερα ο Λεωνίδας Τσιέκος.

Για τον Παύλο δεν έχουμε στοιχεία για τα γενεαλογικά του. Αλλά με βάση την ημερομηνία γέννησης των δύο παιδιών του, πρέπει να έχει γεννηθεί γύρω στα 1850-60. Ο Παύλος είχε περίπου την ίδια ηλικία με τον Γιώργο, αλλά δεν είναι γνωστό ποιος ήταν ο μεγαλύτερος, ενώ ο Σπύρος ήταν ο μικρότερος αδελφός. (διάγραμμα αριθ. 6) Δεν είναι επίσης γνωστό σε ποιον ανήκε το οικόπεδο που έχτισε το σπίτι στη μέση του χωριού, πιθανώς των γονέων της συζύγου. Το όνομά της ήταν Αγγελική, αλλά δεν υπάρχουν πληροφορίες σε ποια φυλή ανήκε, καθώς και για άλλα γενεαλογικά στοιχεία.

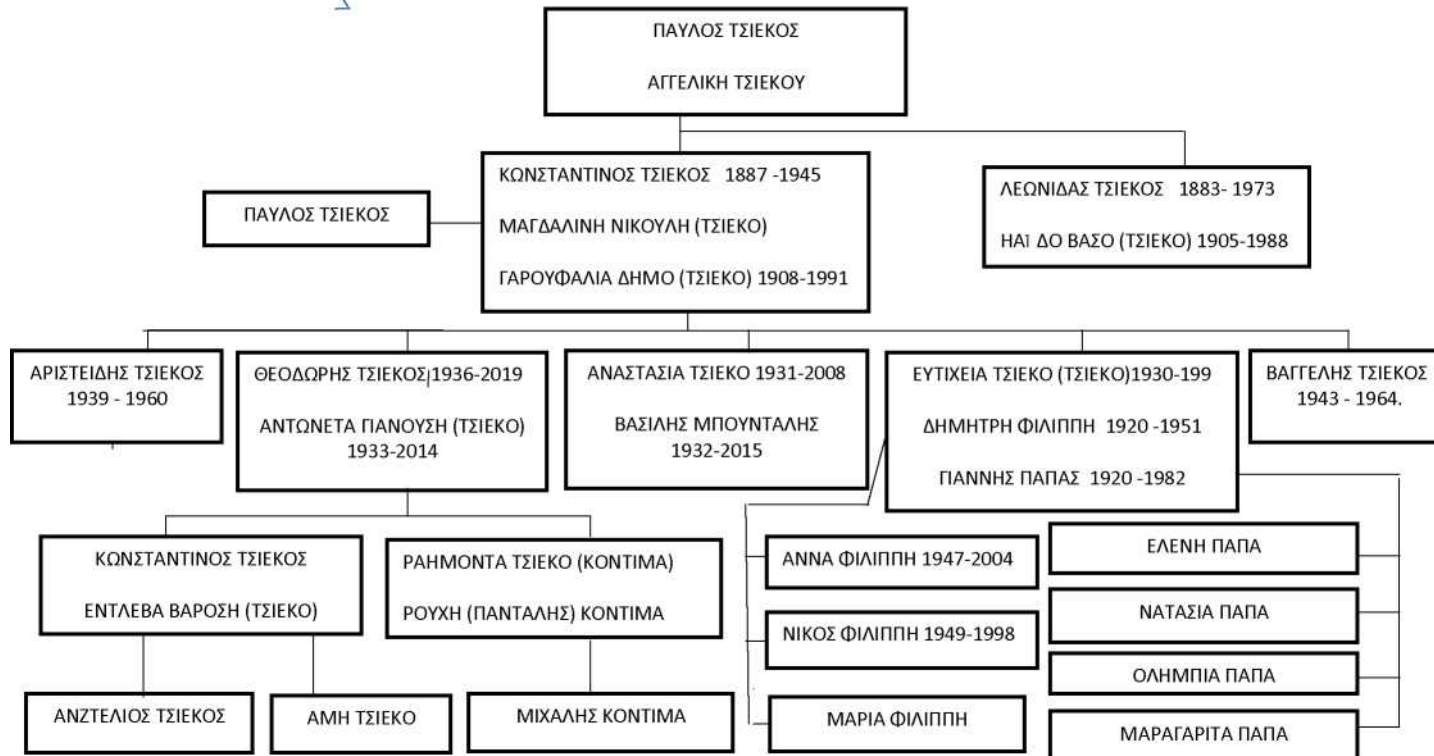
Άφησε δύο κληρονόμους, τον Λεωνίδα και τον Κωνσταντίνο (Κώστα) Τσιέκο.

B/1- Ο άκληρος Λεωνίδας Τσιέκος

Ο Λεωνίδας, ή ο μπάρμπα Λεωνίδας, όπως ήταν γνωστός στο χωριό, γεννήθηκε το 1883. Είχε ένα ανατομικό πρόβλημα στη μέση του σώματός του, για άγνωστη αιτία, το οποίο τον εμπόδιζε να κινηθεί ελεύθερα και όπως λένε στη γλώσσα του χωριού, ήταν «μεσοκομμένος».

Διάγραμμα αριθ. 6

Γενεαλογικό Δέντρο του κορμού Παύλος Τσιέκος

Ωστόσο, αυτό δεν τον εμπόδιζε εντελώς να κινείται και να εργάζεται.

Έχω γνωρίσει τον Λεωνίδα προσωπικά καθώς και τη γυναίκα του. Ως παιδιά της φυλής, πηγαίναμε συχνά να επισκεφτούμε το σπίτι του, ή οι γονείς μας έστελναν για κάποια δουλειά σ' αυτόν.

Ήταν το μόνο ζευγάρι από την φυλή των Τσιεκάτων που δεν απέκτησε παιδιά. Το πρόβλημα στο περπάτημα και το γεγονός που δεν είχαν παιδιά, δεν μείωσαν ποτέ το ηθικό του. Αυτό το εξέφραζε με ένα εξαιρετικό θάρρος που τον συνόδευε σε όλη τη διάρκεια της ζωής του.

Θυμάμαι την έκφραση του, όταν τον ρωτούσαμε «*Τι κάνεις Μπάρμπα Λεωνίδα;*» και η απάντηση ήταν: «*Πολύ καλά, έχουμε τα πάντα, δεν μας λείπει τίποτα*», αν και μπορεί να υπήρχαν σοβαρά προβλήματα υγείας και οικογενειακής οικονομίας. Ήταν σκληρός εργάτης και έκανε όλη τη γεωργική δουλειά μαζί με τη σύζυγό του. Ήταν άριστος αμπελουργός και παρήγαγε κρασί και τσίπουρο όχι μόνο για τη δική του κατανάλωση, αλλά και εξασφάλιζε καλό εισόδημα από το εμπόριό τους.

Μολονότι που ήταν μεγάλης ηλικίας, διατήρησε τα χαρακτηριστικά της πρώιμης ομορφιάς, αν και τα μαλλιά του είχαν πέσει από καιρό. Το μουστάκι του ήταν μαύρο. Είχε μια μελωδική φωνή και τραγουδούσε πολύ όμορφα. Έπαιρνε και γυρνούσε πολυφωνικά τραγούδια στα ελληνικά. Ήταν καλός διαχειριστής του νοικοκυριού και χαρακτηριστικός στην επίλυση προβλημάτων, παρόλο που μπορεί να βρισκόταν σε δύσκολες καταστάσεις. Αναφέρω ένα γεγονός που μας εντυπωσίασε με τη δράση του. Ήταν το 1954. Με την ευκαιρία του γάμου του αδερφού μου, Αχιλλέα Τσιέκου και σύμφωνα με την παράδοση, χρειαζόταν ένα οικογενειακό γεύμα ή ένας μικρο-γάμος, με τη συμμετοχή μόνο της φυλής. Έγιναν οι απαραίτητες προετοιμασίες και ορίστηκε η ημερομηνία. Αλλά η φυλή Τσιέκο είχε δύο δυστυχήματα μέσα σε ένα χρόνο. Όπως ανέφερα παραπάνω, πριν από ενάμιση χρόνο σκοτώθηκαν με βόμβα δύο εγγόνια του παππού και λίγους μήνες αργότερα απεβίωσε η γιαγιά μας, η Αγγελική. Έτσι το γεύμα θα περνούσε χωρίς τραγούδια. Αλλά ο Λεωνίδας άλλαξε την κατάσταση. Ο μπάμπα Λεωνίδας είχε τη θέση στην κορυφή του τραπεζιού, επειδή ήταν ο μεγαλύτερος της φυλής, και καθόταν δίπλα στον πάππο Πέτρο. Όλοι περίμεναν το λόγο του. Χωρίς να σηκωθεί, έσπασε τη σιωπή, παίρνοντας το τραγούδι και μετά από αυτόν όλοι

συνέχισαν να κάνουν ίσο. Δεν θυμάμαι το τραγούδι, αλλά στο τέλος τα συναισθήματα πρόδωσαν τον μάρμαρα Λεωνίδα. Δύο σταγόνες δάκρυα έτρεχαν στα ζαρωμένα μάγουλά του και αγκάλιασε τον Πέτρο. Στη συνέχεια, το γεύμα συνεχίστηκε κανονικά και όλα πήγαν καλά.

Παντρεύτηκε την Χάιδω Βάσου, γεννημένη το 1905. Ήταν ένα κορίτσι από τους Βασιάτες του Ελευθεροχωρίου, η οποία είχε το σπίτι δίπλα με του Κώστα Τσιρόκου. Ήταν η αδερφή του Λάμπη και του Γιώργου Βάσου και ξαδέρφη του Βαγγέλη Βάσου.

Από τη φύση ήταν αγαπημένη, είχε καλές σχέσεις με τις γυναίκες της φυλής του συζύγου της, αντάλλαζε συχνά επισκέψεις και ήταν εργατική. Είχε επίσης λίγο χιούμορ. Όταν την πείραζαν οι άλλοι, έλεγε ότι «Είμαι η πιο όμορφη νύφη που πήραν οι Τσιεκάτες».

Δεν είχαν τύχη να έχουν παιδιά. Υιοθέτησαν για πρώτη φορά ένα αγόρι από το χωριό, τον Γιώργο Τσιάβο. Στην ηλικία των δεκαέξι ετών, ο Γιώργος βγήκε παρτιζάνος και στον αγώνα για την απελευθέρωση του Δελβίνου τον Ιούλιο του 1944 έχασε τη ζωή του από μια γερμανική οβίδα. Λίγα χρόνια αργότερα υιοθέτησαν ένα κορίτσι από το χωριό, τη Σταμάτω Καζέλη, κόρη του Μάνθου Καζέλη. Μετά από λίγα χρόνια αυτή παντρεύτηκε τον Γιώργο Μαξακούλη από το Κακοδίκι.

Με την επιθυμία να μην περάσουν τα γεράματα στη μοναξιά, τα τελευταία χρόνια, έζησαν με την οικογένεια του Κώστα (Κώστη) Ντούρου στο σπίτι του Λεωνίδα, το οποίο μετά τον θάνατο τους το κληρονόμησαν αυτοί. Ο Κώστας και η σύζυγός του, η Λύτω Καραμπέτση, φέρθηκαν με το Λεωνίδα και τη Χάιδω σαν να ήταν γονείς τους και αυτοί ήταν πολύ χαρούμενοι, έως ότου έκλεισαν τα μάτια τους για πάντα, ο Λεωνίδας το 1973 και ο Χάιδω το 1988.

B/2- Ο Κωνσταντίνος Τσιέκος και η μεγάλη οικογένειά του

Ο Κωνσταντίνος (ο Κώστας), ήταν ο δεύτερος γιος του Παύλου και ανήκε στην τρίτη γενιά της φυλής των Τσιεκάτων από το Ελευθεροχώρι (*Διάγραμμα αριθ. 6*). Σύμφωνα με τον Πέτρο Τσιέκο, αυτός ήταν σχεδόν στην ίδια ηλικία, δηλαδή γεννήθηκε περίπου το

1887. Είχε σώμα πάνω από το μέσο όρο, ήταν αρκετά δραστήριος, είχε το πνεύμα ενός εμπόρου, φιλόξενος, ευγενής και τραγουδούσε εξαιρετικά όμορφα. Μετανάστευσε για μερικά χρόνια στο εξωτερικό, στις ΗΠΑ και αργότερα στην Κέρκυρα, όπου ασχολήθηκε με εμπόριο και ξενοδόχος. Σύμφωνα με τον Δημήτρη Δήμο που ήταν ο πρώτος ξάδελφος της συζύγου του, ο Κώστας ήταν ένα από τα πρόσωπα που είχε κάνει προκοπή στην ξενιτιά, στις ΗΠΑ. Με τις εξοικονομήσεις στην ξενιτιά αγόρασε ένα ξενοδοχείο στην Κέρκυρα, ενώ αργότερα η τύχη αυτού του ακινήτου έγινε άγνωστη. Παντρεύτηκε τη **Μαγδαληνή Νικούλη** από την Γαρδικάκι, την κόρη του Βασίλη (Τσίλη) Νικούλη, η οποία ήταν επίσης αδελφή του Παναγιώτη Νικούλη. Από αυτόν τον γάμο γεννήθηκε ένας γιος, του οποίου του έβαλαν το όνομα του παππού, Παύλο. Η σύζυγός του, η Μαγδαληνή, άλλαξε ζωή κατά τη δεύτερη γέννηση μαζί με το μωρό που ήταν αγοράκι. Δεν έφτανε αυτή η τραγωδία για τον Κώστα, αλλά και ο μεγαλύτερος γιος, ο Παύλος, σε ηλικία οκτώ ετών, αρρώστησε βαριά και απεβίωσε. Αυτά ήταν αρκετά δύσκολα χρόνια για τον Κώστα.

Το 1928 ο Κώστας παντρεύτηκε την **Γαρουφαλλιά Δήμου**, τη μοναδική κόρη του Φιλίππη Δήμου (Μπέρου), από τον πάνω μαχαλά του χωριού. Το σπίτι του Φιλίππη ήταν το μεγαλύτερο και πιο όμορφο στο πάνω μέρος του χωριού, με δύο ορόφους, με μπαλκόνι με θέα προς τη θάλασσα και με κόκκινη κεραμοσκεπή.

Με τον δεύτερο γάμο του, ο Κώστας άλλαξε ριζικά τη ζωή του, λόγω του γεγονότος ότι η σύζυγός του, η Γαρουφαλλιά, με τη συμπεριφορά της και το χαρακτήρα, που κληρονόμησε από τους γονείς, ειδικά από τη μητέρα της Σοφία, του προσέφερε σεβασμό και αγάπη ως σύζυγος και μητέρα των παιδιών του. Αυτή φρόντιζε και αφιερώθηκε στα παιδιά, στην απουσία του συζύγου της, ο οποίος είχε τη δική του επιχείρηση στην Κέρκυρα και αργότερα στα Τίρανα. Απ' όσο θυμάμαι, ο Λεωνίδας, αδερφός του, ανέφερε συχνά την Γαρούφω, και εξέφραζε με τα καλύτερα λόγια, ότι ο αδερφός του ήταν τυχερός που παντρεύτηκε την κόρη του Φιλίππη. Η Γαρούφω είχε μια σπάνια ομορφιά. Ήταν αφιερωμένη στην ομορφιά της και γι' αυτό στο χωριό κυκλοφορούσε το ρητό *«γέννησες ένα όμορφο κορίτσι όπως η κόρη της*

Σοφίας». Επίσης, σύμφωνα με τα λόγια έφθασαν μέχρι τη γενιά μου, η Γαρούφω όταν πήγε για πρώτη φορά στο Δέλβινο σε ηλικία δεκατεσσάρων ετών, τα αγόρια του Δελβίνου εξεπλάγησαν από την ομορφιά της.

Από τον γάμο του Κώστα Τσιέκου με την Γαρυφαλλιά, γεννήθηκαν πέντε παιδιά, τρεις γιοι και δύο κόρες, αντίστοιχα, ο **Θεόδωρος, ο Αριστείδης, ο Βαγγέλης, η Ευτυχία και η Αναστασία.**

Λόγω των οικονομικών δυσκολιών που δημιουργήθηκαν ως αποτέλεσμα της γενικής κρίσης της δεκαετίας του 1930 και του Ιταλο-ελληνικού Πολέμου, πολλοί χωριανοί μετανάστευσαν στα Τίρανα και στο Δυρράχιο. Την ίδια μοίρα είχε και ο Κώστας, ο οποίος έφυγε από την Κέρκυρα και άρχισε να εργάζεται στα Τίρανα, όπου αργότερα πήρε και την οικογένειά του. Δεν ξέρω τι ακριβώς έκανε, αλλά είναι γεγονός ότι πριν από το 1940 είχε ανοίξει ένα καφενείο κοντά στο τότε κέντρο των Τιράνων. Το έχω καλά στη μνήμη μου το μέρος όπου ήταν το καφενείο του Κώστα. Όταν ήμουν φοιτητής, ο γιος του ο Θεοδωράκης μου έδειξε που ήταν το καφενείο. Συγκεκριμένα, βρισκόταν στο σοκάκι του βιβλιοπωλείου «Flora», αντίκρυ και περίπου 70-80 μέτρα βόρεια του. Ήταν ακριβώς αυτό το καφενείο, το οποίο ανέφερε ο Ένβερ Χότζια στο έργο του «Vitet e rinisë» (Τα χρόνια της νιότης), ότι *«τις συναντήσεις τις έκαναν στο καφενείο αυτού του Έλληνα».*

Θα αναφέρω ένα άλλο γεγονός σχετικά με το καφενείο του Κώστα Τσιέκου. Σε μια συνάντηση του κόμματος, στο Κεντρικό Νοσοκομείο των Τιράνων, ο Πύλιο Περιστερής, πρώην ανώτερο μέλος του Κόμματος Εργασίας που ήταν εκπρόσωπος, αναφέρει για την καφετέρια που συγκεντρώνονταν κατά τη διάρκεια του πολέμου ... Όταν ο Θεοδωρής, μετά τη συνάντηση, του είπε ότι ο Κώστας ήταν ο πατέρας του, ρώτησε αν ήταν ζωντανός. Έτσι κανένας από αυτούς δεν ενδιαφέρθηκαν γιατί ο Κώστας έπεσε στη φυλακή κατά τη διάρκεια του πολέμου και πέθανε λίγα χρόνια μετά την αποφυλάκισή του το 1945.

Αυτό το καφενείο, στο οποίο διαχώριζε απευθείας ο Κώστας που πραγματοποιούσε όλες τις υπηρεσίες του μπάρμαν, του σερβιτόρου και

του καθαριστή, είχε μετατραπεί ως σημείο συνάντησης για τους Ελευθεροχωρίτες των Τιράνων. Αυτό μου το είπε προσωπικά ο Γρηγόρης Τσιαλίκης, ακόμη και τα ονόματα των χωριανών που επισκέπτονταν τακτικά το «καφέ» του Κώστα Τσιέκου. Οι επισκέπτες και οι πελάτες αυτού του εστιατορίου, σύμφωνα με τον Γρηγόρη, ήταν ο Φίλιππος Ντούρος, ο Σπύρος Κυραμάς, ο Θωμά Πάνος, ο Δημήτρης Δήμος, ο Κίτσιος Κασιάρας, ο Λουκάς Κυριάκης, ο Θανάσης Μπράχος, ο Δημήτρης Ντούρος, ο Βασίλης Ντούρος και άλλοι που δεν τους θυμάμαι.

Με το εισόδημα που εξασφάλιζε από αυτό το μπαρ, κρατούσε την μεγάλη οικογένειά του, αποτελούμενη από επτά άτομα. Ο Κώστας, όχι σπάνια, ήταν επίσης «δανειστής» στους χωριανούς, οι οποίοι αντιμετώπιζαν οικονομικά προβλήματα κατά τη διάρκεια του πολέμου.

Ο πρόωρος χωρισμός του Κώστα από τη ζωή δεν ήταν μόνο ένα μεγάλο δυστύχημα για την οικογένειά του, επειδή έφυγε από τη ζωή ο οικογενειάρχης, αλλά και η οικονομική προοπτική της οικογένειας που είχε σημαντική πτώση. Η ευθύνη για την οικογένεια βάρυνε στην σύζυγο, την Γαρυφαλλιά, με τη βοήθεια των κορών, της Ευτυχίας και της Αναστασίας, που ήταν μεγαλύτερες στην ηλικία.

Η Γαρυφαλλιά είχε ισχυρή ιδιοσυγκρασία, ήταν εργατική, επίμονη, αυταρχική, δεν υπόκυπτε σε δυσκολίες, αισιόδοξη, απαιτητική προς τα παιδιά, δεν συγχωρούσε εύκολα, αλλά πονετικά όχι μόνο για την οικογένεια αλλά και για τους ανθρώπους της. Ήταν αρκετά θαρραλέα, ακόμα και όταν υπήρχε πρόβλημα στην οικογένεια. Ήταν φιλόξενη, αρκετά ενάρετη και θρησκα. Θυμάμαι πολύ καλά ένα περιστατικό στο σπίτι της Γαρούφως στην οδό «Mine Peza». Ο Σπύρος Λένγκος, ο πρώην Αναπληρωτής Υπουργός Γεωργίας από το Γράψι της Δερόπολης, ήταν συγγενής, αλλά δεν γνωριζόταν με τη Γαρούφω και εξέφρασε την επιθυμία του να επισκεφθεί το σπίτι της. Η Γαρούφω καλοδέχτηκε την πρόταση με χαρά. Ο Σπύρος κι εγώ πήγαμε να επισκεφτούμε το σπίτι της. Η φιλοξενία ήταν εξαιρετική για εκείνη την περίοδο και η χαρά ήταν μεγάλη για τις δύο πλευρές. Σε ένα μικρό τραπέζι σε μια γωνιά της κουζίνας, η οποία χρησίμευε επίσης και ως αίθουσα αναμονής, η Γαρούφω είχε τοποθετήσει μια εικόνα του Χριστού και είχε ανάψει ένα καντήλι με λάδι δίπλα της. Τότε, η θρησκεία απαγορευόταν με νόμο. Για μια στιγμή, η Γαρυφαλλιά με απλότητα και εξυπνάδα που την χαρακτήριζε, ζήτησε συγγνώμη για

αυτή την πράξη. Η χιουμοριστική απάντηση του Σπύρου ήταν: «Όλοι στο σπίτι τους είναι ελεύθεροι να πιστεύουν στο Θεό, επομένως έκανες λάθος που ζήτησες συγγνώμη». Μετά από αυτό τον αγκάλιασε, εκφράζοντας για άλλη μια φορά την ευγνωμοσύνη της για την επίσκεψη.

Η Γαρούφω δέχτηκε το μεγαλύτερο χτύπημα, μετά το χωρισμό από τη ζωή του συζύγου της, με την πρόωρη αποβίωση των δύο γιων της, του Αριστεΐδη και του Βαγγέλη, στην πιο όμορφη ηλικία της ζωής τους, από πνευμονική νόσο, η οποία εκείνη την εποχή ήταν πολύ επικίνδυνη. Πρέπει να σημειωθεί ότι ήταν η ισχυρή καρδιά της που βρήκε το θάρρος όχι μόνο να αντιμετωπίσει τον μεγάλο πόνο, αλλά έγινε επίσης και κίνητρο για τα άλλα παιδιά της, ότι η ζωή συνεχίζεται και πρέπει να προχωρήσουν μπροστά, χωρίς να ξεχνάνε τη μνήμη τους. Εγώ προσωπικά έχω διαπιστώσει στον χαρακτήρα της μια γυναίκα, τόσο συμπονετική, ανδρεία, που ήξερε πώς να ξεπεράσει δύσκολες καταστάσεις, με υπομονή, επινοητικότητα και επιμονή. Μιλούσε λίγο και άκουγε πολύ. Προσπαθούσε να θυμάται τα όμορφα και ευχάριστα γεγονότα που είχε περάσει αυτή και οι συγγενείς της. Είχε μια θαυμάσια ανάμνηση.

Η ζωή, όπως παντού, συνεχίστηκε στην οικογένεια του Γαρούφως, η οποία τώρα έχει μετακομίσει στο νέο σπίτι, ενώ στεγαζόταν για αρκετά χρόνια αντίκρυ από στο Πολυτεχνείο «7 Nëntori» και αργότερα σε ένα ευρύχωρο διαμέρισμα στην οδό «Mine Peza». Έζησε με την οικογένεια του αγοριού και όλα άλλαξαν. Τα εγγόνια μεγάλωσαν και παντρεύτηκαν. Η Ευτυχία πάντρεψε τις τέσσερεις κόρες και τον γιο της, τον Νίκο, ενώ ο Θεοδωρής πάντρεψε την κόρη του, τη Ραημόντα. Οι γάμοι δεν φέρνουν μόνο χαρά την ημέρα του γάμου, αλλά περισσότερο όταν γεννιούνται παιδιά που είναι κληρονόμοι της φυλής.

Η Γαρουφαλλιά ακόμη και μετά όταν βγήκε στην σύνταξη, ήταν ενεργή όχι μόνο στην οικογένεια του παιδιού, αλλά συχνά επισκεπτόταν τις οικογένειες των κοριτσιών, χωρίς να ξεχνάει και εκείνες της φυλής. Είχε τεράστια αδυναμία για την Άννα, τη μεγαλύτερη κόρη της Ευτυχίας, καθώς και για τον Κωνσταντίνο (Τίκα), τον γιο του γιου της, ο οποίος κληρονόμησε το όνομα του συζύγου της, στον οποίο αφιέρωνε εξαιρετική προσοχή, παρόλο που είχε περάσει την εφηβεία του. Όταν όλα πήγαιναν κανονικά, συνέβη το ανεπάντεχο. Η μεγαλύτερη κόρη της, η Ευτυχία, απεβίωσε από

καρδιακή προσβολή. Αυτό ήταν το τελευταίο χτύπημα για την κάκω Γαρούφω που δεν συνήλθε μέχρι που έκλεισε τα μάτια της για πάντα το 1991, σε ηλικία ογδόντα ετών.

B/2/1- Ο Θοδωρής Τσιέκος και η οικογένειά του

Ο Θοδωρής ή ο Δώρης όπως ήταν γνωστός από το κοινωνικό περιβάλλον και από τους συγγενείς της συζύγου του, ενώ ένα καλό μέρος της φυλής μας τον φωνάζαμε Τσιάτση, γεννήθηκε το 1937 στο Ελευθεροχώρι. Ήταν ανήλικος όταν η οικογένειά του μετανάστευσε στα Τίρανα. Παρόλα αυτά, όλη τη ζωή του είχε νοσταλγία για το χωριό, την οποία εξέφραζε συχνά στις συνομιλίες που είχαμε μαζί.

Η ζωή του έγινε δύσκολη μετά το θάνατο του πατέρα και αναγκάστηκε να εργαστεί σε νεαρή ηλικία για να βοηθήσει την οικογένεια. Αρχικά, με τη βοήθεια ενός συγχωριανού, προσλήφθηκε ως βοηθός ξυλουργός και αργότερα ασκούσε αυτό το επάγγελμα μέχρι που βγήκε στη σύνταξη το 1996. Για περισσότερα από 30 χρόνια εργάστηκε ως ξυλουργός στο Κεντρικό Νοσοκομείο των Τιράνων, όπου το ξυλουργείο βρισκόταν πίσω από το κεντρικό κτίριο της Ιατρικής Σχολής. Ήταν γνωστός σχεδόν από το μεγαλύτερο μέρος του ιατρικού και διοικητικού προσωπικού του νοσοκομείου, όχι μόνο επειδή είχε χρυσά χέρια, αλλά λόγω της ετοιμότητας, της ειλικρίνειας και της ορθότητας, αυτών των αρετών που τον συνόδευσαν καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Ήταν έτοιμος να βοηθήσει οποιονδήποτε και να «μεσολαβήσει» στους γιατρούς του νοσοκομείου, ανεξάρτητα από το βαθμό γνωριμίας.

Θέλω να ξεκαθαρίσω ένα πράγμα για τους αναγνώστες. Ο Δώρης και εγώ ήμασταν δεύτερα ξαδέλφια, γιατί η μητέρα του Δώρη και ο πατέρας μου ήταν πρώτα. Παρόλα αυτά, χάρη στη Γαρούφω, τη μητέρα του και τον καλό χαρακτήρα του, ήμασταν σαν αδέρφια. Ο σεβασμός και η αγάπη ο ένας για τον άλλον αυξήθηκαν κατά τη διάρκεια της φοιτητικής μου ζωής και αργότερα με την οικογενειακή μου μεταφορά στα Τίρανα. Οι δεσμοί ενισχύθηκαν και για κάθε πρόβλημα υποστηρίζαμε ο ένας τον άλλον. Σε κάθε χαρά της οικογένειας του Δώρη εγώ θα ήμουν καλεσμένος. Η Αντωνέτα, η σύζυγος του Δώρη, έλεγε πάντα: *«Μην ξεχάσετε να προσκαλέσετε τον*

Ανδρέα».

Ο Δώρης ήταν δυνατός χαρακτήρας, μη αντικρουόμενος τύπος, ήρεμος και αγαπημένος όχι μόνο με τους συγγενείς του, αλλά και με την κοινωνία. Τραγουδούσε όμορφα. Απ' όσο θυμάμαι, για αρκετό καιρό ήταν ενεργός ως τραγουδιστής σε μια χορωδία στα Τίρανα. Ήταν ένας τέλειος οικογενειάρχης και ακούραστος άνθρωπος, μάλλον φρόντιζε για την κουζίνα και άλλες δουλειές του σπιτιού. Σεβόταν τις σκέψεις των πιο νέων. Από τη φύση του ήταν ήρεμος. Θυμάμαι τον Δώρη που συχνά έλεγε: *«Μην θυμώνεις, παρόλο που μπορεί να έχεις δίκιο. Ο θυμός δημιουργεί μόνο καβγά. Αφήστε τον θυμό για αύριο, γιατί κατά τη διάρκεια της νύχτας τα νεύρα θα ηρεμήσουν».* Αυτό το είχε από την προσωπική εμπειρία. Για πενήντα χρόνια δεν τον έχω δει ποτέ θυμωμένο. Μπορούμε να πούμε ολόψυχα ότι ο Θεωδωρής είχε τον χαρακτήρα ενός ειλικρινή ανθρώπου.

Με τον γάμο του με την Αντωνέτα Γιανούση, με καταγωγή από την Κορυτσά, γεννήθηκαν δύο παιδιά, η Ραημόντα και ο Κωνσταντίνος.

Η Αντωνέτα, ήταν κόρη του Χρίστου και της Ξανθίππης Γιανούση και είχε τρεις άλλες αδελφές, τη Μαργαρίτα, τη Γεωργία, τη Λευτερία (Ελευθερία) και έναν αδελφό, τον Σωτηράκη, με επάγγελμα αξιωματικός. Η Αντωνέτα, σύντομα Νέτα, γνωστή με αυτό το όνομα στην οικογένεια και στην κοινωνία, ήταν μια τυπική οικογενειακή γυναίκα και έδειχνε ιδιαίτερη φροντίδα για τα παιδιά. Είχε σεβασμό όχι μόνο για τους ανθρώπους της φυλής της αλλά και για εκείνους του συζύγου της. Ήταν ράπτρια στο επάγγελμα.

Θυμάμαι ένα περιστατικό στην περίοδο που ήμουν φοιτητής. Ήταν το 1968. Η Αντωνέτα, μετά εννέα χρόνια από την γέννηση της Ραημόντας, γέννησε ένα αγόρι, τον Κωνσταντίνο. Εγώ, ως ο μόνος εκπρόσωπος της φυλής Τσιέκο από το χωριό, θέλοντας να εκφράσω την πραγματική και μεγάλη χαρά μου για τη γέννηση του Κωστίκα, αγόρασα μια τούρτα και πήγα να ευχηθώ. Αυτή η πράξη ήταν κάτι το ανεπάντεχο για την Αντωνέτα, που ένας φοιτητής πήγε να ευχηθεί για τη γέννηση του γιου του δεύτερου ξαδέλφου με μια τούρτα. Φυσικά ήταν σπάνιο για εκείνη την περίοδο. Η Αντωνέτα ήταν ενθουσιασμένη για την ευχή και για το δώρο, γεγονός που έμεινε στη μνήμη της για όλη τη ζωή και το ανέφερε συχνά στα επόμενα χρόνια.

Η Αντωνέτα άλλαξε ζωή σε ηλικία ογδόντα ενός ετών το 2014, αφού έμεινε στο κρεβάτι άρρωστη για αρκετά χρόνια, όπου την

υπηρετούσε ο σύζυγος.

Ο Θοδωρής, μετά το χωρισμό από τη ζωή της γυναίκας του, έζησε μόνος στα Τίρανα. Η Ραημόντα, η κόρη του που κατοικεί με την οικογένειά της στην Ελλάδα, τον επισκεπτόταν αρκετές φορές κατά τη διάρκεια του έτους, ενώ ο γιος της Κωστίκας, ο οποίος κατοικεί με την οικογένειά της στις ΗΠΑ για πολλά χρόνια, τον επισκεπτόταν πιο σπάνια λόγω της απόστασης.

Πέντε χρόνια χωρίς τη σύζυγό του, ο Δώρης, παρόλο που του έλειψε τόσο πολύ, αντιμετώπισε καλά τη ζωή και χωρίς προβλήματα, μολονότι ήταν σε προχωρημένη ηλικία. Έκανε τα πάντα στο σπίτι, έβγαινε με τους φίλους και έπινε καφέ και γενικά περνούσε μια φυσιολογική ζωή. Δεν είχε έλλειψη επικοινωνίας με συγγενείς, γεγονός που διευκόλυνε την απουσία της γυναίκας του. Συγκεκριμένα, οι δύο ανιψιές του, οι κόρες της αδελφής Ευτυχίας, ήταν πάντα κοντά του. Η Μαρία και η Λένκα (Ελένη) όχι μόνο τον προσκαλούσαν συνεχώς για καφέ, αλλά συχνά τον βοηθούσαν στις δουλειές του σπιτιού.

Αρρώστησε ξαφνικά και εισήχθη στο νοσοκομείο, όπου μια εβδομάδα αργότερα απεβίωσε, έχοντας κοντά του τα δύο παιδιά, τη Ραημόντα και τον Κωστίκα, καθώς και συγγενείς.

Παρέμεινε στη μνήμη όλων των συμμετεχόντων στη τελετή κηδείας τα λόγια τόσο συγκινητικά και εκτιμητικά που είπε για το Θοδωρή, φυσικά του άξιζαν, ο γνωστός ποιητής και ομιλητής στην Ραδιοτηλεόραση και ταυτόχρονα ο σύζυγος της ανιψιάς του, Agim Xheka.

B/2/1/1- Ο Κωνσταντίνος και η Ραημόντα, τα δύο παιδιά του Θοδωρή

Η Κωνσταντίνος (Κωστίκας), είναι ο μόνος γιος του ζευγαριού Θοδωρή και Αντωνέτα Τσιέκου. Γεννήθηκε στα Τίρανα το 1968. Πέρασε την παιδική του ηλικία και τη νεολαία του, όπως όλοι οι συνομήλικοι του εκείνης της περιόδου, στην πρωτεύουσα. Η μεγαλύτερη διασκέδαση αυτής της περιόδου ήταν να παρακολουθούσες ποδοσφαιρικούς αγώνες και τα σχόλια μετά τους αγώνες, συχνά φλογερά, μεταξύ των οπαδών διαφορετικών ομάδων της πρωτεύουσας. Ο Κωστίκας ήταν ένθερμος οπαδός της ομάδας «17

Nëntori» και είχε αντίπαλο τον πατέρα του που ήταν οπαδός της ομάδας «Partizani».

Το 1995, παντρεύτηκε την **Ετλέβα Βαρόση**, γεννημένη το 1972. Είναι κόρη του Κεμάλ και της Ζυχράς από τα Τίρανα και έχει έναν άλλο αδελφό και μία αδελφή.

Ως μοναδικός γιος, οι γονείς του Κωστίκα επένδυσαν πολύ για την τελετή του γάμου του. Η τελετή ήταν αξιόπαινη και με μεγάλη συμμετοχή. Υπήρξε ένας συνδυασμός και εναρμόνιση τραγουδιών και χορών, από αυτά του Νότου, της περιοχής της Κορυτσάς και των Τιράνων, που ικανοποίησαν όλους τους καλεσμένους του γάμου και ο ενθουσιασμός ήταν εξαιρετικός.

Από το γάμο τους γεννήθηκαν δύο παιδιά, **ο Άντζελος και η Έμη Τσιέκου**. Το 1996 η οικογένεια μετανάστευσε στις ΗΠΑ.

Είναι ο μόνος κληρονόμος του κορμού του Παύλου Τσιέκου, ο οποίος ανήκει στην τέταρτη γενιά, ενώ ο γιος του, Άντζελος, ανήκει στην πέμπτη γενιά.

Η Ραημόντα είναι η μόνη κόρη του ζευγαριού Θωδωρή και Αντονέτα και γεννήθηκε το 1959 στα Τίρανα. Είναι παραδειγματική εργαζόμενη και οικογενειακή γυναίκα. Παντρεύτηκε τον **Ρουχή (Παντελή) Κοδήμα**, γεννημένος στο Μπόρσι των Αγίων Σαράντα. Από το γάμο τους γεννήθηκε ένας γιος, **ο Μιχάλης**. Η οικογένεια ζει στην ελληνική πρωτεύουσα Αθήνα, από το 1994, αλλά δεν ξεχνάει να επισκέπτεται συχνά την γενέτειρά του.

B/2/2- Ο Αριστείδης και ο Βαγγέλης, οι δύο γιοι του Κώστα και της Γαρούφως που απεβίωσαν σε μικρή ηλικία

Ο Αριστείδης είναι ένας από τους γιους του Κώστα και Γαρούφως. Γεννήθηκε το 1939. Προσωπικά δεν τον έχω γνωρίσει, αλλά, σύμφωνα με τον αδερφό του, είχε ένα σώμα πάνω από το μέτριο, αλλά λεπτό, προφανώς λόγω της κακής υγείας που τον συνόδευε όλη του τη ζωή. Κληρονόμησε πολλές αρετές από τον πατέρα και τη μητέρα του και τον θαύμαζαν τα μέλη της οικογένειας και η κοινωνία. Έπαιζε καλά κιθάρα και τραγουδούσε όμορφα. Λόγω μιας μακράς πνευμονικής

νόσου, απεβίωσε το 1960.

Θυμάμαι ένα περιστατικό όταν απεβίωσε ο Αριστείδης. Ο Θοδωρής (Δώρης), ο αδερφός του, μετά από πολλά χρόνια, επισκέφτηκε το χωριό όπου γεννήθηκε, το Ελευθεροχώρι. Μετά από δύο μέρες, πριν να ξεπονέσει καλά, με τους ανθρώπους της φυλής και με το χωριό της γέννησής του, έρχεται το τηλεγράφημα ότι ο αδερφός του Αριστείδης απεβίωσε. Εκτός από τον μεγάλο πόνο γ' αυτό το γεγονός, υπήρχε επίσης το πρόβλημα της μετακίνησης του Θοδωρή στα Τίρανα. Κατεβήκαμε από το χωριό στο Δέλβινο, ελπίζοντας να βρούμε ένα μέσο μεταφοράς προς το Αργυρόκαστρο, γιατί μόνο εκεί υπήρχε γραμμή λεωφορείου απευθείας προς τα Τίρανα. Και οι δύο φύγαμε για το Αργυρόκαστρο με ένα φορτηγό, πάνω στο αμάξωμά του, αλλά ήταν πολύ αργά για εκείνη την ημέρα. Την επόμενη μέρα συνόδεψα τον Θοδωρή με λεωφορείο, αλλά δεν παρευρέθηκα στην κηδεία του αδερφού του. Τότε, ήμουν νέος και είχα μεγάλο εφιάλτη. Εκτός από τον μεγάλο πόνο που ένιωσα για τον συγχωρεμένο Αριστείδη, ο οποίος άλλαξε ζωή σε νεαρή ηλικία, μόλις 21 ετών, αλλά και την ευθύνη να ξεπροβόδιζα τον Θοδωρή το συντομότερο δυνατόν, για να φτάσει όσο πιο γρήγορα στα Τίρανα. Αυτές είναι στιγμές της ζωής που δεν ξεχνιούνται εύκολα, παρόλο που ήταν λυπηρές.

Ο Βαγγέλης, το μικρό αγόρι, διακρίθηκε για τη σπάνια ομορφιά του και από αυτή την άποψη ήταν ολοκληρωμένο από όλες τις πλευρές. Τα μάτια του είχαν μια πράσινη απόχρωση. Έλεγαν ότι έμοιαζε τον διάσημο ηθοποιό Μάρλον Μπράντο. Η Μαρία, η κόρη της αδερφής του, θυμάται ακόμα σήμερα, παρόλο που έχουν περάσει εξήντα χρόνια, πως την έπαιρνε από το χέρι όταν ήταν μικρό κορίτσι και την κερνούσε παγωτό και συχνά της αγόραζε δώρα. Όταν το Βαγγέλης νοσηλευόταν στο Νοσοκομείο του Σαούκ στα Τίρανα, η Μαρία, παρόλο που ήταν ανήλικη, πήγαινε με τα πόδια για να συναντήσει τον Τσιέλι (τον Βαγγέλη).

Γεννήθηκε το 1943. Η μητέρα του, η Γαρυφαλλιά και οι αδελφές του, είχαν ιδιαίτερη αδυναμία για αυτόν. Τον γνώρισα προσωπικά και γευματίσαμε μαζί, που ήταν παρούσα και η αρραβωνιαστικιά του. Απ' όσο θυμάμαι, μου άφησε μια όμορφη εντύπωση για τη γλυκύτητά του στην επικοινωνία και για το υπέροχο χιούμορ του. Εγώ, ως επαρχιακό αγόρι, ένιωθα κατώτερος από αυτόν και στη συνομιλία ήμουν επιφυλακτικός. Το κατάλαβε αυτό και με επιδειξιότητα και με

χαμόγελο με έβγαλε από την κατάσταση και «ισοφαρίσαμε» στις συζητήσεις που διήρκησαν έως το μεσημεριανό γεύμα.

Επίσης και ο Βαγγέλης δεν είχε μακρόχρονη ζωή, λόγω πνευμονικής νόσου και έκλεισε τα μάτια του για πάντα το 1964, στα 21 χρόνια του.

B/2/3- Η Ευτυχία, το πρώτο παιδί του ζευγαριού Κώστα και Γαρούφω Τσιέκου

Η Ευτυχία ήταν μία από τις δύο κόρες αυτού του ζευγαριού και γεννήθηκε στο Ελευθεροχώρι το 1930. Με τον ερχομό του πατέρα της στα Τίρανα, μετακόμισαν οικογενειακώς στην πρωτεύουσα.

Όταν ήμουν παιδί, θυμάμαι μια φωτογραφία στην οποία υπήρχαν δύο νεαρά κορίτσια, περίπου σε ηλικία είκοσι χρονών, με σγουρά μαλλιά, πολύ όμορφα. Ήταν η Ευτυχία και η Αναστασία και εμείς ως επαρχιακά παιδιά καυχιόμασταν που είχαμε ξαδέλφια στα Τίρανα. Αυτή η φωτογραφία για χρόνια βρισκόταν στην κορνίζα του σπιτιού μας στο Ελευθεροχώρι. Ήθελα να την δημοσιεύσω στο βιβλίο, αλλά δυστυχώς δεν τη βρήκα στο προσωπικό μου αρχείο φωτογραφιών.

Η Ευτυχία ήταν μια ισχυρή γυναίκα από χαρακτήρα, αρκετά εργατική. Αγωνίστηκε σκληρά στη ζωή για την ανατροφή επτά παιδιών, έξι κόρες και ένας γιος, ήταν τυπική στη φιλοξενία, αγαπημένη πολύ από τους ανθρώπους της φυλής της, μοντέλο ευγενικής κυρίας.

Παντρεύτηκε τον **Δημήτρη Φιλίππη** (Μήτη), με καταγωγή από το Μπεράτι. Ο Μήτης διέκοψε τις ιατρικές του σπουδές του στην Ιταλία, επέστρεψε στην Αλβανία και εντάχθηκε στο Εθνικό - Απελευθερωτικό Κίνημα. Μετά την απελευθέρωση, κατείχε σημαντικές θέσεις στο Υπουργείο Άμυνας, ταυτόχρονα ήταν διευθυντής του Νοσοκομείου στο Σαούκ. Ήταν ένας πρωτότυπος διανοούμενος, πατριώτης, σιωπηλός και πολύ ευαίσθητος, αντιδρούσε στις αδικίες, είχε ισχυρό χαρακτήρα και ήταν πολύ ειλικρινής, αλλά ανεξέλεγκτος. Λόγω μιας βιαστικής δράσης, σε μια θερμόαιμη στιγμή και εξαιρετικά λανθασμένη, ο σύζυγος της Ευτυχίας την πλήρωσε με τη ζωή του. Για την εκτέλεσή του, αν και έχουν περάσει περίπου 70 χρόνια, υπάρχει ακόμα αβεβαιότητα.

Της Ευτυχίας, από το γάμο του με τον Μήτη ο Θεός της δώρισε τρία

παιδιά, την Άννα, τον Νίκο και την Μαρία. Με την απώλεια του συζύγου της, η ευθύνη της ανατροφής τριών ορφανών παιδιών παρέμεινε σε αυτή. Αργότερα, η Ευτυχία, στο Νοσοκομείο του Σαούκ όπου εργαζόταν, συνάντησε τον Γιάννη Παπά, από την Δερόπολη, έναν γνωστό πρώην παρτιζάνο, τον οποίο παντρεύτηκε. Με τον δεύτερο γάμο γεννήθηκαν τέσσερις κόρες, η Ελένη, η Νατάσα, η Ολυμπία και η Μαργαρίτα.

Η Άννα, η μεγαλύτερη κόρη της Ευτυχίας, αποφοίτησε από τη Σχολή Φιλολογίας και εργάστηκε ως καθηγήτρια στο λύκειο. Παντρεύτηκε τον Vlash Κοναζί στο Δυρράχιο, που είχε την καταγωγή από μια δυρραχινή οικογένεια διανοουμένων. Η Άννα ήταν κυρία, με μεγάλη εκπαίδευση και ευρεία κουλτούρα, αρκετά γοητευτική και πολύ ευγενική. Από το γάμο τους γεννήθηκαν δύο παιδιά. Δυστυχώς άλλαξε ζωή το 2004 σε ηλικία πενήντα επτά ετών από καρδιακή προσβολή.

Ο ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΤΣΙΕΚΟΥ

LEONIDHA DHE FAMILJA E KOSTA ÇEKOS

Ο Λεωνίδας Τσιέκος (ο μπάριμπα Λεωνίδας) με την σύζυγό του Χάϊδω Βάσου (Τσιέκου) από την φυλή των Τσιεκάτων, το μόνο ζευγάρι που δεν άφησε απογόνους. Leonidha Çeko (barba Leonidha), me bashkëshorten Hajdho Vasu (Çeku), i vetmi çift nga fisi i Çekatëve që nuk lanë trashëgimtarë.

Η Γαρυφαλιά Τσιέκου, η κόρη του Φιλίπου και της Σόφιας Μπέρου (Δήμου), σύζυγος του Κωνσταντίνου Τσιέκου στην ηλικία άνω των 50 ετών. Φωτογραφία της δεκαετίας του '60.

Garufala Çeko, e bija e Filipit dhe i Sofie Beru (Dhimu), bashkesortja e Kostandin Çekos, në moshën mbi 50 vjec. Foto e vitëve 60

Ενθύμιο του 1966 στα Τίρανα. Ο Θεόδωρος Τσιέκος (στο κέντρο), τα δύο ξαδέλφια του, ο Αχιλλέας και Ανδρέας Τσιέκος, η σύζυγος Αντωνέτα (δεξιά), η κόρη Ραιμόντα και η Αναστασία, σύζυγος του Αχιλλέα.

Një kujtim i vitit 1966 në Tiranë. Thodharaq Çeko (në qendër), dy kushërinjtë e tij Arqile dhe Andrea Çeko, bashkëshortja Antoneta (ulur, djathas), Rajmonda, vajza, dhe Anastasia, bashkëshortja e Arqilesë.

Ο Θεodorής Τσιέκος, η αδερφή του Αναστασία Μπούνταλη, η σύζυγος Αντωνέτα και η Άννα Φιλίππη, κόρη της μεγάλης αδερφής του.

Thodharaq Çeko, motra e tij Anastasia, bashkëshortja Antoneta dhe vajza e motrës së madhe Ana Filipi.

Το ζευγάρι Θεodorής και Αντωνέτα Τσιέκου, με την κόρη τους Ραημόντα και τον συζυγό της Ρούχη (Παντελή) Κοντίμα.

Çifti Thodharaq dhe Antoneta Çeko me vajzën e tyre Rajmonda dhe bashkëshortin Ruhi (Mihal) Kodima.

Ο Θεodorής Τσιέκος και η οικογένεια του παιδιού του, Κωνσταντίνου Τσιέκου, που κατοικεί στις ΗΠΑ.

Thodharaq Çeko, dhe familja e djalit Kostandin Çeko që jeton në SHBA.

Το νέο ζευγάρι Κωνσταντίνος Τσιέκος και Ετλέβα Βαρόση, με την ξαδέλφη Μαρία Μάτο (Φιλίπη) και την κόρη της Ντιάνα το 1995.

Çifti i ri Kostandin Çeko dhe Etleva Varosi (Çeko), me kushërirën Maria Mato (Filipi) dhe vajzën saj Diana në vitin 1995.

Μαρία Μάτο (Φιλίπη), η εγγονή της Γαρυφαλλιάς Τσιέκου, και μια από τις έξι κόρες της Ευτυχίας, με τον γιο της Εριόν. Φωτογραφία των ετών '70.

Maria Mato (Filipi), mbesa e Garufo Çekos dhe një nga të gjashtë vajzat e Eftihisë, me djalin e saj Erion. Foto e viteve '70.

Ο Κωνσταντίνος Θεοδωρής Τσιέκος, ο μόνος κληρονόμος από τον κορμό του Παύλου Τσιέκου (4ης γενιάς), με τη σύζυγό του, Ετλέβα, το γιο, Άντζελο (5ης γενιάς) και με την κόρη τους, Άμη.

Kostandin Thodhoraq Çeko, i vetmi trashëgimtar nga trungu i Pavllo Çekos (brezi i 4-t), me bashkëshorten Etleva, djalin Anxhelo (brezi i 5-të) dhe vajzën Ami.

Η Αναστασία Μπούνταλη (Τσιέκου), η δεύτερη κόρη του Κωνσταντίνου και της Γαρυφαλλιάς Τσιέκου, με τον σύζυγό της Βασίλη Μπούνταλη, ζευγάρι αγαπημένο, αλλά δεν ήταν τυχεροί να είχαν παιδιά. Φωτογραφία του έτους 1957.

Anastasia Budali (Çeko), vajza e dyte e Kostandinët dhe Garufalia Çekos me bashkëshortin e saj Vasil Budali, çift i dashur, por që nuk patën fatin të kenë fëmijë.

Ο Βαγγέλης Τσιέκος, το τελευταίο παιδί του ζευγαριού Κων αντίνο και Γαρυφαλλιά Τσιέκου, μαζί με την αρραβωνιαστικιά του, δεν ήταν τυχεροί να παντρευτούν, εξ' αιτίας που αποβίωσε σε ηλικία 21 ετών. Vangjel Çeko, fëmija i fundit i çiftit Kostandin dhe Garufalia Çeko, së bashku me të fejuarën, të cilët nuk patën fatin të martohen, pasi ndërroi

jetë në moshën 21-vjeçare. Foto e vitit 1963.στ

Ο Αριστείδης Τσιέκος, το δεύτερο αγόρι του ζευγαριού Κωνσταντίνου και Γαρυφαλλιάς Τσιέκου, μαζί με την Αντονέτα, η σύζυγος του αδερφού Θωδωρή και με τη μικρή Ραημόντα. Η φωτογραφία είναι του έτους 1960.

Aristidh Çeko, djali i dytë i çiftit Kostandin dhe Garufalia Çeko, së bashku me Antonetën, bashkëshorten e vëllait të madh Thodhoraq dhe me vogëlushen Rajmonda. Foto e vitit 1960.

Γαρουφαλλιά Τσιέκου, η μητέρα που μεγάλωσε, εκπαίδευσε και πάντρεψε επτά παιδιά, έξι κόρες και έναν γιο. Η φωτογραφία είναι της δεκαετίας του '50.

Eftihia Papa (Ceku), fëmija i parë i çiftit Kostandin dhe Garufalia Çeko, nëna që rriti, edukoi dhe nxorri në jetë shtatë fëmijë, gjashtë vajza dhe një djalë. Foto e viteve '50.

Η Άννα Φιλίππη, η μεγαλύτερη από τις επτά εγγονές της Γαρουφαλλιάς Τσιέκου και η πρώτη κόρη της Ευτυχίας, η οποία είχε σπάνια ομορφιά και νοημοσύνη.
Φωτογραφία του έτους 1969.

Ana Filipi, më e madhja nga shtatë mbesat e Garufalia Çekos dhe vajza e parë e Eftihisë, e cila kishte bukuri dhe inteligjencë te rrallë. Foto e vitit 1969.
Η Ευτυχία Πάπα (Τσιέκο), το πρώτο παιδί του ζευγαριού Κωνσταντίνου και

Ο Νίκος Φιλίππης, ο πρώτος εγγονός του Κωνσταντίνου και της Γαρουφαλλιάς Τσιέκου, ο μοναδικός γιος του Ευτυχίας, ο οποίος ήταν ένα σπάνιο ταλέντο στο επάγγελμα και διακρινόταν για την γενναιοδωρία και τον ανθρωπισμό του.

Niko Filipi, nipi i parë i Kostandinit dhe Garufalia Çekos, djali i vetëm i Eftihisë, i cili ishte talent i rrallë në profesion dhe dallohej për zemërgjerësinë dhe humanizmin e tij.

Ο Νίκος, ήταν ο μόνος γιος της Ευτυχίας. Παντρεύτηκε την Behije Cufi, που κατάγεται από τη Σκόδρα και κληρονόμησε τρία παιδιά, μια κόρη και δύο γιους. Είχε έναν ισχυρό χαρακτήρα καλοσύνης, αρκετά δεμένος με την οικογένεια και την κοινωνία, σχημάτισε έναν ιδιαίτερο σεβασμό μεταξύ εκείνων που τον γνώριζαν. Συνέχισε την ανώτατη σχολή για ηθοποιούς, αλλά για άγνωστους λόγους σταμάτησε τις σπουδές του μετά από δύο χρόνια. Άσκησε το επάγγελμα του μηχανοτεχνίτη και ήταν ταλαντούχος από αυτή την άποψη. Δυστυχώς, απεβίωσε σε ηλικία σαράντα εννέα ετών, το 1998.

Η Μαρία, η φρόνιμη και πιο αγαπημένη κοπέλα, αποφοίτησε από το τεχνολογικό λύκειο. Γνώρισε τον ποιητή Sulejman Mato και μετά από τρία χρόνια παντρεύτηκε και δημιούργησε οικογένεια και απέκτησαν έναν γιο και μια κόρη. Εν τω μεταξύ, η Μαρία συνέχισε τις ανώτερες σπουδές της στη Σχολή της Γλωσσολογίας. Αυτή τη στιγμή ζουν στα Τίρανα. Είναι ευτυχισμένοι και περήφανοι για την οικογένεια τους. Η Μαρία είναι πολύ αφοσιωμένη στην ευημερία των παιδιών, του αγοριού και της κόρης, όπου της αξίζει ο τίτλος «Παραδειγματική γιαγιά».

Η Ελένη, είναι παντρεμένη με τον Agim Xheka, ποιητή, ομιλητή και γνωστό συντονιστή του Αλβανικού Ραδιοφώνου και Τηλεόρασης και απέκτησαν τρεις κόρες. Η Ελένη ζει με τον σύζυγό της στα Τίρανα, ενώ οι τρεις κόρες είναι παντρεμένες και ζουν με τις οικογένειές τους στην Ελλάδα και την Ιταλία.

Η Νατάσα, είναι παντρεμένη στην Αυλώνα με τον Ismet Ibrahimí και ζουν με την οικογένειά τους σε αυτήν την πόλη.

Η Ολυμπία, ήταν παντρεμένη με τον Οδυσσέα Κολιών, ο οποίος ήταν ο τελευταίος γαμπρός της Ευτυχίας, αλλά δυστυχώς απεβίωσε σε ηλικία πενήντα ετών.

Η Μαργαρίτα, είναι παντρεμένη με τον Alfred Tabaku και σήμερα κατοικεί στην Ελλάδα.

Β/2/4 Η Αναστασία, κόρη του Κώστα και της Γαρούφως, η οποία δεν άφησε κληρονόμους

Η Αναστασία, η δεύτερη κόρη του Κώστα και του Γαρούφως, γεννήθηκε στο Ελευθεροχώρι το 1932. Αφού η οικογένεια μετακόμισε στα Τίρανα, πέρασε τη νεολαία στην πρωτεύουσα και εκπαιδεύτηκε ως νοσοκόμα. Ήταν γενναιόδωρη και έκανε θυσίες για τους ανθρώπους της. Ήταν καλά οικονομικά, επειδή ο πεθερός της είχε εργαστεί για πολλά χρόνια στις ΗΠΑ και βοηθούσε περιστασιακά την οικογένεια της αδερφής της. Γηροκόμησε με αξιοπρέπεια τους δύο γονείς του συζύγου. Εργάστηκε, σχεδόν όλη τη ζωή της, όπου άσκησε το επάγγελμά της, κυρίως στο Γυναικείο Εξωτερικό Ιατρείο (Γυναικεία Διαβούλευση) στη συνοικία «Κομπινάτ» των Τιράνων.

Παντρεύτηκε τον **Βασίλη Μπούνταλη**, με καταγωγή από τους Βουλιαράτες, του οποίου δεν του είχε λείψει ποτέ το χαμόγελο, ένα ευγενικό και πολύ κοινωνικό άτομο. Άσκησε το επάγγελμα του ξυλουργού στο Εργοστασιακό Συγκρότημα «Misto Mame», μέχρι τη συνταξιοδότησή του. Δεν ήταν τυχεροί για να κληρονομήσουν παιδιά. Η Αναστασία απεβίωσε το 2008, ενώ ο Βασίλης το 2015.

Εδώ τελειώνει η ιστορία και η περιγραφή των πέντε γενεών του κορμού του Παύλου Τσιέκου. Προς το παρόν από αυτόν τον κορμό, ο μόνος κληρονόμος με το επώνυμο Τσιέκο της τέταρτης γενιάς, είναι ο Κωνσταντίνος που γεννήθηκε το 1968 στα Τίρανα, ενώ της πέμπτης γενιάς είναι ο γιος του Άντζελος που γεννήθηκε το 1996 και ζουν οικογενειακώς στις Ενωμένες Πολιτείες της Αμερικής για περίπου είκοσι πέντε χρόνια.

Γ.- Ο ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΙΕΚΟΣ (ο πρώτος), Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΡΜΟΥ ΤΩΝ ΤΣΙΕΚΑΤΩΝ

Ο Σπύρος (ή Πύλιος), ήταν το τρίτο παιδί του ιδρυτή της φυλής των Τσιεκάτων (διάγραμμα αριθ. 7), ο οποίος δημιούργησε τον τρίτο κορμό της φυλής. Ακόμα και για αυτόν δεν υπάρχουν γραπτά δεδομένα ή φωτογραφίες, αλλά οι αναμνήσεις των προγόνων μας έχουν αφήσει ίχνη στη μνήμη των συνομηλίκων μου, τόσο από τη φυλή μας όσο και πιο πέρα.

Ο παππούς μου, ο Πέτρος, ο οποίος ήταν ανεψιός του, απ' όσο θυμάμαι εγώ, τον περιέγραφε λίγο πολύ ως εξής: *« Άντρας με όμορφα χαρακτηριστικά, ο πιο μορφωμένος στη φυλή για εκείνη την εποχή, στην φορεσιά είχε απαιτήσεις, ήταν πολύ απαιτητικός για τον εαυτό του και για την οικογένειά του, είχε την αίσθηση της οικονομίας και προσπαθούσε να κάνει περιουσία».*

Είχε πάει στο εξωτερικό πολλές φορές, κυρίως στην Κέρκυρα, και ο πολιτισμός είχε εισέλθει στη συνείδησή του. Ασχολήθηκε επίσης με το εμπόριο και αγόρασε γη, αμπελώνες και ελαιώνες έξω από το χωριό, στο Σελιό πάνω από το Δέλβινο και στη Βάνα.

Μαζί με τους γιους του, τον Παναγιώτη και Λάμπη, έχτισε ένα διώροφο σπίτι με υπόγειο, με στέγη με γαλλικά κεραμίδια, με μπαλκόνι στον δεύτερο όροφο, και εκτός από την κρεβατοκάμαρα και τον διάδρομο, υπήρχε και ένα μικρό υπνοδωμάτιο, το οποίο στη συνέχεια ονομάστηκε «Κιόσι». Η σύνδεση μεταξύ των δύο ορόφων

έγινε με ξύλινες σκάλες, με σκαλιστά και όμορφα κιγκλιδώματα. Στο τέλος του διαδρόμου, στον πρώτο όροφο, βρισκόταν ο νεροχύτης στο πλευρικό τοίχωμα, ενώ η κουζίνα, εκτός από το τζάκι, είχε επίσης δύο σιδερένια

κρεβάτια με σούστες. Τόσο από την εμφάνιση όσο και από τα έπιπλα, το σπίτι του Πύλιου Τσιέκου, για εκείνη την εποχή και αργότερα, ήταν μια πολυτέλεια για το χωριό. Το σπίτι ήταν χτισμένο στην αρχή του χωριού, δίπλα στο σπίτι του Γιώργου Τσιέκου, το οποίο αργότερα κληρονόμησε και επεκτάθηκε από τον γιο του τον Πέτρο και τα παιδιά του. Συνορεύονταν δυτικά με το σπίτι των Φίλιππη Μάκου και Θωμά Μάκου. Στα νοτιοανατολικά υπήρχαν όμορφοι κήποι με οπωροφόρα δέντρα και κληματαριές, ενώ στα ανατολικά, περίπου 150 μέτρα μακριά, περνούσε ο κεντρικός δρόμος του χωριού.

Ως παιδιά, τη δεκαετία του πενήντα, με τα εγγόνια του Πύλιου Τσιέκου (Ελευθερία, Σπύρος και Θωμάς), δεν ήμασταν μόνο συγγενείς, αλλά και ήμασταν συνομήλικοι και μεγαλώσαμε σχεδόν μαζί, γνωρίζαμε κάθε γωνιά των σπιτιών των δύο οικογενειών. Θυμάμαι καλά ότι στο υπνοδωμάτιο, στον δεύτερο όροφο του σπιτιού του Παναγιώτη Τσιέκου, ο οποίος ήταν γιος του Πύλιου, στον τοίχο ήταν δύο μεγάλα πορτρέτα. Το πρώτο ήταν η φωτογραφία του Σπύρου Τσιέκου, όπου ξεχώριζε ένας συνδυασμός ανδρισμού και ομορφιάς, ντυμένος με μαύρο κοστούμι και λευκό πουκάμισο, με γραβάτα, με μουστάκι και ελαφρώς πεσμένα μαλλιά. Στην άλλη πλευρά του τοίχου ήταν το πορτρέτο της γυναίκας του Ζωίτσα, ντυμένη με χαρακτηριστικά ρούχα εκείνης της εποχής. Με τη δημιουργία της οικογένειας, ο Σπύρος Τσιέκος (ο νέος) πήρε μαζί του αυτά τα πορτρέτα στο Αργυρόκαστρο, τα οποία είχαν την κακή τύχη να καούν, μαζί με το σπίτι από ένα δυστύχημα.

Ο Σπύρος Τσιέκος (ο πρώτος), έκανε δύο γάμους. Για τη σύζυγο του πρώτου γάμου δεν είναι γνωστά τα γενεαλογικά στοιχεία. Από τον πρώτο γάμο γεννήθηκε μια κόρη, η οποία βαφτίστηκε Βασιλική. Οι αιτία για την αποβίωση της πρώτης συζύγου δεν είναι γνωστή, αλλά η κόρη της η Βασιλική (η Τσίλω) μεγάλωσε σε αυτήν την οικογένεια και παντρεύτηκε τον Γιώργο (Λιόλη) Παπά. Αυτός ήταν ένας πολύ γνωστός έμπορος ειδών κιγκαλερίας στο Δέλβινο. Από το γάμο τους γεννήθηκαν δύο γιοι και τέσσερις κόρες, ο Κώστας, ο Αντώνης, η Κούλλα, η Σταμάτω, η Μαριγώ, η Σίτω και η Αμαλία Παπά. Η Σταμάτω, παντρεύτηκε τον Βάσο Θάνο από το Κακοδίκι και απέκτησε δύο παιδιά. Ήταν άτυχη, γιατί την δάγκωσε ένα λυσσασμένο σκυλί και απεβίωσε λίγες μέρες αργότερα.

Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες που πέρασαν από τις γενιές, υπήρχαν επίσης δύο κόρες, η Δεσπίνη και η Μάρω, από τον κορμό

του Σπύρου (Πήλου) Τσιέκου. Παντρεύτηκαν αντίστοιχα με τον Πάνο Κοτσιούκη (Παπά Πάνο) και τον Μάνθιο Κυριάκη. Λόγω έλλειψης στοιχείων, δεν περιλαμβάνονται στο Γενεαλογικό Δέντρο του Σπύρου Τσιέκου.

Από τον δεύτερο γάμο του Σπύρου με τη **Ζωίτσα Διαμάντη** από το Γαρδικάκι γεννήθηκαν δύο γιοι και μια κόρη, ο Παναγιώτης, ο Λάμπης και η Φρόσω. Η τελευταία παντρεύτηκε τον Σπύρο Μέτση στο χωριό Δερβιτσιάνη της Δερόπολης, αλλά δεν άφησε τέκνα πίσω της, επειδή απεβίωσε πολύ σύντομα μετά το γάμο από μια αγιάτρευτη ασθένεια για εκείνη την εποχή.

Σύμφωνα με τον παππού μου, στην οικογένεια του Σπύρο Τσιέκου, έχει μεγαλώσει επίσης η Σοφία του Παναγιώτη Διαμάντη από το Γαρδικάκι, κόρη του αδελφού της Ζωίτσας, που έμεινε ορφανή σε νεαρή ηλικία. Υπό τη φροντίδα της θείας της Ζωίτσα Τσιέκου (Διαμάντη), η Σοφία μεγάλωσε με τα παιδιά του Σπύρου, όπου αργότερα παντρεύτηκε τον Χρίστο Καραμπέτση. Ήμουν παιδί και θυμάμαι ότι η Σοφία ήταν μια υγιής γυναίκα, φορούσε ρούχα της πόλης, ερχόταν συχνά από το Δυρράχιο, μαζί με τα παιδιά της και έκανε διακοπές στην οικογένεια της Πολυξένης Τσιέκου.

Θέλω να αναφέρω ένα γεγονός που σχετίζεται με τον Σπύρο Τσιέκο. Οι συνομήλικοί μου θυμούνται πολύ καλά τον τάφο του Πύλιου Τσιέκου που ήταν δίπλα στην εκκλησία του χωριού. Μέχρι πριν από την κατεδάφιση της εκκλησίας, το 1967, ανάμεσα σε δύο αιώνιες μελικοκκιές (ή τσουμπλικιές), κοντά στην εκκλησία, υπήρχε ένας περιμετρικός τοίχος, εν μέρει ερειπωμένος, όπου μέσα του ήταν ο τάφος του Σπύρου Τσιέκου. Λέγεται ότι αυτός ο τάφος χτίστηκε πριν από το 1930. Με την κατεδάφιση της εκκλησίας, με πρωτοβουλία του Μιγάλη Τσιέκου, του πατέρα μου, αυτός μαζί με τον Σπύρο Τσιέκο (ο νέος), εγγονός του Πύλιου, μετέφεραν τα οστά του Πύλιου στο νεκροταφείο
το
υ χωριού, στου Κότσιαρα, όπου αναπαύονταν ακόμη και σήμερα.

Γ/1- Ο Παναγιώτης Τσιέκος, ο μεγαλύτερος γιος του Σπύρου και η οικογένειά του

Ο Παναγιώτης γεννήθηκε το 1913 στο Ελευθεροχώρι. Ήταν το πρώτο παιδί του ζευγαριού Σπύρο και Ζωίτσα. Σύμφωνα με όσα μου έχουν πει ο πατέρας μου, ο Μιχάλης Τσιέκος, ο οποίος ήταν συνομήλικος, συγγενής και σύντροφος της παιδικής ηλικίας, καθώς και οι θείοι μου, ο Παναγιώτης είχε κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στην εμφάνιση και την προσωπικότητά του. *Ήταν όμορφος και σοβαρός άντρας, του άρεσε να ντυνόταν καλά, κρατούσε τον εαυτό του πολύ καλά, είχε αποχρώσεις υπερηφάνειας, αναζητούσε προτεραιότητα στην κοινωνία και στις συζητήσεις, ήταν ένας από τους διανοούμενους που είχε το χωριό, είχε γνώσεις στην εκπαίδευση και στην οικονομία, είχε δεξιότητες διαμεσολάβησης και διαχείρισης.* Αυτά τα χαρακτηριστικά δεν ήταν μόνο στον χαρακτήρα του, αλλά και στην εκπαίδευσή του κατά τη δεκαετία του '30 στην Ελλάδα.

Εργάστηκε για αρκετά χρόνια ως δάσκαλος στα δημοτικά σχολεία των χωριών του Βούρκου. Αργότερα, για να αυξήσει το εισόδημά του, εργάστηκε στην εμπορική εταιρεία του Μιχάλη Λάμπρου, γνωστός έμπορος πριν από τον πόλεμο στο Δέλβινο, ως λογιστής. Αργότερα, μαζί με τον αδελφό του Λάμπη Τσιέκο, ίδρυσαν την δικιά τους επιχείρησή στο Δέλβινο.

Η οικογένεια του Παναγιώτη, εν τω μεταξύ συνέχισε την παράδοση όπου ασχολούταν με τη γεωργία, προπαντός με την αμπελουργία και την παραγωγή κρασιού. Είχαν αμπέλια και ελιές στον «Κάμπο» και στο «Σελιό», ενώ στο «Μπέκο» είχαν ένα από τα μεγαλύτερα αμπέλια του χωριού.

Το 1940 παντρεύτηκε την **Πολυξένη Τσιάβου**, την κόρη του Μιχάλη και τη Σοφίας Τσιάβου από το Κακοδίκι. Η οικογένεια του Μιχάλη ήταν πολύ δημοφιλής στο Κακοδίκι, και με πολλά παιδιά, τέσσερις γιους και τρεις κόρες, τον Γιώργο, τον Σπύρο, τον Χρίστο, τον Θωμά, την Πολυξένη, την Βασιλική και την Ευγενία. Ο αδελφός της Πολυξένης, ο Θωμάς Τσιάβος, που έμενε πολύ κοντά στην οικογένειά της, ήταν ο γνωστός ποδοσφαιριστής της ομάδας «Luftëtari» (Ο Μαχητής) του Αργυρόκαστρου και αργότερα της ομάδας «Bistrica» του Δελβίνου, πρώην τερματοφύλακας αυτών των ομάδων, με σπάνιο ταλέντο, όπου έπαιξε περισσότερο από δύο

δεκαετίες με αυτές τις ομάδες.

Η Πολυξένη, σπούδαζε στο γαλλικό κολέγιο στην Κέρκυρα που αργότερα το διάκοψε. Γνωρίστηκε με τον Παναγιώτη Τσιέκο, ο οποίος αργότερα έγινε σύζυγός της. Από το γάμο τους γεννήθηκαν τρία παιδιά, η Ελευθερία, ο Σπύρος και ο Θωμάς.

Η Πολυξένη ήταν μια από τις πιο όμορφες και μορφωμένες νέες πριν από την απελευθέρωση, όχι μόνο στην Τσιεκάτικη φυλή, αλλά και πιο πέρα, δυστυχώς όμως για κακή τύχη δεν της πήγε καλά η ζωή για υποκειμενικούς λόγους που θα τους αναφέρομε παρακάτω. *Ήταν μια ισχυρή, παραγωγική γυναίκα, ήξερε πως να χειριστεί τα απρόβλεπτα στη ζωή με θάρρος, δεν παραδινόταν στις δυσκολίες, είχε διορατικότητα και έδειχνε εξαιρετική φροντίδα για τα ρούχα των παιδιών, είχε αισθήματα φιλοξενίας, αγάπης και σεβασμού από συγγενείς και στο χωριό. Πολέμησε σκληρά στη ζωή, αλλά ποτέ δεν παραδόθηκε.*

Στις αρχές Ιουνίου του 1944, ο Παναγιώτης και ο μικρότερος αδερφός του, ο Λάμπης, έφυγαν στην Ελλάδα εξ' αιτίας των απειλών από άτομα, ίσως ζηλιάρηδες, στενόμυαλους και εκδικητικούς, οι οποίοι είναι ακόμα άγνωστοι. Ο στόχος ήταν να επιστρέψουν, αφού σταθεροποιηθεί η κατάσταση, μετά το τέλος του πολέμου. Αλλά όταν τελείωσε ο πόλεμος, τα σύνορα έκλεισαν και παρέμειναν για πάντα στην Ελλάδα, όπως και μερικοί άλλοι χωριανοί. Ως αποτέλεσμα, η οικογένεια χωρίστηκε σε δύο χώρες και κατανοείται ποιες δυσκολίες αντιμετώπισε η Πολυξένη για την ανατροφή και την εκπαίδευση των παιδιών. Αυτή τη βιαστική πράξη του Παναγιώτη του κόστισε όχι μόνο να περάσει όλη τη ζωή στην ξενιτιά, αλλά το χειρότερο ήταν η τύχη της οικογένειας που άφησε πίσω του. Είχε πολλές δυσκολίες μέχρι το 1992, όταν σημειώθηκαν μεγάλες πολιτικές αλλαγές στην Αλβανία.

Όταν έφυγε, ο Παναγιώτης άφησε τη γυναίκα του έγκυο στο τρίτο του παιδί, το οποίο γεννήθηκε λίγους μήνες αργότερα. Αυτός δεν γνώρισε ποτέ τον μικρό Θωμά, ο οποίος γεννήθηκε μετά την αναχώρησή του.

Ο Παναγιώτης, το είχε αδύνατο να επιστρέψει από την Ελλάδα, αλλά δεν ξέχασε ποτέ τη δική του οικογένεια. Όχι μόνο κρατούσε αλληλογραφία, στέλνοντας γράμματα με το ταχυδρομείο (φυσικά διαβάζονταν από τους υπαλλήλους της Κρατικής Ασφάλειας πριν παραδοθούν στην οικογένεια), αλλά επίσης έστελνε κατά περιόδους

χρηματικό ποσό μέσω της τράπεζας μέχρι το 1964. Για περιέργεια, προπαντός για την τρέχουσα γενιά, να αγοράζες με δολάρια, έπρεπε να πηγαίνεις στο Αργυρόκαστρο, γιατί μόνο σ' αυτή την πόλη υπήρχε ένα κατάστημα με «valutë» (συνάλλαγμα). Αργότερα αυτό το κατάστημα έκλεισε και δεν δίνονταν μετρητά σε δολάρια, αλλά ανταλλάζονταν σε λεκ με μια γελοία συναλλαγματική ισοτιμία.

Μάλλον δεν είναι υπερβολή, αλλά ήταν γεγονός που η μητέρα μου έλεγε συχνά, ότι θεωρούσε την Πολυξένη αδελφή και ήξερε κάθε τι από τη ζωή της, ίσως που η απόσταση ανάμεσα στις δυο πόρτες των σπιτιών δεν ήταν περισσότερο από πέντε μέτρα, που και εγώ ο ίδιος ήμουν μάρτυρας σε ορισμένες περιπτώσεις, βλέποντας τη θεία Τσιένη (Πολυξένη), όταν διάβαζε τα γράμματα από την Ελλάδα, τα μάτια της γέμιζαν με δάκρυα. Η Πολυξένη έκλαιγε με πόνο, αλλά ποτέ παρουσία των παιδιών της.

Ως μορφωμένος άντρας που ήταν ο Παναγιώτης, τα γράμματα τα έγραφε όμορφα, με καλλιγραφία και ορθογραφία στα Ελληνικά, εκφράζοντας αγάπη και νοσταλγία για τη σύζυγο, την Πολυξένη, που την άφησε σε ηλικία 27 ετών με τρία ανήλικα παιδιά, την Ελευθερία, τον Σπύρο και τον Θωμά. Θυμόταν εκείνη την καταραμένη μέρα που έφυγε και άφησε πίσω τους δύο αγγέλους, ηλικίας τριών και δύο ετών, καθώς και για τον μικρό Θωμά (Μάκη) που δεν τον γνώρισε ποτέ, γιατί γεννήθηκε τέσσερις μήνες μετά την αναχώρησή του. Έκφραζε όχι μόνο την αγάπη και τη νοσταλγία για την οικογένεια, αλλά και την υπόσχεση πως μόλις θα άνοιγαν τα σύνορα θα επέστρεφε στην οικογένεια, στο Ελευθεροχώρι. Αλλά αυτό δεν έγινε ποτέ πραγματικότητα και παρέμεινε απλώς ένα όνειρο μέχρι που έφυγε από τη ζωή μακριά από την οικογένεια.

Αφού έφυγαν από το χωριό, ο Παναγιώτης μαζί με τον αδερφό του Λάμπη εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα και για να επιβιώσουν, αρχικά έκαναν διάφορες δουλειές. Αργότερα, ίδρυσαν μια επιχείρηση, ένα εργοστάσιο παραγωγής πλαστικών υλικών, όπου ήταν πετυχημένοι. Όμως, δυστυχώς για αυτούς, στο εργοστάσιο για άγνωστους λόγους έπεσε φωτιά και τελικά κάηκε εντελώς. Ο Παναγιώτης, αυτό το γεγονός το έζησε πολύ άσχημα, το οποίο συνοδεύτηκε και από τον πόνο για την οικογένεια, επηρέασε έντονα στην υγεία του, όπου αρρώστησε με εγκεφαλική αιμορραγία και αργότερα απεβίωσε, το 1968, μετά από 24 χρόνια στη ξενιτιά.

Η Πολυξένη, παρά τα προβλήματα που της είχαν δημιουργηθεί, από την κακή πολιτική του «ταξικού πολέμου», τον βίωσε άσχημα τον θάνατο του συζύγου της, αλλά δεν τον άφησε τον εαυτό της να καταστραφεί.

Όπως ανέφερα παραπάνω, τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο, η οικογένεια του Παναγιώτη Τσιέκου κηρύχθηκε «κουλάκος» (πλούσιος αγρότης), μαζί με την οικογένεια του Γιώργου Παπά. Αυτό δεν ήταν εύκολο, ειδικά για την Πολυξένη που έπρεπε να αντιμετωπίσει τις κυρώσεις που προέβλεπε ο νόμος για τους κουλάκους. Οι οικογένειες που κηρύχθηκαν «κουλάκοι» με εντολή του κόμματος, απαγορευόταν να συναντώνται με τους γείτονες και τους συγγενείς τους, δεν έδιναν για τα παιδιά τους το δικαίωμα να σπουδάσουν στα ανώτατα σχολεία. Έπρεπε να πληρώσουν στο κράτος μεγαλύτερες υποχρεώσεις σε σύγκριση με τους άλλους και όταν δεν μπορούσαν να πληρώσουν, τους έκαναν κατάσχεση τα γιδοπρόβατα ή και οποιαδήποτε άλλη κινητή περιουσία. Ως αποτέλεσμα αυτών των μέτρων, οι δυσκολίες για την οικογένειά της ήταν εξαιρετικές, αλλά χάρη στο θάρρος, τη δουλειά και τη θέληση της Πολυξένης, την βοήθεια των συγγενών της και των Τσιεκάτων και την αλληλεγγύη πολλών οικογενειών του Ελευθεροχωριού, κατάφερε να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες και τα παιδιά της μεγάλωσαν σχεδόν στις ίδιες συνθήκες με τα άλλα παιδιά του χωριού. Αξίζει να αναφερθώ στην συγκεκριμένη βοήθεια που της δόθηκε από την οικογένεια του Χρήστου Κουτσιούκη. Η Αγγελική, η μητέρα του Χρήστου και η σύζυγος του Γάκη Κουτσιούκη, την οποία τα παιδιά της Πολυξένης αποκαλούσαν Γάλη, ήταν σχεδόν μέλος της οικογένειας Τσιέκο. Αν και ήταν ηλικιωμένη, βοήθησε να μεγαλώσουν τα ανήλικα παιδιά, ακόμη και κοιμόταν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε αυτό το σπίτι. Πολλές άλλες οικογένειες από το χωριό, χάρη στον σεβασμό τους για την Πολυξένη, βρέθηκαν κοντά στην οικογένειά της.

Οι πιέσεις στην οικογένειά της ήταν τόσο πολλές από μερικά άτομα της εξουσίας, που για μια στιγμή ανάγκασαν την Πολυξένη να χωρίσει επίσημα τον σύζυγό της, αλλά γι' αυτήν ήταν μια τυπική πράξη. Η αποβίωση του συζύγου της την πίκρανε πολύ και από εκείνη τη στιγμή φορούσε μαύρα ρούχα τα όποια τα κράτησε μέχρι το τέλος της ζωής της. Τα συλλυπητήρια από τις οικογένειες του χωριού ήταν πολυάριθμα, ακόμη και από έξω από το χωριό, όπου τις ελάττωσαν τον πόνο αυτής και των παιδιών της.

Μετά από λίγα χρόνια η οικογένεια της Πολυξένης «αποκαταστάθηκε πολιτικά» και εργάστηκε στο συνεταιρισμό, όπως όλες οι άλλες γυναίκες του χωριού.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, μεγάλωσε και εκπαιδευσε τα τρία της παιδιά, την **Ελευθερία, τον Σπύρο και τον Θωμά**, τα έβγαλε στη ζωή, τα πάντρεψε και το καθένα δημιούργησε τη δική του οικογένεια.

Ο Πολυξένη απεβίωσε σε ηλικία ογδόντα ετών το 1998, όπου αναπαύεται για πάντα στο νεκροταφείο του Ελευθεροχωριού.

Γ/1/1- Ο Σπύρος Τσιέκος (ο νέος), ο μεγαλύτερος γιος του Παναγιώτη και η οικογένεια του

Γεννήθηκε το 1942 στο Ελευθεροχώρι. Σήμερα ζει στην Αθήνα και έχει λάβει τον τίτλο του «προπάππου».

Πέρασε την παιδική του ηλικία στο χωριό και μεγάλωσε στο ίδιο περιβάλλον με όλα τα παιδιά της γενιάς του. Από τη φύση του, ο Σπύρος, από τότε που ήταν παιδί, εκδήλωνε ιδιαίτερη νοημοσύνη και δεξιότητα και ήταν πολύ δραστήριος στη συντροφιά. Τελείωσε το δημοτικό σχολείο στο χωριό, ενώ ολοκλήρωσε το επτάχρονο σχολείο «Lefter Talu» στο Δέλβινο. Με τη βοήθεια των θείων του, τελείωσε την πρώτη τάξη στο λύκειο κατασκευών «Karl Gega» στα Τίρανα. Με το άνοιγμα του λυκείου στο Δέλβινο το 1957, διάκοψε τις σπουδές του στα Τίρανα και κατατάχθηκε μεταξύ των 57 μαθητών που ξεκίνησαν την πρώτη τάξη του λυκείου.

Όπως επεσήμανα κάπου παραπάνω, με τον Σπύρο είμαι συνομήλικος, με διαφορά ενός χρόνου, συμμαθητής στο γενικό λύκειο του Δελβίνου και μαζί ολοκληρώσαμε τις σπουδές μας στην πρώτη αποφοίτηση αυτού του σχολείου. Με τον Σπύρο στα χρόνια που συνεχίζαμε το λύκειο ήμασταν σαν δίδυμα, πηγαίναμε μαζί στο σχολείο, κρατούσαμε τα βιβλία σε μια τσάντα, μελετούσαμε μαζί και σε όλες τις δραστηριότητες, μέσα και έξω από το σχολείο, πηγαίναμε μαζί. Την καθημερινή μετακίνηση από και προς το σχολείο, 10 χιλιόμετρα την ημέρα από το Ελευθεροχώρι στο Δέλβινο και αντίστροφα, την κάναμε μαζί σε τέσσερα χρόνια σχολείου. Ήμασταν σαν δύο δίδυμοι μαθητές, μερικές φορές ακόμη και μας μπέρδευαν τα ονόματα.

Ο Σπύρος, εκτός από τη φυσική νοημοσύνη, είχε το πλεονέκτημα στο σχολείο ότι γνώριζε την αλβανική γλώσσα πολύ καλύτερα από εμάς, αφού σπούδασε για ένα χρόνο στην λύκειο κατασκευών στα Τίρανα. Είχε μια έντονη ρητορική, απάγγελε όμορφα και χωρίς συγκίνηση και τραγουδούσε ωραία. Ήταν ευέλικτος στην κοινωνία και έπαιζε καλό ποδόσφαιρο. Ήταν λοιπόν πρωταγωνιστής στα μαθήματα και τις σχολικές δραστηριότητες, παρόλο που υπήρχαν εμπόδια από μερικούς πολιτικοποιημένους δασκάλους.

Όμως, ο «ταξικός πόλεμος» επηρέασε επίσης τον 18χρονο Σπύρο. Παρόλο που ήταν άριστος μαθητής, δεν του δόθηκε ποτέ το δικαίωμα να συνεχίσει το Πανεπιστήμιο.

Τα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η οικογένεια κατά τη διάρκεια της σχολικής του εκπαίδευσης, τον προίκισαν με πρόωρο ανδρισμό και ήταν πάντα κοντά στη μητέρα του, την Πολυξένη, στην αδερφή του Ελευθερία και στον μικρότερο αδερφό του Θωμά.

Για να αυξήσει το οικογενειακό εισόδημα, όπως πολλά παιδιά στο χωριό, ο Σπύρος πήγαινε κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού να συλλέγει φαρμακευτικά φυτά, όπως άνθη φλαμουριάς (λιπάνθη), φασκόμηλο, τσάι του βουνού, σαλέπι κ.λπ. μαζί με τη μάνα και την αδελφή, αντιμετωπίζοντας την κόπωση, τις υψηλές θερμοκρασίες και τον δρόμο πάνω από 10-15 χλμ. Σε αυτές τις δραστηριότητες, ως «δάσκαλος» και «συνάδελφος» είχε τον Βάσο Τσιέκο, τον θείο μου, ο οποίος κρατούσε τον Σπύρο πολύ κοντά.

Από τότε που ήταν παιδί, απουσία του πατέρα του, στάθηκε δίπλα στη μητέρα για να τη στηρίξει και να αντιμετωπίσει τα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα που περνούσε η οικογένειά του.

Αναφέρω δύο γεγονότα, όπου σε ένα ήμουν μάρτυρας ο ίδιος. Όπως επεσήμανα παραπάνω, οι οικογένειες που τις είχαν δηλώσει «κουλάκους» φορολογούνταν περισσότερο και εάν δεν πραγματοποιούνταν η πληρωμή εγκαίρως, κατάσχονταν τα γιδοπρόβατα ή άλλα πολύτιμα αντικείμενα. Μια μέρα εμφανίστηκε ο πρόεδρος της τοπικής αυτοδιοίκησης, ένας κακόψυχος, εξτρεμιστής και ένας από τους πιο χαμερπείς υπηρέτες του κόμματος, με δύο παλικάρια για να της κατάσχεση μία γίδα. Η μητέρα του Σπύρου αντιστάθηκε

κλαίγοντας και κρατούσε την γίδα από τα κέρατα. Αυτή η γίδα ήταν η μόνη πηγή γάλακτος για τα τρία παιδιά της. Ο Σπύρος σε ηλικία 8-10 ετών, είδε αυτή τη σκηνή, άρπαξε το φτυάρι και το κατεύθυνε στο κεφάλι του προέδρου της τοπικής αυτοδιοίκησης, ο οποίος συνέχιζε να διαφωνεί με τη μητέρα του. Ήταν η έγκαιρη παρέμβαση του πατέρα μου Μιχάλη Τσιέκου, ο οποίος άρπαξε το φτυάρι από τα χέρια του Σπύρου και έσωσε το κεφάλι του προέδρου. Ο μικρός Σπύρος, παρόλο που δεν μπόρεσε να χτυπήσει στο στόχο, βγήκε νικηφόρος, επειδή η γίδα δεν κατασχέθηκε, και μετά τη συζήτηση που είχε με τον πατέρα μου, ο πρόεδρος αυτός έφυγε μαζί με τα παλικάρια του.

Πολλά χρόνια αργότερα, όταν ο Σπύρος, που ήδη είχε τελειώσει το λύκειο, τυχαία συνάντησε στο δρόμο τον πρώην πρόεδρο της τοπικής αυτοδιοίκησης, ο οποίος τώρα είχε πέσει από την καρέκλα για πολλά άπλυτα και βρόμικα πράγματα που είχε κάνει. Αυτός χαιρέτισε τον Σπύρο και αφού έβαλε το χέρι στο στον ώμο του τον συνεχάρη που τελείωσε το λύκειο με καλούς βαθμούς. Ο Σπύρος, αμέσως αντέδρασε, του τράβηξε το χέρι του από τον ώμο του και με αυστηρό τόνο και με το θάρρος ενός νεαρού άνδρα δεκαεννέα ετών του απευθύνεται: *«Δεν περιμένω συγχαρητήρια από εσάς, ξεχάσατε κύριε, τι κάνατε της οικογένειά μας, όταν ήσουν πρόεδρος της περιοχής. Εγώ, η οικογένειά μου και ολόκληρο το χωριό, τα έχω ακόμα στη μνήμη μου. Φύγε, γιατί αλλιώς αυτό που δεν κατάφερα να κάνω τότε μπορώ να το κάνω τώρα, εξαφανίσου!»* Ακόμη στο νευρικό του επάνω, στο τέλος τον έβρισε κακά. Την επόμενη μέρα, κατόπιν αιτήματος του πρώην προέδρου της περιοχής, το δημοτικό συμβούλιο του χωριού κάλεσε τον Σπύρο να αναλύσει το «περιστατικό» με τον πρώην πρόεδρο. Ο Σπύρος, με το θάρρος και την επινοητικότητά του, κατάλαβε τον φορμαλισμό αυτής της συνάντησης και τη σωστή στάση της πλειοψηφίας των μελών του συμβουλίου. Όχι μόνο δεν έκανε αυτοκριτική, αλλά κοροΐδευσε τον πρώην πρόεδρο τόσο πολύ που όλοι ξεκαρδίστηκαν στα γέλια σε αυτή τη συνάντηση.

Αφού τελείωσε το λύκειο, ο Σπύρος, όπως και εγώ, έμεινε δίχως δουλειά στο χωριό, αλλά αρνήθηκε να εργαστεί στο συνεταιρισμό. Μετά από ένα χρόνο, διορίστηκε αποθηκάριος στη Κατασκευαστική Επιχείρηση του Υδροηλεκτρικού Σταθμού της Μπίστρισας. Αλλά αυτή τη δουλειά δεν την «χάρηκε». Μετά από μια εβδομάδα τον απομάκρυναν για κακή «βιογραφία» και αντικαταστάθηκε από ένα

άτομο που δεν είχε την τετραετή πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μετά από αυτό ο Σπύρος εργάστηκε ως βοηθός μηχανοτεχνίτης για αρκετούς μήνες έως ότου τον φώναξαν για στρατιώτη. Εδώ, το ταξίδι της ζωής μαζί με τον Σπύρο τελείωσε και μετά από αυτό χώρισαν οι δρόμοι της ζωής μας, αλλά η αγάπη και ο σεβασμός μεταξύ μας δεν έπαψαν ποτέ, ακόμη και σήμερα, αν και εγώ ζω στα Τίρανα και ο Σπύρος στην Αθήνα επικοινωνούμε συχνά τηλεφωνικά.

Για τον Σπύρο, ως άτομο με «λεκιασμένη βιογραφία», ο προορισμός του στο στρατό ήταν το στρατόπεδο εργασίας.

Αφού ολοκλήρωσε τη στρατιωτική του θητεία, ο Σπύρος εργάστηκε σε διάφορες δουλειές στο Αργυρόκαστρο και τελικά εγκαταστάθηκε στο Πάρκο Φορτηγών ως μηχανοτεχνίτης για την επισκευή των οχημάτων και πολύ σύντομα αναγνωρίστηκε ως γνήσιος και ικανός ειδικός. Με τον χαρακτήρα και την εξυπνάδα στην επίλυση προβλημάτων, με την κατανόηση και την ανεκτικότητα, με τη συμπεριφορά του ως διανοούμενου, με την ακούραστη και εξειδικευμένη δουλειά του, κέρδισε έναν εξαιρετικό σεβασμό όχι μόνο στον κοινωνικό του κύκλο, αλλά και στο Αργυρόκαστρο, όπου έζησε με την οικογένειά του είκοσι χρόνια.

Στο Αργυρόκαστρο γνώρισε την **Ελένη Γκέλια**, από μια γνωστή οικογένεια της Δερόπολης που κατοικούσε στο Αργυρόκαστρο και μετά από ένα χρόνο παντρεύτηκαν.

Δεν θυμάμαι καλά τη χρονιά που συναντηθήκαμε τυχαία εμείς τα δύο νεαρά ζευγάρια, εγώ με τη Μαργαρίτα και ο Σπύρος και η Ελένη, όταν είχαμε πάει στο Ελευθεροχώρι. Μιλούσαμε σαν νέα ζευγάρια και κάναμε αστεία. Πάνω από τα σπίτια μας βρισκόταν το σπίτι της Μαρίας Νικούλη, όπου το πραγματικό της όνομα ήταν Μακμπούλε, ένα κορίτσι από το Αργυρόκαστρο που παντρεύτηκε τον Θωμά Νικούλη στο Ελευθεροχώρι, και οι δύο πρώην παρτιζάνοι, όπου η Μαρία μας κοίταζε με προσοχή. Αυτή απευθύνθηκε στη μητέρα του Σπύρου και της είπε: *«Δεν τους βγήκε στα χαμένα η φήμη των Τσιεκάτων, γιατί ξέρουν πώς να επιλέγουν όμορφες γυναίκες υπέροχα ζευγάρια, να ζήσουν και να έχουν μια ευτυχισμένη ζωή ...»*

Η Ελένη, που μεγάλωσε στην πόλη του Αργυρόκαστρου με την αστική της ανατροφή, επηρέασε σημαντικά την εκπαίδευση των παιδιών της. Είναι μια τέλεια νοικοκυρά, σκληρή και ακούραστη στις

δουλειές και μαζί με τον σύζυγό της ήταν απόλυτα αφοσιωμένη στην ανατροφή και την εκπαίδευση των παιδιών της.

Του ζευγαριού Σπύρο και Ελένη Τσιέκο, ο Θεός τους χάρισε πέντε παιδιά, έναν γιο και τέσσερις κόρες, **την Αντωνέλα, την Καίτη, τον Αιμίλιο, την Ελεάνα και την Εύα**. Οι πέντε έχουν δημιουργήσει τις δικές τους οικογένειες και ζουν σήμερα στην Ελλάδα και στην Αλβανία.

Οι πολιτικές αλλαγές του 1991-92 στην Αλβανία, όπως και για ολόκληρη τη μειονότητα, ειδικά για τον Σπύρο, ο οποίος στο μοναστικό σύστημα υπέφερε τόσο πολύ, τις περίμενε ενθουσιασμένος. Ήταν ένας από τους πρώτους που έφυγε για την Ελλάδα με την οικογένειά του και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

Ο Σπύρος, από την μεγαλύτερη κόρη Αντωνέλα Λένα (Τσιέκου), έγινε προπάππος, ενώ ο γιος του Αιμίλιος ονόμασε τον γιο του, Σπύρο, δηλαδή το όνομα του παππού. Ο μικρός Σπύρος είναι ο τρίτος που φέρει αυτό το όνομα στον κορμό του Σπύρου Τσιέκου και ανήκει στην πέμπτη γενιά.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο ανεψιός του Σπύρου, ο γιος της κόρη του Εύας, ένας έφηβος που ονομάζεται Βασίλης Παντελεάκης, σε ηλικία δεκατρία ετών, συμμετέχει στο ιταλικό αγώνα μοτοσυκλετών για νέους, και φέτος κατατάσσεται στην πέμπτη θέση.

Γ/1/2 Ο Θωμάς Τσιέκος, ο νεότερος γιος του Παναγιώτη και η οικογένειά του

Ο Θωμάς ή ο Μάκης, όπως τον αποκαλούσαν οι συνομήλικοί του στα παιδικά χρόνια, γεννήθηκε το 1944 και μαζί μας είχαμε μια διαφορά στην ηλικία ενός χρόνου. Όπως όλα τα μωρά αυτής της περιόδου, γεννήθηκε στο σπίτι παρουσία της «αυτοδίδακτης» μαιάς Αγγελική Κουτσιούκη (η Γάλη), όπου για αρκετά χρόνια αυτή φρόντιζε αυτόν, για τον Σπύρο και την Ελευθερία. Όπως το ανέφερα και πιο πάνω, αυτή υποστήριζε και ενθάρρυνε τη μητέρα του Θωμά, την Πολυξένη, η οποία περνούσε μεγάλες δυσκολίες από την απουσία του συζύγου της και χρειάστηκε πολλή προσπάθεια για να μεγαλώσει τα τρία μικρά της παιδιά.

Ο Μάκης, απ' όσο θυμάμαι, ήταν ένα όμορφο και υγιές παιδί με πολύ γλυκό χαρακτήρα. Μεγάλωσε με τις δυσκολίες και με τα καλά

που είχε περάσει η οικογένειά του, τα οποία περιγράψαμε παραπάνω.

Κάτι που αξίζει να αναφερθεί από την παιδική του ηλικία, και για το οποίο ήμουν αυτόπτης μάρτυρας: Του Θωμά, στην ηλικία περίπου τεσσάρων ετών του συνέβη ένα «περιστατικό» με τη κλώσα της οικογένειας. Ως περίεργο παιδί πλησίασε στα κλωσόπουλα και έπιασε ένα από αυτά. Η κλώσα, μια άγρια κότα και «ευσεβής μητέρα» για να προστατεύσει τα πουλιά της, επιτέθηκε του μικρού Θωμά και τον τσίμπησε στις δύο πλευρές του προσώπου. Φυσικά, όλοι ανησυχήσαμε από την αιμορραγία του, αλλά ευτυχώς γι' αυτόν, τα μάτια του σώθηκαν από το τσίμπημα. Οι πληγές στο πρόσωπό του που προκλήθηκαν από την κλώσα γιατρευτήκαν μετά από λίγες μέρες, αλλά άφησαν δύο μικρά σημάδια στα μάγουλα του Θωμά, τα οποία διακρίνονταν όλη τη ζωή, ειδικά όταν χαμογελούσε.

Η φρονιμάδα ήταν μια ιδιαίτερη αρετή του Θωμά. Όταν ήταν παιδί και αργότερα, στη νεολαία του, αυτός δεν συγκρούεται και απέφευγε τις τυχαίες γκρίνιες μεταξύ συνομηλίκων που μπορούσαν να συμβούν κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών. Ήταν ένα σβέλτο παιδί και του άρεσε να παίζει ποδόσφαιρο, ειδικά σαν τερματοφύλακας. Ήθελε να γίνει ταλαντούχος όπως ο θεός του, ο Θωμάς Τσιάβος, ο οποίος ήταν ο τερματοφύλακας της ομάδας «Bistrica» του Δελβίνου.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό κατά την παιδική του ηλικία και τη νεολαία του, ήταν το υπερβολικό πάθος του για εργαλεία εργασίας, όπως σκεπάρνια, πένσες, σφυριά, πριόνια κ.λπ., που αυτά τα εργαλεία ήταν διαθέσιμα στην οικογένειά του. Θεωρούταν από εμάς «μάστορας» για την οργάνωση και επισκευή καροτσιών με ρουλεμάν. Το πάθος για αυτό του έπαιρνε πολύ χρόνο, ακόμη και από αυτά που έπρεπε να αφιερώσει στα σχολικά μαθήματα.

Ο Θωμάς, αφού τελείωσε το επταετές σχολείο στο Δέλβινο, «μετανάστευσε» στο Δυρράχιο. Η Σοφία Καραμπέτση, η οποία ζούσε με την οικογένειά της στο Δυρράχιο, ως ένδειξη σεβασμού και ευγνωμοσύνης για την οικογένεια του Θωμά, όπου ήταν αρκετά τυχερή για να μεγαλώσει σ' αυτή την οικογένεια, πήρε τον δεκαπεντάχρονο Θωμά, τον στέγασε στο σπίτι της και τον απασχόλησε σε μια δουλίτσα. Αργότερα, οι θείοι από την μητέρα του Θωμά τον πήραν στα Τίρανα, όπου προσλήφθηκε ως σερβιτόρος στο «Bar Sahati» (Μπαρ Ρολόι). Έμεινε στα Τίρανα μέχρι κλήθηκε να κάνει το στρατιωτικό. Ο Θωμάς, επίσης, στο στρατό υπηρέτησε στο

στρατόπεδο εργασίας.

Μετά από το στρατό, ο Θωμάς εγκαταστάθηκε στην επιχείρηση Rruga-Ura (Οδοί-Γέφυρες) στο Ελμπασάν. Ειδικεύτηκε στο επάγγελμα του οδηγού οδοστρωτήρα για την επίστρωση ασφαλτοστρωμένων δρόμων, ένα επάγγελμα που απαιτεί φροντίδα, υπομονή και παρατεταμένες ώρες. Η αφοσίωσή του στο επάγγελμα, η ορθότητα του στην εργασία και ο επαγγελματισμός του, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για να κερδίσει τον σεβασμό των ιθυνόντων αυτής της επιχείρησης, όπου εργάστηκε για περισσότερο από δύο δεκαετίες.

Το 1993 μετανάστευσε στην Ελλάδα, όπου εγκαταστάθηκε και εργάστηκε στο Πεταλίδι.

Στο Ελμπασάν γνώρισε την **Φανίε Τερζίου** που αργότερα έγινε σύζυγός του. Είχα την ευκαιρία να γνωρίσω τη Φανίε, τη σύζυγο του Θωμά, πριν πολλά χρόνια στο Ελευθεροχώρι, όταν επισκέφτηκε το χωριό ως νέα νύφη. Απ' όσο θυμάμαι, ήταν μεγαλόσωμη, υγιέστατη και έξυπνη. Είχε ένα γλυκό χαμόγελο και μιλούσε λίγο, ίσως επειδή βρισκόταν σε ελληνόφωνο περιβάλλον και δεν μπορούσε να επικοινωνήσει στα Ελληνικά.

Σύμφωνα με τον αδερφό του Σπύρο Τσιέκο, αυτή είναι αξιοπρεπής γυναίκα, σεβάστηκε πολύ τον άντρα της, φρόντιζε πολύ τα τρία παιδιά τους και ήταν μια τέλεια νοικοκυρά, εργατική και ήσυχη.

Στο ζευγάρι Θωμά και Φανίε Τσιέκο, ο Θεός χάρισε τρία παιδιά, δύο κόρες και έναν γιο, την Αντριάνα, τη Μιρέλια και τον Παναγιώτη.

Κατά τη μετανάστευση, ο Θωμάς άσκησε διάφορες δουλειές και μαζί με τον γιο του Παναγιώτη, με το εισόδημα που παρείχαν κάλυπταν τα έξοδα για μια καλή οικογενειακή ζωή.

Όμως, μετά από μια μακρά ασθένεια, ο Θωμάς έφυγε από τη ζωή το 2016, σε ηλικία εβδομήντα ετών, αφήνοντας πίσω την οικογένεια και τους συγγενείς, αλλά ένα καλό όνομα στην οικογένεια και την κοινωνία και σε όσους τον γνώρισαν.

Ο Παναγιώτης, ο μοναδικός γιος του Θωμά, κληρονόμησε το όνομα του παππού του. Γεννήθηκε το 1977 στο Ελμπασάν και μετανάστευσε σε νεαρή ηλικία, μαζί με τον πατέρα του στην Ελλάδα. Παντρεύτηκε την Ενίντα, αλλά αυτή δυστυχώς απεβίωσε σε ηλικία τριάντα ετών αφήνοντας μια ορφανή κόρη, τη Στεφανία. Το 2019, ο Παναγιώτης έκανε τον δεύτερο γάμο του με την Ενκέλια Μέκο.

Η Μιρέλια, η μεγαλύτερη κόρη του Θωμά γεννήθηκε στο Ελμπασάν

το 1969. Δημιούργησε την οικογένειά της και σήμερα κατοικεί στο Ελμπασάν.

Η Αντριάνα, είναι η δεύτερη κόρη του ζευγαριού Θωμά και Φανίε Τσιέκου. Γεννήθηκε στο Ελμπασάν το 1971 και ζει με την οικογένειά της σε αυτή την πόλη.

Γ/1/3- Ελευθερία, η μόνη κόρη του ζευγαριού Παναγιώτη και Πολυξένη Τσιέκου

Η Ελευθερία, ή η Λιούλιω, όπως την γνώριζαν στο χωριό, είναι η μόνη κόρη και το πρώτο παιδί αυτού του ζευγαριού. Γεννήθηκε στο Ελευθεροχώρι το 1941. Ήταν η μεγαλύτερη κόρη αυτής της γενιάς στη φυλή Τσιέκο και άσκησε την εξουσία της ηλικίας και της προσωπικότητάς της στα κορίτσια, όχι μόνο της φυλής αλλά και της γειτονιάς. Ήταν αρκετά ενεργητική, έξυπνη και διακεκριμένη στα μαθήματα.

Η Ελευθερία, ήταν μια γυναίκα με ισχυρό χαρακτήρα, αρκετά ενεργητική, εργατική και αρκετά αποδοτική στη δουλειά, αγωνίστηκε στη ζωή της για να μεγαλώσει τέσσερα παιδιά, δύο κόρες και δύο γιους, υποδειγματική ως σύζυγος, τυπική στη φιλοξενία, πολύ αγαπημένη με τους ανθρώπους.

Παντρεύτηκε τον **Σπύρο Μούτσιο**, ο μοναδικός γιος μεταξύ των τεσσάρων κοριτσιών του Λάμπη και της Αρετής Μούτσιου. Ο Σπύρος, ο σύζυγος της Ελευθερίας, από τη φύση του είναι ένας ευγενικός και κοινωνικός τύπος, με διάθεση να βοηθάει τους άλλους. Όταν ήταν νέος τραγουδούσε αρκετά όμορφα. Ήταν υποδειγματικός σύζυγος και έδειξε ιδιαίτερη φροντίδα για την ανατροφή και την εκπαίδευση των παιδιών του. Ζει στο Ελευθεροχώρι και το χειμώνα μένει με τα παιδιά του στην Αθήνα.

Από τον γάμο της Ελευθερίας με τον Σπύρο Μούτσιο, ο Θεός τους δώρισε τέσσερα παιδιά, την **Ευτυχία, τον Χρήστο, τον Λάμπη και τη Βιολέτα**, που ζουν σήμερα με τις οικογένειές τους στην Αθήνα.

Η Ελευθερία, σε νεαρή ηλικία και αργότερα, αισθανόταν πάρα πολύ την απουσία του πατέρα της, ο οποίος ήταν στην ξενιτιά και συχνά

αυτό το περιστασιακό το εξέφραζε σε διάφορες συζητήσεις. Ο πατέρας μου, ο Μιχάλης, αντιλαμβανόταν περισσότερο από τους άλλους το άγχος που είχε στην καρδιά της η Ελευθερία, οπότε την κρατούσε κοντά και δεν τον χώριζε από την κόρη του, την Καλλιρόη, εκφράζοντας την αγάπη του και για αυτήν και την υποστήριζε συνεχώς.

Στη μνήμη μου παραμένουν δύο γεγονότα σχετικά με την Ελευθερία, όπου ήμουν παρών.

Η Ελευθερία, από τότε που ήταν κοριτσάκι, στον χαρακτήρα της κυριαρχούσε το θάρρος και η πρωτοβουλία. Αυτό το έδειξε σε ένα περιστατικό όταν ήταν 8-10 ετών. Στον κήπο της κοντά στο σπίτι του «Κόζιου», μια γυναίκα που ήταν γνωστή στο χωριό ως κλέφτρα, η οποία είχε περάσει ακόμη αρκετούς μήνες στη φυλακή για κλοπή, είχε ανέβει στη δαμασκηλιά (κουμπουλιά) της οικογένειας της Ελευθερίας και μάζευε ώριμα φρούτα, δηλαδή έκλεβε δαμάσκηνα. Η Ελευθερία την είδε και παρόλο που ήταν μικρή, μπήκε σε μάχη με την κλέφτρα. Αυτή την έσπρωξε και το κορίτσι έπεσε στο έδαφος. Ο πατέρας μου, Μίχος Τσιέκος, είδε αυτή τη σκηνή και πήγε να βοηθήσει τη μικρή Ελευθερία. Έτρεξε και έφτασε στον κήπο, έσυρε τη κλέφτρα γυναίκα, λέγοντας: *«Δεν αρκεί που κλέβεις δαμάσκηνα, ο κλέφτρα με φήμη, αλλά με το κορίτσι τι είχατε, έχει δίκιο, η δαμασκηλιά είναι δικιά της, μάλλον είναι μικρή κοπέλα. Αφήστε την τσάντα με τα δαμάσκηνα εδώ και φύγε, γιατί διαφορετικά θα καλέσω την αστυνομία και θα σε επιστρέψουν στα επτά παράθυρα στο Αργυρόκαστρο»*. Με τρόπο πήρε τη Λιούλιω από το χέρι και την ηρέμησε.

ΟΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΡΜΟΥ ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΙΕΚΟΣ

FOTOT E TRUNGUT SPIRO QEKO

Ο Παναγιώτης Τσιέκος (στο πόδι) το 1931.

Panajot Çeko (në këmbë) në vitin 1931.

Ο Παναγιώτης Τσιέκος το
1943.

Παναγιώτης Τσιέκος, 1943

Η Πολυξένη Τσιέκου, η
σύζυγος του Παναγιώτη και ο
Σπύρος ο μεγάλος γιος της το
1956.

Polikseni Çeko, bashkëshortja
e Panajotit, dhe djali i madh i
saj Spiro, në vitin 1956.

Ο Σπύρος Τσιέκος και η σύζυγος Ελένη Γγέλια (Τσιέκου) πριν από 50 χρόνια.

Spiro Çeko dhe bashkëshortja Eleni Ngjela (Çeko) para 50 vjetësh.

Ο Σπύρος Τσιέκος και η σύζυγος Ελένη, μαζί με παιδιά του, Αντονέτα, Καίτη, Εμίλιος, Ελεάνα και Εβα σε μια οικογενειακή εορτή πριν 30 χρόνια.

Spiro Çeko dhe bashkeshortja Eleni se bashku me fëmijët Antoneta, Keti, Emilio, Eleana dhe Eva në një feste familjare para 30 vjetësh.

Ο Σπύρος Τσιέκος, που είναι σήμερα ο πρώτος της ηλικίας του από τον κορμό του Σπύρο Τσιέκου (ο πρώτος), ο οποίος ζει με την οικογένειά του στην Αθήνα και είναι κοντά στα 80 του.

Spiro Çeko, aktualisht i pari në moshë nga trungu i Spiro Çekos (i pari), i cili jeton familjarisht në Athinë dhe afrohet tek të tetëdhjetat.

Η Ελευθερία Τσιέκου (Μούτσιου), η κόρη του Παναγιώτη και της Πολυξένης, με το σύζυγό της Σπύρο Μούτσιο το 1962 και μετά 25 χρόνια με τα δυο εγγονάκια τους.

Elefteri Çeko (Μυço), vajza e Panajotit dhe e Poliksenit, së bashku me bashkëshortin Spiro Muço në vitin 1962 dhe pas 25 vjetëve me dy nipërit e tyre.

Οι δυο απόγονοι του Παναγιώτη και της Πολυξένης Τσιέκου, ο Σπύρος και Θωμάς

Dy trashëgimtarët e Panajotit dhe Polikseni Çekos, Spirua dhe Thomai.

Η σύζυγος του Θωμά Τσιέκου, Φανιέ Τερζίου και οι δυο κόρες τους, Αντριάνα και Μιρέλλα Τσιέκου.

Bashkëshortja e Thoma Çekos, Fanie Terziu, dhe dy vajzat Adriana dhe Mirela Çeko.

Ο Θωμάς Τσιέκος με την εγγονια του Στεφανία, η κόρη του γιου , Παναγιώτη.

Thoma Qeko me mbesen Stefani, vajzen e djalit, Panajotit.

Ο Παναγιώτης, ο κληρονόμος του Θωμά και η σύζυγος Ενκέλα Μέκο.

Panajoti, trashëgimtari i Thoma Çekos, me bashkëshorten Enkela Meko.

Το επόμενο παραστατικό ήταν στο γάμο της Ελευθερίας. Σύμφωνα με το έθιμο, μια μέρα πριν από το γάμο, διοργανώθηκε δείπνο συνοδείας Ελευθερίας με τη συμμετοχή των συγγενών. Συμμετείχαν όλοι οι Τσιεκάτες του Ελευθεροχωρίου και από τους συγγενείς της μητέρας της Ελευθερίας υπήρχαν αρκετοί, αλλά εγώ θυμάμαι μόνο τον Θωμά Τσιάβο με τη δική του οικογένεια. Φυσικά, οι προετοιμασίες ήταν καλές, όπου ενεργοποιήθηκαν όλες οι γυναίκες της τσιεκάτικης φυλής. Η Ελευθερία ήταν το πρώτο κορίτσι, μετά τον πόλεμο, που έβγαινε νύφη από αυτή τη φυλή. Στο δείπνο όλα πήγαν καλά και ο ενθουσιασμός και το τραγούδι συνεχίστηκαν κανονικά. Ήταν η σειρά της Ελευθερίας να πάρει το τραγούδι. Όλοι ήταν ανήσυχοι. Η Ελευθερία, μετά από μια μικρή παύση, άρχισε να τραγουδάει με μια μελωδική φωνή συνοδευόμενη από μελαγχολία, το τραγούδι «*Το ντέρτι που έχω στην καρδιά, κανείς δεν μου το ξέρει*» . Μετά τον πρώτο στίχο, το

τραγούδι διακόπηκε, επειδή όλοι άρχισαν να κλαίνε, ειδικά ο θείος της, ο Θωμάς Τσιάβος, που έκλαιγε περισσότερο και δεν του σταματούσαν τα δάκρυα για πολλά λεπτά. Ήταν η παρέμβαση του Μίχο Τσιέκου, ο οποίος εκείνη την εποχή ήταν ο πρώτος της φυλής, που «ομαλοποίησε την κατάσταση», η Ελευθερία συνέχισε το τραγούδι και ο δείπνος βάδισε κανονικά. Η Ελευθερία με δίκιο εξέφρασε τον μεγάλο πόνο, ο οποίος άλεθε την καρδιά της. Όταν ο πατέρας της μετανάστευσε στην Ελλάδα στις αρχές Ιουνίου του 1944, την Ελευθερία την άφησε μόλις τριών χρονών και την επόμενη μέρα θα γινόταν νύφη χωρίς την παρουσία του και χωρίς να τον δει για σχεδόν είκοσι χρόνια. Την επόμενη μέρα η νύφη συνοδεύτηκε με ένα υπέροχο γλέντι για εκείνη την περίοδο.

Η Ελευθερία, μετά από μια μακρά ασθένεια, απεβίωσε το 2013 σε ηλικία εβδομήντα δύο ετών. Φυσικά αυτό ήταν μια μεγάλη απώλεια και θλίψη για την οικογένεια Μούτσιο, ειδικά για τον σύζυγό της, τον Σπύρο, για τα παιδιά της, για τα εγγόνια και για τα δύο αδέρφια της.

Γ/2- Ο Λάμπης Τσιέκος, ο δεύτερος γιος του Σπύρου

Ο Λάμπης Τσιέκος γεννήθηκε το 1918 στο Ελευθεροχώρι. Ήταν ο νεότερος γιος του Σπύρου (Πύλιου) Τσιέκου και ανήκε στη δεύτερη γενιά αυτού του κορμού. Σύμφωνα με τις αναμνήσεις του Βάσου Τσιέκου, ο οποίος ήταν σχεδόν στην ίδια ηλικία και σύντροφος στα παιδικά χρόνια, ο Λάμπης, χαρακτηριζόταν από μια ήρεμη ιδιοσυγκρασία, ήταν αγαπημένος στην συντροφιά και υποχωρούσε με καλόν τρόπο όταν υπήρχε καβγάς. Είχε τελειώσει ένα φροντιστήριο για ξυλουργός, επάγγελμα που το ασκούσε κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Αλβανία και αργότερα στη μετανάστευση. Είχε όλα τα εργαλεία του ξυλουργού, τα πριόνια, το ροκάνι, την πλάνη, την γωνία, τα οποία έμειναν στο σπίτι του για πολλά χρόνια μετά την μετανάστευσή του.

Για αρκετά χρόνια, πριν την κατοχή της Αλβανίας, ασκούσε το επάγγελμα του ξυλουργού, ενώ όταν ο αδελφός του ο Παναγιώτης άνοιξε μια επιχείρηση στη Δέλβινο, δούλεψε σ' αυτήν την επιχείρηση.

Όπως παντού στο Δέλβινο, τα έτη 1943-44, η πολιτική κατάσταση επιδεινώθηκε και η δημόσια τάξη ήταν ασταθής. Ο πόλεμος εντεινόταν και γι' αυτό η αναρχία υπήρχε παντού και οι σκοτεινές δυνάμεις ενεργούσαν σχεδόν ανοιχτά. Οι κλοπές, οι ληστείες και οι απειλές ήταν συνηθισμένες, ειδικά για τους ελληνόφωνους πολίτες. Για τους αδελφούς Παναγιώτη και Λάμπη Τσιέκο, υπήρξαν επίσης άμεσες και έμμεσες απειλές, οι οποίες τους ανάγκασαν να φύγουν για την Ελλάδα στις αρχές Ιουνίου 1944. Έφυγαν προσωρινά με σκοπό να επιστρέψουν στο χωριό μετά την ηρεμία της κατάστασης. Ο Λάμπης εκείνη την εποχή ήταν ανύπαντρος, αλλά είχε σχέση με ένα κορίτσι από το χωριό. Μετά τον πόλεμο, η πολιτική κατάσταση δεν ευνόησε τον στόχο της επιστροφής στην Αλβανία, καθώς τα σύνορα έκλεισαν και κατά συνέπεια παρέμειναν για πάντα στην Ελλάδα.

Παντρεύτηκε μια Ελληνίδα από την Αθήνα, με το όνομα **Χαριστέα**. Από το γάμο τους γεννήθηκε ένας γιος και βαφτίστηκε με το όνομα

Παναγιώτης, το όνομα του αδελφού του.

Στη μετανάστευση ασκούσε το επάγγελμά του ξυλουργού, όπου εργάστηκε για πολλά χρόνια στα πλοία του ελληνικού εμπορικού στόλου. Με την ίδρυση της εργοστασιακής επιχείρησης από τον αδελφό του Παναγιώτη, η οποία παρήγαγε πλαστικά προϊόντα, έγινε συνεργάτης του και δούλεψαν μαζί για πολλά χρόνια. Όμως, η καταστροφή του εργοστασίου ήταν μια άλλη οικονομική και πνευματική πληγή για τους αδελφούς Τσιέκο. Ο Παναγιώτης, όπως ανέφερα παραπάνω, αυτή την ατυχία την έζησε πολύ άσχημα και αρρώστησε σοβαρά, ενώ ο Λάμπης άντεξε και μετά από λίγα χρόνια είχε άνοδο στα οικονομικά.

Καθώς πέρασαν τα χρόνια και με τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, άρχισαν οι επαφές με τους μετανάστες που ζούσαν στην Ελλάδα. Η Γαρυφαλλιά Τσιέκου ήταν μια από τις πρώτες που επισκέφθηκε την Ελλάδα μετά τον πόλεμο από τη φυλή μας. Επισκέφτηκε την Αθήνα το 1969, ένα χρόνο μετά το θάνατο του Παναγιώτη. Φιλοξενήθηκε από την οικογένεια του Λάμπη καθ' όλη τη διάρκεια της παραμονής της στην Αθήνα. Επέστρεψε έκπληκτη από αυτό που είδε στην Ελλάδα και από τη φιλοξενία. Εμένα προσωπικά μου έφερε ως δώρο τρία βιβλία για τη γεωργία («Αμπελογραφία», «Αμπελουργία» και την «Καλλιέργεια του καλαμποκιού»). Τα έξοδα για την αγορά τους πληρώθηκαν από το Λάμπη. Φυσικά, ευχαρίστησα την Γαρυφαλλιά για το πολύτιμο δώρο που μου έφερε, ενώ το Λάμπη που ξόδευε αρκετές χιλιάδες δραχμές για να τα αγοράσει, τον ευχαρίστησα 19 χρόνια αργότερα, όταν συναντηθήκαμε στην Αθήνα. Το 1988, μια ομάδα εργασίας υψηλού επιπέδου από γεωργικούς ειδικούς, στο πλαίσιο της τεχνικής-επιστημονικής συνεργασίας, επισκέφθηκε την Ελλάδα. Συμμετείχα σε αυτήν την ομάδα ως ειδικός καλαμποκιού και διερμηνέας. Ήταν η τρίτη φορά που πήγα με υπηρεσία στην Ελλάδα. Μας φιλοξένησαν στο ξενοδοχείο «Ηλύσια», δίπλα στο ξενοδοχείο «Χίλτον» στην Αθήνα. Ένα απόγευμα, ειδοποιήθηκα από τον υπάλληλο της ρεσεψιόν ότι με ζητούσε ένας κύριος. Πηγαίνοντας στο ασανσέρ σκέφτηκα και αναρωτήθηκα ποιος μπορούσε να είναι ο κύριος που με έψαχνε. Όταν πήγα στο χωλ του ξενοδοχείου, είδα έναν άνδρα με μουστάκι, στα εβδομήντα του, καλά ντυμένος, άγνωστος για μένα, που σηκώθηκε από την καρέκλα και μου μίλησε στα Ελληνικά με αυτά τα λόγια: *«Πού είσαι ανεψιέ, έλα να σε*

αγκαλιάσω. Έχω πολλά χρόνια να συναντήσω ένα άτομο από το αίμα μας!». Είδα δύο σταγόνες δακρύων να ρέουν κάτω από τα ζαρωμένα μάγουλά του. Και συνεχίστε: *«Είσαι το αντίγραφο του πατέρα σου. Έμαθα ότι είσαι εδώ και δεν μπορούσα να σε συναντήσω».* Μιλήσαμε για σχεδόν μισή ώρα. Εκτός από τα συναισθήματα που είχα από αυτήν την απροσδόκητη συνάντηση με έναν άνδρα της φυλής μου, ο οποίος είχε μεταναστεύει πριν από 44 χρόνια, ένιωσα επίσης φόβο για την απάντηση που θα έδινα στους φίλους μου, αν με ρωτούσαν ποιος ήταν αυτός ο κύριος που συνάντησα. Όλα όμως πήγαν καλά.

Ένα χρόνο αργότερα, πήγα ξανά με υπηρεσία στην Αθήνα με έναν άλλο γεωπόνο. Μας φιλοξένησαν στο ίδιο ξενοδοχείο. Κάλεσα τον Λάμπη και γευματίσαμε μαζί και αυτή τη φορά ήμουν απαλλαγμένος από συναισθήματα και δεν είχα προβλήματα φόβου. Τον ευχαρίστησα για τη φιλοξενία, επίσης και για το φίλου που είχα μαζί μου, ο οποίος δεν γνώριζε τα Ελληνικά. Εν τω μεταξύ, τον ευχαρίστησα για τα βιβλία που μου είχε δώσει ως δώρο πριν από 19 χρόνια, τα οποία είχε ξεχάσει. Φυσικά δεν ήξερε ότι το βιβλίο «Η καλλιέργεια καλαμποκιού» ήταν ένας θησαυρός για μένα, ότι με βάση την θεωρία και εμπειρία που περιλάμβανε, κατάφερα να αποκτήσω εξαιρετικές αποδόσεις καλαμποκιού στην κρατική γεωργική επιχείρηση της Βρίνας. Άκουσε τις ιστορίες μου προσεκτικά και δεν πίστευε ότι, ένα μικρό δώρο του θα με εξυπηρετούσε τόσο πολύ και κατά συνέπεια έγινα διάσημος ως ειδικός στην καλλιέργεια του καλαμποκιού. Μετά το δείπνο χωριστήκαμε με πόνο, ελπίζοντας να συναντηθούμε σύντομα. Όμως, η μοίρα μας το έφερε να μην ξανασυναντηθούμε. Απεβίωσε το 1995.

Εδώ κλίνει το ιστορικό και η βιογραφία των μελών των τεσσάρων γενιών (ενώ η πέμπτη γενιά είναι υπό σχηματισμό του τρίτου κορμού των Τσιεκάτων του Ελευθεροχωρίου, όπου ιδρυτής ήταν ο Σπύρος Τσιέκος.

Ελπίζω στις μελλοντικές γενιές να υπάρχουν πολλοί περισσότεροι κληρονόμοι και από τους τρεις κορμούς των Τσιεκάτων και εύχομαι να είναι καλά με υγεία και ευτυχισμένοι οικογενειακώς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κλείνοντας αυτή την περιγραφή, θα ήθελα να ευχαριστήσω από τα βάθη της καρδιάς μου τους δύο φίλους μου, τον κύριο Σπύρο Πέκο και τον κύριο Μιχάλη Τζιάμο, για τη βοήθειά τους στην σύνταξη του βιβλίου. Επίσης θα ευχαριστήσω τον καλό μου φίλο Σταύρο Κοντούρη.

Έχω μεγάλη επιθυμία και ελπίζω ότι αυτό το βιβλίο θα εξυπηρετήσει, έστω και λίγο, στις σημερινές γενιές και εκείνες που θα έρθουν στη φυλή μας, καθώς και στους κληρονόμους άλλων φυλών που έχουν και θα έχουν δεσμούς αίματος με τη φυλή Τσιέκο, ως πληροφορίες προσανατολισμού για την προέλευση και την ιστορία των προγόνων τους και να είναι περήφανοι που κατάγονται από αυτήν την αξιοσέβαστη φυλή του Ελευθεροχωρίου.

Οι Τσιεκάτες σήμερα βρίσκονται διασκορπισμένοι σε μερικές χώρες, αλλά διατηρούν τους δεσμούς ακόμη και οι σημερινές γενιές ποτέ δεν ξεχνούν να εκφράζουν την αγάπη μεταξύ τους, ειδικά μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας. Δεν λείπουν οι επισκέψεις για διάφορους λόγους, ή όταν έρχονται σε διακοπές, βγάζοντας τον πόνο ο ένας με τον άλλον.

Από τον κορμό του Γιώργου Τσιέκου στο Ελευθεροχώρι ζει σήμερα οικογενειακώς ο Ηλίας Βασίλη Τσιέκος, που ανήκει στην τέταρτη γενιά, στη Λιούσνια ο Χαράλαμπος Μιχάλης Τσιέκος, επίσης της τέταρτης γενιάς και σήμερα είναι ο μεγαλύτερος στην φυλή του Τσιέκου, ηλικίας περίπου 80 ετών. Ο Ανδρέας Μιχάλης Τσιέκος και ο Λεονάρδος Χαράλαμπος Τσιέκος ζουν στα Τίρανα με τις οικογένειές τους, ενώ ο κληρονόμος του Λεονάρδου, ο 20-χρόνος Χαράλαμπος, ανήκει στην έκτη γενιά αυτού του κορμού. Ο Γιώργος Νικόλα Τσιέκος ζει με την οικογένειά του στην Αθήνα, ενώ ο Αλέξης Νικόλα Τσιέκος

ζει οικογενειακώς στη Χαλκίδα της Ελλάδας και ανήκουν στην τέταρτη γενιά. Ο Ηλίας Αχιλλέα Τσιέκος, ο οποίος ανήκει στην πέμπτη γενιά, ζει με την οικογένειά του στην Πάτρα, ενώ ο 27-χρόνος γιος του Αχιλλέας, ανήκει στην έκτη γενιά. Ο Πετράκης Αχιλλέα Τσιέκος ζει και εργάζεται στην Αριζόνα των ΗΠΑ για πολλά χρόνια. Από την πέμπτη γενιά στην Ελλάδα ζουν οι δύο γιοι του Ηλία Βασίλη Τσιέκου, αντίστοιχα, ο Βασίλης και ο Χρήστος, ενώ στη Βόννη της Γερμανίας ζει οικογενειακώς ο Μιχαλάκης Ανδρέα Τσιέκος και ο 12-χρόνος γιος του, ο Ανδρέας, ο οποίος κληρονόμησε το όνομα του παππού του και ανήκει στην έκτη γενιά.

Όσον αφορά τον κορμό του Παύλου Τσιέκου, ο οποίος είναι δεύτερος στην κατάταξη, μόνος κληρονόμος του είναι ο Κωνσταντίνος Θεοδωρή Τσιέκος και ο γιος του, ο Άντζελος, που ζουν στις ΗΠΑ και ανήκουν αντίστοιχα στην τέταρτη και πέμπτη γενιά.

Από τον τρίτο κορμό που έχει ως ιδρυτή τον Σπύρο Τσιέκο, ο μεγαλύτερος σε ηλικία είναι ο Σπύρος Παναγιώτη Τσιέκος, ο οποίος έλαβε επίσης τον «**τίτλο του προπάππου**» και ζει στην Αθήνα και έχει κληρονόμο τον Αιμίλιο, ο οποίος ανήκει στην τέταρτη γενιά και ο εγγονός κρατεί το όνομα του παππού του, Σπύρος. Ο Παναγιώτης Τσιέκος, γιος του Θωμά, ζει με την οικογένειά του στην Ελλάδα, ενώ δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες για τον Παναγιώτη Λάμπη Τσιέκο, ο οποίος επίσης ζει στην Αθήνα.

Ελπίζω ότι στις επόμενες γενιές οι Τσιεκάτες θα πολλαπλασιαστούν, όπου κι αν βρίσκονται, και εύχομαι να είναι αγαπημένοι και άξιοι για τις οικογένειές τους, αγαπημένοι με τους συγγενείς και με την κοινωνία και να έχουν μια ευτυχισμένη ζωή, τόσο οι σημερινές γενιές όσο και εκείνες που θα δημιουργηθούν στο μέλλον.

Με αγάπη και σεβασμό,
Ανδρέας Τσιέκος
Τίρανα, Φεβρουάριος 2021

Προσθήκη στον επίλογο μετά την έκδοση του βιβλίου.

Νομίζοντας ότι το βιβλίο «Οι Τσιεκάτες του Ελευτεροχωριού» θα είχε ενδιαφέρο κυρίως της φυλής των Τσιεκάτων και σε μικρότερο βαθμό στους συγχωριανούς και όχι μόνο, εξέδωσα το βιβλίο σε λίγα αντίτυπα (εκατό αντίτυπα) και το μοίρασα χωρίς να το βάλω σε πούληση.

Ωμος ήταν πολλά τα αιτήματα φίλων, συναδέλφων και γνωστών για την ζήτηση του βιβλίου. Επίκαιρα δεν έχω τις δυνατότητες ανατύπωσης και για να απαντήσω στα αιτήματα των ενδιαφερομένων, το βιβλίο δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα «Ελευθεροχώρι Βορείου Ηπείρου». Όποιος ενδιαφέρεται να το διαβάσει ή να το αντιγράψει θα το βρει σε αυτόν τον ιστότοπο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν έχω κάνει καμία αλλαγή από το πρωτότυπο, εκτός από κάποιες ορθογραφικές διορθώσεις και κάποιες εκφράσεις ή λέξεις.

Θα ήθελα να επισημάνω ότι μετά την έκδοση του βιβλίου, δυστυχώς αποβίωσαν 4 άτομα από τη φυλή Τσιεκάτων και συγκεκριμένα: ο Χαράλαμπος Μιχάλης Τσιέκος, η Αναστασία Σωτήρης Τσιέκου (σύζυγος του Αχιλλέα Μιχάλη Τσιέκου) ο Πετράκης Αχιλλέας Τσιέκος, και η Φανίε Τερζίου(σύζυγος του Θωμά Παναγιώτης Τσιέκου), για τους οποίους δεν έχω κάνει αλλαγές στα στοιχεία ταυτότητας και στο Γενεαλογικό Δέντρο.

Για άλλη μια φορά ζητώ συγγνώμη στους αναγνώστες για τυχόν ανακρίβειες και παρακαλώ να με ενημερώσετε ώστε να κάνουμε τις απαραίτητες βελτιώσεις στην πιθανή επανέκδοση.

Αύγουστος 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....Σελίδα	5
• ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	11
Το αγαπημένο μας χωριό Ελευθεροχώρι	11
1 - Σύντομη γεωγραφική, ιστορική και δημογραφική επισκόπηση	11
2 - Παραδόσεις, εκπαίδευση, πολιτισμός	27
- ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	44
- Οι αρχές της φυλής των Τσιεκάτων και των γενεών σύμφωνα με τους κορμούς	44
A - Ο ΓΙΩΡΓΟΣ (Λιώλης) ΤΣΙΕΚΟΣ, Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΟΡΜΟΥ	49
A/1 - Ο Πέτρος Τσιέκος, ο παππούς μου	50
A/1/1 - Ο Μιχάλης Τσιέκος και η οικογένειά του	56
A/1/1/1 - Ο Αχιλλέας, ο μεγαλύτερος γιος του Μιχάλη Τσιέκου και οι κληρονόμοι του	66
A/1/1/2 - Ο Χαράλαμπος Τσιέκος και η οικογένειά του	72
A/1/1/3 - Ο Ανδρέας, ο μικρότερος γιος του Μιχάλη και η οικογένειά του	78
A/1/1/4 - Η Καλλιρόη Τσιέκου (Σκούρη), κόρη του Μιχάλη και της Αναστασίας	100
A1/2 - Ο Βασίλης Τσιέκος ο δεύτερος γιος του Πέτρου και των κληρονόμων του	103
A/1/2/1 - Ο Ηλίας Τσιέκος, ο μοναδικός γιος του Βασίλη και οι κληρονόμοι του	107
A/1/2/2 - Η Ευγενία, η Αφροδίτη και η Αρετή οι τρεις κόρες του Βασίλη Τσιέκου	113
A/1/3- Ο Νικόλας Τσιέκος, ο τελευταίος γιος του Πέτρου και η οικογένειά του	114
A/1/3/1- Ο Γιώργος Τσιέκος (ο νέος), ο μεγαλύτερος γιος του Νικόλα και η οικογένειά του	118
A/1/3/2- Ο Αλέξης, ο δεύτερος γιος του Νικόλα και η οικογένειά του	120

A/1/3/3- Η Ειρήνη και η Ελένη, δύο κόρες του Νικόλα Τσιέκου	121
A/1/4 - Η Καλλιόπη, η μόνη και η πιο δυστυχισμένη κόρη του Πέτρου Τσιέκου	126
B - Ο ΠΑΥΛΟΣ ΤΣΙΕΚΟΣ, Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΟΡΜΟΥ ΤΩΝ ΤΣΙΕΚΑΤΩΝ.	132
B/1- Ο άκληρος Λεωνίδας Τσιέκος	132
B/2- Ο Κωνσταντίνος Τσιέκος και η μεγάλη οικογένειά του	135
B/2/1- Ο Θοδωρής Τσιέκος και η οικογένειά του	139
B/2/1/1- Κωνσταντίνος και Ραημόντα, τα δύο παιδιά του Θοδωρή	142
B/2/2- Ο Αριστείδης και ο Βαγγέλης, οι δύο γιοι του Κώστα και της Γαρούφως που απεβίωσαν σε μικρή ηλικία	143
B/2/3- Η Ευτυχία, το πρώτο παιδί του ζευγαριού Κώστα και Γαρούφω Τσιέκου	144
B/2/4- Η Αναστασία, η κόρη του Κώστα και της Γαρούφως Τσιέκου που δεν άφησε κληρονόμους	151
Γ- Ο ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΙΕΚΟΣ (ο παλιός) , Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΡΜΟΥ ΤΩΝ ΤΣΙΕΚΑΤΩΝ	153
Γ/1- Ο Παναγιώτης Τσιέκος, ο μεγαλύτερος γιος του Σπύρου και η οικογένειά του	156
Γ/1/1- Ο Σπύρος Τσιέκος (ο νέος), ο μεγαλύτερος γιος του Παναγιώτη και η οικογένεια του	160
Γ/1/2- Ο Θωμάς Τσιέκος, ο νεότερος γιος του Παναγιώτη και η οικογένειά του	165
Γ/1/3- Η Ελευθερία είναι η μόνη κόρη του ζευγαριού Παναγιώτη και Πολυξένη Τσιέκου	167
Γ/2- Ο Λάμπης Τσιέκος, ο δεύτερος γιος του Σπύρου	173
- ΕΠΙΛΟΓΟΣ	177

ANDREA ÇEKO

ÇEKATET
E LEFTEROHORIT

Histori, kujtime e krijimtari

BOTIM NE GREQISHT DHE SHQIP

ANDREA ÇEKO

Lindi në Lefterohor më 1943. Mbaroi shkollën fillore në fshat, shtatëvjeçaren dhe gjimnazin në Delvinë në vitin 1961. Më 1970 përfundoi studimet në Fakultetin e Agronomisë të Institutit të Lartë Bujqësor, Tiranë.

Për 13 vjet punoi në rrethin e Sarandës, në fushën e bujqësisë dhe arsimit, kryeagronom në Kooperativën e Gravës, mësues në Shkollën e mesme të Livadhjasë 1972-1973 dhe që nga viti 1973 kryeagronom në Nëmarrjen Bujqësore të Vrinës.

Në vitin 1983 u transferua në Tiranë, në Ministrinë e Bujqësisë, me detyrë krespecialist në Drejtorinë e Kooperativave Bujqësore, deri në vitin 1994. Transferohët në Drejtorinë e Bujqësisë të Tiranës, më vonë kryespecialist në Drejtorinë e Përgjithshme të Farave, në vitin 1998 drejtor në Ndërmarrjen e Inputeve Bujqësore, në 2002 drejtor në Entin Shtetëror të Farave dhe në 2004 bashkëpunëtor shkencor në Institutin e Studimit të Tokave Tiranë, deri në vitin 2005, kur doli në pension.

Gjatë viteve të veprimtarisë së tij ka shkruar shumë artikuj shkencorë dhe problematikë për bujqësinë në gazeta dhe revista. Është bashkëautor i gjashtë librave për bujqësinë dhe ka qenë pjesëmarrës në disa projekte kombëtare e ndërkombëtare për bujqësinë.

Në vitin 1992 ka fituar gradën shkencore **“Kandidati i shkencave”**, që në vitin 1993 u konvertua me gradën **“Doktor i shkencave”** dhe në vitin 2000 fitoi titullin shkencor **“Profesor i asociuar”**

Ne kujtim te prinderve te mi
Mihal dhe Anatasia Çeko

NE VEND TE PROLOGUT

Eshte virtyt dhe urtesi kur njeriu shkruan ashtu sig e mendon e per ate qe do me shume, gka behet burim i kristalte qe rrjedh uje te kalter brenda zemres dhe shpirtit te tij. Keto ndjenja jane rrenjosur thelle edhe ne shpirtin tim si nje gjelberim plot arome lulesh.

Gjate jetes sime, diktuar edhe nga profesioni im, kam shkruar libra dhe shume artikuj per bimet dhe per farerat, per shkencen e aplikuar, per teknologjine dhe per zhvillimin bujqesor dhe disa artikuj per njerezit e shquar te fshatit tim dhe per Lefterohorin, vendlindjen time, ku ishin syte e mi, ku ishte shpirti im. Aroma e fshatit, bashkefshataret, shoket e femijerise, sidomos te afermit e mi, edhe pse jam larguar gati prej 40 vjetesh dhe banoj ne Tirane, te gjitha keto me japin nostalgji, respekt e dashuri.

Ne Lefterohorin tone te dashur, midis 28 fiseve qe ka fshati, fisi i Qekateve (me mbiemer Qeko) ishte si gjithe fiset e tjera, por e veganta qe duhet theksuar eshte se ata ishin vreshtare te talentuar, prodhonin verera te cilesise se larte dhe sasi te medha, qe jo vetem i konsumonin ne familjet e tyre gjate gjithe vitit, por ishin edhe te njohur per tregtimin e tyre ne Delvine dhe me tej. Vreshtaria dhe ne pergjithesi frutikultura u siguronin nje pjese te mire te te ardhurave familjeve te fisit Qeko. Pergjithesisht ata ishin mjaft punetore, kishin kerkesa per jeten, me nivel jetese mbi mesataren e familjeve te fshatit dhe ishin familjare per t'u admiruar.

Nisur nga deshira e mire, me qellim qe brezat e tanishem te Qekateve, brezat qe do te vijne, si dhe per kedo qe interesohet, jam munduar te shkruaj kete liber, **“Çekatët e Lefterohorit”**, duke paraqitur jo vetem pemen gjenealogjike, pershkrimin e degeve te fisit, portretet e disa paraardhesve qe kane nderruar jete dhe per ata qe jane gjalle por ne moshe te avancuar, ashtu sig i kam njohur personalisht

dhe si m'i kane pershkruar te tjeret, shoqeruar edhe me fotografi, aq sa mund te siguronim.

Ne grumbullimin e te dhenave, kujtimeve dhe ne pershkrimin e personalitetit te paraardhesve, te fotografive te disa brezave te fisit Qeko, u be gdo perpjekje dhe kam shfrytezuar te gjitha burimet zyrtare te mundshme, si dhe kane kontribuar shume persona nga fisi yne, mandje edhe jashte fisit e qe kane njohur paraardhesit qe nuk jetojne aktualisht. Ata jane te shumte e pavaresisht kontributit qe kane dhene, e pashe te udhes te mos i permend me emra, por te gjithë kontribuesit meritojne nje falenderim te vegante.

Nderkohe, dua te kerkoj ndjese per ndonje pasaktesi te mundshme, por ju garantoj se eshte bere jashte vullnetit tim. Jane te lutur te gjithë ata qe mund te konstatojne ndonje pasaktesi, apo mungesa ne te dhena, te mos hezitojne dhe te me informojne, qe ne ribotimin e mundshem te bejme permiresimet e nevojshme.

Nuk pretendoj qe libri “Qekatet e Lefterohorit” eshte shterues, por eshte nje perpjekje fillestare e qe mund te nxise intelektualet e tjere te fshatit, kudo ku ndodhen ne bote, te shkruajne per fshatin, per personalitetet qe kane lindur ne Lefterohorin tone te dashur, apo ne vende te tjera, por e kane origjinen nga fshati yne, per fiset e tyre, per gdo ngjarje qe ka lene mbresa ne kujtesen e brezave etj. Me sa di une, e ndjera Afrodhiti Peko (Qirama), qe u nda nga jeta papritur dhe para kohe, punonte dhe ishte ne perfundim te nje monografie per Lefterohorin. Me sa jam informuar kohet e fundit, ky liber u botua.

Ne pjesen e pare te librit “Qekatet e Lefterohorit” bej nje peshkrim te shkurter te Lefterohorit. Per kete jam mbeshtetur ne te dhenat qe kam nxjerre ne Arkivin Qendror te Shtetit Shqiptar, te dhena te vitit 1945, nga arkivi i gjendjes civile te Tiranës dhe Delvines. Nderkohe kam shfrytezuar te dhena nga artikulli i botuar nga ana ime “Αγάπη και νοσταλγία για το χωριό μου Ελευθεροχωρι” (Nostalgi dhe dashuri per fshatin tim Lefterohor), ne gazeten “Λαϊκό Βήμα”, date 20 maj 2005, ne librin “Τα ελληνοχωρια μας” (Fshatrat tona greke), me autor Spiro Pekon, ne librin “Enciklopedia e Delvines dhe Sarandes” te Apostol Pangos, ne librin “Γενεαλογικά δέντρα της κάτω Λεσβιτισσας” (Pemet gjenealogjike te Leshnices se Poshtme) me autor Lefter Dallen, ne revisten LEKA, numer 7, korrik 1936, botuar ne Shkoder etj., si dhe ne doreshkrimet e Vasil Duros e ne kujtimet e babait tim Mihal Qeko, te

Grigor Qaliqit, Garufalia Qekos etj.

Ne kete pjese pershkruhet pozicioni gjeografik i Lefterohorit, jepet nje veshtrim historik dhe demografik dhe fillesat e fshatit sipas gojedhenave, perberja sipas fiseve, popullsia ne disa periudha gjate shekujve, levizjet demografike, problemet qe kane perballuar banoret e Lefterohorit gjate periudhave te ndryshme historike etj.

Nje vend te vegante u kam kushtuar traditave gjate shekujve, pervojës ne arsim, kulture dhe sport, duke permendur edhe personat qe kane **kontribuar** ne keto drejtime.

Ne pjesen e dyte te librit trajtohen fillesat e fisit te Qekateve te Lefterohorit, qe i perkasin gjysmes se pare te shekullit te nentembedhjetë, rreth viteve 1830-1850. Mbas ketyre viteve i kane fillesat tri trungje te ardhshme te Qekateve te Lefterohorit, krijuar nga vellezerit Loli, Pavllo dhe Spiro Qeko. Per ta bere sa me te qarte per lexuesit, jam perpjekur te trajtoj gdo trung me vete, duke krijuar rrjedhshmeri sipas brezave, deri ne brezat e tanishem. Gjeresia e trajtimit eshte e ndryshme per secilin, pavaresisht breznise qe i takon, sepse e ndryshme ka qene shkalla e sigurimit te te dhenave.

Per personat e breznive te para qe kane nderruar jete, gjeneralitetet e sidomos atesia, memesia, datelindja dhe data e vdekjes jane siguruar nga burime zyrtare. Por per disa te tjere, sidomos te breznise se pare dhe te dyte, ndoshta dhe te trete, nuk dispononim te dhena, e per rrjedhoje ne pamen gjenealogjike dhe ne pershkrimin e tyre ka mangesi. Pershkrimet e tyre jane bere duke u mbeshtetur edhe ne theniet e personave qe i kishin njohur ose qe u ishin transmetuar nga parardhesit.

Pemen gjenealogjike te trungut te Jorgo Qekos, per arsye ngarkese, e kam fragmentuar sipas nenrtrungjeve, por ka vijueshmeri, ndersa trungjet e Pavllo dhe Spiro Qekos jane pasqyruar ne nje faqe secili.

Pershkrimi i personave qe kane nderruar jete dhe i atyre qe jane aktualisht ne moshe madhore eshte me i zgjeruar, ndersa per dy-tre brezat e fundit te dhenat jane me te kufizuara. **I njëjti** rregull eshte ndjekur edhe ne pemen gjenealogjike.

Per vajzat, qe natyrisht krijuan familjet e tyre, deri te brezi i katert ose i peste jepen te dhena te zgjeruara, sipas mundesise se sigurimit te te dhenave, ndersa per bashkeshortet dhe per femijet e tyre te dhenat dhe pershkrimet jane me te kufizuara. Per brezat e fundit jepet nje

informacion i thjeshte.

Une nuk jam historian dhe as shkrimtar. Profesioni im, te cilin e kam dashur aq shume, eshte agronomia. Pavaresisht **nga kjo**, mora iniciativen te shkruaj kete liber jeterrefyesh, ne te cilin eshte nderthurur historia e fisit tone me grimca kujtimesh dhe pak krijimtari. Besoj se ne kete liber ju do te gjeni stergjysherit, gjysherit, xhaxhallaret, kusherinjte, moshataret tuaj dhe mjaft kujtime per ta. Ndoshta dikush nga ju mund te leshoje edhe **lotë** per njerezit e zemres qe jane larguar nga jeta, te tjeret do te kujtojne femijerine e djalerine, lodrat e brezit te tyre kur ishin femije e gapkenlleqet e moshes. Pse jo, do te kujtojne veshtiresite qe kane kaluar ne jete, te cilat i perkasin se kaluares, dhe gezimet e gastet me te bukura te jetes, te cilat gjithmone krijojne nostalgji.

Shpresoj dhe deshiroj qe ky liber t'ju sherbeje juve, brezave te tanishem dhe te ardhshem te tri trungjeve te Qekateve te Lefterohorit si informacion orientues per historine dhe origjinen e te pareve tuaj.

Jeta vazhdon dhe ne te ardhmen do te vijne breza te rinj. Do te lindin femije, do te rriten e do te martohen, duke krijuar familje te reja, edhe pse fati mund t'i kete hedhur ne skaje te ndryshme te botes, do jene krenare se kane trashегuar mbiemrin Qeko dhe e kane origjinen nga Lefterohori i Delvines.

Per te mos krijuar ndonje keqkuptim per emrin e Lefterohorit, si ne gjuhen greke dhe ne gjuhen shqipe, e shikoj te nevojshme te bej disa sqarime. Ne te gjitha dokumentet qe disponoj ne gjuhen greke, qe datojne para vitit 1939, ne te cilat jam referuar per shkrimin e ketij libri, fshati njihej me emrin “Ελευθεροχώρι”, qe per te dalluar nga fshatrat e tjera te Greqise (shtate fshatra me emrin Ελευθεροχώρι), shkruhej «Ελευθεροχώρι Αλβανίας», «Ελευθεροχώρι Βορείου Ηπείρου», «Ελευθεροχώρι Δελβίνου», ndersa ne shume shkrime, sidomos mbas Qlirimit, fshati njihej me emrin «Λευτεροχώρι» dhe me pak «Ελευθεροχώρι». Theksoj se edhe ne dokumentet e paraluftes ne gjuhen shqipe fshati njihej me emrin “**Lefterohor**”, ndersa ne dokumentet e gjendjes civile te vitit 1945 dhe ne vazhdim shkruhet «Lefterhor», duke hequr nje germe “o”. Pavaresisht nga keto, fshati yne qendron krenar dhe madheshtor prane pyllit shekullor me geshtenja, duke hedhur veshtrimin ne qytetin e Delvines, me tej ne fshatrat e Vurgut, dhe ne horizont ne ishullin e Korfuzit.

PJESA E PARE

Lefterohori, fshati yne i dashur

1- - Nje veshtrim i shkurter gjeografik, historik dhe demografik

Ne shpatin perendimor te Malit te Gjere, ne vije te drejte Delvine-Gjirokaster, ne pjerresine e malit nga perendimi, ne lartesine 630 metra nga niveli i detit dhe mbi 4 km nga Delvina ka ndertuar historine e vet fshati Lefterohor. Hijerende, mbi trupin e fshatit, qendron pylli shekullor me geshtenja prej mbi 400 dynyme, i cili jo vetem i jep madheshti atij, por edhe nje bukuri te vegante, gka na ben te ndihemi krenare qe kemi lindur ne kete fshat te mrekuellueshem.

Kane kaluar shume breza dhe kane ndodhur plot ngjarje historike, por pylli i geshtenjave me Kukulon si kapele mbi koken e tij, me lartesi 800 metra mbi nivelin e detit, ngeli i paprekur dhe madheshtor. Ne majen e Kukulos dikur ishte kisha e "Shen Dhimitrit", nga e cila prej shume vitesh s'ka mbetur asgje perveg emrit. Se bashku me pemet frutore dhe hardhite brenda oborreve te shtepive, pylli i geshtenjave krijon nje unitet ne madheshtine dhe bukurine e Lefterohorit.

Pagezuesi anonim qe i vuri emrin Lefterohor nuk dihet se ne cilin shekull ka jetuar. Emri "Elefterohori" eshte nje bashkim fjalesh greke, "*fshati i lire*". Sipas gojedhenave te transmetuara brez pas brezi, ka disa variante per fillesen e emrit te fshatit. Nje nga keto eshte kjo: Truproja e pashait te Delvines e kishte emrin Lefter dhe per besnikerine e tij ai i ndertoi nje shtepi diku, ku aktualisht eshte fshati dhe keshtu ai mori emrin e Lefterit. Varianti i dyte, nese do ta quanim keshtu, lidhet me nje gjyq qe u zhvillua per nje problem pronesie tokash me fshatin fqinj Kallodhiq (ashtu njihej para disa shekujsh), por ky i fundit e humbi gjyqin. Prandaj e ndryshoi emrin nga Kallodhiq ne Kakodhiq, ndersa fshati perbri, qe fitoi tokat me gjyq, u quajt Elefterohori (fshati i lire). Per keto nuk ka asgje te shkruar dhe ishin te pakte ata persona, para brezit tim, qe i permendnin keto gojedhena. Me i besueshem eshte miti „Lefterohori“, shkruar ne vargje ne gjuhen greke nga poeti Thoma Sterio nga Grava, te cilin e kam njohur personalisht. Po keshtu, kete mit

e pershkruan me hollesi Grigor Kacalidha ne nje nga veprat e tij. Sipas ketij miti, i pari i fshatit u ekzekutua nga turqit se nuk pranoi qe fshati te behej giflig dhe fjala e fundit e tij ishte: „*une nukfirmos dhe Lefterohori do mbetet keshtu, pra jo giflig*“. Ia vlen qe kete vjershe ta shtoj ketu, perkthyer nga greqishtja, pa bere komente te tjera.

Lefterohori

*Zvarrisnin turqit pas kuajve te terbuar
Komandantin e lidhur kembe e duar, pastaj e leshojne me koke
poshte shpates dhe i kerkojne qe te firmose fermanin qe fshati te
behet giflig i Sulltanit.*

*Por ai i paepur e guximtar
Me koken lart u pergjigjet si azgan
“Nuk firmos une skllaverine,
fshati im eshte Lefterohori.”*

*Dhe fjalen pa mbaruar,
qelluan shpatat, koken i prene
e toka meme e guret
u sperkaten me gjakun e kulluar,
koka i tij krenare, edhe pse e prere,
“Nuk firmos therriste,
Lefterohori perjete i lire”.*

Gojedhenat thone se disa familje erdhen nga Palohori qe ndodhej ne veri, 5-6 kilometra nga Lefterohori, te tjera nga Kamenica mbas djegies se fshatit nga turqit ne shekullin e shtatembedhjete, disa nga Katalati qe dikur ishte fshat, bile edhe nga fshatra te tjera. Por une s’kam gjetur asgje te shkruar per keto gojedhena edhe pse kam kerkuar ne Arkivin e Shtetit. Mendoj se fshati Kakodhiq eshte me i hershem se Lefterohori, sepse Kakodhiqi para vitit 1957 (para krijimit te kooperatives) disa toka e kullota i ka pasur ne afersi te Lefterohorit, ne jug te tij (ne Vakufiko, ne Zbiqes, ne Breshina, ne Panaja, ne Nikullatika etj.), si dhe disa mbetje varresh qe ekzistonin deri ne vitet 1950-’60 ne afersi te kishes, ne Panaja. Moshataret e mi mbajne mend mire germadhat e shtepive ne Vakufiko dhe ne fund te Breshines, qe u perkisnin banoreve te hershem te ketij fshati.

Pavaresisht legjendave, gojedhenave, miteve, Lefterohori u perket shekujve edhe pse nuk dihet se kur ka lindur dhe ngriti historine e vet

ngjitur me pyllin e geshtenjave dhe ku do te jetoje ne shekuj.

Gjate pushtimit peseqindvjeçar turk Lefterohori asnjehere nuk u be giflig i turqve dhe as i gifligareve shqiptare te emeruar nga Stambolli. Megjithate paguante taksat sipas ligjeve te Perandorise Osmane. Ne baze te burimeve zyrtare te nxjerra nga Arkivi i Shtetit, Lefterohori permendet qe nga shekulli i gjashtembedhjete. Ne vitin 1582 kishte 48 familje dhe paguante 6782 akge takse vjetore, ne vitin 1852 zbriti ne 30 familje, ne vitin 1913 kishte 240 banore, ne vitin 1926-'27 kishte 79 familje me 267 banore, ndersa ne vitin 1991 fshati numeronte 417 banore.

Fshati perbehej nga keto fise: Mako, Qeko, Papa, Nikuli, Ciroko, Vaso, Mugo Kardhashi, Voci, Duro, Karabeci, Qiriaqi, Kuguqi, Qerama, Kostaqi, Kazeli, Qaliqi, Pano, Koku, Kashara, Thoma, Dhroso, Papadhello, Bizbiqui, Kozho, Cilimbeci dhe Braho. Disa nga familjet e njezet e tete fiseve qe kishte fshati gjate viteve, para, gjate dhe pas Luftes se Dyte Boterore jane larguar nga fshati ose jane zhdukur nga moslenia e trashegimtareve meshkuj.

Administrativisht Lefterohori ne kohen e sundimit otoman perfshihej ne Sanxhakun e Delvines, me vone ne Kazane e Delvines qe varej nga Vilajeti i Janines. Ne kohen e Mbreterise se Zogut varej nga Nenprefektura e Delvines, mbas vitit 1944 nga rrethi i Delvines, ndersa ne vitin 1957, kur Saranda u be rreth, kaloi ne kete te fundit dhe me organizimin e ri administrativ aktualisht varet nga bashkia e Delvines, ku se bashku me Kakodhiqin jane vetem dy fshatra minoritare ne kete bashki.

Gjate sundimit otoman banoret e Lefterohorit jetonin pothuajse ne te njejtat kushte ekonomike si gjithe fshatrat greqishtfolese te pellgut te Delvines, e qe praktikisht nuk konsideroheshin "gifligje". Varferia dhe skamja ishte e pranishme ne gdo familje. Edhe pse Perandoria Turke e kishte per objektive, nuk arriti te ndryshonte ndergjegjen nacionale, gjuhen greke, besimin fetar ortodoks te lefterohoriteve, si edhe ne shume fshatra te tjera te Epirit. Ne Lefterohor flitej vetem greqisht dhe jane ruajtur traditat, zakonet, folklori i pasur, veshjet tradicionale, harmonia ndermjet tyre, mikpritja, solidariteti dhe virtyte te tjera.

Mbas Luftes Ballkanike, me shperberjen e Perandorise Osmane dhe me krijimin e shtetit shqiptar, ne vitin 1914 Fuqite e Medha ne protokollin e **Firences** dhe mandej ne Paktin e Paqes te Londres

vendosen qe nentedhjetë e nente fshatra të minoritetit grek të perfshiheshin brenda territorit shqiptar. Pra, edhe Lefterohori u perfshi brenda kufirit shtetëror shqiptar. Mbas kesaj periudhe ndodhen ngjarje të medha historike, dy luftera botërore, krijimi i mbreterise shqiptare etj.

Ne kete periudhe nuk kemi ndonje rritje të theksuar të nivelit ekonomik, perkundrazi, varferia ishte e pranishme në gdo familje dhe vetëm disa prej tyre jetonin disi më mirë se të tjerat. Kujdesi shëndetësor ishte pothuajse në nivelin zero, grata lindnin në shtëpi dhe rolin e mamisë e luanin plakat me përvije në kete drejtim. Disa gra kanë vdekur gjatë lindjes dhe vdekshmëria e femijëve ishte e madhe. Vetëm nga fisi i Qekateve në vitet tridhjetë vdiqën dy gra gjatë lindjes.

Katastrofe për Lefterohoritë ishte epidemia e “Gripit Spanjoll“ në vitin 1918, kur në fshat vdiqën disa dhjetëra banorë dhe u zhduken edhe familje. Ishte kjo katastrofe vdekjesh masive që e detyroi fshatin, që për mungesë vendvarrimi, të transferohej varrezat nga oborri i kishës të “Kogera”, ku janë edhe sot. Ato aktualisht mirembahen në mënyrë shembullore nga ata pak banorë që kanë mbetur në fshat si dhe nga pasardhësit që banojnë jashtë dhe herë më herë vizitojnë fshatin.

Lefterohoritë, si shumica e banorëve të fshatrave malore, vazhdimisht kanë pasur kërkesa në rritje për një jetë më të mirë, duke drejtuar sytë edhe nga emigrimi brenda dhe jashtë vendit, si në Greqi, Turqi, Amerikë, deri dhe në Argjentinë. Mbas Luftës së Parë Botërore kanë emigruar shumë të rinj nga fshati dhe për këtë nuk ka statistika. Disa prej tyre, jo vetëm që nuk bëjnë prokopi, por si përfundim janë edhe kockat në vende të huaja dhe nuk dihet kush i ka varrosur dhe ku janë varret e tyre. Kete fat patën Ziso Jorgo Qeko, Ilia Petro Qeko, Vangjel Kardhashi, Kigo Nikuli, Oresti Qirjaqi, Miho Kardhashi e të tjerë. Shumë të tjerë janë kthyer nga kurbeti në fshat pa bërë prokopi, por fitimi më i madh i tyre ishte se ata u kthyen gjallë pranë familjeve.

Para Luftës së Dytë Botërore dhe gjatë saj u shfaq fenomeni i emigrimit brenda vendit, shumë banorë nga fshati u larguan duke marrë edhe familjet me vete dhe u vendosën në Tiranë, Durrës, Sarandë, Delvinë e gjetkë. Në kete periudhe u larguan nga fshati për në Tiranë e Durrës Spiro (Pilo) Qirama, Thoma (Shomo) Pano, Dhimiter Dhimo (Bero), Vangjeli Kashara, Kigo Kashara, Kigo Qerama, Fani Qirama, Petro Kozho, Kosta Qeko, Filip Duro, Dhimiter Duro, Vasil Duro,

Kristo Karabeci, Ziso Karabeci, Thodhori Kardhashi, Kosta Karabeci, Spiro Kardhashi, Foto Qerama, Andon Qerama, Panajot Braho se bashku me tre djemte e tij Spiro, Kigo dhe Vasil Braho, Lluka Qirjaqi, Vangjel Kuguqi, Dhimiter Qirama, Grigor Qaliqi, Llambi Kuguqi, Fani Kuguqi, Miho Karabeci, Foto Kardhashi, Thoma Kardhashi, Thanas Braho (nga Tirana ne Elbasan) etj. Nje pjese e familjeve te vendosura ne Durres u transferuan ne Tirane. Po ne kete periudhe u vendosen ne Sarande familja e Andrea Kardhashit, e Koto Kardhashit, Dhaspina Cilimbecit, qe me vone shkuan ne Vlore dhe ne Tirane. Ne vitin 1944 u larguan per ne Greqi Panajot e Llambi Qeko, Jorgo (Loli) Papa, Dhimiter e Thoma Papa, Panajot Filip Nikuli, ndersa ne Rumani Thanas **Kuçuqi**.

Mbas Qlirimit te vendit, nisur edhe nga nevoja per fuqi punetore ne Tirane e ne qytete te tjera, shume bashkefshatare, sidomos djemte e rinj, lane vendlindjen dhe u vendosen ne kryeqytet ose ne qytete te tjera te Shqiperise me deshiren e tyre, duke kerkuar nje jete me te mire, ku u ndihmuan nga ata qe kishin vite dhe pervoje ne Tirane, duke i strehuar dhe duke kontribuar per t'u sistemuar me pune. Brenda pak kohe lane fshatin dhe u sistemuan ne Tirane: Pandeli Papa, Andrea Kugi, Thoma Kuguqi, Jorgji Nikuli, Theodhori Papa, ne Durres Panajot Papa, Petro Karabeci dhe Jorgo Pano, ne Lushnje Arqilea Qeko, Harallamb (Llambi) Qeko dhe Perikli Ciroko, ne Gramsh Theodhori (Llaqi) Kuguqi e me vone ne Tirane, Jorgo (Loli) Duro, Vangjeli Droso dhe Llambi Qerama ne Lag, Ilia Qeko ne Lezhe (perkohesisht per disa vite, pastaj u kthye perseri ne fshat), Spiro Qeko ne Gjirokaster, Thoma Qeko ne Elbasan etj. Mjaft familje lefterohorite u bene **banorë** te Delvines, si e Pano Kostaqit, Jorgji Kostaqit, Grigor Kostaqit, Spiro Duros, Stavro Kardhashit, Nikolla e Nestor Kuguqit, Pandeli Kuguqit, Vaso Kuguqit, Theodhori (Llaqi) Brahos, Dhimitri Qiriaqit, Kosta (Kogi) Brahos, Thodhori (Shozho) Qaliqit etj. Me krijimin e kooperatives bujqesore te Lefterohorit levizja e popullsisë u kufizua deri ne ndalim te plote, sepse qe te largoheshe nga fshati duhet te merrje "*shperngulje*", gka ishte e veshtire deri ne pamundesie.

Ne saje te shkollimit e te profesionit qe fituan para dhe mbas viteve gjashtedhjetë, u transferuan ne Tirane familjarisht Minella Kuguqi (pilot te helikopterit), Sofokli Qaliqi (ushtarak ne aviacion), Spiro Qirjaqi (Drejtoria e Puneve te Brendshme), Andrea Qeko (Ministria e

Bujqesise), Anastas Duro (Ministria e Drejtesise), ne Sarande Jorgo Braho (nepunes), Jorgo Qirama (ekonomist), Ilia Kostaqi (veteriner), Grigor Thoma (ushtarak), Vasil Kostaqi (dentist), ne Fier, Filip Papa (ushtarak) dhe Panajot Vaso (inxhinier nafte), ne Gjirokaster Thoma Kostaqi, Grigor Qirama ne Mirdite, Ilia Karabeci, ne Delvine Timoleo Kuguqi (ushtarak), ne Kavaje Kosta Karabeci etj. Theksoj se edhe ne saje te shkollimit ne specialitetet dhe profesionet qe kishin fituar nga shkollimi ishin te detyruar te punonin *“aty ku kishte nevoje atdheu”*. Por kjo *“levizje e detyruar”* ndikoi te shumica prej tyre, qe ne saje te vullnetit, aftesise profesionale, ndershmerise e virtyteve te tjera te bejne karriere dhe te ngjiten ne nivele te larta ne aparatet shteteror shqiptar.

Pavaresisht nga periudha kur jane shperngulur ne Tirane apo ne qytete te tjera, lefterohoret ndryshuan pozitivisht nivelin e jeteses nga ana ekonomike, arsimore dhe profesionale. Ne pergjithesi punonin si specialiste te profileve te ndryshme (marangoze, kepuqare, bojaxhinj, berbere, rrobaqepes, kameriere, kuzhiniere, shofere, mekanike etj.) dhe si specialiste ne fabrika te ndryshme, madje ne nivele drejtuese (ne sektore te ndryshem prodhimi ose sherbimi). Ishin shume te rralle ata qe punonin ne pune te rëndomta. Pergjithesisht ishin arsime dhe luftuan per te shkolluar femijet e tyre dhe shumica u dha trashegimtareve shkollen e larte. Kjo i dedikohet shpirtit punetor e te sakrifices qe u trashegua brez pas brezi, ambicies dhe kembenguljes per nje jete me te mire, harmonise, bashkepunimit dhe ndihmeses per njeri-tjetrin, solidaritetit te konsoliduar si lefterohoret dhe virtyteve te tjera qe i karakterizonin ata ne pergjithesi. Lefterohoret, kudo ku jetonin dhe punonin, nuk krijonin probleme ne mjedisin shoqeror as me shtetin dhe as me familjet e tjera, por shikonin problemet e tyre dhe te familjes, shprehnin respekt e dashuri per te tjeret dhe i gjendeshin njeri-tjetrit ne gezime e hidherime. Uniteti dhe solidariteti midis tyre ishin per t'u admiruar, sidomos gjate luftes dhe me pas ne sistemin totalitar. Edhe pse prishja e unitetit, pergajja, provokimet dhe spiunimet ne shume raste stimuloheshin nga organizmat e shtetit komunist, ne fshatin tone keto fenomene nuk ishin problematike si ne disa fshatra te tjera te Delvines dhe me gjere. Ndonje rast i shkeputur nuk paraqiste problem, se vete opinioni i izoloi keta persona.

Ne vitet 1991-'92 pati zhvillime politike te jashtezakonshme ne Shqiperi. Sistemi monist u rrezua. U vendos demokracia dhe

pluralizmi. Krahas anes pozitive qe solli ndryshimi i sistemit, u shfaqen edhe probleme, madje mjaft jetike si per gjithë minoritetin, edhe per banoret e Lefterohorit. Kaosi, pasiguria per jeten dhe familjen, problemet ekonomike, mungesa e perspektives per femijet, mungesa e punesimit dhe sigurimit te burimit te ardhurave, presionet psikologjike dhe fizike deri ne kercenim per jeten nga grupe rebele e persona te vegante shqipfoles etj. shkaktuan emigrim masiv si ne fshatrat e tjera, edhe ne Lefterohorin tone te dashur. Ky fenomen vazhdoi disa vite dhe vulen e vune ngjarjet tragjike te vitit te mbrapshte 1997. Banoret e fshatit braktisen gjithgka dhe u larguan familjarisht drejt Greqise, e cila u hapi dyert si edhe te gjithë emigrantëve shqiptare. Shumica e tyre u vendosen ne Athine, me pak familje ne **Halqidhë** ne ishullin e Evias, ne Janine, Patra etj. Fshati u boshatis. Kane mbetur vetem disa te moshuar, shumica gra. Kesaj fatkeqesie mund t'i vendosesh **çdo lloj** emri. Kete e shpreh me se miri kenga polifonike “*Lefterohori eshte emri yt*”, qe interpretohet nga bija e ketij fshati Marina Zotu (Qirama), vargjet e se ciles po i japim me poshte te perkthyer ne gjuhen shqipe.

Fshati im i dashur, qe ke aq shume hijeshi, Lefterohori eshte emri yt, i famshem ne bukuri.

Je ballkoni i Delvines dhe Korfuzit per karshi, Ke lindur trima dhe djem te bukur, si ti.

Te gjithë jane te shperndare, se kurbeti t'i ka marre, Edhe pse jane larg teje, ne zemer ty te kane.

Ne fshat, pavaresisht se ne gjendjen civile figurojne mbi 400 banore, ne fakt gjate dimrit qendrojne 23 familje dhe banojne 37 veta, kryesisht te moshes se trete. Gjate veres rritet numri i familjeve lefterohorite te ardhura nga Greqia, por ne numer te kufizuar. Eshte pozitiv fakti qe pergjithesisht shtepite e Lefterohorit jane rindertuar dhe nje pjese e banoreve qe banojne ne Greqi gjate veres vijne te pushojne ne fshat. Vlen per t'u theksuar se eshte bere tradite qe me 15 gusht, Diten e “Shen Marise”, ne fshat behet feste, ku mblidhen lefterohorite te brezave te ndryshem dhe kendojne e vallezojne se bashku. Shpresoj qe kjo tradite do te vazhdoje edhe ne brezat qe do te vijne.

Banoret e Lefterohorit, duke jetuar ne nje fshat malor, gjate shekujve kane krijuar ekonomite familjare mbeshtetur kryesisht ne bujqesi dhe blegtori, por ishin te pakta familjet ku baza e ekonomise familjare ishte blegtoria. Ne keto kushte, familjet lefterohorite shfrytezonin tokat e pakta perreth fshatit, te tjerat, qe perbenin shumicen, ishin disa kilometra larg dhe ne siperfaqe te vogla, nga disa qindra metra katrore deri ne disa dynyme, por keto te fundit ishin te pakta. Permendim vreshtat nderthurur me ullinj, qershi dhe fiq etj. te “Kambos”, ne rrugen Delvine-Lefterohor, ku kishin pronat e tyre nje pjese e familjeve te fshatit, arat dhe vreshtat e “Bekos”, “Kastanikovit”, “Koderas”, “Rahit **Kamenicas**”, “Zbiqes”, tokat are te “Zaros”, “Allonja”, “Vellas”, “Oknas”, “Vromopigadhos”, “Koshtaqit”, “Pigadhit” etj. Pak familje kishin toka ne “Selo” mbi Delvine dhe ne afersi te fshatit Vane, te cilat i kishin blere.

Mbeshtetur ne shkresen zyrtare qe i dergonte Ministrise se Ekonomise te qeverise shqiptare nenprefektura e Delvines ne vitin 1926, fshati Lefterohor dispononte 137 dynyme toke are, 134 dynyme vreshta dhe frutikulture, 1343 dynyme kullota dhe 477 dynyme pyll. Lefterohori si fshat malor nuk kishte toka nen uje, perveg disa parcelave ne Vane, qe nuk ishin me shume se 15-20 dynyme.

Para krijimit te kooperatives bujqesore fshati dispononte perafersisht 2880 dynyme kullota dimerore, 250 dynyme kullota verore, 1010 dynyme toke are, 1410 dynyme toke pentari, kryesisht vreshta, mbi 2000 krere bageti te imeta. Me krijimin e kooperatives bujqesore dhe me bashkimin e saj me dy fshatra fqinje, u hapen toka te reja, kryesisht ne Katalat 510 dynyme dhe ne Zaro 270 dynyme etj. Aktualisht nuk dihet sa jane. Me shperberjen e kooperatives fshatit Lefterohor i takonte te merrte 3150 dynyme toke are dhe vreshta, 840 dhen e dhi, 2000 rrenje ullinj, 1360 qershi etj. Por kjo nuk ndodhi, sepse jo vetem reforma e ndarjes tokes nuk u zbatua, por edhe u shkaterruan ose u braktisen. *Politika shqiptare ende nuk e zgjidhi problemin e pronesise mbi token, edhe pse kane kaluar gati 30 vite pluralizem. Familjet lefterohorite, edhe pse kooperativa bujqesore u shperbe qe ne vitet 1992-'93 dhefilloi shperndarja e tokes bujqesore, ende nuk kane dokumente pronesie per token. Eshte paradoks qe familjet lefterohorite zoterojne vetem 300 m² toke, perreth shtepive qe konsiderohet truall, ndersa tokat e tjera ende jane ne pronesi te shtetit. Me sa kuptoj une,*

kjo pune nuk do te marre zgjidhje edhe per disa vite.

Mbas ndryshimeve te viteve nentedhete disa here u vu zjarr i qellimshem nga persona dashakeqe. Vreshtat, ullinjte, pemetaria, gjithgka u shkaterrua. Edhe ne qe ishim larg fshatit i ndiem shpirterisht keto fatkeqesi te qellimshme. Nuk me harrohet 18 gushti i vitit 2008. Mora nje telefonate nga Lefterohori. Ne anen tjeter te telefonit ishte Kola Qeko, xhaxhai im, qe me zor fliste. Kuptova qe fshati rrezikohej seriozisht dhe banoret qe kishin mbetur ishin te deshperuar dhe te pafuqishem qe te perballonin zjarrin qe ishte vene qellimisht nga tri drejtime dhe nga persona te panjohur. Banoret te deshperuar braktisen shtepite dhe u mblodhen diku afer kishes per te qene me te sigurt nga zjarri. Menjehere reagova. Nga telefoni i shtepise mora Ambasaden e Republikes se Greqise ne Tirane, por nuk pergjigjej. Shpejt e shpejt hartova nje shkrese dhe ia nisa me faks Ambasades, me te cilen e informoja per gka po ndodhte ne Lefterohor, duke kerkuar ndihmen e saj. Nderkohe informova zotin Kosta Barka, atehere minister i Punes, dhe ai me tha se jam informuar dhe po bej gdo perpjekje. Nuk kaloi as gjysme ore nga nisja e faksit, bie zilja e telefonit dhe ne krahun tjeter ishte nje punonjes i Ambasades. Me sa mbaj mend, me tha: «*Zoti Qeko, komunikua me qendren dhe nesor ne mengjes do vijne per ndihme aeroskafet*». Zjarri u vu nen kontroll, shtepite e fshatit shpetuan per mrekulli, por vreshtaria, ullishtat, dhe ne pergjithesi pemetaria u shkaterruan totalisht, pothuajse nuk mbeti asgje rreth fshatit, madje zjarri i asaj dite nuk kurseu as pyllin e geshtenjave deri ne «Manastiriu». Fale biologjise se tyre, geshtenjat u riperterine.

Zjarret e qellimshme nuk i ndahen Lefterohorit, shkaktuar nga persona dashakeqe ose zjarrvenes te paguar. Perseri fshati u rrezikua ne gushtin e vitit 2019, por fatmiresisht shpetoi. Deri tani gjithgka perreth fshatit, vreshtat, ullinjte, pemetoret jane djegur, por aktualisht fshati dhe pylli i geshtenjave u kane rezistuar ketyre katastrofave te perseritura dhe te qellimshme. Le te shpresojme qe ne te ardhmen te mos kemi ngjarje shkaterruese te kesaj natyre.

Gjate viteve ne Lefterohor kulturat bujqesore qe mbilleshin ishin ne veganti ato te vjeshtes, kryesisht grure, pak theker, tershere, ndersa ne pranvere siperfaqe shume te kufizuara me fasule, thjerreza, perime e patate dhe shume pak miser mbi uje. Natyrisht, rendimentet e ketyre prodhimeve ishin mjaft te uleta. Nuk diskutohej qe familjet

lefterohorite te siguronin nevojat vjetore per dritherat e bukes. Shumica e tyre e garantonin buken per 3-4 muaj dhe ishin te pakte ata qe siguronin nevojat per drithe per 6-8 muaj. Kjo situatë vazhdoi deri ne perfundimin e Luftes se Dyte Boterore dhe zgjerimi i siperfaqes se tokes are ne familjet lefterohorite ishte i kufizuar per shkak te mospasjes se mundesive dhe kostos se madhe per hapjen e tyre. Ne pergjithesi u investua per zgjerimin e siperfaqes se vreshtarise dhe mbjelljen e drufrutoreve, duke shfrytezuar edhe hapesirat me te vogla. Drithin e siguronin duke e blere ose duke e shkëmbyer me prodhime pemetarie me banoret e fshatrave fushore.

Pothuajse gdo familje, sipas mundesive, mbareshtonte dhen e dhi (cangadhe), te kufizuara ne numer, pergjithesisht 10-20 krere, per te siguruar jo vetem qumeshtin dhe nenproduktet e tij per nevojat familjare, por edhe mishin e leshin, natyrisht ne sasi te kufizuara. Kullotja e bagetive organizohej ne kope, ne baze te fiseve ose lagjeve, barinjte ishin nga fshati ose te adhur nga fshatra te tjera. Vetem 4-5 fise e mbeshtetnin bazen e ekonomise familjare ne blegtori, mbasi mbareshtonin dhen e dhi, rreth 100-150 krere, dhe merreshin me to pothuajse familjarisht. Vlen te permenden disa nga familjet qe kane pasur tufa familjare te medha me dhen dhe me pak dhi, qe me gjuhen e atehershme quheshin “kope”, si familja e Kola Vocit, Naqi Vocit, Kogi Karabecit, Filip Karabecit, Panajot (Joti) Brahos, dhe me pak familja e Vasil (Qili) Kostaqit, e Petro (Pego) Qekos dhe Filip Makos. Familjet lefterohorite i kullotnin bagetite ne “mushafet” afer fshatit, por ato ishin te kufizuara, ndersa te tjerat, qe perbenin shumicen e kullotave, si “Katalati”, “Shturo”, “Okna”, “Palohori” etj., ishin prone e shtetit dhe jepeshin me qira (pagese) nga shteti. Shembull tipik eshte dimerimi i kopeve te bagetive, kryesisht me dele, ne Katalat, si njiheshin kopete e vlleheve. Para vitit 1945 keto kullota shfrytezoreshin nga gelniket, ndersa me krijimin e brigadave blegtorale shteterore deri nga vitet ‘60-’70 te shekullit te kaluar shfrytezoreshin nga shteti.

Deri para Luftes se Dyte Boterore dhe me pas nje pjese e familjeve mbanin nga nje lope, ndersa ato qe mbanin derra ishin te kufizuara dhe numeroheshin me gishta. Disa familje kishin tradite te mbareshtonin blete, prej nga siguronin mjalte per nevoja familjare, por edhe tregtonin. Pervoje ne kete drejtim kane pasur Jorgo (Loli) Papa, Vasil (Qili) Qiriaqi, Spiro (Pilo) Qerama, Petro (Pego) Qeko, Llambi Mugo,

Filip Qiriaqi, Leonidha Qeko, Jorgji Qaliqui etj., te cilet e **kaluan** kete mjeshteri te pasardhesit e tyre. Aktualisht edhe bletaria ka humbur si shume aktivitete te tjera ne fshatin tone.

Sipas te dhenave zyrtare, familjet e Lefterohorit ne vitin 1926 dispononin 740 krere bageti te imeta, 82 lope, 18 qe pune. Sig permenda me lart, edhe pse fshati kishte relief kodrinor-malor dhe ne territorin e vet dispononte siperfaqe te medha kullote, ne dispozicion te familjeve lefterohorite ishin vetem **1.343** dynyme (134,3 hektare).

Ne vitin 1957 u krijua kooperativa bujqesore e Lefterohorit dhe ne vitin 1965 ajo u bashkua me kooperativen bujqesore te Kakodhiqit dhe te Varfajt, duke krijuar kooperativen bujqesore te bashkuar te Lefterohorit. Krijimi i kooperatives, qe ishte direktive e Partise, ne fakt ishte i detyrueshem, nuk u prit mire nga shumica e familjeve lefterohorite. Kishte dhe nga ata qe kundersizuan. Tokat, vreshtat, ullinjte, pemetaria, bagetite u kolektivizuan, d.m.th. u bene prone e kooperatives. Per gdo familje u lane ne perdorim familjar vetem tre dynyme, duke perfshire edhe oborret e shtepive, dhe mund te mbanin dhjete krere bageti te imeta. Dorezimi i bagetive ne tufat e kooperatives ishte deshperues per banoret e fshatit. I mbaj mend mire, se atehere isha 14 vjeg, grate qe qanin deri ne vajtim e ulerima. Disa familje nuk pranuan te futeshin ne kooperative. Por perfundimisht, pavaresisht nga keto, kooperativa u krijua dhe funksionoi si ne te gjitha fshatrat e shtetit shqiptar. Banoret ne moshen e punes (18-60 vjeg) ishin te detyruar te punonin ne kooperative, e cila u organizua ne baze brigadash. Forma e shperblimit ishte “**dita e punës**”, sipas normes qe realizohej ne procese te ndryshme te punes. Nje pjese e vleres se diteve te punes paguhej ne fund te muajit, ndersa diferenca ne fillim te vitit pasardhes.

Si kooperative kodrinore-malore, prodhimet ishin te pakta e per rrjedhoje te ardhurat per dite pune ishin minimale. Mbledhja e bimeve medicinale (mjekesore), kryesisht e sherbelit, ishte nje aktivitet i zakonshem i kooperatives, ku familjaret shpesh aktivizonin edhe femijet. Ne varesi te mbaresise se vitit bujqesor, te ardhurat per dite pune shkonin 6-7 leke dhe ne raste te veganta pak me shume. Pra, te adhurat familjare nga kooperativa ishin minimale, pavaresisht nga propaganda e kohes. Kete situate e rendoi me tej reforma per tufezimin e bagetive, qe shtoi me shume varferine dhe kufizimin ose mungesen e ushqimeve baze te familjes, sidomos te produkteve e nenprodukteve

blegtorale.

Ne vitin 1985, me vendim te Keshillit te Ministrave, 20 kooperativa malore ne shkalle vendi, midis tyre edhe Lefterohori, u klasifikuan si kooperativa me drejtim blegtoral dhe subvencionoheshin pjeserisht nga shteti. Si rrjedhoje e ketij vendimi gati u dyfishua vlera e dites se punes. *Ne kete vendim te Keshillit te Ministrave per perfshirjen e Lefterohorit, **kontributi im ishte vendimtar**, sepse ne ate kohe isha kryespecialist i kooperativave bujqesore ne Ministrine e Bujqesise.*

Shumica e banoreve te Lefterohorit kane pasur kerkesa per nje jete me te mire dhe gjenin rruge te ndryshme, bile me sakrifica, per te krijuar me shume te ardhura per familjet e tyre, tradite qe eshte ruajtur brez pas brezi. Duke shfrytezuar afersine me qytetin e Delvines, shume lefterohorite ushtronin profesione te ndryshme artizanale, si rrobaqepes, kepuccare, marangoze, samarxhinj, bakerpunues, teneqexhinj etj. dhe disa jane marre me tregti. Rasti tipik eshte rrobaqepesi i njohur dhe me fantazi Gaqi Kuguqi, i cili punoi shume vite ne Delvine, qe para luftes deri ne vitet gjashtedhete. Kishte edhe nga ata qe jane marre me tregti dhe kishin dyqane ne Delvine, si Jorgo (Loli) Papa, Panajot Qeko, Dhimiter Papa, Mihal Qeko etj.

Zejtaria avancoi me tej mbas viteve pesedhete. Ishin te rralla familjet qe nuk kishin nje apo me shume zejtare ne Delvine ose me tej. Dhe kjo ishte jo vetem privilegj per rritjen e ekonomise familjare, por edhe sakrifice. Te ardhurat familjare nga zejtaria ishin me te larta se ato qe siguroheshin nga kooperativa. Por sakrifica dhe lodhja ishte e madhe. Te punoje 8-10 ore ne pune te shtetit, te beje dy ore rruge me kembe, vajtje-ardhje, Lefterohor-Delvine e anasjelltas, te merreshe 2-3 ore me ekonomine shtepiake dhe me familjen e me te tjera probleme te familjes e shoqerise, **llogaritni çfarë** sakrificash benin burrat qe punonin zejtare ne Delvine, dhe me shume grate qe mbanin peshen kryesore ne familje.

Zejtaret qe punonin gjate viteve ne Delvine ose me tej jane te shumte. Po permendim disa prej atyre qe kane punuar ne Delvine dhe shkonin e vinin ne fshat per tridhete a me shume vite me radhe, si Nikolla Qerama,

Kosta Pano, Spiro Bisbiqui, Nikolla Qeko, Jorgo Dhroso, Thoma Vangjel Nikuli, Thimjo Kostaqi, Spiro Kuguqi, Vasil Nikuli, **Kristo Kuçuqi**, Perikli Thoma, Stavro Kuguqi, Vangjel Duro, Resti Kashara,

Leonidha Qaliqu, Andon Qiriaqi, Jorgo Kashara etj. Shume prej tyre, per vajtje- ardhjen ne Delvine gjate 25-30 viteve, me nje llogari te perafert kane bere me kembe 70-90 mije kilometra rruge. Nuk po permend ata te brezit me vone, qe jane ende gjalle, per sakrificen qe kane bere dhe lodhjen e madhe per te rritur mireqenien e familjes se tyre. Edhe pse kane kaluar rreth tridhjetete vite qe u nderpre ky aktivitet, mbeten te paharruara mundi dhe sakrifica e tyre.

2- Traditat, arsimi, kultura

Eshte fakt qe Lefterohori njihet si fshat me tradita patriotike qe ne kohen e sundimit turk. Me mengurine e tyre, me zotesine, kembenguljen dhe trimerine qe i karakterizoi gjate shekujve, arriten t'u mbijetojne reformave te Tanzimatit e me tej, duke mos u bere giflig i Perandorise Osmane. Nuk perseris mitin qe kam permendur me lart, qe turqit i prene koken te parit te fshatit pasi nuk firmosi qe Lefterohori te behej giflig. Megjithese eshte mit, ka nje domethenie per rezistencen e lefterohoriteve.

Eshte fakt dhe eshte pasqyruar ne dokumente historike rezistenca kunder turqve qe u zhvillua ne Muzine e ne Lefterohor kunder reformave ne periudhen e Tanzimatit. Per te perjetesuar kete rezistence u vendos nje pllake mermeri ne murin e klubit te Qafes se Muzines. Me kujtohet pak a shume qe mbishkrimi ishte si me poshte: "*Ne Muzine e Lefterohor u zhvillua rezistenca kunder turqve per reformat e Tanzimatit*". Mbas viteve nentedhjetete kjo pllake perkujtimore qe pasqyronte kete ngjarje u hoq si shume te tjera.

Ne kohen e Mbreterise se Zogut mund te permendim dy ngjarje historike per rezistencen patriotike te lefterohoriteve dhe me gjere. Qellimi i mbretit ishte qe me dekret te ndryshonte emrin dhe gjuhen e fshatit, si te shume fshatrave te minoritetit. Per kete disponoj dokumentin qe citon dekretin e dates 5 maj 1937, ku Zogu, mbreti i shqiptareve, vendosi ndryshimin e emrave te fshatrave. **Lefterohori u emertua Liria, Kakodhiqi Merinati, Kardhikaqi Kerthias** etj. Por ky dekret nuk gjeti zbatim se u kundersiztua masivisht.

Lefterohori, si te gjitha fshatrat e minoritetit, ishte objekt shfrytezimi dhe grabitjeje nga ana e shtetit nepermjet taksave qe paguanin familjet

gdo vit si dhe shtetezimit te livadheve e kullotave qe dispononin ato. Konkretisht, u hoqen nga pronesia e fshatit nje pjese e kullotave e livadheve dhe i kaluan shtetit pas vitit 1930 ne Katalat, Palohor, Nikollaq, **Kamenicë** dhe Okne, gjithsej 7100 dynyme. Kjo eshte dokumentuar dhe gjendet ne dosjen nr.171 te vitit 1938 te Drejtorise se Pergjithshme te Arkivave.

Ne letren drejtuar Ministrise se Ekonomise Kombetare nga kryepleqesia e fshatit Lefterohor, firmosur nga **Dhimiter Pano** (kryeplak), **Jani Dhimo**, **Kristo Qerama** dhe **Thodhori Kardhashi** (perfaqesues te **fshatit**), qe mban daten 7.10.1938, kerkohej qe te rishikohej taksa e “se tretes” dhe menyra e pageses se saj. Edhe ky dokument gjendet ne te njejten dosje ne Drejtorine e Pergjithshme te Arkivave.

Eshte shume domethenes pershkrimi qe i ben Lefterohorit revista mujore “**Leka**”, numri 7, korrik 1936, botuar ne Shkoder, ku shkruhet shpehimisht: “*Lefterohori—larke Delvines, me 400 banore te gjithe te krishtere dhe grekofone. U quajit Lefterohori se ish kurdohere i lire e i pabindur ne feudalet e vendit duke marre pjese kurdohere me partine me te fort te vendit per te mbajtur lirine e tij. Banoret miren me bujqesi, blegtori dhe me kurbete.*” Teksti eshte origjinal, pa korrigjime ortografike. Per kete shkrim gdo koment eshte i tepert.

Fakti i dyte eshte reforma ne arsim qe kerkonte te bente qeveria e atehershme. Ne vitin shkollor 1928-'29 ne Lefterohor funksiononte shkolla fillore me pese klasa. Kishte 52 nxenes, nga te cilet 38 djem dhe 14 vajza. Mesues i shkollës ishte Stavros Zisis nga fshatrat e Vurgut. Mesimi zhvillohej vetem ne gjuhen greke.

Por ndryshimi i gjuhes ne shkollat fillore nga greqishtja ne shqip per fshatrat e minoritetit ishte nje nga objektivat e Mbreterise se Zogut. Me 1 prill 1933 parlamenti shqiptar miratoi ligjin per riorganizimin e sistemit shkollor, **duke synuar edhe mbylljen e shkollave ne gjuhen greke ne zonen e minoritetit**. Per kete do t’u referohem dokumenteve te shkruara, si dhe kujtimeve qe me ka treguar personalisht Grigor Qaliqi, para 30-35 vitesh, i cili ka jetuar ne ate periudhe dhe atehere ishte nxenes ne shkollen fillore ne Lefterohor, si dhe rrefimeve te babait tim Mihal Qeko.

Populli i minoritetit reagoi ndaj ketij ligji, u bene mitingje e protesta dhe se fundi greva e pergjithshme, ku moren pjese elemente demokrate,

prinder, mesues dhe nxenes, te cilet bojkotuan shkollat gjate viteve 1934-'35. Nderkohe edhe kryeplesqesia e fshatit Lefterohor firmosi peticionin per mospranimin e ligjit, qe se bashku me fshatrat e tjera te minoritetit e guan ne konsullaten greke ne Gjirokaster dhe mandej ndoqi rrugen deri ne Gjykatën e Hages. Kjo gjykate nderkombetare vleresoi te drejte ankesen e popullit te minoritetit dhe me 6.04.1935 iu dha e drejta fshatrave te kesaj treve te kene shkollat e veta ne gjuhen greke.

Ne shtator te vitit 1935 u rihap shkolla edhe ne Lefterohor, me 54 nxenes, 32 djem dhe 22 vajza. Ne kete periudhe mesues ne fshat ishin Jorgjios Martos nga Kakodhiqi dhe Jorgjios Partalis nga Dhrovjani. Per disa kohe mesuesit paguheshin nga vete banoret e fshatit, sepse shteti nuk i paguante per shkak se mesimi zhvillohej ne gjuhen greke.

Pushtimin nga Italia fashiste, si gjithe populli shqiptar, edhe banoret e Lefterohorit nuk e priten mire. Gjate Luftes Italo-Greke banoret e Lefterohorit priten me entuziazem dhe mbeshteten ushtrene greke qe kundërsulmoi dhe ishte ne ndjekje te ushtrese italiane ne terheqje. Ushtare nga repartet e ushtrese greke kaluan ne Delvine e Lefterohor dhe vazhduan luftimet ne drejtim te fshatrave te Rezomes e me tej duke ndjekur italianet.

Gjate Luftes Nacionalglirimtare banoret e fshatit tone ngriten me tej traditat patriotike dhe lavdine e fshatit. Lefterohorit, si gjithe minoriteti grek, kaluan totalisht ne krahun e Luftes Nacionalglirimtare te popullit shqiptar. Nga Lefterohori u radhiten ne formacione partizane 34 veta, midis tyre 4 vajza. Ne geten e Dajtit dhe pastaj ne Brigaden XXII Sulmuese u radhiten Spiro Qerama, Jorgji Qerama, Dhimiter Duro, Vasil Braho, Grigor Qaliqu, Foto Kardhashi, Vasil Duro, te cilet banonin e ishin punesuar ne Tirane. Nga lefterohorit me banim ne fshat qe dolen partizane dhe u radhiten ne Brigaden XIV Sulmuese etj. mund te permendim Nikolla Qeramen, Vangjel Kuguqin, Kosta Papan, Kosta Papadhellon, Nikolla Qekon, Kaliopi Papadhellon, Llazo Qirjaqin, Thoma Nikulin, Spiro Bizbiqin, Sotir Karabecin, **Kristo Makon**, Jorgo Qavon, Llambi Kuguqin, Dhimiter Qirjaqin, Aristidh Karabecin, Thimjo Qiriaqin, Kalopi Nikulin dhe Thoma Vason. Mbas Qlirimit te Shqiperise Vasil Duro, Spiro Qerama dhe Kogi Papadhello vazhduan luftën edhe pertej kufirit te Shqiperise, ne Jugosllavi, dhe u kthyen ne Shqiperi ne janar te vitit 1946.

Ne kete lufte dhane jeten dhe u shpallen Deshmore te Atdheut Jorgo Qavo, Amalia Qerama dhe Vangjel Kosta Duro. U kapen rob dhe u internuan ne kampet e perqendrimit te Gjermanise banoret e fshatit Spiro Karabeci, Manoli Kosta (dhender ne Lefterohor) dhe Filip Nikuli. Fatmiresisht u kthyen te gjalle prane familjeve te tyre.

Nderkaq, vlen te permendet beteja e Lefterohorit, ku gjermanet, ne kuadrin e Operacionit te Qershorit, sulmuan naten partizanet qe ishin ne fshat, por deshtuan dhe u terhoqen ne Delvine brenda dites. Banoret e fshatit, duke ndier rrezikun, u larguan nga fshati, perveg disa te moshuarve. Shumica e grave dhe femijeve u strehuan ne shpellat e "Princos" ne perroin me kete emer, qe gjendet afer fshatit Varfaj, ndersa nje pjese e burrave te fshatit mbeshteten forcat partizane. Ne kete beteje u vra mitraleri italian, i cili kishte kaluar partizan mbas kapitullimit te Italise. Gjate betejes partizani italian kishte zene pozicion luftimi me mitraloz prane shtepive te Kuguqave dhe nuk levizi nga pozicioni derisa u vra nga plumbat e gjermaneve. Te nesermen mbas betejes banoret e fshatit e varrosen me nderime sikur te ishte djali i tyre, ne bahgen e Cilimbecit. Me vone eshtrat e tij u guan ne Varrezat e Deshmoreve.

Beteja e Lefterohorit ishte nje deshtim per gjermanet. Kjo fale mbeshtetjes se partizaneve nga banoret e fshatit dhe terrenit te favorshem, ku relievi malor dhe i pyllezuar me geshtenja e shkurre siper fshatit ishte aleat i partizaneve dhe ata u terhoqen drejt malit te Sopotit. Gjermanet ne kete beteje u terhoqen brenda dites, por fshati here pas here ishte objektiv i predhave te artilerise gjermane.

Eshte mjaft domethenes fakti se gjate luftes asnje person nga fshati nuk u radhit ose nuk bashkepunoi me pushtuesit apo me formacionet ballisto-legaliste.

Ne vitet 1985-1990, renia e gjendjes ekonomike dhe varferia e theksuar, mungesa e perspektives dhe faktore te tjere ishin shkaqe qe te rinjte e Lefterohorit u bene objekt shqetesimi per organet e Partise dhe te pushtetit te Sarandes dhe me lart. Per te rinjte e fshatit jeta ishte pa perspektive, e padureshme dhe pa shprese per te ardhmen.

Deshperimi masiv dhe mungesa e perspektives ishin shkak qe te rinjte Panajot Dhroso dhe Lefter Thoma moren iniciativen e guximshme te kalonin klonin (gardhin me tela me gjemba ne kufi) ne afersi te Leskovikut, duke vene jeten ne rrezik, dhe u arratisen ne Greqi

per nje jete me te mire.

Vitet 1991-1993 ishin vitet e emigrimit masiv. Si ne te gjitha fshatrat e minoritetit, edhe per lefterohoret largimi me gjithe familjet drejt Greqise pothuajse preku gdo shtepi, aq sa nuk mund te parashikohej nga askush. Ngjarjet tragjike te vitit 1997 e thelluan emigrimin. Ato pak familje qe kishin filluar aktivite ekonomike ne fshat apo ne Delvine u bene objektive shkaterrimi nga grupe apo persona keqberes. E vetmja shprese per te mbijetuar mbeti emigrimi ne Greqi.

Rralle mund te gjesh fshatra arsimdashes si Lefterohori. Pavaresisht **nga kushtet e vështira**, si para dhe sidomos mbas luftes, shume djem e vajza lefterohore mbaruan shkollen e mesme dhe shume prej tyre edhe te larte brenda dhe jashte vendit. E fillojme me Vangjel Kostaqin, Mesues i Popullit, drejtor i shkollës se mesme te Gjirokates, mesuesin e talentuar Ilia Papapano, ekonomistin e njohur ne Tirane Dhimiter Dhimo, qe kishin mbaruar studimet para luftes, ndersa ne vitet e para mbas Qlirimit mund te permendim inxhinieret Panajot Vaso, Thoma Qaliqu, ekonomistet Jorgo Qirama, Jorgo Nikuli, **Kristo** Ciroko, Vasil Nikuli, **piktorin** Harilla Dhima, **ekonomistin** Thimi Qerama, **pedagogen** e Universitetit te Tiranes Afrodhiti Dhima, oficeret Vasil Duro, Grigor Thoma dhe Filip Papa (Papadhello) etj.

Hapja e shkollës se mesme te pergjithshme ne Delvine ne vitin 1957 shtoi oreksin dhe mundesite e te rinjve te Lefterohorit per t'u arsimuar, pavaresisht **nga veshtiresitë** ne ushqim, veshmbathje e mjete mesimore dhe qe udhetonin me kembe 10 km ne dite; shume djem e vajza mbaruan shkollen e mesme dhe mjaft prej tyre vazhduan edhe shkollat e larta. Lefterohori deri ne vitin 2000 nxori mbi 120 intelektuale, mjeke, ekonomiste, inxhiniere, agronome, veteriniere, oficeret, mesues, aviatore etj. Disa prej tyre ngjiten shkallet me te larta **të aparatit** shtetëror dhe **të shkencës**. Jane bijte e krenaria e fshatit, juristi i njohur Anastas Duro, te cilit i jane besuar detyra te rendesishme ne aparatit shtetëror, deri minister ne qeverine shqiptare, Efigjeni Kongjika (Dhimo), qe ngjiti shkallet me te larta te shkences shqiptare dhe arriti te marre titullin me te larte shkencor "Anetare e Akademise se Shkencave", prof.as.dr. Andrea Qeko dhe Hristo Dhimo ne shkencen e agronomise, ekonomisti Kosta Qirama, inxhinieri Spiro Kashara etj., qe kane bere emer si nepunes te larte dhe profesioniste te talentuar.

Ilia Kostaqi, Kristaq Qaliqu, Vasil Kostaqi, Ilia Karabeci, Niko

Braho, Thanas Kostaqi, Lefter Braho, Afrodhiti Peko (Qirama), **Dhjamando Çaliqi**, Eli Qiriaqi, Kaliroi Qiriaqi, Angeliqi Qiriaqi, Harallamb Qiriaqi, Vasil Qirama, Panajot Qirama, Jorgo Mako, Sotir Pano, Jorgo Mako, Oresti Kuguqi, Nafsika Mako, Panorea Duro, Vjoleta Qaliqi, Iliana Qirama, Resti Kuguqi, Vasil Qirama e shume te tjere u diplomuan ne universitetet e ne shkollat e tjera shqiptare, ne deget mjekesi, ekonomi, veterinari, agronomi, inxhinieri, ne shkencat e natyres dhe juridike e te arsimit dhe shumica e tyre mbas studimeve kane punuar ne rrethe te ndryshme te Shqiperise.

Jo pa qellim i lashe per ne fund ushtaraket, te cilet jane te shumte, qe mbaruan shkollat ushtarake dhe sherbyen ne radhet e ushtrise e te policise ne te gjithë vendin. Nder te paret qe mbajten uniformen e ushtarakut dhe sherbyen ne radhet e ushtrise e te policise per shume vite mund te permendim Grigor Thomanë, Vasil Duron, Filip Papan, Sotir Karabecin, Spiro Qeramen, Thoma Kardhashin e me vone Minella Kuguqin (aviator), Sofokli Qaliqin (aviondrejtues), Grigor Qeramen (ushtarak me grade te larte), Timoleo Kuguqin, Thoma Kostaqin, Lefter Karabecin, Dhimitraq Kostaqin, Kosta Karabecin (punonjes policie), Thoma Papadhellon, Sotir Panon, Kristo Qeraman, Jorgji Vocin, Spiro Qiriaqin etj. Pra, oficere dhe nenoficere qe kane sherbyer ne ushtrine e ne policine shqiptare qe nga Qlirimi deri ne vitin 1990, gjithsej 19 ushtarake, ndersa aktualisht nuk ka asnje lefterohorit te mbaje uniformen ushtarake.

Besoj se nuk do t'u ngelet qejfi atyre qe nuk ua kam permendur emrin, por jo qellimisht, as nga pakujdesia, por vetem nga mungesat ne informim. Deri ne vitet 1990-92, para ndryshimeve politike, nga familjet lefterohorite me banim ne fshat apo ne Tirane e qytete te tjera ishin mbi 120 veta qe jane diplomuar brenda dhe jashte shtetit. Per ata qe kane mbaruar mbas viteve nentedhjete, qe i takojne moshes 25-50 **vjeç** e qe kane studiuar brenda e jashte vendit dhe sidomos ne Greqi, nuk ka nje statistike te sakte, por me siguri jane te shumte. Prandaj e pashe te arsyeshme qe te mos permend emra, se koeficienti i gabimit mund te jete i madh.

Lefterohori ka bere emer jo vetem si fshat me tradita ne arsim, por edhe si sportdashes. Fusha sportive e Panoperivolit dhe me vone fusha e Manastiriut, ne mes te pyllit me geshtenja, grumbullonte gdo te diel te rinjte e fshatit qe organizonin ndeshje futbolli. Me interes ishin ndeshjet

midis skuadrave te Lefterohorit dhe Kakodhiqit, qe here zhvilloheshin ne Panoperovoli dhe ndeshja e kthimit ne Haliqa (keshtu quhej fusha e futbollit) te Kakodhiqit. Takime te kesaj natyre zhvilloheshin disa here ne vit. Te apasionuar mbas futbollit ishin pothuajse te gjithë te rinjte, por kishte edhe nga ata qe luanin edhe ne moshen 35-40 vjegg, si Llazo Qiriaqi, Kola Qaliqu, Petro Kashara, Thoma (Momo) Nikuli, Resti Kashara, Vasil Karabeci etj. Luanin mire me top shume te rinj dhe vlen te permenden Ilia Kostaqi, Spiro Qeko, Vasil Kostaqi, Thoma Qeko, Oresti Kuguqi, Nestor Kuguqi, Miho Qiriaqi etj.

Nga fusha e Panoperivolit filluan aktivitetin sportiv futbollistet e ekipit te "Bistrices" se Delvines Ilia Dhimo (portier i skuadres "Bistrica"), Thodhori Bisbiqu, Miho Qiriaqi, Orest Kuguqi, Timo Kuguqi, Ilia Dhimo, Foto Karabeci etj. Nuk duhet harruar kontributi i jashtezakonshem i Pandeli Kuguqit si drejtues per shume vite i skuadres "Bistrica" te Delvines.

Do te deshiroja te shkruaja me germa te arta emrat e dy futbollistëve te famshem qe kane ngritur lart emrin e Lefterohorit. I pari, qe mbetet ikona e futbollit shqiptar, Panajot Pano, mbreti i topit, sig eshte cilesuar nga opinioni i asaj kohe, do te mbetet legjenda e futbollit shqiptar, nje nga njembdhjete sportistet me te mire te shekullit te kaluar, lojtar i viteve '60-'70, Mjeshter i Madh i Sportit.

Panajot Pano, per merita dhe kontributin e tij ne futbollin shqiptar, ka marre shume tituj e dekorata, midis tyre, "Mjeshter i madh", medaljen e arte "Naim Frasheri", dekoraten e larte "Nderi i Kombit" etj. Ai mbetet nderi dhe lavdia e fshatit tone, e Delvines dhe gjithë minoritetit. Me propozimin e disa intelektualeve te njohur te minoritetit, keshilli bashkiak e shpalli „Qytetar Nderi“ te qytetit te Delvines. Me kete rast u organizua nje ceremoni madheshtore ne kompleksin turistik te Vrionit. Udhetimin nga Tirana ne Sarande, me gjithë bashkeshortet, e beme bashke me Panajotin me makinen time, udhetim mjaft i kendshem dhe ka lene gjurme ne kujtesen time.

Jo pak i njohur ishte ne kete periudhe (1957-1966) futbollisti i "Dinamos" Thoma Duro, qe ishte bashkekohes me Panajotin, i cili luante ne sulm dhe qe njihej si *Gjinua i "Dinamos"* qe beri "gorap" kinezet.

Nuk duhet harruar basketbollistja e viteve pesedhjete Kaliroi Pano, qe luante me skuadren e Tiranës gjate ketyre viteve, e cila ishte

flamurbajtese e spartakiades se pare te Shqiperise. Trashegimtari i Panajot Panos, Ledio, ishte aktivizuar si futbollist me “Partizanin” e me vone ne disa skuadra ne Greqi dhe aktualisht eshte analist sportiv. Traditen e vazhdon futbollisti i njohur Erando Karabeci, nipi i Miho Karabecit, i cili eshte aktivizuar me disa skuadra te kategorise se pare, ku luan akoma edhe sot.

Lefterohoritet, per shume breza, dalloheshin jo vetem si njerez te punes, por dinin te jetonin dhe te argetoheshin. Kenga dhe vallet i bashkonin banoret e fshatit, duke harruar ndonje hidherim e qejfmbetje nga persona te vegante. Duke shfrytezuar festat fetare, fejesat, dasmat, e sebetet e tjera, argetoheshin duke kenduar dhe vallezuat. Festa e madhe qe i mblidhte pothuajse gjithe banoret e fshatit behej ditën e Pashkes se Madhe ne sheshin para Kishes (Alloni), mbas meshes, ku burra e gra, te rinj e te reja kendonin dhe vallezonin. Bashkemoshataret e mi e mbajne mend mire kete tradite qe vazhdoi deri ne vitet pesedhjetete. I famshem per vallezim ishte Petro Qeko, qe udhehiqte vallen, edhe pse i moshuar, bente levizje te shkatheta duke tundur shamine dhe fustanellen tradicionale. Kenga me e preferuar e tij ishte “Σιγαλά μωρέ παιδιά, σιγαλά και το χορό...” (**Ngadalë, o djema, merrni vallen shtruar...**). Valltare te mire, me sa mbaj mend une, ishin Nikolla Qerama, Hristo Qiriaqi, Hristo Duro etj., ndersa kendonin bukur Stavro Nikuli, Thimjo Kostaqi, Aristeia Nikuli (Dhroso), Lefteria Mugo (Qeko), Athina Qerama, Hristo Kuguqi, Spiro Mugo, Stavro Kuguqi, Areti Qaliqui, Grigor Kuguqi, Pandeli Pano, Kristo Qiriaqi, Lluca Duro, Spiro Qeko, Ilia Qiriaqi, Pandeli Qiriaqi, Dhimitrulla Qeko, Spiro Kuguqi, Afrodhiti Qeko (Rajdho), Anastasia Qaliqui, Kalopi Duro, Areti Qerama e shume te tjere. Kenga polifonike ishte bashkejetuese e lefterohoriteve, aq sa ata nuk e konceptonin jeten pa kenge. Kendohej ne dasma e fejesa, kendohej gjate festimeve te emrave, bile edhe ne pune ne kooperative, gjate kohes se pushimit te drekes e ne shume raste, kur bashkoheshin tre veta e me shume, ia merrnin kenges. Ishte digka me shume se tradite kenga polifonike, qe shoqeronte jeten e gdo familjeje lefterohorite. Te paharruara mbeten melodite me fyell qe interpretonte me mjeshteri Spiro (Bili) Qiriaqi, si dhe orkestra, ne perberjen e se ciles ishin Llaqi Qiriaqi, Vasil Qerama, Spiro Papadhelo, Kosta Kosta etj. Llambi Qiriaqi i binte fizarmonikes, kishte mbaruar shkollen per muzike, ndersa e motra e tij ishte mesuese muzike dhe i binte violines. Aktualisht njihet per zerin e saj melodioz dhe kendon kenge polifonike Marina Zotu (Qirama) me banim ne Greqi.

Këngëtari Timoleo Parapona, djali i mësuesit të mirënjohur Ilias Papapanos (Koutsuikis) nga Eleftherohori, njihet jo vetëm në rrethin e Sarandës, por edhe në Shqipëri për zërin e tij melodioz, i cili këndonte këngë të muzikës së lehtë para vitëve nëntëdhjetë.

Festa e karnavaleve ishte një aktivitet artistik, si në fshatrat e tjera, edhe në Lefterohor pritej me shumë interes. Ajo zhvillohej një herë në vit, ku aktivizoheshin shumë djem e vajza që kishin dëshirë e prirje. Kjo traditë vazhdoi deri në vitet pesëdhjetë, ndërsa më vonë u zëvendësua me festivalet folklorike. Si në karnavale, edhe në festivale grupet që përfaqësonin fshatin visheshin me kostumet tradicionale. Vajzat visheshin me allanxhane (fustan i hapur, zakonisht prej kadifeje me ngjyra të errëta dhe qendisur në pjesën e përparme), shoqëruar me jelek dhe perparese, këto të qendisura, ndërsa djemte vishnin kostumin e fustanelles (fustanelle e bardhe me pjeta, jelek të qendisur, benevrecke të bardhe, gorape të gjata me ngjyra të ndryshme e të errëta dhe kepuce me xhufka).

Më hapjen e shkollës së mesme në Delvinë në vitin 1957, aktivitetet artistike u shpeshuan, organizoheshin mbremje defrimi (horospiroidhat), ku vallezhoheshin jo vetëm valle popullore tradicionale, por u futën masivisht dhe vallet moderne në gifte, si tango, vals, rumba etj. Shpeshherë këto mbremje defrimi alternoheshin me ato të Kakodhiqit. Orkestra vinte nga Delvina dhe pagesa e saj bëhej nga rinia e fshatit. Tradita e bukur për të festuar, edhe pse fshati pothuajse u boshatisi mbas viteve 1992-1997, në Lefterohor u pasua nga festa e “Shen Marisë” më 15 gusht. Merite ka në veganti shoqata e Lefterohorit “Shen Thanasi”, me qendër në Athinë, e cila është promotor i këtij aktiviteti, si dhe e veprimtarive të tjera argetuese. Uroj që kjo traditë të mos shuhet.

Le të shpresojmë që edhe në të ardhmen brezat që do të vijnë të nxjerrin figura me emër në fushën e sportit, kultures, shkencës e politikës, që të ngrenë edhe më lart emrin e nderuar e të dashur të fshatit tonë.

Një traditë e mrekullueshme që karakterizonte lefterohoritet brez pas brezi ishte uniteti dhe solidariteti midis familjeve, por edhe me tëj. Martesat beheshin kryesisht brenda fshatit. Krushqite me familjet kakodhiqote nuk ishin të pakta, po kështu me Kardhikaqin, ndërsa me fshatrat e tjera martesat ishin shumë të rralla. Për lefterohoritet e të gjithë brezave familja ishte gjithëçka. Shkurorëzimet ishin tepër të

rralla. Uniteti midis familjeve ishte i pranishem, jo vetem ne rast fatkeqesie, por edhe ne shkembim mjetesh e veglash pune, ne ushqime e veshmbathje. Ishte tradite qe kur nje familje ndertonte shtepi, e ndihmonte gjithë fshati, me fare kishte mundesi. Ne vjeljen e rrushit dhe ne korrjen e shirjen e grurit kontribuonte farefisi e me tej, pa permendur zgjidhjen e problemeve “komunale” te fshatit, ku angazhimi ishte total.

Po keshtu, ne shume gezime e hidherime te familjeve lefterohorite ishin te pranishem miq e shoke nga fshatra shqipfoles perreth e me tej. Ka plot shembuj. Pra, miqesia dhe solidariteti jo vetem midis bashkefshatareve, por edhe me te fshatrave fqinje e te Delvines ka ngritur edhe me lart vlerat dhe traditat e mrekullueshme te Lefterohorit tone te dashur. Kjo eshte nje vlere e shtuar per banoret lefterohorite te te gjithë brezave.

*Per kete dhe per ato qe cituam me lart ne ketepershkrim te shkurter, kushdo qe ka lindur ne fshat apo e ka origjinen nga Lefterohori, te mbaje koken lart dhe te krenohet kudo qe te jete, **se eshte lefterohorit.***

Duke mbyllur kete pershkrim per fshatin tone te dashur, po jap me poshte tekstin e kenges qe i kushtohet fshatit me titullin “N’ ακούω καλά το όνομά σου”, (**Të dëgjoj mirë emrin tënd**), kendar nga i talentuari, dymbedhjetevjegari Theofan Papa, lindur ne Athine, me te dy prinderit nga Lefterohori, Mihal Papa dhe Leonora Qeko.

Emrin tend mire ta degjoj

*Fshatin tim veshetroj dhe nena me thote,
Uraten me jep dhe qane me lote,
Larg teje edhe pse jam, emrin tend mire ta degjoj,
Ne mergim edhe pse jam, fshatin kujtoj,
Me fjalet e nenes, zgjohem e fle gjume,
Larg teje edhe pse jam, emrin tend mire ta degjoj,
Gjithmone ne mendjen time kam te embel bukurine,
Me fjalet e nenes prane teje udhetoj,
Larg teje edhe pse jam, emrin tend mire ta degjoj.*

PJESA E DYTE

Fillesat e fisit të Çekateve dhe brezat sipas trungjeve

Te paret e Çekateve (me mbiemer Çeko), midis 27 fiseve që kishte Lefterohori, e kanë fillesen në gjysmen e parë të shekullit të nëntëmbëdhjetë, rreth viteve 1830-1850. Sipas thenieve të trashëguara brez pas brezi, origjina e fisit Qeko është nga fshati Leshnice i Delvines. Thëksoj se nuk disponohet ndonjë dokument i shkruar. Thuhet se mbas renies së pashallekut të Janines dhe për arsye që nuk dihen, tre vellezër, që mbanin mbiemrin “ÇEKO”, u larguan nga fshati Leshnice dhe u vendosën në fshatin Kostar. Një nga vellezërit qëndroi në Kostar, ku krijoi familjen e vet, tjetri u martua në Lefterohor dhe me i vogli në fshatin Kardhikaq, ku krijuan edhe ata familje e lanë trashëgimtare. Kete e kam degjuar personalisht në bisedat që bënin midis tyre gjyshi im Petro Qeko (1888-1964) dhe djemte e tij Mihal, Vasil dhe Nikolla, ose edhe me të tjerë, sa herë diskutoheshin origjina e fisit tone. Nderkohe Garufalia (Dhimo) Qeko, bashkeshorja e

Kostandin Qekos, qe u shperngul familjarisht ne Tirane para Luftes se Dyte Boterore, e cila kishte nje kujtese per t'u admiruar, e permendte here pas here ne bisedat e ndryshme kur diskutohej origjina e fisit tone, e theksonte me bindje se ishte nga Leshnica.

Eshte fakt se gjyshi im, djemte e tij, madje edhe nga brezi im, Qeketet e Kostarit i njihnin si kusherinj dhe mbanin lidhje miqesore e farefisnie, e here mbas here shkembenin vizita. Mund te permend nje fakt te cilin e kam jetuar personalisht. Ne vitet qe une isha bashkestudent me Jani Qekon nga Kostari, ne Institutin e Larte Bujqesor (1965-1970) ne Fakultetin e Agronomise dhe ai ne inxhinieri pyjore, e konsideronim veten si kusherinj dhe shpeshhere e therrisnim njeri-tjetrin jo me emer, por „ *kush e ri* “, pavaresisht se i perkisnim breznise se katert.

Per sa i perket vellait te vogel qe u shperngul nga Leshnica ne Kardhikaq, ai u martua me nje vajze nga fisi Bilerro dhe mbajti mbiemrin e saj. Kete ma tregoi Thoma Bilerro (babai i Llambit, Vasilit dhe Kigo Bileros), qe ishte nje nga trashegimtarete e brezit te trete ose te katert. Ishte viti 1972, vit qe une isha fejuar ne Kardhikaq me Margariten, vajzen e Nikolla (Kola) Gjinos. Ne prani te vjehrrit tim, ai me tregoi, madje me doza mburrjeje, se ne kishim lidhje gjaku dhe te njejtin origjine, pavaresisht qe mbanim mbiemra te ndryshem. Thomai tregonte aq sa kishte degjuar e mbante mend per lidhjet fisnore me Qeketet e Lefterohorit, Kostarit dhe Bilerot e Kardhikaqit, qe te gjithet e kishin origjinen nga Leshnica. Bile permendi edhe emrat e stergjysherve dhe lidhjet fisnore qe kishim, por mosmbajtja e ndonje shenimi nga ana ime i hapi rruge harreses.

Pavlo Qeko nga Kostari, i cili jeton aktualisht ne Greqi, eshte mjaft aktiv ne *facebook*. Ne nje shkrim te tij per prejardhjen e Qekateve thekson se rreth viteve 1830-1850 dy vellezer, Jani dhe Spiro Qeko, u larguan nga Leshnica dhe u vendosen ne fshatin Kostar te Delvines, ndersa dy vellezer te tjere u vendosen ne Lefterohor.

Ne librin «Γενεαλογικά Δέντρα της Κάτω Λεσινίτσας» (Pema gjenealogjike e Leshnices se Poshtme), botim i vitit 2013 nga Lefter Dalla etj., rezulton se brezi i pare i Çekateve te Leshnices, te cilet figurojne zyrtarisht ne dokumente, i perket **mezit** te shekullit te 19. Permendet vetem emri i Mitro Qekos dhe eshte shkruar se te tjeret kane emigruar. Vlen te theksohet se ne te gjithet brezat e ardhshem asnje

trashegimtar nga fisi Qeko i Lefterohorit nuk ka mbajtur emrin e Mitros.

Ne mungese te dokumenteve zyrtare, na lind e drejta t'i marrim ne konsiderate te gjitha theniet e gojedhenat. Per mendimin tim, *i pari i fisit Qeko ishte djale nga Leshnica, jetoi perkohesisht ne Kostar dhe vajti me vone ne Lefterohor, ku krijoi familje dhe la trashegimtare.*

Edhe pse kam kerkuar ne dokumente te ndryshme per te gjetur emrin e tij apo te bashkeshortes, fatkeqesisht nuk kam gjetur asgje. Pra, nuk disponohen te dhena per gjeneralitetet e tij. Sipas nje perlllogaritjeje, duke u mbeshtetur ne datelindjen e Petro Qekos (1888), qe i perkiste brezit te trete (nipi i tij), i pari i fisit Qeko te Lefterohorit, pra gjyshi i Petros, duhet te ishte ne moshen 25-35-vjegare kur erdhi ne Lefterohor rreth viteve 1830-1850. Nderkaq, nisur nga tiparet dhe virtytet e trashegimtareve te tre dhe kater brezave te fundit, mund te ndertojme identikitin dhe personalitetin e tij *si nje burre me trup te madh, ipashem, burror, fisnik, solidar, kerkues ndaj jetes, punetor dhe familjar i mire.*

Duke lene komentet e metejshme per te parin e Qekateve te Lefterohorit, te cilin ne vijim do ta quaj “**I pari**”, po japim pemen gjenealogjike, te dhenat e pershkrimet e personave te **tre** trungjeve.

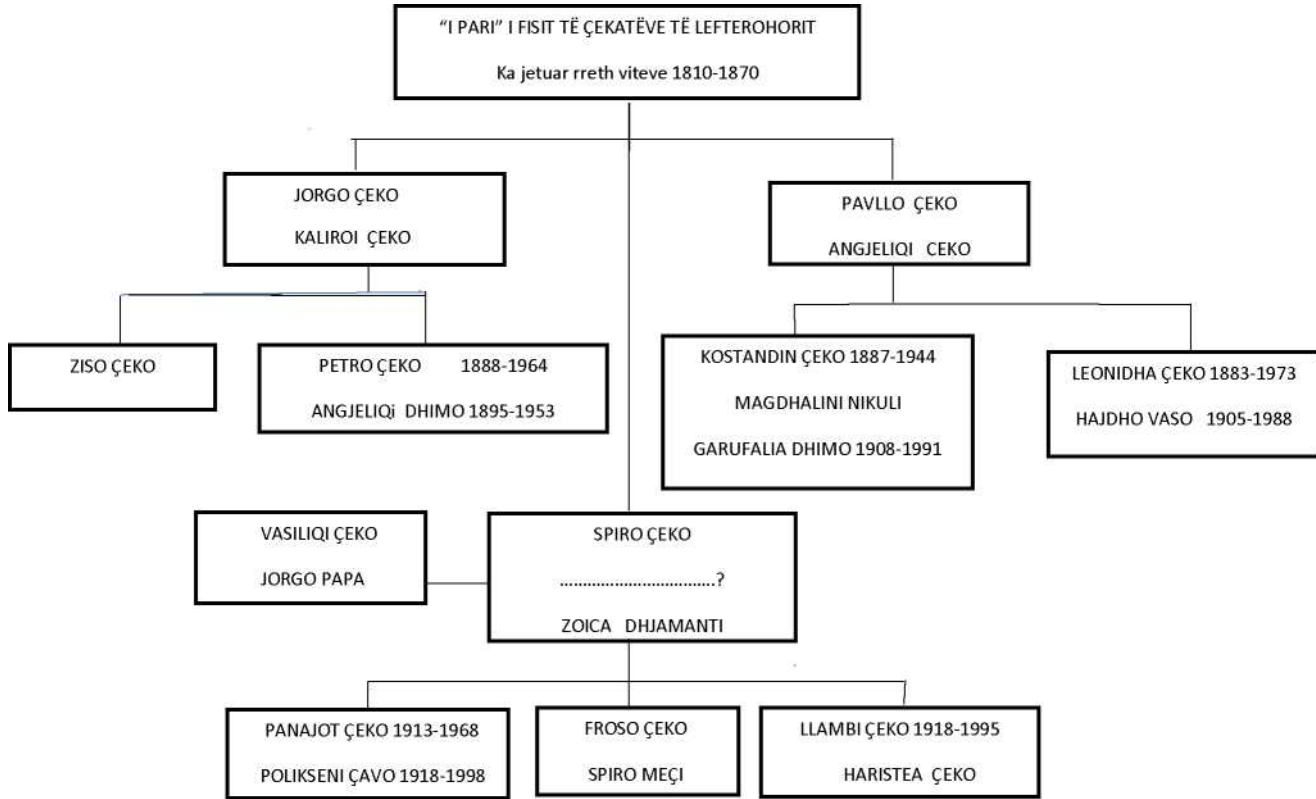
“**I pari**” i Qekateve la tre trashegimtare, Jorgon (A), Pavllon (B) dhe Spiro Qekon (C). Te tre krijuan familjet e tyre e per rrjedhoje tri trungje te ardhshme te Qekateve te Lefterohorit. (*diagrama nr. 1*)

Jorgo (Loli) Qeko dhe Spiro Qeko ishin vendosur ne hyrje te fshatit, ku ndertuan shtepite, por secili me vete. Te ndare kishin jo vetem truallin, por edhe bahget rreth shtepise. Ata kufizoheshin nga fiset Mako, Nikuli dhe Papa. Ndersa Pavllo Qeko u vendos 500-600 me lart, afer qendres se fshatit, dhe prona e tij kufizohej me fiset Voci, Karabeci dhe Nikuli.

Keta tre vellezer edhe arat e vreshtat i kane ngjitur, te cilat u trasheguan edhe **nga** brezat e ardhshem. Konkretisht, Petro Qeko, Leonidha Qeko dhe Panajot Qeko, qe ishin kusherinj te pare dhe i takonin breznise se trete, arat dhe vreshtat pergjithesisht i kishin ngjitur ose ne afersi me njeri-tjetrin. Parcelat e arave dhe vreshtave ne Beko i kishin ngjitur dhe i ndante vetem nje ledh, po keshtu tokat are ne Vella, vreshtat ne Kogera, ndersa ullinjte e vreshtat ne Ambela tu Kambu (**Vreshtat e Kambos**) rruges Delvine- Lefterohor, dy te paret i kishin

ngjitur, ndersa Panajoti i kishte ne anen tjeter te rruges, rreth 150 m larg. Edhe ne Vane, qe ishte mbi dhjete km larg fshatit, te tre trashegimtarete e mesiperm dispononin toka are nen uje, natyrisht ne sipërfaqe te kufizuara, parcelat i kishin ne vijim te njera-tjetres. Nderkohe nuk mungonte afersia midis ngastrave te kullotave, pyjeve me shkurre apo me geshtenja, qe ishin ne pronesi te tyre.

Diagram a nr. 1

Pema Gjenealogjike e Cekateve te Lefterohorit
(tre brezat e para)

A-JORGO (LOLI) ÇEKO, THEMELUESI I TRUNGUT TE PARE

Jorgo (Loli) Qeko duhet te jete femija i pare i themeluesit te fisit te Cekateve (*diagrama nr.1*), qe krijoi nje nga **tre** trungjet e fisit Qeko. Per Papo Lolin (**Gjysh** Loli), i cili eshte stergjyshi im, nuk ka te dhena te shkruara dhe as fotografi. Sipas thenieve te pasardhesve te tij, ai kishte edhe dy vellezer te tjere, Pavllo Qekon dhe Spiro Qekon. Bashkeshortja e tij quhej Kaliroi dhe nuk dihet nga cili fis ka qene. Kam kerkuar ne zyren e gjendjes civile te Delvines (te dhenat e vitit 1945), ku gjenden te dhena zyrtare per familjet e Lefterohorit, nuk figurojne gjeneralitetet e Loli Qekos.

Para vitit 1967 ne kishen e fshatit ekzistonte regjistri me te dhena per datelindjet, datat e pagezimit, per martesat dhe datat e vdekjeve. Me kujtohet si ne enderr, sepse atehere isha femije dhe aktivizohesha ne kishen e fshatit, duke sherbyer ne altar (lejoheshin vetem femijet qe ndihmonin priftin), shikoja shpesh priftin mbas ketyre meshave, qe ulej ne nje cep te altarit, hapte nje liber te madh e pak te **vjetëruar** dhe digka shkruante me pene, me doreze druri. Natyrisht, atehere une nuk kuptoja shume gjera per shkak te moshes, por me vone e mora vesh se ky ishte regjistri i kishes ku regjistroheshin te dhena per datelindjet, datat e pagezimit, per martesat dhe datat e vdekjeve.

Por, per gmendurine e politikës se atehershme, kisha e fshatit ne vitin 1967 u shkaterrua, si te gjitha kishat e tjera, dhe se bashku me te u zhduken ikonat, librat e shenjte, regjistrat e pajisjet e tjera qe sherbenin per ritualet fetare. Kjo ishte nje fatkeqesi e madhe per fshatin, por nuk ishin fajtores ata qe e prishen, por politika e mbrapshte e asaj kohe qe urdheroi shkaterrimin e objekteve te kultit. Ne ate regjister duhet te kishte patjeter te dhena per gjeneralitetet e stergjyshit tim, si edhe per

te tjeret e brezit te tij, qe se bashku me shkaterrimin e kishes u varrosen pergjithmone, te cilat do te kishin vlere per sot dhe per vitet e ardhshme.

Me sa i mbaj mend une, edhe pse isha ne moshe feminare, theniet e gjyshes sime Angjeliqi (1895-1953), e cila e permendte shpesh vjehrrin e saj (Loli Qeko), edhe pse ai kishte shume vite qe kishte nderruar jete, ajo fliste fjale shume te mira per te. E pershkruante *si nje burre shtatlarte, te pashem, fisnik, mjaft punetor, qe kujdesej per familjen e vet dhe kishte marredhenie te mira me bashkefshataret. Ishte bujk i mire, me pasion te vegante per pemetarine, sidomos per vreshtarine.*

Nga martesat me Kaliroin **u bë** me dy femije, Petron dhe Zison.

A/1 - Petro Çeko (i Vjetri), gjyshi im

Petrua ishte femija i pare i Lolit (*diagrama nr. 2*). Lindi ne vitin 1888 ne Lefterohor. Nga fiziku duhet te qe nje djale i shendetshem, sepse edhe ne moshe te thyer kishte trup te shendetshem, te drejte, elegant dhe ishte i forte fizikisht. U martua me Angjeliqi Dhimon (Beron), e motra e Jani dhe Filip Dhimos (Beros), qe i kishin shtepite ne lagjen e siperme, ne krye te fshatit Lefterohor. Nga martesat e tyre linden 6 femije, nje vajze dhe pese djem, Kaliroi (Kalopi), Mihali (Miho), Vasili (Vaso), Nikolla (Kola), Ilia dhe Aleks. Kater te paret krijuan familje dhe lane pasardhes ne tri brezni dhe eshte ne formim breznia e katert. Kete fat nuk e paten Ilia dhe Aleks, se nderruan jete ne moshe te re.

Petrua, gjyshi im, pati edhe nje vella qe mbante emrin **Ziso**. Fatkeqesisht, edhe ai pati nje jete te mistershme. Sipas thenieve te babait tim, Zisua, ne moshe te re, u largua nga fshati me disa moshatare te tij pas Luftes se Pare Boterore dhe shkuan ne Korfuz. Qe andej u nis me vapor per ne Argjentine. Ketu humbasin gjurmet dhe askush nuk di gje per fatin e tij. Babai im ishte interesuar per te gjetur ndonje te dhene per xhaxhane e vet, por nuk pati rezultat. Per te nuk ka asnje te dhene per gjeneralitetet dhe fatin e tij, si dhe per nje pjese te **moshatarëve** te tij nga fshatrat e minoritetit te pellgut te Delvines qe emigruan ne kete periudhe te veshtire pertej detit, madje edhe oqeanit.

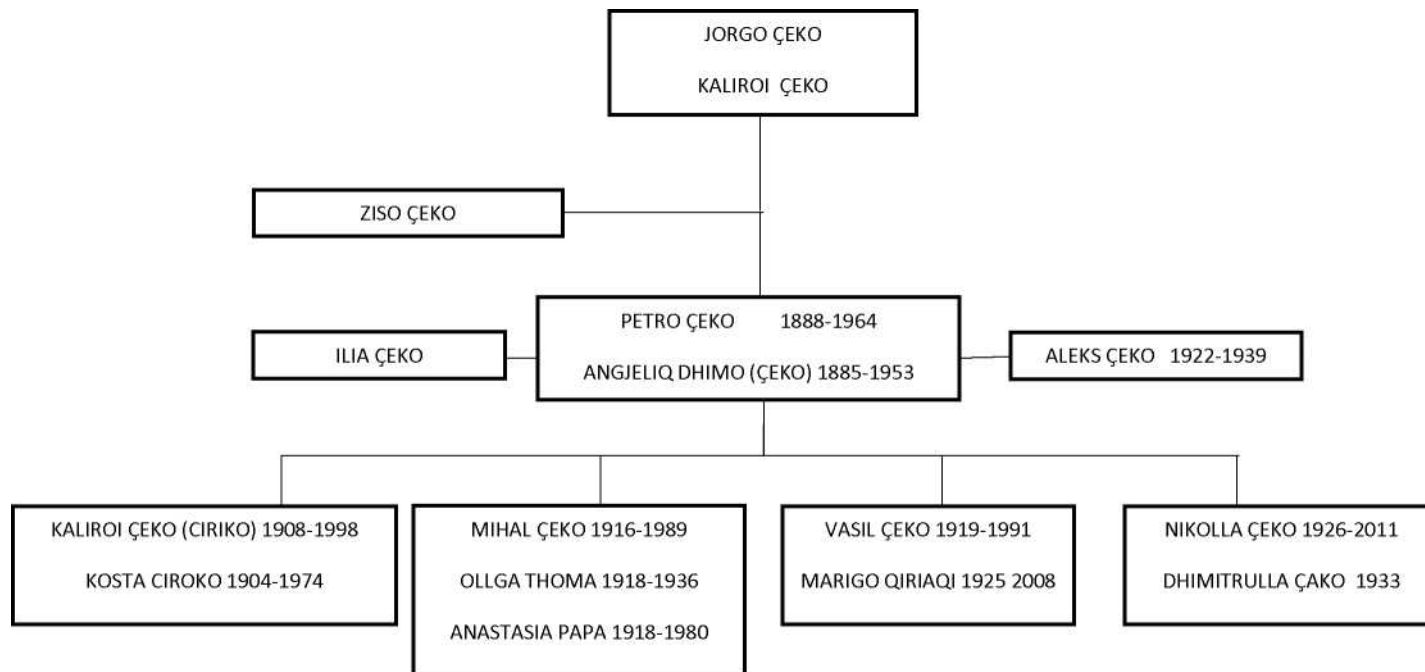
Ilia (*diagrama nr.2*), nje nga djemte e Petros, pati fatin e keq dhe

nderroi jete ne moshen me te bukur te jetes. Sipas bisedave te babait

Pema Gjenealogjike e tringut te Jorgo (Loli) Çekos

(Tre brezat e para te ketij tringu)

tim dhe te xhaxhallareve, rreth viteve 1932-1933 emigroi ne Greqi si nje pjese e bashkefshatareve e moshatareve te tij dhe nuk u kthye me ne fshat dhe nderpreu gdo komunikim me familjen. Thuhet se u fejua me nje vajze nga Kreta, mandej u zhduk pa lene asnje gjurme, ashtu si dhe nje pjese e emigranteve te asaj periudhe. Me vone erdhi lajmi se kish nderruar jete.

Aleksi (*diagrama nr.2*) lindi ne vitin 1922 dhe ishte nje nga femijet me te bukur dhe me te shkathet te Petros. Per shkak te nje semundjeje te papritur, nderroi jete ne moshen 17-vjegare, ne prag te Luftes se Dyte Boterore, ne vitin 1939.

Gjyshi Petron ose Papo Pegon, sig e therrisnim ne niperit e tij, e kam njohur jo vetem sipas rrefimeve te te tjereve, por mbaj kujtime personale nga me te mirat prej tij, se e kam njohur mire personalisht per shume vite. Kur nderroi jete gjyshi im, une isha ne moshe madhore dhe sherbeja ne ushtri, ne “repartin e punes” ne Lag. Nderroi jete ne vitin 1964.

Ishte burra shtatlarte, me trup te drejte dhe e mbante koken lart, vishej mire, natyrisht me veshjet e kohes, pak serioz, “aristokrat” ne ushqim, autoritar deri ne nivelin e liderit, me iniciative te theksuar, punet i gonte deri ne fund dhe ishte pak liberal. Ishte njeri i punes dhe i qejfit. Gjithmone ne festa e gezime ishte ne krye te valles. E shprehte dashurine ndaj niperve dhe mbesave. Per mua kishte dobesi te vegante dhe mundohej qe te me impononte deshiren per vreshtarine dhe blegtorine. Dinte te lexonte e te shkruante greqisht dhe komunikonte edhe ne gjuhen shqipe.

Emigroi per pak kohe ne Stamboll, por u kthye shpejt. Si prokopi dhe si kujtim nga Stambolli solli nje duzine (dymbedhete) pjata, luge, **pirunj** dhe thika, te cilat mbaheshin me kujdes nga gjyshja deri ne ndarjen e familjes. Ishte vreshtar i mire dhe prodhonte vere dhe raki, jo vetem per nevojat e familjes, por edhe tregtonte, duke siguruar nje pjese te te ardhurave te familjes. Kishte pasion edhe per blegtorine dhe mbas ndarjes se familjes **mbareshtronte** bagetite e familjeve te tre djemve te tij. Para luftes ndertoi nje shtepi dykateshe, kati i dyte ishte per banim, me tri dhoma, ndersa kati i pare sherbente si qilar per mbajtjen e fugive te veres dhe te mjeteve te tjera te familjes. Me ndarjen e familjes ne vitin 1950, gjyshi dhe gjyshja, sipas tradites, qendruan me djalin e vogel, Kolen, dhe ai mbajti pjesen ballore te

shtepise. Dy djemte e tjere, Mihua dhe Vasili, hapen dyer nga pjeset anesore, adaptuan katin e pare, qe ishte deri atehere qilar, zgjeruan pjeserisht ate dhe aty jetuan familjet e tyre mbi tridhjte vite. Shtepite e Pego Qekos dhe Noti Qekos ishin relativisht nga me te medhate e me te kompletuarat e fshatit per ate kohe.

Ashtu si permenda me lart, ishte trim dhe kishte karakter kembengules dhe tendencat e nje lideri. Para luftes ishte zgjedhur disa here kryeplak i fshatit dhe kish ndikim te madh ne zgjidhjen e problemeve te familjeve lefterohorite. Per te ilustruar kete po sjell nje shembull. Ne periudhen e Luftes Italo-Greke, me terheqjen e ushrise greke, ne jug te Shqiperise kishte mungese totale rendi dhe kudo sundonte anarkia. Si ne te gjitha fshatrat e minoritetit, grupe te caktuara apo persona te vegante nga fshatrat fqinje shqipfolese synonin te grabitnin edhe familjet lefterohorite. Ishte 20 qershor i vitit 1940. Paria e fshatit Lefterohor ishte mbledhur para shkolles, pasi kishte sinjalizime qe rreth tridhjte burra te armatosur nga fshatrat e Rezomes ishin afer fshatit e kishin per qellim te bastisnin familjet lefterohorite. Diskutohej per masat qe duhej te merrnin per mbrojtjen e familjeve dhe te pasurise se tyre. Midis diskutimeve ishte dhe ai i Pegos (Petro Qekos), qe ishte i prere dhe me ton kembengules. Ai propozoi dhe insistoi si me poshte: *...nuk u duhet besuar ketyre ...ne kemi djemte e rinj, kemi arms dhe fisheke, te zeme prita ne tri rruget hyrese te fshatit dhe as miza nuk futet ne fshat...* Propozimi i tij nuk u mor parasysh, por i doli fjala. Ne mesnate shumica e familjeve lefterohorite kaluan nje tmerr, duke humbur bagetite dhe sende te tjera familjare nga keta grabites anarkiste. Keshtu e pershkruan pak a shume ne kujtimet e tij Vasil Duro, oficer pensionist, mbi 90 vjeg, qe aktualisht jeton ne Athine, i cili ka qene i pranishem ne kete takim dhe familja e tij ishte nje nga viktimat e kesaj grabitjeje.

Krijimi i kooperatives ne fshat ndryshoi gjithgka, jo vetem ne drejtim te pronesise, por edhe ne anen shpirterore te banoreve te fshatit. Ai nuk e priti mire krijimin e kooperatives dhe nuk pranoi te behej kurre anetar i saj. Ne kujtesen time ka mbetur nje veprim qe nuk mund ta bente kushdo ne ate periudhe. Ishte viti 1960. Une isha ne vitin e trete te shkolles se mesme ne Delvine. Gjyshi Petro nuk pranoi te futej ne kooperative. Kryesia e kooperatives se fshatit vendosi qe vreshtat e Pegos ne Kogera dhe ne Hrapa, rreth 5-6 dynyme, t'i kalonin

kooperatives. Ai kundershitoi dhe iu drejtua gjykates se Sarandes. Gjykata e vleresoi te padrejte vendimin e kryesise. Por mbas nje jave ndodhi gudia. Me porosi nga udheheqja e partise ne rreth, gjyqi u riperserit. Ne kete seance gjyqesore kam qene edhe une i pranishem. Gjyshi me mori me vete. Mendoi se duhej te kishte me vete nje person nga familja. Ndoshta e paramendoj se rishqyrtimi i geshtjes ne gjykate do te ishte kunder tij dhe donte te kishte nje njeri ne krah te tij. Dhe keshtu ndodhi. Seanca nuk zgjati shume dhe vendimi ishte ne favor te kooperatives. Pra, vreshtat, qe ishin shpirti i tij, do t'i kalonin kooperatives. Dolem nga salla e gjykates, hipem ne nje makine IFA, mbuluar me mushama, dhe morem rrugen e kthimit per ne Delvine dhe me kembe per ne fshat. Gjate gjithe rruges nuk e hapi gojen dhe nuk beri asnje bisede. Por ne afersi te shtepise e shfryu brengjen dhe, nga sa me kujtohet, u shpreh: *...na mori lumi, edhe gjykatat u menderosen*. Mbas kesaj ndodhie ra shume moralisht derisa nderroi jete.

Ndoshta u zgjata pak per pershkrimin e Gjyshi Petros, por e kisha per detyrim moral, sepse ai ka ndikuar edhe ne formimin e karakterit tim, sidomos ne iniciativen dhe vendosmerine per te guar punet deri ne fund.

Ne lidhje me gjyshen Angjeliqi, mbaj mend jo shume gjera. Ajo nderroi jete ne vitin 1953, ne moshen 58-vjegare. Ishte nje grua e gjate, shendetligë, e veshur me te zeza dhe mbante vazhdimisht perparese, si te gjitha grate e moshuara te fshatit. Ne xhepin e perpareses mbante vazhdimisht ndonje biskote, karamele apo ndonje frute te stines apo te thate, te cilat na i dhuronte per te na shperblyer per veprimet e sjelljet e mira si femije, apo qe te pushonim se qari. Tregonte kujdes te vegante per ushqimin e niperve dhe mbesave. Here mbas here ftonte bashkemoshataret e saj, qe ishin gjitone, dhe pinin se bashku kafe, natyrisht, kafe elbi, dhe shkembenin mendime per hallet dhe per ndonje histori qe per ate kohe perbente “lajm”. Kujdesej ne veganti per ushqimin e gjyshit dhe se bashku me gjellen i vinte ne sofer nje gote vere, mbi 250 ml. ne gdo vakt.

A/1/1- Mihal Çeko dhe familja e tij

Mihali, babai im, ishte djali i madh i Petros (*diagrama nr. 3*). U lind

ne vitin 1916. Ishte trupmadh, shtatlarte, gka e trashëgoi nga gjyshi dhe babai i tij. Ishte njeri i ndershem, shume punetor, mjaft komunikues, kembengules, punembarues, i gjithanshem, familjar i persosur dhe mjaft aktiv ne zgjidhjen e problemeve te fisit, te shoqerise dhe te fshatit. Ishte mjaft kerkues per mbarevajtjen e femijeve. Nevrikosej kur shikonte padrejtesi dhe kur punet nuk i shkonin mire. Fliste dhe shkruante ne dy gjuhe, greqisht dhe shqip. Gjuhen shqipe e mesoi vete, ndersa greqishten e mesoi ne shkollen filllore te fshatit.

Femijeria e tij, si djali i madh i familjes, ishte jo aq e lehte, se duhej te kujdesej edhe per vellezerit qe ishin me te mitur. Ne moshen e rinise provoi kurbetin, vajti ne Athine, por shume shpejt u kthye ne fshat.

U martua me Ollga Thomain, e cila e kishte shtepine ne ekstremine e lagjes se sipërme te fshatit. Nga kjo martesë lindi nje djale, Arqilea, por per fat te keq gruaja nderroi jete menjehere mbas lindjes, duke lene djalin triditesh jetim. Foshnja u rrit nen kujdesin e gjyshes Angjeliqi dhe u ushqye me qumesht lope.

Mbas pak vitesh Mihali u martua me Anastasia **Papa** nga Kakodhiqi dhe nga martesë e dyte linden tre femije, Harallambi (Llambi), Andrea (une) dhe Kaliroi. Te kater femijet e Mihalit u martuan dhe kane trashëgimtare, deri tani ne dy breza dhe sapo filloi brezi i trete (*Diagrama nr. 3*).

Sig e theksova me lart, ai ishte mjaft punetor dhe i gjithanshem dhe si thone, e nxirrte lekun nga dheu. Qe para, por edhe gjate dhe pas luftes ai merrej me tregti te vogel, edhe pse me disa nderprerje. Ne shumicen e kohes ka pasur kafene (pijetore), ku perveg kafes, servirte edhe pije alkoolike, kryesisht vere, raki dhe uzo, shoqeruar me meze tradicionale te Delvines, si kukurec e mish qengji etj. Mbaj mend se tabela e dyqanit ishte me kete mbishkrim "*PijetoreMiqesia-Miho QekoLiresia*".

Nderkohe kujdesej edhe per vreshtat, per prodhimin e veres dhe rakise, ndersa shumica e puneve brenda dhe jashte shtepise ishin ne "kompetencen" e bashkeshortes e te vellezerve dhe babait te tij.

Me ndarjen e familjes ne vitin 1951 e me rritjen e moshes se femijeve, kontributi i tij per perballimin e puneve te familjes, edhe pse ishte modest, ndikonte qe te kryheshin mjaft pune qe i kerkonte jeta e fshatit. Ne si femije te tij, si dhe shumica e femijeve te fshatit, perveg mesimeve, ngarkoheshim mbasditeve per te kryer pune te ndryshme,

per shembull me kujdesin per qengjat, kecat, vjeljen e ndonje frute, pastrimin e oborrit e deri te vajtja ne gezmen e fshatit me mushke per te transportuar uje per nevojat e familjes. Sa per ilustrim, sjell nje shembull qe e kam jetuar vete. Isha nxenes ne vitin e pare ne shkollen e mesme te Delvines. Babai zbriste nga fshati heret ne mengjes, punonte gjithe ditën ne dyqan dhe kthehej vone ne familje. Shpesh flinte ne dyqan. Ne kohen e pikut te puneve te vreshtit, sidomos procesin e krasitjes dhe prashitjes, ai i perballonte vete. Ngrihej heret, d.m.th. ne te gdhire te dites, shkonte dhe punonte ne vresht me gjithe bashkeshorten, deri ne oren shtate. Nderkohe nderronte rrobat dhe merrte rrugen per ne Delvine, ku arrinte ne dyqan ne oren tete pa nje gerek. Une, si “*zevendes i tij*”, qe flija ne dyqan, e hapja lokalim rreth ores gjashte dhe me ardhjen e babait nisesha me shpejtesi per ne shkolle. Sakrifika, puna e sforcuar, kembengulja per te rritur te ardhurat e familjes me pune te ndershme, sinqeriteti, thjeshtesia e miresjellja e tij dhe virtyte te tjera lane gjurme ne ndergjegje dhe ndikuan ne formimin e karakterit tone si femije te tij.

Mbas ndalimit te aktiviteteve private ne fund te viteve pesedhete, ngriti nje “dyqan-shtepi” ne fshat, qe per ate kohe ishte “gjysmeprivat dhe gjysmeshteteror”. Ndertoi nje dyqan me derrasa ne qender te fshatit dhe tregtonte ushqime baze dhe disa asortimente kancelarie dhe kinkalerie te nevojshme per banoret e fshatit. Furnizimi ishte shteteror, deri njeqind mije leke. Kjo pune zgjati disa vite. Ne vitin 1967 punoi ne kooperative dhe shumicen e kohes angazhohej dhe kryente procese pune qe kerkonin jo vetem specializim, por edhe perkushtim, si krasitje ne vreshtari e pemetari, perpunimin e veres dhe rakise etj.

Nje kontribut te jashtezakonshem dha per ngritjen e sistemit te elektrifikimit te fshatit. Edhe pse ishte rreth gjashtedhete vjeg, ngjitej ne shtylla elektrike pa frike dhe me shkathtesi sikur te ishte djale i ri. Kontributi i tij per fshatin e kalonte kufirin e modestise. Per kete ishte zgjedhur per disa vite si drejtues i keshillit popullor te fshatit, ku se bashku me Dhimiter (Migi) Panon, Hristo (Kigo) Duron, Stavro (Qavo) Nikulin, Jorgo (Jorgji) Dhrosion, Kosta Gazelin etj. dhane kontributin e tyre per zgjidhjen e problemeve qe kishte ne kompetence ky keshill dhe mbajten mire unitetin e fshatit. Mbas Qlirimit, deri ne vitet gjashtedhete, drejtonte keshillin administrativ te kishes se fshatit.

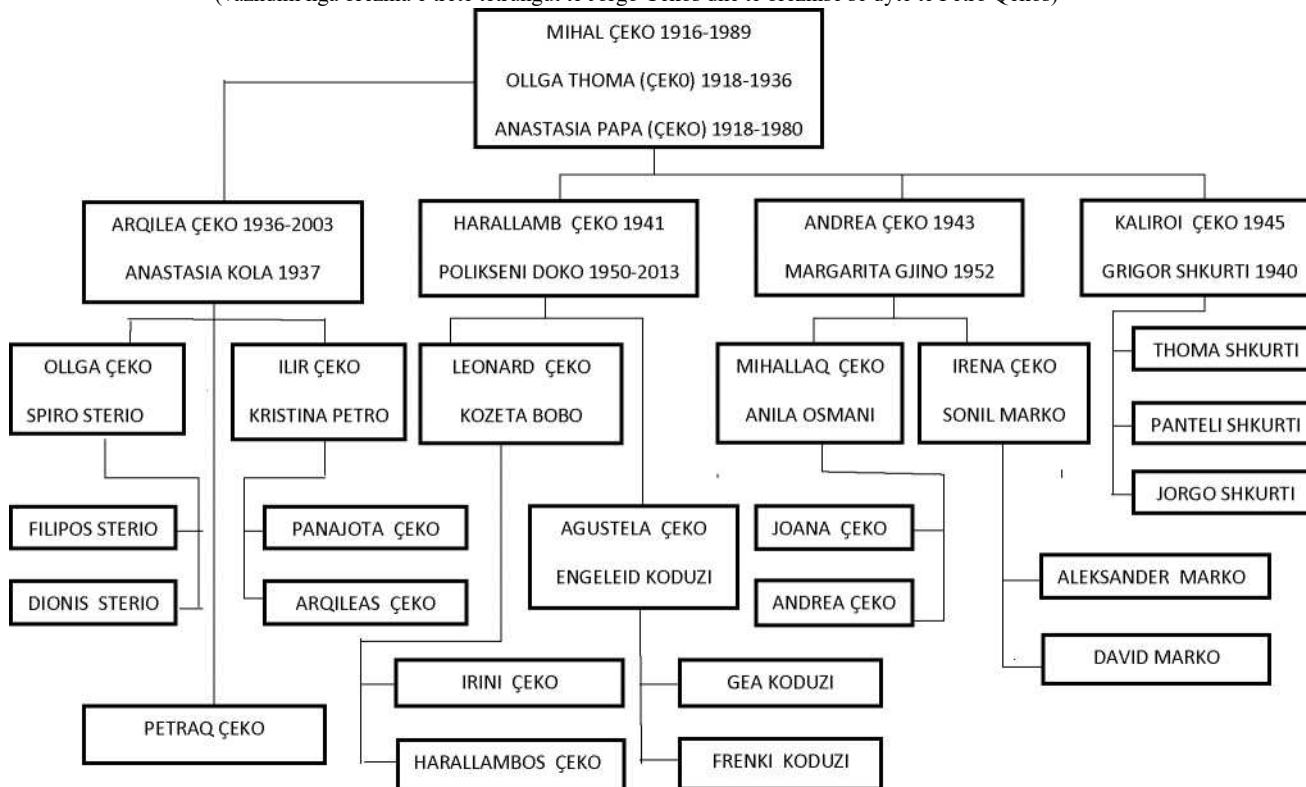
Per shkak te vegorive te karakterit te tij, ndershmerise, sinqeritetit,

miresjelljes dhe solidaritetit, kish krijuar shoqeri dhe miqesi me shume njerez, jo vetem nga minoriteti grek, por edhe shqiptare te qytetit te Delvines dhe fshatrave te pellgut te tij. Nuk i mbaj mend te gjithe

Pema Gjenealogjike e Mihai Petro Qekos

(vazhdim nga breznia e trete tetrungut te Jorgo Cekos dhe te breznise se dyte te Petro Qekos)

shoket e miqte e tij shqiptare, por, me sa me kujtohet, respekt te vegante dhe miqesi kishte per Kago Godon nga lagjja 'Vare', Gjesho Manjen nga Mukrisi, Myftiun e Delvines Veip Zejnati, Rexho Mevlanin nga Vllahati etj. Nuk po permend personat me te cilet kishte miqesi nga fshati dhe nga fshatrat e tjera te minoritetit, sepse ata jane te shumte. Shpesh, edhe mbas **vdekjes** se tij, kemi degjuar vleresime shume te mira prej tyre dhe keto jo vetem na bejne krenare per babane tone, por edhe u jemi mirenjohes e ndihemi borxhlinj per sinqeritetin e tyre.

Babai, si e permendte shpesh ai, ishte fatlum qe kishte per bashkeshorte Tashon (**Anastasinë**) dhe krijoi nje familje te mrekullueshme e i dhuroi tre femije dhe bashkerisht i mirerriten dhe i nxoren ne jete. Shpesh ai thoshte, **“e kam jo vetem bashkeshorte, por edhe bashkemendimtare”**.

Anastasia (mamaja jone) lindi ne Kakodhiq ne vitin 1918. Ishte e bija e Thanas Papes dhe Vasiliqi Zigorit. Ishte me e vogla e tete femijeve, tre djemve dhe pese vajzave. E ema e la jetime ne moshe te mitur dhe kuptohet se gfare femijerie ka kaluar. Nje moter, Polikseni, vdiq ne moshe te re. Perikliu (Kili) vellai i mesem, u vra nga gjermanet ne Tirane gjate masakres se kater shkurtit dhe u shpall “Deshmor i Atdheut”, ndersa vellai i madh, Dhimitri, emigroi ne Amerike para luftes dhe nuk u kthye me. Panajoti (Pano), vellai i vogel, studioi ne Greqi dhe ushtroi profesionin e agronomit ne fidanishten e Kranese, ne NB Stjar dhe me vone ne kooperativen e Lefterohorit. Alekso dhe Garufo, dy motrat, u martuan ne Kakodhiq, respektivisht me Thoma Qiranin dhe Spiro Makon, ndersa Stamatua u martua ne Lefterohor me Stavro Nikulin, krijuan familje dhe lane pasardhes. Mamaja fliste shpesh per vellezerit e motrat e saj, por respekt te vegante kishte per Panon dhe per motren Garufo. Ata ishin perafersisht ne nje moshe dhe i kane qendruar prane ne vitet me te veshtira te jetes se saj, kur ajo ishte femije jetime.

Martesa e prinderve te mi u be ne fillim te luftes dhe natyrisht pa dasme. Edhe pse gjeti nje familje te madhe dhe ishte nusja e pare e shtepise, dhe gjeti edhe nje djale trevjegar jetim nga gruaja e pare e bashkeshortit, ne saje te ngrohesis se pjesetareve te familjes qe gjeti, u pershtat shpejt dhe gjeti vetveten ne familjen e re. Per kureshtje, si paje mori nje makine qepese NECCHI, blere nga vellai i saj, Dhimitri.

Ne saje te zemergjeresise se saj, kjo makine u be jo vetem “mesimore” per vajzat e lagjes, por vinin shpesh edhe grate e fshatit per te arnuar rrobat e familjeve te tyre. Makina i rezistoi kohes dhe aktualisht eshte ne gjendje pune ne shtepine time ne Tirane dhe kete vit mbushi tetedhjetë e dy vite ne familjen Qeko.

Anastasia, ose Tashua, sig e therrisinin ne fshat, ishte tip i shkathet, mjaft punetore, u jepte drejtim shume shpejt problemeve, kishte ambicie dhe shume humor dhe ishte e dashur me shoqerine. Ishte shpirtmire, humane dhe shume doreleshuar. Dobesi kishte sidomos per femijet, jo vetem te sajte, por ne pergjithesi per femijet, ndoshta kjo jo vetem prej karakterit te saj, por edhe ngaqe ishte rritur jetime. Ishte zemberbardhe. Humorin e kishte “profesion” dhe e ushtronte mire ne gdo mjedis shoqeror.

Mbas ndarjes se familjes se Petros Qekos edhe ne krijuam familje te re (babai, mamaja dhe tre femije), si dhe te dy xhaxhallaret. Me krijimin e familjes se re, mamaja iu perkushtua mbarevajtjes se shtepise, mirerritjes se femijeve, shtimit te “kapacitetit prodhues” te ekonomise ndihmese dhe te bagetive. Shkurt, i ra barra e familjes, sepse, sig permenda me siper, babai shumicen e kohes punonte me orar te zgjatur ne pijetore ne Delvine.

Edhe pse e paarsimuar, karakterizohej nga nje zgjuarsi e mprehtesi e theksuar natyrale, me shume humor, mjaft humane, kembengulese dhe kerkuese ne familje dhe ne te drejten e saj. Vazhdimisht na kerkonte qe te benim mesimet e pastaj te luanim. Ishte krenare per ne, femijet e saj, kur mesuesit flisnin fjale te mira ose ne fund te vitit merrnim fletelavderime. Ishte mjaft kerkuese ndaj nesh, sidomos per sjelljen dhe me pak per ndonje pune te pambaruar. Ishte e papertuar per te ndihmuar te tjeret, sidomos ata qe kishin veshtiresi ekonomike e ishte mjaft mikpritese etj. Prej mamase, si gdo femije, mesuam dhe trasheguam mjaft virtyte. *Miresjellja, dashuria per prinderit, per te afermit, per shoket, respekti per me te medhenjte dhe per te dobetit, ndjenja e humanizmit*, jane disa nga vlerat qe na i la trashegim mamaja dhe per kete do t’i jemi mirenjohes sa te rrojme.

Hyrja ne kooperative ka qene nje ngjarje qe e tronditi nenen shpirtterisht, si shumicen e familjeve te fshatit. Nuk ishte e lehte qe shumica e pasurise, e cila ishte krijuar me shume djerse e mund, si vreshtat, ullinjte, arat, dhente e dhite te kolektivizoheshin. Pra, nuk

ishin me prone e familjes, por e gjithë fshatit. Sipas “direktivave të partise” dhe statutit të kooperatives, gdo familje mund të mbante tre dynyme toke, duke përfshirë edhe trojet përreth shtëpise dhe dhjetë bageti të imeta. Tokat are, vreshtat, ullinjtë dhe bagetite e imeta mbi këto kufi beheshin prone e kooperatives. Me kujtohet mjaft mirë dita e dorëzimit në tufen e kooperatives e dhenvë e dhive në prill të vitit 1957, ku familja jone dha gati 20 krere bageti të imeta; mamaja zuri të qarat me ze të lartë dhe e pasuam edhe në femijet e saj 12-14 vjeçare.

Nisi edhe për të një jete ndryshe, si për të gjitha familjet lefterohorite. Krahas punës në kooperative e që nuk ishte e lehtë të realizohej normën, mamaja duhej të kujdesej për ne, femijet e saj, që kishim shumë nevojë jo vetëm për ushqim dhe veshmbathje e pasterti, por edhe për kujdesje në ecurinë e mesimeve. Sot nuk mund ta imagjinosh lodhjen e saj, si dhe të të gjitha grave të fshatit, nga zinxhiri i aktiviteteve, ku prej saj kerkohej punë në kooperative e punë në shtëpi dhe kjo s’kishte kufi. Koha e glodhjes dhe e gjumit nuk i kalonte 5-6 ore. Me kalimin e kohës, në sajë të karakterit të saj, që nuk e jepte veten, perkundrazi, kishte humor të jashtëzakonshëm, u përshat me këto model jete. Punoi në kooperative derisa mbushi moshën për pension dhe mbas pak kohe ndërroi jete në vitin 1980 nga një semundje e rëndë dhe e pasherueshme.

Natyrisht, kjo ishte një ngjarje e rëndë për të gjithë ne, sidomos për babanë që mbeti i vetëm. Une banoja familjarisht me bashkeshorten dhe dy femije të mitur në Vrinë të Sarandës, ku isha kryeagronom i ndermarrjes bujqësore me këto emer. Mbas humbjes së mamase, babai, shumicën e kohës, jetonte i vetëm në fshat, ku kishte edhe familjet e vellezerve të tij, që i ishin gjendur gjithmone pranë. Shpesh vinte në familjen time në Vrinë, ku argetohej dhe gëzohej me femijet e mi.

Ishte korriku i vitit 1982. Me njoftuan se do të transferohesha në Tiranë, në Ministrinë e Bujqësisë. Natyrisht, ishte jo vetëm një vlerësim, por edhe një gëzim i madh për mua. Kur e thashe këto lajm në shtëpi, u gëzuan shumë dhe babai, pa prituri që të diskutonim për veprimet e metejshme në familje, me një buzëqeshje dhe ton autoritar tha: ... *te shkosh, mos e diskuto. Me mirë do të jete për ty dhe për femijet e tu. Mos ki merak për familjen. Do të kujdesemi në për femijet.* Mbas disa ditësh u largova për në Tiranë dhe mbas një viti me dhënë shtëpi dhe mora familjen. Babai qëndroi në fshat dhe në vitin 1985 e

terhoqa ne Tirane. Une kisha frike se ne ate moshe qe ishte nuk do t'i pershtatej jetes se kryeqytetit, por ndodhi e kunderta. Per shkak te karakterit social te tij, shume shpejt krijoi kontakte dhe shoqeri jo vetem me te afermit e tij dhe bashkefshataret qe ishin te shumte ne Tirane, por edhe me disa moshatare te tij te lagjes ku banonim. Lidhje te ngushta krijoi me dy kusherinj dhe moshatare te tij, Dhimiter Dhimon dhe Garufo Qekon, me shokun e femijerise Grigor Qaliqi, me Gjolek Mugen, komshi ne pallat, me Qemalin dhe Jahon e moshatare te tij, banore te lagjes. Nderkohe merrej me femijet e mi, si dhe bente ndonje "pazar" ne merkaton qe e kishim ne lagje. Bile sajoi nje tenxhere qe nxirrte raki. Jeta ne familje ishte normale, ku edhe ai jepte kontributin e tij. Gezonte respekt dhe kujdes te jashtezakonshem nga bashkeshortja ime, Margarita, gka edhe e shprehte hapur ne familje si dhe ne bisedat me te afermit e me shoket e tij.

Ishte 14 shkurti i vitit 1989. Prej disa ditesh babai ndihej i lodhur dhe pa qejf. Ate dite ne mengjes, para se te ikja ne pune, e pyeta si ishte me shendet, se une do shkoja me sherbim ne Lushnje. M'u pergjigj, jam mire dhe ti vazhdo punen. Ne mesdite ne Lushnje mora lajmin e hidhur qe babai nderroi jete nga nje goditje ne zemer. Mberritem ne Tirane me vellezerit, beme nderimin e rastit me plot dhimbje. Te nesermen miqte e shoket na percollen per ne Lefterohor, ku dhe do te behej varrimi i tij. Percjellja per ne banesen e fundit u be me nje ceremoni sig e meritonte. Varrimi u be te varri i bashkeshortes dhe prinderve te tij, qe prehen perjetesisht ne varrezat e fshatit Lefterohor.

Mbas shume vitesh nga ndarja e prinderve, me mall e respekt po shkruaj keto shenime, duke kujtuar gjithë sakrificat e tyre qe ne te rriteshim mire e te dilnim ne jete e te gezonim familjet tona.

Si pasuri te jashtezakonshme prinderit na lane thesarin e gmuar te dashurise dhe respektin per familjen e per te tjeret, harmonine dhe solidaritetin, kembenguljen dhe punen e ndershme, singjeritetin, thjeshtesine e miresjelljen. Ata futen ne shpirtin tone dhembshurine, na edukuan se si te duash dhe te kesh kujdes per njerezit dhe per shoqerine qe na rrethon e mjaft virtyte te tjera, qe edhe ne si prinder te sotem po ua leme trashegim femijeve tane. Dhe per kete jemi krenare.

A/1/1/1- Arqilea, djali i madh i Mihalit, dhe trashegimtaret e tij

Arqilea lindi ne vitin 1936 nga martesja e pare e Mihalit. Sig e theksova me lart, mamaja e tij Ollga, fatkeqesisht, nderroi jete menjehere mbas lindjes. Per foshnjen, qe me vone mori emrin Arqile (*diagrama nr. 3*), qe ne lindje erdhen dite te veshtira dhe vazhduan per disa vite. Ai nuk e provoi qumeshtin e nenesh qe e solli ne jete dhe as nuk ndjeu kujdesin, aromen, perkedhelite e saj. Me perkushtimin dhe kujdesin e jashtezakonshem te gjyshesh ai mbijetoi. Qumeshti i nenesh, qe i mungoi aq shume, u zevendesua nga qumeshti i se vetmes lope qe kishte familja e qe, per fatin e mire te tij, periudha e saj e laktacionit ishte relativisht e tejzgjatur. Me martesjen e dyte te babait, sidomos me lindjen e tre femijeve nga kjo martesja, jeta e tij u permiresua dhe ai u rrit ne te njejtat kushte me ne. I vetmi ndryshim ishte qe Arqilea flinte me gjyshesh dhe e therriste “nene”. Kujdesi per te ishte njelloj si dhe per ne dhe gradualisht e harroi mungesen e mamases.

Ne vitet 1952-'53 shendeti i gjyshesh u perkeqesua dhe pothuajse mbeti ne krevat. Arqilea ne moshen n-vjegare, me garancine dhe kujdesin e kusherires se pare te babait, Garufo Qekos, u sistemua ne Tirane ku filloi pune si saldator. Me vone kaloi ne Durres dhe qe andej shkoi ushtar ne Elbasan dhe pastaj ne Cerrik.

Aty u njoh me Anastasia Kolen, lindur ne Grazhdan te Sarandes dhe banuese ne Cerrik, qe me vone u be bashkeshortja e tij (*diagrama nr.3*). Familja e saj, si nje pjese e familjeve te ketij fshati, ishte shperngulur forcerisht nga shteti ne vitet e para mbas Qlirimit dhe qe vendosur ne Cerrik. Ishte vajza e pare e Sotir Koles dhe kishte tre vellezer dhe dy motra, Thomain, Argjirin, Andrean, Elenin dhe Valentinin.

Ne vitin 1954 u martuan dhe, sig e kerkonte zakoni, u organizua ne fshat nje dreke familjare qe zevendesoi dasmen, ku pjesemarrja ishte vetem nga fisi yne. Mbas pak kohe Arqilea u largua per ne Lushnje, ku kishte lene vendin e punes si saldator ne bonifikim. Me vone punoi ne fabriken e letres. Ne kete qytet jetoi dhe punoi mbi 35 vjet. Aty linden tre femijte e tij, nje vajze e dy djem.

MeArqilene, qe ishte vellai i madh, por me dy nena, edhe pse

shumicen e jetes ne ishim larg njeri-tjetrit, kam pasur marredhenie jashtezakonisht te ngushta, ndoshta edhe per karakterin tone te ngjashem si dhe nga malli qe ishim larg. Ne jeten e tij lane gjurme, perveg asaj qe u rrit pa nene, edhe largimi nga familja ne moshe te re, veshtiresite e punes e te jetes. Gjithashtu, hendeku i krijuar nga mjedisi i punes dhe i shoqerise si greqishtfoles e veshtiresi te tjera ndikuan ne anen shpirtore dhe ne karakterin e tij. Keto i dhane force te brendshme, gka e ka ndihmuar per te kapercyer gdo pengese e veshtiresi. Nga natyra ishte mjaft punetor, krijues, duararte dhe i papertueshem. Nje familjar i persosur dhe kishte dobesi jo vetem per femijet e tij, por edhe per ne vellezerit, sidomos per Llambin, vellain tjetër, dhe Perikliun, kusheririn e pare. Ai i terhoqi ne Lushnje, i punesoi dhe per nje periudhe i mbajti ne shtepi. Ishte njeri shume social e punembarues dhe kjo i dha mundesi te njihej dhe te krijonte nje rreth shoqeror te zgjeruar ne qytetin e Lushnjes dhe me gjere.

Bashkeshortja e tij mbajti peshen me te madhe te familjes, sepse Arqilea, perveg punes se shtetit, i sherbente shoqerise si *zanatgi* i preferuar per profesionin e tij. Tasha (Anastasia) ishte administratore e ekonomise familjare dhe kujdesej per mirerritjen dhe edukimin e femijeve.

Nga martesa me Anastasia Kolen (*diagrama n.3*) linden tre femije, Ollga, Iliri (Ilia) dhe Petraqi.

Mbas ndryshimeve te medha te viteve 1991-'92, edhe Arqilea emigroi familjarisht ne Greqi dhe u stabilizua ne Patra. Ne saje te profesionit te tij te veshtire e mjaft te kerkuar, shume shpejt siguroi pune dhe te ardhurat u rriten e per rrjedhoje gjendja ekonomike e familjes u stabilizua shpejt. Zuri miq e shoke te rinj dhe klientet e tij ishin te shumte, aq sa nuk i perballonte ne kohe. Ne lagjen ku banonin ishin dhe shume familje minoritare te ardhura nga Shqiperia dhe krijuan marredhenie mjaft te mira midis tyre. Pra, ishin si nje komunitet i vogel grek nga Shqiperia.

Por jeta sjell edhe te papritura. Ai nderroi jete ne vitin 2003 nga nje atak ne zemer dhe varrimi i tij, me nje pjesemarrje te jashtezakonshme, u be ne varrezat e Patres. Pikellimi ishte i madh per ne te gjithë, sidomos per bashkeshorten e femijet e tij. Aktualisht bashkeshortja, vajza dhe djali i madh jetojne ne Patra. Anastasia, bashkeshortja e tij, kohet e fundit, ne moshen tetedhjetevjegare, eshte bere stergjyshe.

Ollga, vajza e vetme e Arqilese, **lindi** ne Lushnje ne vitin 1956. Mbaroi shkollen e mesme ne kete qytet. U martua me Spiro Sterion me origjine nga Grazhdani, me profesion agronom, ish-punonjes shkencor ne Institutin e Kerkimeve Bujqesore, Lushnje. Nga martesja e tyre erdhen ne jete dy djem, Filipi dhe Dhionisi. Nga viti 1993 banojne dhe punojne ne Patra, ndersa te dy djemte jane aktualisht ne Suedi. Para pak kohesh Ollga mori titullin e gjyshes, pasi Filipi u be me djale.

Ilia, ose Iliri, sig e therrisinin ne Lushnje, mbasi mbaroi shkollen e mesme mekanike ne kete qytet, punoi per shume vite ne profesionin mekanik, derisa emigroi familjarisht ne Greqi. U martua me Kristina Petron nga Lushnja dhe nga kjo martesja linden nje vajze, Panajoten (1991), dhe nje djale, Arqilene (1993). Aktualisht banojne te gjithete ne Patra.

Petraqi, djali i vogel i Arqilese (*diagrama nr.3*), edhe ai lindi ne Lushnje. Mbaroi shkollen e mesme te pergjithshme ne kete qytet dhe vazhdoi Fakultetin e Gjeologjise. Per arsye subjektive i nderpreu studimet dhe me vone punoi arsimtar ne rrethinat e Lushnjes. Se bashku me prinderit emigroi ne Greqi. Para disa viteve shkoi ne SHBA, ku jetoi e punoi ne Nju Jork dhe aktualisht eshte ne Arizona te SHBA-se.

A/1/1/2 Harallambi dhe familja e tij

Llambi, keshtu e therrisnim dhe e therrasim edhe sot, edhe pse zyrtarisht e ka emrin Harallamb (*diagrama nr.4*), **ka lindur** me 11shkurt te vitit 1941. Ishte femija i pare nga martesja e dyte e babait tone. Qe femije ne karakterin e tij shpreheshin ndjenja e kembenguljes, vendosmerise per te guar deri ne fund ate qe donte. Ishte sistematik dhe shkruante bukur. Shkollen shtatevjegare e mbaroi ne Delvine dhe ne vitin 1957 u largua nga fshati e u sistemua ne Lushnje, ku banonte familjarisht vellai i madh, Arqilea. Fillimisht punoi si ndihmestornitor ne nje karrofigine te ndermarjes se bonifikimit, Lushnje. Shume shpejt u kualifikua dhe per vite me radhe punoi tornitor. Nderkohe vazhdoi dhe mbaroi shkollen e mesme te pergjithshme. Me vone u be pergjegjes i ofigines se kesaj ndermarrjeje, duke mbajtur kete detyre per shume kohe deri vitin 1993. Ishte shume korrekt ne pune dhe mjaft kerkues

ndaj vartësve. Ka qene mjaft aktiv ne jeten shoqerore.

Emigroi familjarisht ne Greqi per pak vite. Kthehet ne Lushnje dhe me kursimet qe siguroi gjate emigracionit hapi nje biznes se bashku me djalin, ku tregtonte pjese kembimi per makina. Me vone zgjeroi akivitetin dhe ndertoi nje dyqan te ri, ku, perveg personelit, punonte ai, djali dhe bashkeshortja. Me vone u transferua familjarisht ne Tirane, ku hapi dhe nje filial per shitjen e pjeseve te kembimit. Aktualisht, edhe pse ne moshen shtatedhjetenentevjeQare, eshte aktiv dhe mban biznesin ne Lushnje.

Ne vitin 1968 Llambi u martua me Polikseni Dokon. Poli u lind me 31 janar te vitit 1950 ne fshatin Sopik te Pogonit, rrethi Gjirokaster. Babai i Poliksenit ishte nga nje familje me tradita patriotike ne fshat. Ai kishte personalitet dhe autoritet, ishte intelektual dhe gjate gjithë jetes se tij punoi nepunes. Ndersa e ema, Eleni Milo, me origjine nga Himara, ka lindur ne Korfuz, ne nje familje te pasur dhe gjate luftes u kthye ne Himare, ku dhe trashегоi mjaft prona nga prinderit e saj. Qifti Doko, perveg Poliksenit, lindi edhe dy djem, Vasilin dhe Edmondin.

Polikseni, mbas mbarimit te shkolles se mesme, punoi llogaritare ne ndermarrjen e bonifikimit te Lushnjes per 23 vjet rresht, deri ne vitin 1993 dhe, sig e theksova me lart, emigroi familjarisht ne Greqi dhe me pas u kthye ne Lushnje.

Me krijimin e familjes dhe me lindjen e dy femijeve, Leonardit dhe Agusteles, krahas perballimit te punes, te dy iu perkushtuan mirerritjes dhe edukimit te femijeve. Ishte amvise mjaft e mire, gje qe e trashегоi nga e ema, kerkonte rregull ne shtepi dhe ne veshje, si per veten, per bashkeshortin dhe per femijet e saj. Ne kete drejtim mbahej si model ne mjedisin shoqeror. Ishte fjalepake, e matur dhe pak e kufizuar ne shoqeri. Gezonte respekt ne mjedisin e punes dhe te shoqerise. Mbas hapjes se biznesit nga bashkeshorti dhe djali i saj u aktivizua si ekonomiste ne kete biznes familjar.

Me 14 tetor 2013 Polikseni u shtrua ne Spitalin Amerikan ne Tirane per te kryer nje ekzaminim (*coronografi*) ne zemer, pasi kohet e fundit kishte disa shqetesime.

Mbas dy oresh **pritjeje** te porta e spitalit morem lajmin e kobshem se Polikseni nuk mundi ta perballonte ekzaminimin. Kushdo mund ta kuptoje se fare situatë u krijua. *Te shkosh me kembet e tua ne spital e te paguash shtrenjte per nje ekzaminim dhe te dalesh e vdekur, e kalon*

gdo kufi trishtimi dhe zemerimi te familjes dhe te njerezve te tu. Une akoma edhe sot kam bindjen dhe e konsideroj skandal, humbja e Polit ka ardhur nga pakujdesia e personelit mjekesor qe ishte i pranishem ne kete ekzaminim. Varrimi ishte madheshtor dhe kortezi u shoqerua me Banden Frymore te Bashkise se Tiranes. Por, pavaresisht nga keto dhe ngushellimet e shumta, pikellimi per kete humbje ishte i madh per ne, sidomos per bashkeshortin, djalin, vajzen dhe niperit e mbesat e saj. Nardi, djali i saj, e perjetoi keq humbjen e mamase se vet dhe per gdo pervjetor i shkruante nga nje vjershe ne shenje kujtimi e mirenjohjeje.

Leonardi, djali i vetem i Llambit, u lind ne Lushnje ne vitin 1969 (*diagrama nr.3*). Pasi mbaroi shkollen e mesme ne Lushnje dhe kreu sherbimin ushtarak, u punesua per pak kohe, duke ushtruar profesionin e mekanikut. Me hapjen e kufirit ne vitin 1993 se bashku me prinderit emigroi ne Greqi, ku u aktivizua ne pune te ndryshme. Kthehet ne Lushnje dhe se bashku me te atin (sig e theksova me lart) ngriten biznesin per tregtimin e pjeseve te kembimit, te cilin e vazhdon edhe sot ne Tirane.

U martua ne vitin 1998 me Kozeten, e bija e Stavri Bobos nga Berati. Babai i saj ishte nje nga intelektualet dhe ushtaraket e njohur dhe me autoritet ne kete qytet, ku jeton edhe sot, ndersa e ema nderroi jete para disa vitesh. Pasi mbaroi studimet e larta ne Fakultetin Histori-Filologji, dega Gjeografi, prej shume vitesh Kozeta ushtron profesionin e mesueses ne kolegjin “Arsakeio” ne Tirane. Nga martesja e tyre linden dy femije, Irini dhe **Harallambit**. Te dy vazhdojne shkollen, vajza eshte ne vitin e dyte te Kolegjit Universitar “Logos”, ne degen Finance-Kontabilitet, ndersa djali ka mbaruar shkollen e mesme profesionale per ekonomi bankare dhe po pergatitet per ne universitet.

Agustela, vajza e Llambit (*diagrama nr.3*), **ka lindur** ne vitin 1974 ne Lushnje, kreu studimet e larta ne Fakultetin e Shkencave te Natyres, Tirane. Me mbarimin e universitetit punoi per pese vite arsimtare ne Liceun Artistik, Tirane. Pas shkeputjes nga liceu iu bashkua shoqerise tregtare te krijuar nga bashkeshorti ne Tirane, ku tregtojne pjese kembimi per makina. U martua me Enkeleid Koduzin nga Lushnja dhe nga martesja e tyre linden dy femije. Gea, qe eshte femija i pare i tyre dhe vazhdon studimet e larta ne universitet ne Milano, ndersa Frenki vazhdon shkollen e mesme ne Tirane.

A/1/1/3- Andrea, djali i vogel i Mihalit, dhe familja e tij

Duke kerkuar mirekuptimin e lexuesve, ne kete nenkapitull ku pershkruhet jeta ime dhe e familjes time, u zgjata pak me shume se ne nenkapitujt e tjere dhe emri im Andrea eshte zevendesuar me fjalen “une”.

Kam lindur ne vitin 1943, ne “maternitetin” e Lefterohorit dhe natyrisht kete nuk e mbaj mend, por ma kane thene prinderit e mi. Si femije i asaj moshe dhe asaj periudhe, u rrita ne te njejtat rrethana shoqerore si te gjithë moshataret e mi. Luanim me top leckë te “Rruga tu Çeku” ose me karroca te sajuara me kushineta te “Pllaka” e Koçi Papait. Shpesh ne si femije shoqeronim me te rriturit te **gëzime**, “pigadhi”, siç i thoshim, ku mblidheshin banore te fshatit te moshae te ndryshme. Duke pritur radhen per te mbushur uje, ata shkembenin biseda, mendime e batuta plot humor. Ne kete mjedis u rrita si dhe disa breza femijesh, ku morem leksionet e para te “sociologjise”. Thoshin se une isha femije i mbare, i shendetshem, me floke kagurrele, social, por reagoja ndaj “padrejtësive”.

Shkollen fillore e mbarova ne fshat ne gjuhen greke. Me sa me kujtohet, ne klasen e pare kisha bashkenxenes Spiro Duron, Dhoksia Papan, Pavlo Kuguqin, Amalia Kuguqin, Harilla Kasharen, Pandeli Gazelin, Garufo Qiriaqin, Marga Makon, Stavro Jorgjin (Koko), Resti Nikulin e ndoshta ndonje tjetër, qe nuk e mbaj mend, se kane kaluar 70 vite.

Natyrisht, atehere nuk kishim ndonje pergatitje parashkollore dhe shkonim direkt ne shkolle, ne moshen shtate vjeg. Librat dhe fletoret i mbanim ne ganta te sajuara nga prinderit, me pelhure “doku” ose nga mbetjet e rrobave te vjetra. Librat, abetarja dhe matematika, ishin te perdorura, sepse trashegoheshin nga paraardhesit qe kishin kaluar nje klase me lart. Ishim ne pergjithesi te lumturuar se ishim nxenes dhe shkonim ne shkolle me deshire. Mesimi behej ne nje salle me klasen e trete. Nuk do t’ia lejoja kurre vetes te mos permend ne kete shkrim emrin e mesuesit te klases se pare, Llambi Gabi. Ishte nje djale i ri nga fshatrat e Vurgut, i cili me pasion e dashuri na mesoi si te shkruajme e te lexojme. Me largimin e tij, se vajti ushtar, humben edhe gjurmet e tij. Por jeta ben gudira. Ishte viti 1984 dhe une kisha rreth nje vit qe punoja ne Ministrine e Bujqesise. Nje dite me vjen ne zyre nje oficer i larte

veshur me uniformen e policise dhe me pyet: *Ju jeni Andrea Qeko? Po*, i thashe pak i hutuar. Ai e kuptoi hutimin tim dhe menjehere mori perseri fjalen. *Nuk me njeh*, perseriti dy-tri here. *Jo*, i thashe. Me nje buzeqeshje dhe embelsi me tha: *Une jam Llambi*

Gabi dhe punoj perballe, ne Ministrine e Puneve te *Brendshme. Erdha te te takoj*. Menjehere m'u kujtua mesuesi i vitit shkollor 1950-'51, kur une isha nxenes i klases se pare. Merreni me mend se g'e papritur ishte per mua. Takohesha me mesuesin e klases se pare mbas 35 vitesh. U perqafuam me mall. Ky takim u pasua me lidhje familjare, qe i mbajtem per shume vite. **Mesuesi mbetet mesues, pavaresisht se vitet kalojne, dhe le mbresa te thella ne shpirtin dhe zemren e nxenesve, qe nuk harrohen per tere jeten.**

Shkollen shtatevjegare e mbarova ne Delvine, e cila mbante emrin "Lefter Talo", ndersa shkollen e mesme ne "10 Korriku", po ne kete qytet, qe u hap ne vitin 1957. Hapja e gjimnazit ne Delvine, qe ishte i dyti ne qarkun e Gjirokastrës, e ndryshoi jeten arsimore dhe kulturore te Delvines dhe te fshatrave te pellgut te saj. Vitin e pare e filluam me 57 nxenes ne dy paralele, ndersa maturen e perfunduam vetem 20. Ne regjistrin e amzes te shkolles se mesme "10 Korriku", ku perfunduan maturen, **emri im eshte i pari**. Kjo per faktin se ishte matura e pare e kesaj shkolle dhe emri im Andrea fillonte me germen "A".

Nga jeta shkollore e shtate viteve ne Delvine kam shume kujtime, por nuk eshte rasti qe t'i permend ne kete pershkrim, por vlen te theksoj me dashamiresi emrat e shume mesuesve te nderuar, ku midis tyre kane lene mbresa te paharrueshme mesuesit e shtatevjegares Thoma Statha, Piro Stefanidhi e Bardhyl Xhama, ndersa ne shkollen e mesme kujtoj me respekt e mirenjohje Viktor Halimin, Karolina Kokalarin, Vasil Ferron, Niko Kotron, Alqi Janin, Leonidha Lican, Jasin Berberin, Teli Llucin, Qezar Kavon, Muharem Ymerin, Jani Ballcen etj. per mesimdhënien e persosur dhe per rrenjosjen ne ndergjegjen tone te dashurise per te mesuar e per te ecur perpara ne jete.

Vlen per t'u permendur sakrifica qe benin djemte e vajzat e Lefterohorit per te shkuar ne shkolle, kur duhej te ecnin dy ore rruge, ose rreth 10 km per vajtje-ardhje nga fshati ne Delvine. Kete ritual e kane kryer disa dhjetëra nxenes nga Lefterohori, te cilet mbaruan shkollen e mesme ne Delvine deri ne vitin 1991. Ndoshta u zgjata pak, por krahas veshtiresive e sakrificave, kjo periudhe, sidomos e shkolles

se mesme, ishte e bukur dhe ka lene mbresa ne memorien e secilit. Mjedisi ishte miqesor dhe argetues brenda dhe jashte shkolles. Ishe midis shoqeve e shoqeve qe **ndjenin** dashuri e respekt per njeri- tjetrin pa hipokrizi e prapaskena. Une **me** Spiro **Çekon** ishim jo vetem te aferm, por “bashkudhetare” ne shkollen e mesme, **gjithçka** e ndanim bashkerisht, madje edhe librat i mbanim ne nje **çantë**, hanim bashke, lexonim bashke deri dhe librat jashteshkollore. Por ne vitet e mevonshme ne rrjedhen e jetes morem drejtime te ndryshme.

Mbas mbarimit te shkolles se mesme dhe ne vijim kurba e jetes sime ka patur zigzage, por si perfundim shkoi ne ngritje. Kur mbarova shkollen e mesme, nuk m’u dha e drejta e studimit per ne universitet. Nje vit e kalova ne fshat pa pune dhe me sakrifica. Ne vitin 1962 u emerova ne ndermarrjen e ndertimit te hidrocentralit te Bistrices me detyre llogaritar pagator. Por mbas nje viti, ne muajin gusht, papritur me mobilizojne ushtar ne repartin e punes ne Lag. Sekretin e kesaj te papriture e mora vesh rastesisht mbas disa vitesh. *Ne listat qe kishin miratuar organet perkatese per te shkuar ne shkollat e larta, por qe ende nuk ishin afishuar, ishte edhe emri im ne degen e farmacise. Per te me hequr nga lista, zgjidhja me e lehte ishte mobilizimi i menjehershem ne ushtri, ne repartin e punes, dhe keshtu u be.* Ne repart kishte vetem pune dhe jo stervitje. Pushka e ushtarit ishte zevendesuar me kazmen e lopaten. Fronti i punes per repartin ishte perqendruar kryesisht ne punimet e dheut dhe ne pergatitje betoni ne objektet e NSHNI-se Lag, ku ishin ne ndertim uzina e superfosfatit, kombinati i drurit dhe parku automobilistik. Jane te paimagjinueshme sot skenat e atehershme, kur ushtaret, te organizuar ne skuadra e toga, me pantallona te shkurtra, me kazma e lopata ne krahe, leviznin dy here ne dite disa kilometra ne rrugen nacionale per vajtje-ardhje ne frontin e punes. Dhe me keq ishte per ata qe nuk realizonin normen, ku midis tyre isha edhe une, puna vazhdonte edhe mbas ushqimit te drekes, derisa te benin detyren ditore. Vlen te permend rastin kur ne javen e dyte te ushtrise u aksidentova. Duke punuar ne pergatitjen e betonit, nje derrase shkeputet nga vingi, me godet shkarazi ne koke, por pa me demtuar seriozisht. Ishte fat i madh per mua dhe familjen qe shpetova gjalle.

Kjo ishte pika me e ulet e kurbes se jetes sime. Perfytyroni, kur une prisja te shkoja ne shkolle te larte, perfundova ne nje repart ushtarak

mizerabel, me kushte higjienike, ushqyerjeje dhe fjetjeje ne nivel te ulet e te paimagjinueshme sot, me lodhje te tejskajshme e veshtiresi te tjera, gka bente qe morali im te ishte pothuajse ne nivelin zero. Per fat, mbas nje muaji me emeruan “normist” te repartit dhe jeta ne ushtri ndryshoi totalisht ne krahasim me te tjeret, d.m.th. isha “ushtar-nepunes”. Ne saje te shoqerise qe krijova me personelin inxhiniero-teknik te ndermarrjes dhe korrektesise qe me karakterizonte, detyren e krega me se miri dhe si shperblim me graduan “tetar”. Por mbas nje muaji ma hoqen kete “fije makaroni” per mosbindje te urdhrat te kujdestarit te repartit (kapter Zages), por detyren si normist i repartit nuk ma hoqen.

Ndoshta u zgjata pak, por per mua jeta ushtarake ishte nje shkolle, *ku une mesova sesi te perballoja veshtiresite, te respektoja eproret dhe urdhrat e tyre e si t'i kundershtojta e te manovrojame zgjuarsi kur ata ishin te gabuar, te krijoja shoqeri dhe nepermjet asaj te zgjidhja probleme, te isha tolerant ndaj saj, te respektoja dhe ndihmoja te pambrojturit, te isha dashamires ndaj atyre qe me ndihmonin, te isha largpames etj.* Keto “mesime” te ushtrise nuk i kam harruar, perkundrazi, i zgjerova gjate viteve te jetes dhe te punes.

Mbas disa ditesh qe u lirova nga ushtria, me lajmeruan se ne listat e afishuara ne Komitetin Ekzekutiv per te drejtat e studimit ne shkollat e larta ishte edhe emri im, ne Fakultetin Histori Gjeografi. Te nesermen, per ironi te fatit tim, lista ndryshoi dhe emri im nuk figuronte. Kerkova sqarime, por te gjitha benin te paditurin dhe se fundi kerkova takim me Sekretarin e Pare te rrethit, qe atehere ishte Miti Rapo. Mbas tre telegramesh me caktuan daten dhe oren e takimit. Ne pritje per rreth dy ore, ne trurin tim “bluheshin” plot pikepyetje dhe mendime nga me te ndryshmet. Per nje moment me lindi pyetja: *Qfare kane memua dhe gfare kane bere prinderit e mi qe duhej tapaguaja une?* Kete ia thashe edhe sekretarit te pare, i cili me priti ne zyre vetem. Me degjoi me kujdes dhe me ne fund me tha: *Djale, ti do shkosh ne universitet dhe kam besim se do na nderosh.* Me ne fund, mbas kater vitesh nderprerjeje do te ndiqja studimet ne shkollen e larte dhe gezimi kaloi gdo kufi. Betejen katervjegare me se fundi e fitova. Por te papriturat nuk moren fund. Mbas dy ditesh leksione ne Fakultetin e Histori - Gjeografise, me urdher te Ministrise se Arsimit u transferova ne Fakultetin e Agronomise, ne Institutin e Larte Bujqesor. Natyrisht qe nuk e prita mire, por duke kujtuar ato qe kisha hequr deri atehere, nuk

reagova dhe vazhdova studimet ne ate fakultet.

Iu perkushtova jashtezakonisht mesimeve, isha korrekt ne frekuentimin e leksioneve, seminareve dhe praktikave mesimore, studioja rregullisht dhe qe ne vitin e dyte me aktivizuan ne kerkim shkencor per nje varietet rrushi (Sulltanina e zeze), me te cilin edhe mbrojta diplomen. Mbas mbarimit te fakultetit na mobilizuan ne ushtri, ne nje kurs gjashtemujor per kualifikim si oficer rezervist.

Ne shtator te vitit 1970 me emeruan kryeagronom ne kooperativen bujqesore te Graves, ne kufirin juglindor te rrethit te Sarandes. Si gdo specialist i ri ne pune, bile ne nje terren te panjohur dhe ne nje ambient shoqeror te varfer, por mikprites, me njerez punetore qe dinin te respektonin, shpejt u pershtata ne pune dhe gjeta ngrohtesi. U lidha ngushte jo vetem me kuadrot e kooperatives, por zgjedha e komunikojta shpesh me persona te ditur dhe inteligjente e me autoritet, me te cilet konsultohesha per probleme te ndryshme dhe merrja mendimin e tyre. Puna me eci mire, sidomos ne prodhimin e grurit dhe te domates per eksport. Vlera e dites se punes u dyfishua.

Mbas dy vitesh me transferojne ne shkollen e mesme te Livadhjase, qe e prita me shume deshire dhe per aq kohe sa qendrova punova me shume pasion. Edhe pse koha e “arte” e mesuesit ishte e shkurter, vetem shtate muaj, kujtimet jane te shumta, jo vetem nga nxenesit, por edhe nga kolektivi pedagogjik i shkolles.

Ne prillin e vitit 1973, jashte deshires sime dhe si gjithmone me urdher nga lart (te byrose se partise se rrethit), u emerova kryeagronom i ndermarrjes bujqesore te Vines. Une sapo kisha mbushur 30 vjeg e kisha pervoje pune me pak se tre vjet. Detyra qe m’u besua si drejtues teknik i nje ndermarrjeje te madhe dhe me plot probleme ishte per mua jashtezakonisht e veshtire dhe kerkonte te punoja me shume kujdes dhe me pergjegjesi te madhe. Me kujtohet se mbas disa kohesh, ne nje takim konfidencial me Sekretarin e Pare te Partise te rrethit Jordan Pani, me humor e pyeta: Si me besuat detyren e kryeagronomit, detyre shume e veshtire per nje djale te ri? Ai nuk me beri komplimente, por me tha konkretisht: *“Pergjegjesia do te te beje skifter dhe mos ki frike, puno me zgjuarsi dhe me kembengulje se do teperballosh gdo situatë”,* dhe me shtrengoi doren miqesisht.

Puna nentevjegare ne kete ndermarrje nuk ishte e lehte, por plote zigzage, sidomos ne vitet e para, ndersa pas vitit te katert puna mori

rruge te mbare dhe kishte rezultate te mira, sidomos ne prodhimin e misrit, ku nga rendimenti Vrina ishte e para ne shkalle vendi dhe prodhonte 70-80 kv/ha. Sa per kureshtje, ne kete ndermarrje prodhoheshin aq drithera buke sa ishte konsumi per kater rrethe te Veriut.

Duke qene mjaft i sinqerte me lexuesit, krahas veshtiresive te tjera, punen, jo vetem per mua, por edhe per kuadrot e tjere, e veshtiresonte moshomogjeniteti i popullsisë, thashethemet dhe intrigat qe ishin jo te pakta edhe per mua, shumica e tyre ishin te nxitura nga elemente te caktuar e te motivuar nga politika per te aplikuar ne gdo nivel luften e klasave.

Letrat anonime dhe joanonime drejtuar organeve te pushtetit dhe te partise te gdo niveli, denoncimet dhe akuzat e paverteta per kuadrot, sidomos per specialistet, ishin te vazhdueshme. Ky ishte shqetesim, njekohesisht dhe rritje e pergjegjesise per te shtuar kujdesin per gdo veprim.

Nderkohe, jo rralle perballeshim me tekat e motit, qe ne momente te caktuara, neve si kuadro, sidomos neve specialisteve, qe ishim ne frontin e pare, na krijonte probleme te pakapercyeshme dhe na rrezikonte jo vetem administrativisht, por edhe penalisht.

Per ilustrim e per kureshtje te lexuesve po sjell nje ngjarje te vitit 1980. Ate vit prodhimi i misrit ishte shume i mbare. Per vjeljen e tij, perveg mbi 2000 punetoreve te ndermarrjes, u mobilizuan shkollat e mesme te Sarandes, Delvines dhe disa ndermarrje te rrethit. Aksion i madh per vjeljen e misrit. Por gjithë ky mobilizim u nderpre nga shirat e dendur dhe qe zgjaten gati 10 dite ne fillim te tetorit. Puna per vjeljen e misrit u pezullua dhe nje pjese e misrit te vjele mbeti ne fushe dhe ne lemenjte qe ishin tejmbushur e rrezikohej seriozisht te prishej nje pjese e mire e prodhimit. Shqetesimi ishte i madh, mobilizimi i jashtezakonshem, por rreziku qe te demtohej misri ishte i pranishem.

Nuk e di se kush e informoi per situaten Jashar Menzelxhiun, Sekretarin e Pare te Komitetit te Partise te rrethit, i cili mberriti ne lemin e Xarres pa shoqerues dhe pa na lajmeruar. U njoftova per ardhjen e tij dhe une arrita i pari. Ai filloi, me tone te ashpra, por jo me ze te larte, te me kerkoje llogari per situaten e krijuar. Ne leme kishte rreth 100 punetore qe zhvishnin misrin. Nje punetore, qe edhe tani mbas 40 vitesh me kujtohet emri i saj, Hava Ago, nje grua labe rreth te

gjashtedhjetave, trupshkurter, veshur me gitjane te zeza, i afrohet Jasharit dhe me ate djalektin e saj iu drejtua atij e i thote: *Biro, mos i bertit angronomit (per mua), kohe e keqe, ai s'ka gfare te beje, punon dite e nate, bashke me ne... Hava, i thashe, ky eshte Sekretar i Pare, te lutem shko ne vendin e punes. Ajo ma preu shkurt. Po e njoh, prandaj i thashe, se gfare faji ke ty, mor bir, a e pushon dot shiun?...*

Jashari, me marifet, me terhoqi menjane dhe me ze te ulet me pyeti se kur mund te mbaronte zhveshja dhe tharja e ketij kontigjenti te misrit qe ishte ne lem. U pergjigja shkurt se do punojme gjithë naten dhe neser ne mengjes gdo gje perfundon. Mos kini merak.

Por e keqja me e madhe ishte ne fushe. Qindra tone miser kishin mbetur ne fushe, se mjetet, per shkak te baltes qe kishte krijuar shiu i panderprere, nuk futeshin dhe rrezikohej te demtohej misri. Bile edhe kallinjte e misrit qe ishin ne bime pa vjele, kishin filluar te mbinin masivisht. Pra, ishte nje situatë e jashtezakonshme dhe prodhimi mund te demtohej rende.

Jashari, ose shoku Jashar, siç e therrisnim te gjithë, per hir te hierarkise, me dha porosi qe ne oren gjashte te mblidhej shtabi i fushates per te analizuar situaten e krijuar. Dhe keshtu u be. Ne mbledhje, perveg tij, asistuan kuadrot kryesore te partise dhe te pushtetit ne rreth. I pari e mora fjalen une dhe fillova te paraqisja situaten dhe te argumentoja faktoret qe ndikuan dhe per masat qe po merreshin. Me nderpreu fjalen dhe me ton urdherues me tha: *Ti s'ke pune me vjeljen e misrit, merru me mbjelljen e grurit. Per vjeljen e misritpergjigjet drejtori, sekretari i byrose dhe kryetari i keshillit. Ne mbledhje u krijua nje situatë e rende. Pasi folen ata, duke justifikuar situaten me te drejte, asgje nuk ndryshoi. Sekretari i Pare u ngrit ne kembë dhe me ton te prere urdheroi: *Therrisni grupin e gatshem te prokurorise te vije urgjent per te arrestuar fajtoret dhe te mblidhet organizata e partise e te perjashtohen drejtori, sekretari i byrose se ndermarrjes dhe kryetari i keshillit. Mbas kesaj u ngrit dhe se bashku me kuadrot e tjere te rrethit iken dhe na e la neve "topin ne fushe".**

Duke ikur per ne Sarande, e ktheu grupin e gatshem te prokurorise. Nderkohe vazhdonte mbledhja e partise, ku merrja pjese edhe une si i ftuar.

Mbaj mend fjalet e drejtorit, qe ishte prekur jo vetem nga situata e krijuar, por edhe nga rekomandimet qe dha Sekretari i Pare per masat

ne parti. Ne nje moment deshperimi, drejtori i ndermarrjes Panajot Papai u shpreh: *Per mosrealizim te planit te prodhimit, maksimumi merr nje kritike ose nje verejtje ne plenum, ndersa po luftove per rendimente te larta ne miser te perjashtojne nga partia dhe mund te futesh ne burg.* Mbas diskutimeve disa oreshe, konkluzioni i mbledhjes ishte: *pushim nga puna i pergjegjesit te lemit, d.m.th. nje punetor qe merrej me organizimin e punes ne lem dhe nuk mbante asnje lloj pergjegjesie dhe verejtje me paralajmerim dy brigadiereve.*

Te nesermen Sekretari Pare, rreth ores nente, me merr direkt mua ne telefon dhe me pyet per situaten dhe per masat qe kishim marre ne organizaten e partise. Per te paren u pergjigja me entuziazem se gjithgka u rregullua, misri u sistemua dhe kaloi komplet ne thareshe dhe shpetoi nga prishja. Por per te dyten une kisha druajtje, sepse nuk isha anetar partie. Kete ai duhet t'ia kerkonte sekretarit te byrose ose drejtorit dhe jo mua. Megjithate, me druajtje i tregova per masat qe kishte vendosur organizata. Nga krahu tjetër i telefonit u degjua zeri i tij i ngritur, qe tha: *Une jam dakord me pushimin nga puna te pergjegjesit te lemit, por nuk jam dakordper verejtjet e dy brigadiereve. Ata punojne me devotshmeri, por me kaprigiot e motit ka dhe te papritura. Lajmero drejtorin dhe sekretarin e byrose per keto qe te thashe. Mos e ulni tempin e punes, pavaresisht qe moti mund te vazhdoje me shira.*

Ndoshta u zgjata ne kete ndodhi, qe pothuajse ishte e zakonshme ne ate ferme gjigante, por qe lexuesi te krijojë nje perceptim se fare presioni psikologjik kalonin kuadrot e atehershem ne momente te caktuara dhe per veshtiresite qe duheshin perballuar.

Une jam mirenjohes per bashkepunimin me te gjithë ata me te cilet punuam ne ato vite, ne veganti me ata te fermes se Vines, si per punonjesit e thjeshte, per mekanizatoret, deri te specialistet e kuadrot e tjere.

Nderkohe kam respekt e mirenjohje per mbeshtetjen qe me kane dhene shume kuadro te ndermarrjes e te rrethit te Sarandes, sidomos Jashar Menzelxhiu, Jordan Pani, Thanas Vaso, Stefan Qiriako, Rexhep Skendo, Thanas Xhani, Theodhori Klimi, Kristaq Peko, Panajot Papa, Panajot Zoto etj. Ne saje te rezultateve te mira ne prodhimin e misrit, ne gusht te vitit 1982 me transferuan ne Ministrine e Bujqesise, me detyre kryespecialist i Drejtorise se Kooperativave Bujqesore, emerim

qe e prita me kenaqesi. Natyra e punes ne ministri ndryshonte totalisht nga ajo qe kisha bere 13 vite ne prodhim. Pergjegjësia per prodhimin nuk ishte direkte, por kishte llogaridhenie periodike. Detyra jone perqendrohej me teper ne evidentimin e te dhenave, ne korrespondencen me organet qendrore dhe me rrethet, ne organizimin per shkembimin e pervojës se perparuar, ne planifikimin vjetor apo pesevjegar te prodhimeve bujqesore dhe sidomos ne kontrollin ne ekonomite bujqesore. Une si specialist mbulovala dritherat e bukes gjate gjithë kohës qe punova ne ministri.

Gjate gati 13 viteve qe qendrova ne kete dikaster u perpoqa te zgjeroj njohurite per funksionimin e aparatit shteteror dhe te **ec** perpara ne rrugen e shkences bujqesore. Bashkepunova shume me institucionet shkencore, sidomos me Institutin e Misrit dhe Orizit, Shkoder dhe me Institutin e Kerkimeve Bujqesore, Lushnje, te cilat fatkeqesisht prej vitesh nuk ekzistojne me. Pata kontakte te vazhdueshme me personalite te shkences bujqesore, sidomos me akademiket Mentor Permeti, Hysen **Laçe**, Efigjeni Kongjika, me profesoret Adem Salillari, Sherif Lushaj etj. Kjo me nxiti deshiren dhe insistimin per te thelluar dijet, jo vetem ne problemet e organizimit **dhe** zbatimit te teknologjive bujqesore, por edhe te shkences, sidomos ne prodhimin e misrit dhe ne fushen e farerave. Ne vitin 1992 m'u akordua grada shkencore "Kandidat i Shkencave", qe me vonë u konvertua ne "Doktor i Shkencave" (1993), ndersa ne vitin 2000 m'u dha titulli shkencor "Mjeshter Kerkimesh", qe eshte i barasvlefshem me titullin shkencor "Profesor i Asociuar". Isha nder specialistet e ministrise qe komunikonin shume me **mediat** dhe kam shkruar mjaft artikuj problematike e shkencore.

Ne vitin 1994 me levizen nga ministria, se ashtu donte politika partiake e asaj kohe, ne nje dege bujqesie ne rrethinat e Tiranës, pozicion mjaft i ulet per nivelin tim organizativ e shkencor. Megjithate nuk u gjunjezovala, por krahas kesaj pune, u lidha me institucionet nderkombetare ne fushen e bujqesise qe vepronin atehere ne Shqiperi dhe arrita te isha bashkepunetor ne disa projekte shkencore. Jam autor ose bashkautor i dhjetera artikujve shkencore dhe disa librave per bujqesine.

Ne vitin 1998 u emerova kryespecialist ne Ndermarrjen e **Farërave** dhe mbas disa muajsh drejtor i Ndermarrjes se Inputeve Bujqesore. Ne 2002 m'u besua detyra e drejtorit te Entit Shteteror te **Farërave** dhe ne

vitin 2004 kalova si specialist ne Institutin e Tokave, ku e mbylla karrieren **35-vjeçare** si specialist i bujqesise ne vitin 2005, ne moshen 62-vjegare.

Gjate ketyre 35 viteve te punes ne shtet punova shume dhe me ndergjegje, pata veshtiresi, lodhje e sakrifica, pavaresisht **nga pengesat dhe intrigat e shoqerise**, sidomos te politikes. Edhe pse pata zigzage ne karriere, arrita te perballoj dhe krijoj nje emer si specialist. Ne enciklopedine “*Historia e bujqesise dhe agroindustrise shqiptare*”, nder 50 agronomet me te shquar te bujqesise shqiptare deri ne vitin 2003, *te cilet punuan me perkushtim dhe shpeshhere me sakrifica, per zhvillimin e bujqesise*, radhitet edhe emri im. Po keshtu, edhe ne “Enciklopedine e Delvines dhe Sarandes” perfshihet edhe emri im si personalitet i kesaj treve ne fushen e bujqesise.

Nuk dua te mos permend se puna dhe familja nuk me penguan qe te aktivizohesha ne organet drejtuese te organizates OMONIA dhe te Partise per te Drejtat e Njeriut, te cilat perfaqesonin minoritetin grek ne Shqiperi.

Ne keto vite te jetes sime mesova shume, bile edhe prej gabimeve te pavetedijshme, por nje gje me eshte fiksuar ne mendjen time dhe e permend shpesh ne biseda midis shokeve dhe personave te moshave te ndryshme: ***Te punosh me perkushtim e me ndergjegje, te synosh per kualifikim te vazhdueshem, te bashkepunosh dhe te jesh largpames, pavaresisht nga zigzaget dhe te papriturat, do te kesh sukses ne pune e ne jete dhe do te jesh i respektueshem ne shoqeri.***

Ne vitin 1973 u martova me **Margaritën** (*diagrama nr.3*), e bija e Nikolla Gjinos dhe i Kristalenjes nga Kardhikaqi. Ishte femija i pare i ketij çifti. Ka dy motra, Marien dhe Sofine e nje vella, Dhimitraq Gjinson. Kane krijuar edhe ata familjet e tyre e i kane shkolluar femijet dhe aktualisht familjet ose femijet e tyre banojne dhe punojne ne Sarande, ne Greqi, Gjermani e Zvicere.

Nikolla, ose Kola, siç e therrisnin, ishte i njohur jo vetem si kuader, (kryetar kooperative dhe kryetar i keshillit te bashkuar te Muzines), por per karakterin e tij, te nje njeriu personifikim i ertesise dhe thjeshtesise, fjalepake, dashamires dhe shume komunikues ne pune, shoqeri e familje.

Nga martesja me Margariten Zoti na fali dy femije, Mihallaqin dhe Irenen. Im shoqe, Margarita, mbaroi shkollen e mesme mjekesore dhe

punoj për pak vite infermiere-mami dhe mbi 35 vjet edukatore në çerdhe. Edhe për shkak të natyrës së punës që kam pasur, me orar të zgjatur dhe me shumë shërbime, puna e rritjes dhe e edukimit të fëmijëve i mbeti asaj. Iu përkushtua familjes dhe mirërritjes së fëmijëve të saj dhe të çerdhës ku punonte. Nga prinderit e saj trashëgoi shumë virtyte, sidomos dhembshurinë, kujdesin për familjen, dashurinë për fëmijet, “artin” e kuzhines dhe të pastërtisë, komunikimin me të gjitha moshat, solidaritetin dhe mikpritjen. Ajo, duke marrë përsipër peshën me të madhe të ngarkesës së familjes, ishte direkt mbështetëse, duke me lehtësuar që të kisha progres në punë e në shkencë. Për dhe mbas daljes në pension i kushtoi një kohë të pasionit kujdesit për rritjen e tre nipërve dhe të mbësës.

Mihallaqi, i pari i fëmijëve, erdhi në jetë mbas një viti e gjysme nga martesja jonë. Lindi në vitin 1974. Me transferimin tim në Tiranë, u krijuan kushte me të mira për arsimimin e tij, ku mbaroi shkollën e mesme për elektronikë, ndërsa shkollën e lartë e mbaroi në Greqi, por në të njëjten dege. Me mbarimin e shkollës së lartë u kthye në Tiranë dhe punoi si specialist dhe që nga viti 2014 jeton e punon në Gjermani.

U martua në vitin 2006 me kolegën e punës në AMC, Anila Osmanin, e diplomuar për gjuhë angleze dhe me vone në Fakultetin Ekonomik në Universitetin Amerikan në Tiranë. Eshtë e bija e Riza dhe Aferdita Osmanit nga Permeti. Nga martesja e tyre lindën dy fëmijë, Joana dhe Andrea. **Si** rrjedhojë e transferimit të bashkeshortës në Dolce telecom në Bon, u shpërngulën familjarisht në këtë qytet ku banojnë dhe vazhdojnë të punojnë në të njëjten shoqëri.

Irena ka lindur në vitin 1979. Lajmin e ardhjes së Irenës **në** jetë e mora në Gjirokastrë nepërmjet një telefonate. Në atë kohë isha në një kurs kualifikimi tërësor si oficer rezervist në Korpusin e Gjirokastrës. Ishtë hera e tretë që shërbeja në ushtri. Natyrisht, gezimi ishte i madh, se u bëmë me **vajzë**, aq shumë e pritur.

Irena erdhi në Tiranë në moshën katërvjeçare dhe u rrit e u shkollua në kushtet e mjedisit të kryeqytetit. Mbaroi Fakultetin e Mjekësisë në Tiranë dhe u specializua në degen e toksikologjisë. Punoj fillimisht në Ministrinë e Punës, në Spitalin Ushtarak dhe aktualisht punon në Qendren Spitalore Universitare “Nënë Tereza”, Tiranë. Ka prirje dhe synon për kualifikim të mëtejshëm.

U martua në vitin 2013 me Sonil Markon nga Permeti, prinderit e tij

jane intelektuale te njohur ne kete qytet. Eshte mjek ne profesion. Nga martesja e tyre erdhen ne jete dy djem, Aleksandri dhe Davidi.

Ne jemi te lumtur se nga martesja jone dhe e femijeve, nga dy veta u beme kater dhe me gjithë tre niper e nje mbese, se bashku me

dhendrin e nusen, te cilet nuk i ndajme nga femijet tane, behemi dhjete.

A/1/1/4- Kaliroi Çeko (Shkurti), vajza e Mihalit dhe Anastasise

Eshte femija i fundit i çiftit Mihal dhe Anastasia Çeko (*diagrama nr. 3*). **Lindi** ne vitin 1945 ne Lefterohor dhe u **rrit** ne te njejtat kushte **siç** jemi rritur ne, tre vellezerit e saj. Qe kur ishte femije, ne karakterin e saj spikaste kembengulja dhe vendosmeria per te **çuar** gjerat deri ne fund, ishte e fuqishme dhe punetore. Si te gjitha vajzat e fshatit, mbaroi shkollen fillore, por per arsye objektive nuk vazhdoi me lart.

Ne vitin 1964 u martua me Grigor Shkurтин, i biri i Theodorit dhe Kiracos, me origjine nga fshati Grazhdan i Sarandes. Familja e tij, si nje pjese e familjeve te ketij fshati, ishte shperngulur forcerisht nga shteti ne vitet e para mbas çlirimit dhe qe vendosur ne Cerrik. Grigori qe ne moshe te re ushtroi profesionin e mekanikut ne ndermarrjen bujqesore, Cerrik. Ka shume vite qe eshte invalid.

Nga martesja e tyre linden tre djem, Thomai, Pandeliu dhe Jorgua (Gjergji), te tre krijuan familjet e tyre. Aktualisht jetojne te gjithë ne Patra te Greqise. Thomai ka mbaruar Universitetin e Tiranës per inxhinieri mekanike. Prej vitesh eshte invalid dhe ka dy femije, Grigorin dhe Anen ne moshe madhore. Pandeliu ka dy vajza, ndersa Jorgua ka nje djale dhe nje vajze.

Vlen per te theksuar se jeta e Kaliroit ka qene pak a shume e veshtire per shkak te semundjeve brenda familjes (dy invalide ne shtepi per me shume se 20 **vjet**) , te cilat i perballoi dhe i perballon ne saje te unitetit dhe mbeshtetjes se pjesetareve te tjere te familjes dhe ne radhe te pare te forces dhe punes se palodhur te saj. Eshte bere gjyshe per here te gjashte.

Nipi i Kaliroit, Aleksandri, i biri i Jorgo Shkurtit dhe i datelindjes

2004, aktualisht nxenes ne nje shkolle te mesme ne Patra te Greqise, eshte talent i rralle ne atletike, ku u shpall kampion i Greqise per te rinjte ne garen e vrapimit **3.000** metra. Nderkaq, ka fituar medalje edhe ne vrapimin **1.500** metra.

A/1/2-Vasil Çeko, djali i dyte i Petros, dhe trashegimtaret e tij

Vasili ose Vaso Qeko, siç e therrisin ne fshat, ishte djali i dyte i Petros (*diagrama nr.4*). **Ka lindur** ne vitin 1919. Gjate femijerise pati probleme shendetesore, por ne saje te kujdesit te prinderve te tij i kaperceu dhe nuk pati pasoja. Ishte me trup mesatar dhe nga pamja i bukur. Ne moshen e rinise dallohej si nje nga te rinjte e fshatit qe vishej mire dhe neper festa mbante kostum dhe kollare. Ne karakterin e tij mbizoteronte urtesia, mjaft punetor, i papertueshem dhe i gjithanshem.

Ishte social dhe fjalepake ne komunikim.

Kishte shume pasion per frutikulturen dhe vreshtarine. Ne kopshtin e tij kishte koleksion pemesh frutore dhe hardhi te varieteteve te ndryshme. Shartimin e pemeve frutore e kishte “profesion” te preferuar, madje kontribuonte ne kete drejtim edhe per te ndihmuar familjet e tjera te fshatit.

Pasion te vegante kishte gjuetine e kafsheve te egra me **çarqe** (dhokane), sidomos te lepujve, dhelprave dhe kunadheve. Kete “semundje” ma ngjiti edhe mua. Me kete rast po permend nje ngjarje qe une e kam jetuar ne vitin 1962. Isha ne moshen 19 vjeg. Kisha mbaruar shkollen e mesme dhe isha pa pune. Se bashku me xhaxhane, Vason, shkuam per te gjuajtur, ose me mire per te kapur me dhokane kafshe te egra ne pyllin e **Qarjas**, qe ndodhet rreth 6-7 km larg fshatit dhe ne lartesi rreth **1.000** m mbi nivelin e detit.

Ishte mesi i dhjetorit. Ishim pergatitur per te qendruar disa dite ne mal, prandaj u veshem mire me rroba te trasha dhe morem ushqime me vete. Para perendimit te diellit ngritem **çarqet** ne disa monopate ne mes te pyllit, ku mund te leviznin kafshet e egra gjate nates. Me pas ngritem “shtepine” tone per te kaluar naten, ne nje shpelle te njohur, anes pyllit. Ndezem zjarrin, jo vetem per t’u ngrohur, por edhe per t’u mbrojtur nga ndonje sulm i mundshem nga ujqerit, qe here pas here jepnin sinjalin

duke uleritur, se ishin te pranishem brenda pyllit. Per mua, si djale i ri, ishte digka e frikshme, por xhaxhai me jepte zemer. Ai pothuajse nuk flinte per gjithë naten, duke mbajtur zjarrin te ndezur dhe vetem nja dy ore e zevendesoja une, per te fjetur edhe ai pak ore. Mbas pese ditesh gjuetie u kthyem ne shtepi me rezultate te kenaqshme. Fryti i punes sone ishte: dy lekure kunadhesh, dy lekure dhelprash dhe tre lepuj, dy prej te cileve i poqem dhe i hengrem gjate qendrimit ne mal. Fitimi nga gjuetia peseditore ishte goxha i mire, perafersisht sa dy rroga mujore punetori. Por fitimi me i madh per mua ishte mesimi, *se si u perballem me veshpiresite, madje nga atome te sikletshmet.*

Vasili, mbas **Çlirimit**, per nje periudhe punoi me te vellane, Mihalin, ne aktivitetin privat qe kishin ngritur ne Delvine, me vone eshte marre me bujqesi dhe me krijimin e kooperatives punoi kryesisht ne pemetari dhe vreshtari, derisa doli ne pension.

Vitet 1991-'92 shendeti i tij u rendua nga nje semundje e papritur. Edhe pse u shtrua ne spitalin qendror ne Tirane, semundja ishte e pasherueshme dhe nderroi jete brenda vitit nga konstatimi i semundjes.

Ne vitin 1945 Vasili u martua me Marigo Qiriaqin. Ishte vajza e vetme e Filip dhe Areti Qiriaqit dhe kishte dy vellezer, **Kriston (Kiqon)** dhe Ilian, e qe te dy krijuan familje dhe trashегuan pasardhes. Mamaja e Marigose ishte nje grua e forte, qe ne mungese te burrit, qe kishte merguar ne Filat te Greqise, mbajti gjithë peshen e familjes dhe rriti e edukoi tre femijet e saj.

Marigoja ishte nusja e dyte ne familjen e Petro Qekos. Karakterizohej per nje rregullsi ne veshje e ne shtepi, kishte kerkesa per pastertine dhe veshjen e femijeve. Kishte shpirtin e tregtares dhe me frutat e rrushin qe i tregtonte ne Delvine, siguronte nje pjese te te ardhurave te familjes. Ishte familjare shume e mire.

Nga martesja e Vasilit me Marigone linden kater femije, tri vajza e nje djale, Evjenia, Afrodhiti, Ilia dhe Aretia.

Ia vlen te permend dy ndodhi te jashtezakonshme te jetes se saj.

Grate shtatzena te Lefterohorit i gonin per te lindur ne maternitetin e Delvines. Marigoja, kur po e gonin per ne maternitet, ne shtatzenine e katert, lindi rruges, ne prani te kunates se vet Anastasia dhe burrit te saj, Vasilit. Ndaj u kthyen ne shtepi jo tri veta sig u nisen, por kater me gjithë foshnjen e porsalindur, te cilen e pagezuan me emrin Areti, e cila sot i ka kaluar te gjashtedhjetat.

Ngjarja tjeter ka ndodhur ne qershor te vitit 1976. Marigoja kthehej nga puna ne vresht duke mbajtur nje draper ne krah. Rruges, shume afer fshatit, goditet nga rrufeja dhe bie ne toke pa ndjenja. Nje kalimtar i rastit e pa te shtrire dhe kerkoi ndihme. Ata qe ishin afer dhe degjuan, mberriten ne vendngjarje dhe Marigone e vendosen ne karrocere e se vetmes makine "Gaz" qe kishte kooperativa, me shofer Marga Makon, per ta guar ne spitalin e Delvines. Nuk kishin asnje shprese, se nuk jepte shenja jete. Rruges ata qe e shoqeronin i bene frymemarrje goje me goje dhe pas disa perpjekjesh ajo reagoi dhe dha shenja jete. E guan te gjalle ne spital, ku u kurua per disa jave dhe mbas kesaj ndodhie ajo jetoi rreth 35 vite te tjera.

Familja e Vasilit ishte nder familjet e pakta te fshatit qe mbeshtetej vetem ne te ardhurat e kooperatives dhe ato te kopshtit familjar. Me gjithë veshtiresite, te dy bashkeshortet punuan me sforco, me ndergjegje e pa i rene ne qafe askujt, arriten te rritin normalisht kater femijet, t'i edukojne e t'i nxjerrin ne jete.

A/1/2/1- Ilia Çeko, djali i vetem i Vasilit, dhe trashegimtaret e tij

Ilia, ose Lili, sig njihet ne fshat (*diagrama nr.4*), eshte femija i trete i Vasilit. Qe kur ishte femije ka qene energjik, insistues, guximtar dhe kerkonte autoritet te moshataret e tij. Nuk ishte mesimdashes, por i pelqenin veglat mekanike, pincat, kagavidat etj., qe me vone e shoqeruan per gjithë jeten. Ai zgjodhi profesionin e elektrigistit, i cili ne ato vite ishte nga me te preferuarit. Punoi per pak kohe ne qytetin e Lezhes, ku banonte familjarisht motra e madhe Evjenia. Kreu sherbimin ushtarak ne vitet 1971-'73.

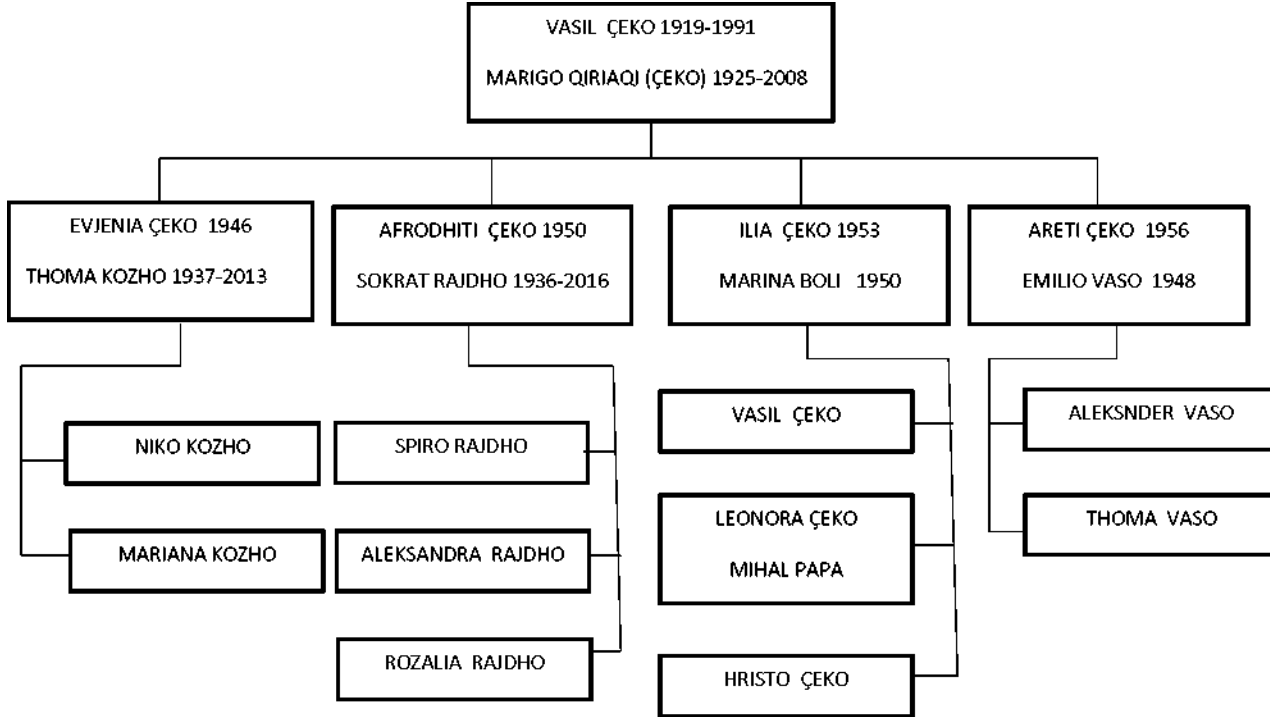
Vlen te permend nje ngjarje te jashtezakonshme qe i ndodhi kur sherbente ne ushtri. Ishte periudha e fortifikimit masiv ne Shqiperi, se "*rrezikoheshim nga nje sulm ushtarak nga jashte*". Ilia me gjithë shoket e skuadres ishte duke punuar ne thellesi te nje tuneli ne Fushe-Kruje. Ne nje moment shkeputet nje masiv dheu, disa meter kub, dhe dy ushtare u mbuluan totalisht nga dheu, ndersa i treti ishte kapur ne "gracke" nga mesi e poshte dhe kerkonte ndihme per te shpetuar.

Ilia, qe ndodhej afer dhe per fat ishte disa metra me tutje, shpetoi se

bashku me te tjere. Hutimi dhe tronditja ishin te tejskajshme nga kjo ngjarje tragjike. Dy shoket e tyre u varrosen per se gjalli, dy djem 20-vjeçare nga Shkodra, ndersa i treti, ne çdo moment mund te humbiste edhe ai jeten. Ilija, pa marre urdher nga asnje, me guximin qe e

Pema Gjenealogjike e Vasil Petro Çekos

(vazhdim nga breznia e trete e tringut te Jorgo Çekos dhe te breznise se dyte te Petro Çekos)

karakterizante dhe pa pyetur per rrezikun qe i kanosej ne gdo moment, mori lopaten dhe me veshtiresi e zbuloi nga dheu shokun e vet dhe e nxori te gjalle. Kete ngjarje ma tregoi ne nje takim te rastesishem para dy vitesh Zifer Xhabeja ne Tirane, qe fale guximit dhe ndihmes qe i dha Ilia, mbijetoi nga kjo tragjedi dhe sot eshte gjalle. Per veprimin e guximshem Ilia u dekorua nga Presidenti i Republikes.

Mbas mbarimit te sherbimit ushtarak Ilia punoi ne antenen televizive ne malin e Sopotit, ne lartesine mbi **1.200** metra. Antena ishte nen administrimin e RTSH-se dhe Ilia ishte punonjes i saj si elektroteknik per 38 vite derisa doli ne pension ne vitin 2018. Vetem ai mund ta kryente kete detyre te veshtire, jo se kishte pune fizike te rende, por qendrimi vetem per nje jave rresht brenda mureve te godines se antenes kalonte gdo kufi te merzitjes dhe durimit. Shpesh gjate dimrit degjoheshin ulerimat e ujqerve, qe i afroheshin jo rralle godines se antenes. Sakrifice ishte edhe udhetimi ne dimer, kur mali mbulohej me debore dhe ishte i detyruar te shkonte ne vendin e punes duke ecur me kembe per gati tri ore rruge, ku nje pjese ishte e mbuluar me debore. Vetem nje njeri me vullnet te forte e guximtar, sig eshte Ilia, mund ta bente kete pune. Per sa me siper, puna e tij u vleresua dhe u dekorua nga Presidenti Republikes, por asnje stimulim material perveg rroges mujore.

Ne vitin 1979 Ilia u martua me Marina Bolin nga Velahova. Eshte vajza e Thomait dhe e Dhespos dhe ka nje moter tjetër, Janullen, dhe dy vellezer, Mihalini dhe Spiron.

Nga martesja e tyre linden tre femije, Vasili, Leonora dhe Kristoja, te cilet aktualisht banojne dhe punojne ne Greqi. Te dy djemte e Ilias trasheguan profesionin e te atit dhe jane profesioniste me pervojë si elektrigiste.

Marina, e shoqja e Ilias, me profesion ekonomiste, e ushtroi kete detyre fillimisht ne SMT-ne e Delvines, pastaj ne kooperativen bujqesore te Lefterohorit deri ne shkrirjen e saj ne vitin 1992. Eshte nje familjare e mire dhe kujdesi per mirerritjen dhe edukimin e femijeve ishte maksimal.

Ilia gjate gjithë kohes mbas marteses ka banuar ne Lefterohor dhe familja e tij eshte nder te paktat qe **banojnë** ne fshat.

Leonora, vajza e vetme e Ilias, eshte martuar me Mihal **Papanë** nga

Lefterohori dhe kane tre femije, dy vajza dhe nje djale. Banojne familjarisht ne Greqi. I shoqi ushtron profesionin e priftit, per te cilin u shkollua ne Greqi, ndersa djali i tij Theofani, i moshes dymbedhjetevjegare, shkelqen per zerin melodioz dhe interpreton shume bukur kenge epirote shoqeruar me klarinete.

A/1/2/2-Evjenia, Afrodhiti dhe Aretia, tri vajzat e Vasil Qekos

Evjenia (*diagrama nr.4*), vajza e madhe e Vasos dhe nje nga motrat e Ilias, lindur ne vitin 1946, eshte martuar me Thoma Kozhon nga Kakodhiqi. Banoi per shume kohe ne Lezhe, me vone ne Durres. Nga martesja e tyre linden dy femije, nje djale dhe nje vajze, te cilet jane martuar dhe krijuan familjet e tyre. Nikua banon familjarisht ne Athine, ndersa Mariana ne Durres.

Afrodhiti (*diagrama nr.4*), vajza e dyte e Vasos, lindur ne vitin 1950, eshte martuar me Sokrat Rajdhon nga Dervigani dhe nga martesja e tyre linden tre femije, Spirua, Aleksandra dhe Rozalia. Para vitit 1992 kane banuar ne Lefterohor dhe me pas kane emigruar ne Greqi.

Aretia (*diagrama nr.4*), ka lindur ne vitin 1956 dhe eshte vajza e vogel e Vasos. Eshte martuar me Emilio Vason nga Delvina dhe nga martesja e tyre linden dy djem, Aleksandri dhe Thomai. Aktualisht banojne ne Athine.

Sig e pershkruam me siper, nentrungu qe i perket familjes se Vasil Çekos, ne dy breza pasardhes u shtua me kater femije dhe dhjete niper e mbesa.

A/1/3-Nikolla Çeko, djali i fundit i Petros, dhe familja e tij

Nikolla eshte femija i fundit i Petros dhe **lindi** ne vitin 1926 (*diagrama nr.5*). Ne fshat e kudo ne shoqeri njihej me emrin Kola **Çeko**. Kishte trup te gjate, qe e trashegoj nga i ati, muskuloz dhe i fuqishem. Vlen per t'u theksuar se ne karakterin e tij mbizoteronte qetesia, fliste pak, nuk i binte njeriut ne qafe, punet i bente vete, shume rralle kerkonte ndihme, ishte fanatic ne korrektesen me te tjeret, distancohej nga njerezit hileqare e qe

benin padrejtesi. Mbi te gjitha ishte nje familjar korrekt dhe pak autoritar. Ishte mjaft punetor dhe me rendiment ne pune. Ne qershor te vitit 1944, si shume djem nga fshati, edhe pse ne moshe te re, doli partizan dhe mbas Qlirimit kreu edhe sherbimin ushtarak. Qmobilizimi nga ushtria u be ne Gjirokaster dhe se bashku me disa bashkefshatare, me sa me ka treguar vete ai, udhetimin Gjirokaster- Lefterohor e bene me kembe, nepermjet rruges se Qafes se Sopotit.

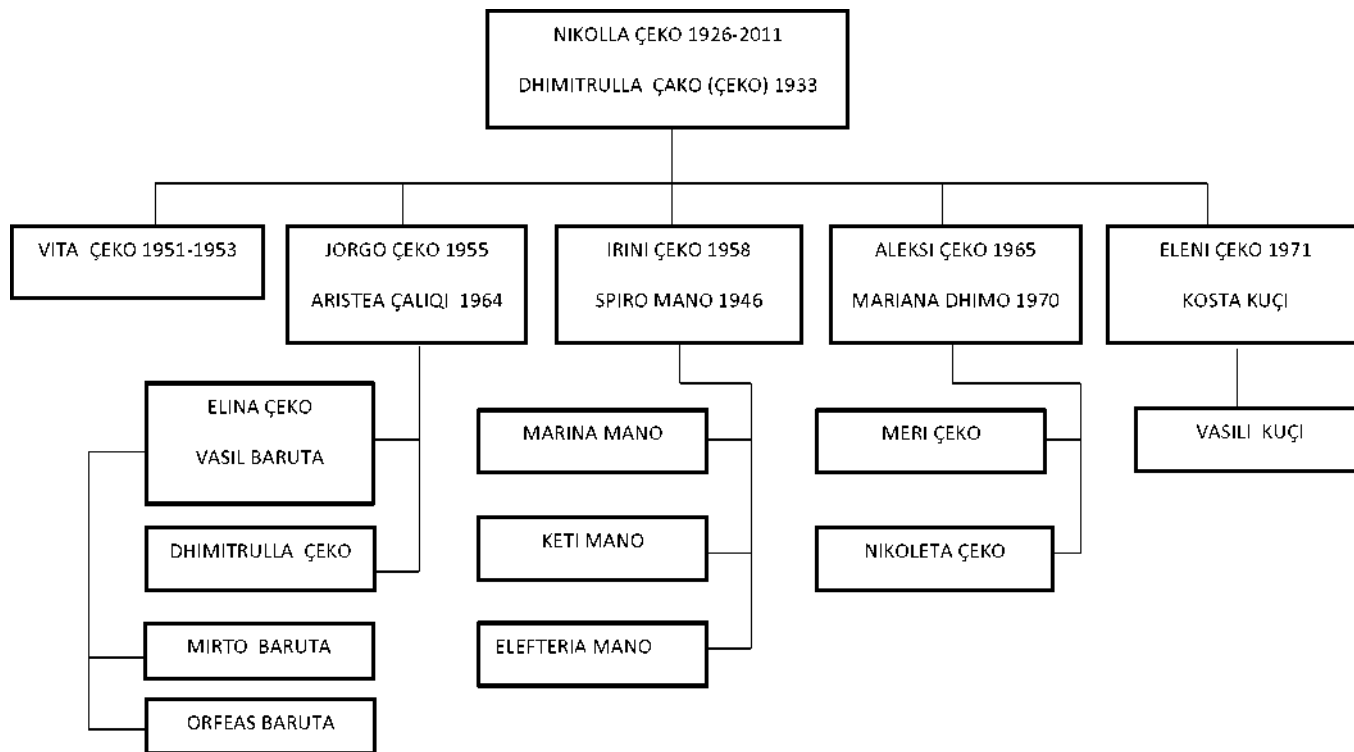
Si fjalepake qe ishte, nuk tregonte histori nga jeta kur ishte partizan. Por, edhe kur e ngacmonin, ai me “pikatore” tregonte ndonje ndodhi. Me sa me kujtohet, tregonte shpesh nje ngjarje pas mbarimit te luftes. Gjate kthimit per ne jug te vendit partizanet e Brigades se Katermbedhjetes Sulmuese ndaluan per pushim diku ne nje fshat te Myzeqese. Nje grup partizanesh te batalionit “Thanas Ziko” qe ishin te gjithes minoritare, ia mori kenges greqisht “Μάνα καημένη μάνα γιατί με γέννησες, με πίκρες και φαρμάκια με μεγάλωσες ...” (Nene, e mjera nene, pse me solle ne jete, e me **shume hidherime e helme** me ke rritur...). Disa banore vendes u afruan, por pak te habitur, sepse partizanet kendonin greqisht. Ndoshta ata nuk e dinin se ne jug te vendit ekzistonte nje minoritet grek dhe prej tij kishte shume partizane.

Mesoi profesionin e marangozit dhe e ushtroi derisa doli ne pension ne vitin 1986. Punoi marangoz ne NB-ne e Vurgut per rreth 35 vite, punishtja e zdrukthetarise ishte ne Metoq te Sarandes. Ritualin e levizjes se perditshme Lefterohor-Metoq ishte i zakonshem, pavaresisht stines dhe motit, gjashte dite ne jave, ose mbi 300 dite ne vit. Ngrihej heret, para ores pese, bente pergatitjet e nevojshme, hante mengjesin dhe vazhdonte rrugen me kembe per ne Delvine, ku duhej medoemos te arrinte ne oren gjashte pa dhjete, qe te kapte autobusin e linjes Delvine- Sarande. Mbas mbarimit te orarit te punes kthehej perseri me autobus dhe vazhdonte rrugen me kembe per ne Lefterohor. Sa per kureshtje dhe per vleresimin e sakrifies qe ka bere Kola Qeko per vajtje e ardhje ne pune, si shume bashkefshatare, po bej nje krahasim te vogel. *Per mbi tridhjetes **vjet** ai ka bere aq rruge me kembe, mbi 90.000 km, sa te pershkonte mbi dy here ekuatorin e Tokes dhe me makine mbi pese here se gjatesia e tij.*

Ne orar, ne pune dhe kudo ishte korrekt dhe i dashur. Sa per ilustrim, nje ndodhi qe ma ka treguar nje koleg ne profesion, i cili ishte drejtor i ndermarrjes ku punonte xhaxhai. Nje mengjes Kola arriti ne Delvine pak minuta me vone dhe autobusi i linjes kishte ikur. Pra, Kola kishte dy rruge: ose te kthehej ne shtepi, ose te udhetonte me kembe edhe 12 km

Pema Gjenealogjike e Nikolla Petro Çekos

(vazhdim nga breznia e trete e trtung te Jorgo Çekos dhe te breznise se dyte te Petro Çekos)

te tjera. Zgjidhja e pare ishte e pamundur, se duhej te shkonte me gdo kusht ne pune. Rrugezgjidhja e dyte ishte e veshtire, por ate zgjodhi. U nis nga Delvina me kembe per ne Metoq dhe beri 12 km rruge, por arriti me nje ore vonese. Pergjegjesi i tij, qe kishte antipati patologjike per minoritaret, kerkoi qe per kete “gjest” te pushohej nga puna. Drejtori, qe e njihnte shume mire Kolen, e kundersiztoi propozimin e pergjegjesit dhe i dha atij nje pergjigje te merituar. *Kolen e kemipunonjes te vjeter, une e njoh mire*, eshte shume punetor dhe etalon i korrektesise. *Per te ardhur ne pune sakrifikoi duke bere mbi 15 km rruge. Ne vend te tij duhet te pushohesh ti, prandaj bej kujdes.*

Sig e theksova me lart, Kola ishte fjalepake, sidomos kur diskutohej per probleme te pergjithshme te shoqerise e te ekonomise, dhe nuk pranonte te diskutohej per personat qe nuk ishin te pranishem. Ky ishte nje nga virtytet e tij, por edhe nga fakti se nje kolegu i tij i punes u burgos per “agjitacion e propagande”. Bile edhe me mua, qe isha nipi i tij, ishte i rezervuar. Me kujtohet nje rast. Isha me sherbim ne Sarande dhe ne darke vajta ne Lefterohor per t’u gmallur me familjen e xhaxhait. Gjate bisedes, midis te tjerave, per nje moment xhaxhai, me marifet, shprehu pakenaqesine per mungesa te theksuara ne ushqime dhe ne materiale ndertimi. Midis te tjerave, me sa me kujtohet, u “ankua” tek une se shteti nuk tregtonte per familjaret gimento, hekur ndertimi, tulla e materiale te tjera ndertimi. *Une dua te ndertoj shtepi per djalin, po ku t’i gjej materialet*, u shpreh per nje moment. Problemi i tufezimit te bagetive dhe mungesa e produkteve dhe nenprodukteve blegtorale ishte nje pjese e bisedes. Me zgjuarsi me tha pak a shume keto fjale: *“Ju qe jeni ne ministri, u thoni eproreve tuaj per keto mungesa, ndoshta ata nuk i njohin, por per ne jane probleme jetike”*.

Me daljen ne pension ndryshoi krejtesisht natyra e jeteses dhe e regjimit ditor te jetes se perditshme. Iu perkushtua me shume familjes dhe ekonomise ndihmese, u lidh me bashkemoshataret te tij, ku konsumonin nje pjese te kohes se lire. Ishte shume aktiv per zgjidhjen e problemeve te fshatit.

Ne vitin e mbrapshte 1997, si te gjithë, edhe ai i perjetoi me shume shqetesim ngjarjet, sidomos javen e pare te marsit. Ishin mbledhur me disa bashkemoshatare te tij afer kishes se fshatit per te kaluar kohen e lire. Papritur u degjua zhurma e nje avioni qe fluturoi ne lartesi te ulet dhe hodhi nje bombe ne juglindje te Delvines, por jashte qytetit, mbas

disa minutash hodhi te dyten ne Selo, ne lindje, por edhe kjo jashte qytetit dhe e treta ra ne Katalat, rreth dy km larg tyre. Ishte e qarte se qeveria e atehershme po bombardonte Jugun e Shqiperise. U larguan me shpejtesi, te frikesuar, secili per ne shtepine e vet dhe me ankth se fare do te ndodhte me tej.

Ne vitin 1950 Nikolla u martua me Dhimitrulla Qakon nga Kardhikaqi (*diagrama nr.5*). Ajo kishte lindur ne vitin 1933 dhe ishte femija i pare i giftit Thoma dhe Eleni Qako. Ka dy vellezer, Janin dhe Jorgon (ka nderruar jete), dhe dy motra, Efijeni dhe Ismini. Babai i Dhimitrullës ka qene rrobaqepes i njohur ne Delvine, ku gradualisht terhoqi familjen nga fshati.

Dhimitrulla ishte nusja e trete e familjes se Petro Qekos dhe sipas tradites, pas ndarjes se familjes se madhe, prinderit do te jetonin me djalin e vogel. Pra, asaj i ra barra te pleqeronte dy prinderit e burrit, Petron dhe Angjeliqine.

Tulla, sig e therrasin edhe tani ne fshat, eshte nga natyra me karakter te qete, amvise e persosur, shume e afrueshme me te tjeret, sidomos me femijet dhe me grate e brezit te saj, humane dhe e dashur me shoqerine. I ishte perkushtuar jashtezakonisht mirerritjes dhe edukimit te kater femijeve, bile mbulonte ndonje boshllek qe kishte krijuar bashkeshorti per arsye te punes se tejjzgjatur. Mikpritja eshte nje nga virtytet e saj dhe gezon respekt jo vetem ne fisin e Çekateve, por edhe me gjere.

Nje ndodhi, qe nuk lidhet me karakterin e saj, por la gjurme ne kujtesen tone, ishte rasti kur ajo u perball me nje ujk para vitit 1960. Nje dite, per arsye se vjehri i saj ishte semure, i nxori bagetite Tulla dhe po i kulloste diku afer fshatit. Nje ujk sulmoi kopene dhe mbertheu nje dele. Fillimisht ajo kujtoi se ishte ndonje qen dhe u versul me gure. Pra, luftoi direkt dhe nga afer me ujkun derisa ky i fundit e leshoi delen, por te demtuar ne gryke e shtrire ne toke. Ulerimat e Tullës na alarmuan dhe menjehere i vajtem per ndihme, por ishte vone. Ujku ishte larguar pa fituar asgje nga ky sulm, por kopeja mbeti me nje dele me pak, pasi ajo ngordhi. Tronditja e saj ishte e madhe, jo vetem nga humbja e deles, por me shume se ne kete perleshje ajo mund te ishte dhe vete viktime.

Mbas martesës u bene me vajze ne vitin 1951, te cilen e pagezuan me emrin Vita. Por, per fat te keq, nderroi jete ne moshen dyvjegare nga nje semundje akute. Me vone u linden edhe kater femije te tjere,

Jorgua (Loli), Irini, Aleksii dhe Eleni.

A/1/3/1-Jorgo Çeko (i Riu), djali i madh i Nikolles, dhe familja e tij

Jorgua (Loli) u lind ne vitin 1955 (*diagrama nr.5*). Femijerine dhe rinine i kaloi ne te njejtat kushte si gjithe moshataret e tij. Lojerat dhe argetimet ishin pak a shume standarde, si te te gjithe djemve te fshatit. Shkollen e mesme e perfundoi ne Delvine, me ate ritualin e zakonshem, vajtje-ardhje me kembe, 10 kilometra ne dite dhe mbasdite, perveg mesimeve, duhet te kryente ndonje pune te familjes. Ne shkollë, ne shoqeri dhe ne familje **ishte** korrekt dhe i dashur, gka e trashegoi nga prinderit e tij. Edhe pse pati rezultate te mira, me mbarimin e matures nuk arriti te vazhdonte shkollen e larte. Shkak u be nje incident i shkaktuar nga dy shoke te tij.

Jorgua qe femije dhe gjate gjithe jetes ne karakterin e vet shprehu ndjenjat e solidaritetit, urtesise, korrektesise dhe vendosmerise per te guar deri ne fund ate qe donte. Ishte sistematik dhe shkruante bukur.

Me mbarimin e sherbimit te detyruar ushtarak Loli punoi per disa vite ne ndermarrjen e artizanatit ne Delvine. Nderkohe, ishte aktivizuar me grupin teatral te fshatit, ku dhe u **lidh** me **Aristea Çaliqin**, e cila me vone u be bashkeshortja e tij.

Mbas vitit 1993, si shumica e familjeve lefterohorite, emigroi ne Greqi. Nderkohe nuk i shkeputi lidhjet me fshatin, ku banonin dy prinderit e tij, bile ndertoi edhe nje shtepi te re, prane shtepise se prinderve. Eshte nje banor tipik, qe ka nostalgji dhe dashuri te madhe per fshatin, gka e shpreh jo vetem verbalisht ne bisedat e ndryshme, por faktikisht e viziton fshatin disa here ne vit, duke qendruar per disa jave, dhe kujdeset per mamane, qe gjate stines se veres kthehet edhe ajo ne fshat nga Greqia.

Aristea, bashkeshortja e tij, eshte e bija e Nikolla dhe Anastasi Qaliquit. E lindur ne vitin 1964, eshte nje nga pese vajzat e giftit te mesiperem, Erfili, Vjoleta, Hrisulla e Margarita, me te vetmin vella **Kristaq** Qaliqui, te cilet aktualisht banojne familjarisht ne Greqi.

Me sa me kujtohet, ceremonia e dasmes se Lolit me Aristean, per shkak te te ftuarve te shumte, u organizua ne oborrin para shtepise, me pjesemarrjen e sazeve te Delvines. Ushqimet ishin ato tradicionale, ku mbizoteronte mishi i pjekur. Perveç veres dhe rakise, qe ishin “prodhim

vendi”, xhaxhai kishte siguruar tri fugi me birre, e cila u konsumua e gjitha. Dasma kaloi jashtëzakonisht mire, beri jehone ne fshat e dasmoret mbeten te kenaqur, jo vetem nga ushqimi, pijet qe ishin cilesore dhe me bollek, por edhe nga orkestra qe ekzekutoi me mjeshteri muzike tradicionale popullore te Epirit.

Aristea, bashkeshortja e Lolit, si shume vajza te fshatit, mbaroi shkollen e mesme ne Delvine. Njihet ne te gjithë mjedisin shoqeror e ne pune e sidomos ne fafesisin e bashkeshortit te saj, midis te tjerash, per humorin dhe komunikimin e saj me buzeqeshje e plot respekt. Tregoi kujdes sidomos per edukimin dhe arsimimin e dy vajzave te saj.

Nga martesë e tyre linden dy vajza, Elina dhe Dhimitrulla, te cilat aktualisht banojne ne Athine. Elina mbaroi shkollen per optike ne Athine. Eshte martuar me Vasil Baruten dhe kane dy femije, nje vajze dhe nje djale, perkatesisht Mirton dhe Orfean. Dhimitrulla mbaroi universitetin ne Athine per ekonomiste.

A/1/3/2- Aleksi, djali i dyte i Nikolles, dhe familja e tij

Aleksi eshte djali i dyte i Koles dhe Tullës (*diagrama nr.5*). **Lindi** ne vitin 1964. Gjate femijerise dhe rinise se tij nuk ka asgje te vegante per te theksuar. Mjedisi dhe kushtet ku u rrit jane po te njejta me ato qe pershkruam me lart per Jorgon. Mbaroi shkollen e mesme ne Delvine dhe me hapjen e kufirit ne vitin 1992 ishte nga te paret qe emigroi ne Greqi. Qendroi per disa kohe ne kampin e emigranteve ne Filipiadha te Greqise dhe me vone u sistemua ne Politika te Halqidhes, ku terhoqi edhe familjen. Vlen te theksohet se ne kete qytet te vogel u sistemuan mbi 10 familje lefterohorite. Shkak per kete u bene Panajot Dhroso dhe Lefter Thoma, qe u arratisen para vitit 1990, te cilet u stabilizuan ne kete qyteze dhe mbas emigrimit masiv te viteve 1992-'93 terhoqen aty shume bashkemoshatare te tyre nga Lefterohori.

Nga karakteri ne moshen e rinise ishte personifikim i urtesise, nuk konfliktohej me te tjeret, ishte tip i bindur dhe punetor. Luante mire futboll, te cilin e kishte pasion te vegante.

U martua me Mariana Dhimon, te bijen e Vangjel dhe Harito Dhimos nga lagjja e siperme e Lefterohorit. Eshte motra e Hristo

Dhimos, me profesion agronom, aktualisht profesor ne nje universitet te Selanikut. Vellai tjetër i Marianes, Ilia, ka qene futbollist i njohur i skuadres “Bistrica” te Delvines, portier i saj, para vitit 1990.

Nga martesë e tyre kanë lindur dy vajza, Meri dhe Nikoleta, te cilat aktualisht janë ne moshe madhore. **Banon** familjarisht ne Politika te Halqidhes.

A/1/3/3-Irini dhe Eleni, dy vajzat e Nikolla Çekos

Irini është vajza e madhe e Koles dhe e Dhimitrulla Çekos. **Lindi** ne vitin 1958. Edhe ajo mbaroi shkollën e mesme ne Delvine dhe ishte nxënëse me ecuri te mire ne mesime, me edukate shembullore, e shoqerueshme dhe me plot humor. Po permend nje rast per humorin e saj. Une shkoja shpesh ne fshat per t’u gmallur me te afermit e mi. Dy kusherira, Irini dhe Afrua, ishin ne moshën e rinise, te dyja goca xhaxhallaresh, me disa vite diference me mua. Kur i takoja, secilen me vete, i thosha per kompliment dhe humor: *”Ti je kusherira me e mira qe kam une”*. Nje dite, me iniciativen e tyre, Irini me kusheriren tjetër, Afroditin, erdhen ne shtepine time dhe kerkuan “ballafaqim”, duke shtruar pyetjen me humor se *cila nga te dyja është kusherira me e mira*. Natyrisht, pergjigjja ime ishte qe, *te dyja jeni kusherirat me te mira qe kam une*. Edhe pse kanë kaluar mbi pesedhete vjet nga kjo ndodhi, nuk e kemi harruar dhe sa here takohemi, kujtojme me nostalgji ato vite te shkuara te rinise.

Irini u martua me Spiro Manon nga Saranda, i biri i financierit te njohur Thanas Mano dhe Marines. Kjo e fundit kishte prejardhje nga Lefterohori, nga fisi i Loli Papas. Spirua është djali i trete dhe dy vellezerit e tij janë Jorgua dhe Emiljo.

Nga martesë e tyre lindën tri vajza, Marina, Keti dhe Elefteria, te cilat janë martuar, kanë krijuar familjet e tyre dhe aktualisht banojnë familjarisht ne Janine.

Eleni është vajza e vogël dhe me e perkedhelura e giftit Kola e Dhimitrulla Qeko. **Ka lindur** ne vitin 1971. U martua me Kosta Kucin nga Dervigani dhe nga martesë e tyre lindi nje djale, **Vasilin**. Per shkak te veseve te padurueshme te burrit, jeta e saj bashkeshortore u be e

pamundur dhe me kerkesen e saj u **shkurorëzua** mbas pak vitesh martese. Per me shume se 25 vite jeton ne Janine me djalin e saj. Theksoj se eshte e vetmja femer nga fisi i **Çekateve** qe eshte **shkurorëzuar**.

Nga gifti Kola dhe Dhimitrulla Qeko, kjo e fundit eshte aktualisht ne moshen 87-vjeqare, ku prej kater femijeve te tyre u linden 7 vajza dhe nje djale dhe pasohen ne brezin tjetër me pese sterniper e stermbesa.

A2/2- Kaliopi, bija e vetme e Petro Çekos

Kaliopi Ciroko, ose **kako** Kalopi, sig njihej ne fshat, ka lindur ne vitin 1908 dhe ishte femija i pare i Petro dhe Angjeliqi Qekos, e cila jetoi nentedhete vjet. Pati jete te veshtire dhe plot hidherime. Ishte grua shtatlarte, me nuanca bukurie te theksuara, zemergjere, fjalepake, e zonja, punetore, dashamirese dhe me durim e vullnet te hekurt.

U martua me Kosta Cirokon, rrobaqepes i njohur per ate periudhe dhe nga martesa e tyre linden shtate femije, kater djem dhe tri vajza, **Kristua**, Perikliu, Nikua, Thanasi, Ollga, Hrisulla dhe Angjeliqija.

Ishte fati i keq i saj dhe i familjes, atehere kur kishin shume nevoje per te, bashkeshorti Kosta kalon nje semundje nervore, qe e shoqeroi per gjithe jeten, gka i rendoi shume ekonomikisht dhe moralisht. Vdiq ne moshen shtatedhjetevjegare, ne vitin 1974, dhe shkak u be nje gur ne koke leshuar nga dora i nje te riu te papergjegjshem nga fshati, me banim ne Tirane.

Ngjarja me tragjike ne familjen Ciroko ishte vrasja e dy femijeve te saj ne 3 mars 1953 nga nje granate e mbetur nga lufta. Nikua ne moshen dymbedhjetevjegare dhe Thanasi tetevjegar luanin me te, duke mos ditur se gfare rreziku i priste, dhe ajo shpertheu. Nikua mbaroi se jetuari ne gast, ndersa Thanasi nderroi jete rruges, duke e guar ne spitalin e Delvines.

Ishte fat per ne 5-6 femijet e tjere qe luanim bashke, por para 1015 minutash nga shperthimi i granates ishim shperndare per te shkuar secili ne shtepine e vet, se ishte koha e drekes.

Mbas shperthimit te granates grate e lagjes dhe ne femijet vrapuam per ne vendin e ngjarjes, ku u tmerruam nga ato qe pame dhe ne

kujtesen tone nuk eshte zhdukur kjo ngjarje makabre akoma edhe sot, edhe pse kane kaluar mbi 65 vjet. Natyrisht, kjo ishte nje goditje e rende per te gjithë farefisën, sidomos per familjen e viktimave e ne veganti per Kako Kaliopin, sig e therrisnim ne, nipërit e saj.

Goditjen tjetër e mori nga burgosja e djalit të madh, **Kristo** Cirokos. Taqi, kështu njëhëj në fshat, lindi në vitin 1931 dhe mbaroi studimet në shkollën e mesme tregtare në Vlorë në vitin 1950 me rezultate të shkëlqyera. Ishte mjaft inteligjent, kishte njohuri të thelluara për historinë dhe gjeografinë dhe në opinionin e fshatit e me gjere ishte shembull i zgjuarsisë dhe kishte njohuri të gjithanshme, gka edhe e shprehte në biseda dhe debate.

Mbas mbarimit të shërbimit ushtarak u emërua shef llogarie në ndermarrjen tregtare të konsumit në Delvinë dhe me vone në Sarandë, ku puna e tij ishte e admirueshme.

Por karriera e tij u ndërpre, së më 29.2.1960 u arrestua dhe mbas disa seancave gjyqësore, më 5.1.1961 u dënuar me 8 vite burg, nga gjykata e qarkut Gjirokastrë për krimin “agjitacion e propagandë kundër pushtetit popullor”.

Unë kam qenë i pranishëm në një seancë gjyqësore dhe disponoj fotokopjen e vendimit të gjyqësorit, në të cilin citohen akuzat sipas thenieve të dëshmitarëve. Më poshtë po citoj disa fragmente, sig është shkruar në vendim, por për etike nuk do t’i përmend emrat e dëshmitarëve dhe nuk kam bërë asnjë korrigjim ortografik.

- “...Ai propagandonte se Minoriteti Grek në vendin tone nuk ka fituar të gjitha të drejtat në shkollat që ishin premtuar...”

- “...te gjithë që mbarojnë universitetet në vendin tone nuk mund të krahasohen me nxënësit e shkollave të mesme greke...”

- “... bente krahasime me jetën që kalon Rinia e vendit tone me atë të Rinisë Amerikane, duke popullarizuar jetesën amerikane...”

- “... B.S në provat që ka bërë në armë atomike nuk ka dhënë rezultate.”

- “...Panajot Plaku u aratis se situata në vendin tone nuk është e mirë, .. ”

- “ ...Rinia e jonë nuk është e lirë të bëjë dicka, kurse në Amerikë janë të lirë dhe defrejne”

- “... ushtria greke duke thënë vishet me mirë dhe jetojnë me mirë atje.” Sot kushdo që mund të ketë disa njohuri fillestare juridike,

mund te shtroje pyetjen se si mund te nderpresesh te ardhmen e nje te riu, qe vete shteti i dha shkolle dhe i besoi detyra te rendesishme, nje njeriu, vellezerit, motrat dhe prinderit e te cilit vuanin per buken e gojes dhe rroga e tij ishte i vetmi burim i te ardhurave te familjes tejet te varfer. Kete te riun, ne kulmin e krijamtarise se tij, e futen ne burg duke u bazuar ne theniet e disa pseudodeshmitareve, u ngriten akuza dhe e denuan 8 vjet. Kjo eshte ironia e fatit, e **Kristo** Cirokos si dhe shume te tjereve te pafajshem, te cilet kaluan shume vite ne burg per agjitacion e propagande para viteve nentedhjete.

Mbas daljes nga burgu jeta e **Kristos** ishte e veshtire. Nuk u martua dhe nderroi jete nga nje atak ne zemer ne vitin 1994.

Perikliu, djali tjetër i **kako** Kaliopit, per te mbeshtetur familjen, ne moshe te re u punesua ne artizanatin e Delvines dhe me vone u mobilizua ne ushtri si gjithë te rinjte qe mbushnin moshen nentembedhjete vjeg. Ne ushtri mori edhe profesionin e shoferit, qe per ate kohe ishte zanat i preferuar.

Mbas mbarimit te ushtrise, sig e permenda me lart, u ndihmua nga Arqile Qeko, kusheriri i pare, per t'u sistemuar ne Lushnje. Aty u njoh me Melpo Krongon, me origjine nga Pogoni i Gjirokastres, u martua dhe krijoi familje. Linden kater femije, dy djem e dy vajza, te cilet me vone te kater krijuan familjet e tyre.

Ne Lushnje ushtroi profesionin e shoferit deri ne vitet e ndryshimeve politike 1991-'92. Mandej, se bashku me dy djemte e tij, ngriti dy biznese familjare te suksesshme, qe i vazhdojne edhe sot. Vete Perikliu, ne moshen mbi tetedhjetevjegare, shpreh nostalgji dhe dashuri per fshatin dhe e ka bere si rregull qe gjate veres shkon e pushon ne fshat me gjithë bashkeshorten.

Te tria vajzat e giftit Kosta dhe Kalopi Ciroko, perkatesisht Ollga, Tasulla dhe Agjelloja, qe tani i perkasin moshes se trete, krijuan familjet e veta dhe aktualisht jane duke gezuar edhe niperit e mbesat.

Kalopi e shumevuajtur nderroi jete ne vitin 1998, ne moshen nentedhjetevjegare.

Ketu perfundon historiku dhe pershkrimi i gjashte brezave te trugut te Loli Qekos, ku une i perkas breznise se katert, duke i lindur e drejta personale secilit, me shprese e deshire, se do te vazhdoje te plotesohet historiku i ketij trugu me te dhena te tjera, te brezave te kaluar, si dhe per brezin aktual dhe ate qe eshte ne formim.

B.- PAVLLO ÇEKO, THEMELUESI I TRUNGUT TE DYTE TE ÇEKATËVE

Pavllua, sipas te dhenave te pergjithshme, na thone se ishte nje nga djemte e te “Pari”-t te fisit Qeko te Lefterohorit dhe djali i xhaxhait të Petros, d.m.th. vellai i Jorgo Qekos. U nda nga vellezerit e tij dhe ndertoi shtepi ne mes te fshatit, aty ku banonte me vone Leonidha Qeko.

Per Pavllon nuk disponojme te dhena per gjeneralitetet e tij. Por duke u nisur nga datelindja e dy djemve te tij, duhet te kete lindur rreth viteve 1850-’60. Pavllua ishte perafersisht ne nje moshe me Jorgon, por nuk dihet se kush ishte me i madh, ndersa Spirua ishte vellai i vogel (*Diagrama nr.6*). Gjithashtu nuk dihet se kujt i perkiste trualli ne mes te fshatit ku ndertoi shtepine, ndoshta prinderve te bashkeshortes. Emri i saj ishte Angjeliqi, por nuk ka te dhena se cilit fis i perkiste si dhe per gjeneralitet e tjera.

Ka lene dy trashegimtare, Leonidha dhe Kostandin (Kosta) Qekon.

B/1- Leonidha Çeko qe nuk la trashegimtare

Leonidha, ose **barba** Leonidha, sig e njihnin ne fshat, **lindi** ne vitin 1883. Nuk dihej shkaku, por kishte nje defekt anatomik ne mes te trupit, gka e pengonte te levizte lirisht dhe, sig i thone ne gjuhen e fshatit, ishte “meskeputur”. Megjithetete, kjo nuk e pengonte te levizte e te punonte.

Une i kam njohur personalisht Leonidhen dhe bashkeshorten e tij. Si femije te fisit, shkonim jo rralle per vizite, apo na dergonin prinderit per ndonje pune.

Ishte i vetmi gift nga fisi i Qekateve qe nuk lindi femije. Defekti ne te ecur dhe mospasja femije nuk ia ka ulur asnjehere moralin. Kete e shprehte me kurajen e jashtezakonshme qe e shoqeroi per gjithe jeten.

Me kujtohet thenia e tij kur e pyesnin: Qfare ben, **barba** Leonidha? Ai pergjigjej: “*Shume mire, gjithgka kemi, asgje s’na mungon*”,

megjithese mund te kishte probleme shendetesore dhe ekonomike serioze. Ishte punetor i palodhur dhe te gjitha punimet e bujqesise i perballonte se bashku me bashkeshorten. Ishte vreshtar i apasionuar dhe prodhonte vere e raki jo vetem per konsum vetjak, por siguronte edhe te ardhura nga tregtimi i tyre.

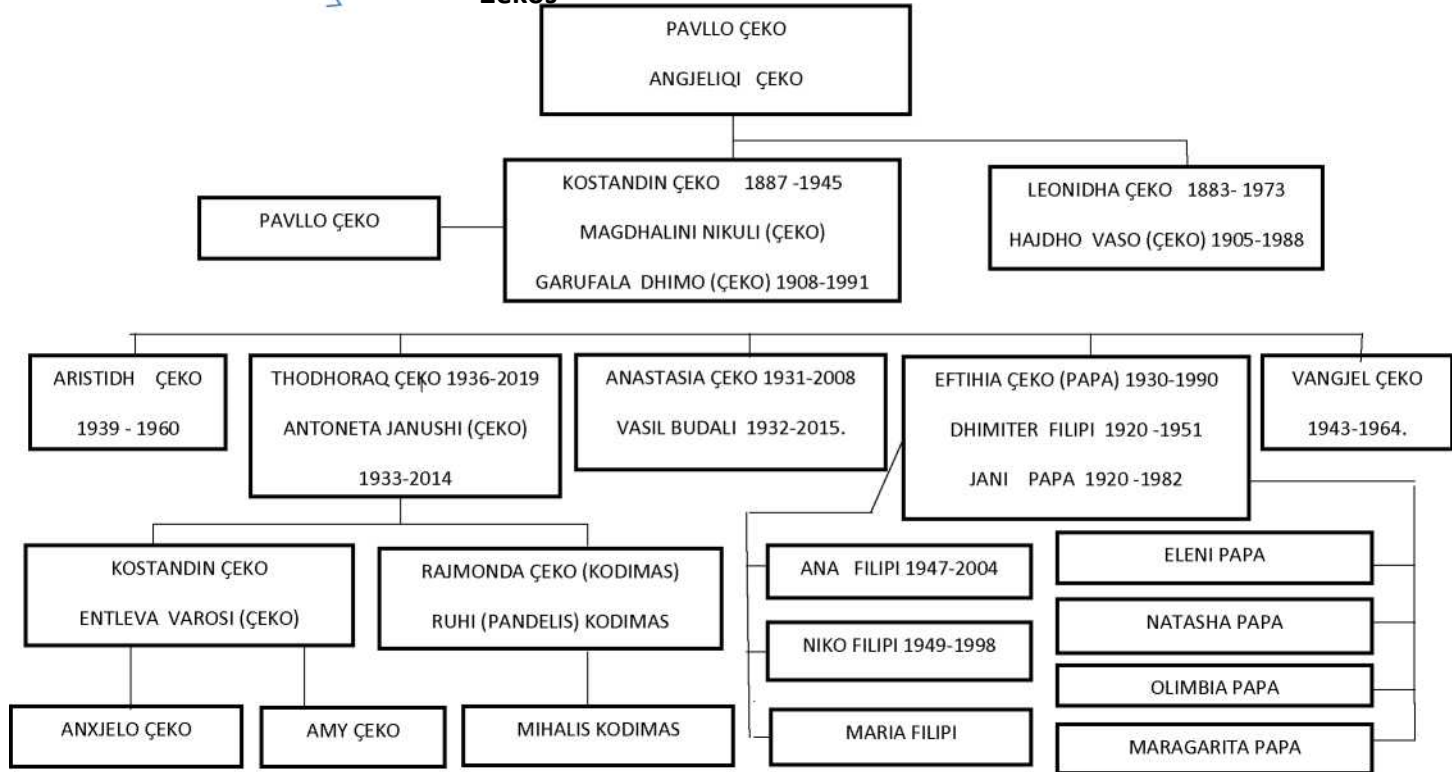
Megjithese i kishte kaluar moshja, ruante tipare nga bukuria e hershme dhe floket i kishin rene prej kohesh. Mustaqet i kishte te zeza. Kishte ze melodioz dhe kendonte si marres dhe si kthyes. Ishte administrator i mire i ekonomise familjare dhe tipik per t'u dhene zgjidhje problemeve edhe pse mund te ishin situata te veshtira. Nje ndodhi kur na la mbresa veprimi i tij: Ishte viti 1954. Me rastin e marteses se Arqile **Çekos**, vellait tim, dhe sipas tradites, duhej nje dreke familjare ose nje mikrodasme, me pjesemarrjen vetem te fisit. U bene pergatitjet e nevojshme dhe data u caktua. Por fisi Qeko para me shume se nje viti kish pasur dy fatkeqesi. Ishin vrare me bombe dy nipat e gjyshit dhe disa muaj me vone nderroi jete gjyshja Angjeliqi. Pra, dreka do te kalonte pa kenge. Por situaten e ndryshoi Leonidha. Ashtu sig e meritonte, **barba** Leonidhes i takonte vendi ne krye te tavolines, se ishte me i madhi i fisit dhe rrinte ne krah te **gjysh** Petros. Te gjithë prisnin fjalen e tij. Pa u ngritur ne kembe, ai theu heshtjen duke marre kengen dhe mbas tij vazhduan te gjithë te mbanin iso. Nuk me kujtohet kenga, por ne fund emocionet e tradhtuan Barba Leonidhen. Dy pika **loti** rrodhen ne faqet e tij te rrudhura dhe perqafoi Petron. Pastaj dreka vazhdoi dhe gjithëgka vazhdoi normalisht.

U martua me Hajdho Vason, lindur ne vitin 1905. Ajo ishte vajze nga Vasiatet e Lefterohorit, qe e kishin shtepine ngjitur me ate te Kosta Cirokos. Ishte e motra e Llambi dhe Jorgji Vasos dhe kusherira e Vangjel Vasos.

Ajo nga natyra ishte e dashur, kishte lidhje te mira me grate e fisit te burrit te saj, jo rralle shkembenin vizita dhe ishte punetore. Kishte edhe pak humor. Kur e ngacmonin te tjeret, ajo shprehej, *“une jam nusja me e bukur qe kane marre Çekatet”*.

Pema Gjenealogjike e tringut te Pavlo Çekos

Nuk paten fatin te lindin femije. Biresuan fillimisht nje djale nga fshati, Jorgo Qavon. Ne moshen gjashtembedhjetevjeQare Jorgua doli partizan dhe ne luften per glirimin e Delvines, ne korrik te vitit 1944, humbi jeten nga nje predhe gjermane. Disa vite me vone biresuan nje vajze nga fshati, Stamato Gazelin, te bijen e Manthjo Gazelit. Mbas disa vitesh ajo u martua me Jorgo Maksakulin nga Kakodhiqi.

Per te mos e kaluar pleqerine te vetmuar, ata bashkejetuan ne shtepine e Leonidhes me familjen e Kosta (Kogi) Duros, te cileve, mbasi ata u ndane nga jeta, u mbeti si trashegimi shtepia. Kosta si dhe bashkeshortja, Lito Karabeci, i trajtuan Leonidhen dhe Hajdhon si te ishin prinderit e tyre dhe ata ishin mjaft te kenaqur derisa mbyllen syte nje here e pergjithmone, Leonidha ne vitin 1973 dhe Hajdhua ne vitin 1988.

B/2- Kostandin (Kosta) Çeko dhe familja e madhe e tij

Kostandini (Kosta) ishte djali i dyte i Pavllos dhe i perkiste breznise se trete te fisit **Çeko** nga Lefterohori (*Diagrama nr. 6*). Sipas thenieve te Petro **Çekos**, ai ishte ne nje moshe me Kosten, d,m,th. kishte lindur rreth vitit 1887. Kishte trup mbi mesataren, mjaft aktiv, kishte shpirtin e tregtarit, mikprites, human dhe kendonte jashtezakonisht bukur. Emigroi per pak vite jashte shtetit, ne SHBA e me vone ne Korfuz, ku ishte angazhuar me tregti dhe hoteleri. Sipas thenieve te Dhimiter Dhimos, i cili ishte kusheriri i pare i bashkeshortes se tij, Kosta ishte nje nga personat qe kishte bere prokopi ne kurbet, ne SHBA. Me kursimet nga kurbeti bleu nje hotel ne Korfuz, ndersa me vone nuk dihet fati i kesaj pasurie.

U martua me Magdalini Nikulin nga Kardhikaqi, te bijen e Vasil (Çili) Nikulit, e cila ishte e motra e Panajot Nikulit. Nga kjo martesë lindi nje djale, te cilit i vune emrin e gjyshit, Pavllo. Bashkeshortja, Magdalina, gjate lindjes se dyte nderroi jete e se bashku me te edhe foshnja qe ishte djale. Nuk mjaftoi kjo fatkeqesi, por edhe djali i madh, Pavllua, ne moshen tetevjeçare u semur rende dhe nderroi jete. Keto ishin vite mjaft te veshtita per Kosten.

Ne vitin 1928 Kosta u martua me Garufalia Dhimon, vajzen e vetme te Filip Dhimos (Beros), nga **lagja** e siperme e fshatit. Shtepia e Filipit

ishite me e madhja dhe me e bukura ne lagjen e siperme te fshatit, me dy kate, me ballkon me pamje nga deti, me **çati** te mbuluar me tjegulla te kuqe.

Me martesen e dyte, Kostas i ndryshoi rrenjesisht jeta edhe per faktin se bashkeshortja, **Garufoja**, me sjelljen dhe karakterin e trashегuar nga prinderit, sidomos nga nena e saj, Sofia, i ofroi respekt e dashuri si bashkeshorte dhe nene e femijeve te tij. Ajo u perkujdes dhe iu perkushtua femijeve ne mungese te bashkeshortit, i cili administronte biznesin e vet ne Korfuz dhe me vone ne Tirane. Me sa me kujtohet, Leonidha, i vellai i tij, e permendte shpesh Garufon dhe shprehej me fjale nga me te mirat dhe se vellai i tij ishte me fat qe mori per grua vajzen e Filipit.

Garufoja kishte nje bukuri te rralle. Bukurise se saj i kushtohej thenia ne fshat, *“ke lindur nje vajzë te bukur si vajza e Sofise”*. Gjithashtu, sipas thenieve te trashегuara deri ne brezin tim, kur vajti Garufoja per here te pare ne Delvine ne moshen katermbedhjetevjeçare, djemte e Delvines u mahniten nga bukuria e saj.

Nga martesja e Kosta **Çekos** me Garufon linden pese femije, tre djem dhe dy vajza, perkatesisht **Thodhoriu**, Aristidhi, Vangjeli, Eftihia dhe Anastasia.

Per shkak te veshtiresive ekonomike qe u krijuan si pasoje e krizes se pergjithshme te viteve tridhjetete dhe Luftes Italo-Greke, shume banore te fshatit emigruan ne Tirane e Durres. Te njejtin fat pati dhe Kosta, i cili u largua nga Korfuzi dhe filloi pune ne Tirane, ku me vone terhoqi edhe familjen. Nuk e di sakte se **çfare** pune ka bere, por eshte fakt se para vitit 1940 kishte hapur nje kafene ne afersi te qendres se atehershme te Tiranës. Une e kam mire parasysh vendin ku kishte lokalin Kosta. Kur isha student, ma ka treguar i biri i tij **Thodhoraqi**. Konkretisht, lokali ndodhej ne rrugicen e librarise “Flora”, perballe e rreth 70-80 metra ne veri te saj. Ishte pikerisht kafja qe permend ne vepren e tij “Vitet e vegjelise” Enver Hoxha, se *«takimet i benim te kafeneja e atij grekut»*.

Edhe nje fakt tjeter per kafen e Kosta Qekos : Ne nje mbledhje partie ne Spitalin Qendror te Tiranës, Pilo Peristeri, ish-kuader i larte i Partise se Punes, qe ishte i deleguar, tregon per kafenene ku mblidheshin gjate luftes... Kur **Thodhoriu**, pas mbledhjes, i tregoi qe Kosta Çeko ishte

babai i tij, ai e pyeti ne ishte gjalle. Pra, askush prej tyre nuk u interesua, pse u fut Kosta ne burg gjate luftes dhe nderroi jete pak vite pas daljes nga burgu ne vitin 1945.

Ky lokal, qe administrohej direkt nga Kosta, i cili kryente vete te gjitha sherbimet, te bufetierit, kamerierit e te pastruesit, ishte kthyer ne pike takimi per lefterohoritet e Tiranes. Kete ma ka treguar personalisht Grigor Çaliqi, bile edhe emrat e bashkefshatareve qe vizitonin rregullisht “kafen” e Kosta Çekos. Vizitore e kliente lefterohorite te ketij lokali, sipas Grigorit, ishin Filip Durua, Spiro Qeramai, Thoma Pano, Dhimiter Dhimo, Kiço Kashara, Lluka Qiriaqi, Thanas Braho, Dhimiter Duro, Vaso Duro e te tjere qe nuk me kujtohen tani.

Me te ardhurat qe sigurate nga ky lokal mbante ekonomikisht familjen e madhe prej shtate vetash. Kosta jo rralle ishte edhe nje “huadhenes” per bashkefshataret qe kalonin probleme ekonomike gjate periudhes se luftes.

Ndarja nga jeta para kohe e Kostas ishte fatkeqesi e madhe jo vetem per familjen e tij, se iku nga jeta kryefamiljari, por edhe perspektiva ekonomike e familjes do te kishte renie te theksuar. Pergjegjesia per familjen tani i mbeti bashkeshortes, Garufaliasë, e ndihmuar nga vajzat, Eftihia dhe Anastasia, qe ishin me te rritura.

Garufalia kishte temperament te forte, punetore e palodhur, kembengulese, autoritare, nuk perulej para veshtiresive, optimiste, kerkuese ndaj femijeve, nuk falte kollaj, por e dhembshur jo vetem per familjen, por edhe per njerezit e saj. Ishte mjaft kurajoze, mandej edhe kur kishte fatkeqesi ne familje. Mikpritjen e kishte virtyt te **veçante** dhe ishte besimtare. Mbaj mend shume mire nje ndodhi ne shtepine e Garufos ne rrugen “Mine Peza”. Spiro Lengo, ish-**zevendesministër** i Bujqesise, nga Grapshi i Dropullit, kishte afersi gjaku, por nuk njiheshin me Garufon dhe me shprehu deshiren t’i bente nje vizite ne shtepi. **Garufoja** e mirepriti me gezim propozimin. Vajtem se bashku me Spiron per vizite ne shtepine e saj. Mikpritja ishte e jashtezakonshme per ate periudhe dhe gezimi ishte i madh per te dyja palet. Ne nje tavoline te vogel ne nje cep te kuzhines, e cila sherbente edhe si dhome pritjeje, **Garufoja** kishte vendosur nje ikone te Krishtit dhe prane saj kish ndezur nje kandil me vaj. Atehere ishte e ndaluar feja me ligj. Ne nje moment, me modestine dhe zgjuarsine qe e karakterizonte, **Garufoja** kerkon “ndjese” per kete veprim te saj.

Pergjigja me plot humor nga Spirua ishte: “*Secili ne shtepine e vet eshte i lire qe te besoje te Zoti, prandaj bere gabim qe kerkove falje*”. Pas kesaj ajo e perqafoi, duke shprehur edhe nje here mirenjohjen per viziten.

Goditjen me te madhe mbas ndarjes nga jeta te bashkeshortit, **Garufoja** e mori me humbjen e parakohshme te dy djemve te saj, Aristidhit dhe Vangjelit, ne moshen me te bukur te jetes se tyre, nga semundja e mushkerive, qe per ate kohe ishte shume e rrezikshme. Duhet theksuar se ne saje te zemres se forte, ajo gjeti kurajen qe ta mposhtte dhimbjen, por dhe u be nxitese edhe per femijet e tjere, se jeta vazhdon dhe duhet te ecnin perpara pa harruar kujtimin e tyre. Une personalisht kam konstatuar ne karakterin e saj nje grua sa te dhembshur, po aq **burrërore**, qe dinte te kapercente situata te veshtira, me durim, zgjuarsi dhe kembengulje. Fliste pak dhe degjonte shume. Mundohej te kujtonte gjerat e bukura dhe te kendshme qe kish kaluar vete ose te afermit e saj. Kishte kujtese per t’u admiruar.

Jeta, si kudo, vazhdoi edhe ne familjen e Garufos, qe tani kishte nderruar shtepi dhe u strehua per disa vite perballe politeknikutit “7 Nentori” dhe me vone ne nje apartament te bollshem ne rrugen “Mine Peza”. Jetoj se bashku me familjen e djalit e gjithçka ndryshoi. Niperit e mbesat u rriten e u martuan. Eftihia martoi kater vajza dhe djalin e saj, Nikon, ndersa Dhori martoi vajzen, Rajmondën. Martesat sjellin jo vetem gezim ditën e dasmes, por me shume kur lindin femije, qe jane trashegimtare e fisit.

Garufalia edhe mbas daljes ne pension ishte aktive jo vetem ne familjen e djalit, por vizitonte shpesh familjet e vajzave, pa harruar edhe ato te fisit. Dobesi te jashtezakonshme kishte per Anen, vajzen e madhe te Eftihise, si dhe per Kostandinin (Tiken), djali i djalit, qe mbante emrin e bashkeshortit te saj, te cilit i kushtonte kujdes te jashtezakonshem, edhe pse kish kaluar adoleshencen. Kur **çdo** gje shkonte normalisht, ndodhi e papritura: Vajza e madhe, Eftihia, u nda nga jeta nga nje goditje ne zemer. Kjo ishte goditja e fundit per **kako** Garufon, e cila nuk e mori veten **derisa** mbylli syte nje here e pergjithmone ne vitin 1991, ne moshen tetedhjetevjegare.

B/2/1 Thodhori Çeko dhe familja e tij

Thodhoriu, ose Dhori, siç njihej nga mjedisi shoqëror dhe nga farefisi i bashkeshortës, ndërsa një pjesë e mirë e fisit tone e thërrisnin

Çaçi, lindi në vitin 1937 në Lefterohor. Ishte femijë kur familja e tij emigroi në Tiranë. Pavësisht nga kjo, gjatë gjithë jetës kishte nostalgji për fshatin, gjë që e shprehte shpeshherë në bisedat që bënim bashkë.

Jeta e tij u vështirësua mbase humbjes së babait dhe u detyrua të punonte që në moshë të re për t'i ardhur në ndihmë familjes. Fillimisht, i ndihmuar nga një bashkëfshatar, u punësua si ndihmesmarangoz dhe më vonë ushtroi këtë profesion derisa doli në pension në vitin 1996. Për më shumë se 30 vjet punoi marangoz në Spitalin Qendror në Tiranë, ku zdhruktetarine e kishte mbrapa godinës qendrore të Fakultetit të Mjekësisë. Ishte i njohur pothuajse nga shumica e personelit mjekësor dhe administrativ të spitalit, jo vetëm se i kishte duart të arta, por nga gatishmeria, papërtueshmeria e korrektesia e tij, vërtetë këto që e shoqëruan gjatë gjithë jetës. Ishte i gatshëm të ndihmonte çdo njëri, duke "ndermjetesuar" të mjekët në spital, pavësisht nga shkalla e njohjes.

Dua të qartësoj një gjë për lexuesit. Me Dhorin ishim kushërinj të dytë, së mamaja e Dhorit dhe babai im ishin kushërinj të parë. Pavësisht nga kjo, në sajë edhe të meritës së Garufos, mamase së Dhorit, dhe të karakterit të tij prej babaxhani, ishim si vellezer. Respekti dhe dashuria për njëri-tjetrin u shtua gjatë jetës studentore dhe më vonë me transferimin tim familjarisht në Tiranë. Lidhjet u përforcuan dhe për çdo problem mbështesnim njëri-tjetrin. Nuk kishte gezim të familjes së Dhorit ku të mos ftohesha unë. Antoneta, bashkeshortja e Dhorit, i thoshte gjithmone: «*Mos harro të ftosh Andrean!*»

Dhori ishte me karakter të fortë, tip jokonfliktual, i qetë, i dashur, jo vetëm me të afermit e tij, por edhe me shoqërine, këndonte bukur. Me sa më kujtohet, për disa kohë ishte aktivizuar si kengetar në një grup koral të Tiranës. Ishte familjar i persosur dhe nuk përtonte, ose më mirë i zinte dora për punët e kuzhines e punët e tjera të familjes.

Respektonte mendimin e me te rinjve. Nga natyra ishte i qete. Mbaj mend se shpesh Dhori thoshte: *“Mos u inatosni edhe pse mund te keni te drejte. Inati pjell vetem sherr. Inatin lereni per neses, se gjate nates nervat qetesohen”*. Kete ai e kishte nga pervoja personale. Gjate pesedhjete **vjetëve** une nuk e kam pare ndonjehere te inatosur. Me plot **gojë** mund te themi se **Thodhoriu** kishte karakterin e nje njeriu babaxhan.

Me martesen me Antoneta Janushin me origjine nga **Korça, lindën** dy femije, Rajmonda dhe Kostandini.

Antoneta ishte e bija e Kristos dhe e Ksanthipi Janushit dhe kishte tri motra te tjera, Margariten, Jorgjien, Lefterien dhe nje vella, Sotiraqin, me profesion oficer. Antoneta, shkurt e therrisnim Neta, me kete emer njihej ne familje dhe ne shoqeri, ishte nje familjare tipike dhe tregonte kujdes te veçante per femijet. Kishte respekt jo vetem per njerezit e fisit te saj, por edhe te bashkeshortit. Ishte rrobaqepese ne profesion.

Me kujtohet nje ndodhi ne periudhen qe isha student. Ishte viti 1968. Antoneta, mbas nente vitesh nga lindja e Rajmondes, lindi djale, Kostandinin. Une, si i vetmi perfaqesues i fisit Çeko nga fshati, nderkohe doja te shprehja edhe une gezimin real e te madh per lindjen e Kostikes, bleva nje torte dhe vajta per te uruar. Ky veprim ishte diçka e papritur per Antoneten, qe nje student vinte per urim per lindjen e djalit te kusheririt te dyte me nje torte. Natyrisht, ishte gje e rralle per ate periudhe. Antoneta u gezua jashte mase per urimin dhe per dhuraten, fakt qe mbeti ne kujtesen e saj per gjithë jeten dhe e permendte shpeshhere gjate viteve te mevonshme.

Antoneta u nda nga jeta ne moshem tetedhjetenjevjeçare ne vitin 2014, mbasi qendroi disa vite ne shtrat e semure, ku i sherbente bashkeshorti.

Thodhoriu, mbas ndarjes nga jeta te bashkeshortes, jetoi i vetem ne Tirane. Rajmonda, vajza qe jeton familjarisht ne Greqi, e vizitonte disa here gjate vitit, ndersa djali Kostika, qe jeton familjarisht ne Amerike prej shume vitesh, edhe per shkak te largesise, e vizitonte me rralle.

Pese vite pa bashkeshorten, Dhori, edhe pse i mungoi aq shume, e perballoi mire **vetminë** dhe pa probleme edhe pse ishte ne nje moshe te avancuar. Bente gjithçka ne shtepi, dilte **të** pinte kafe me shoket dhe pergjithesisht bente jete normale. Nuk i ka munguar komunikimi me te

afermit, çka e lehtësonte mungesen e bashkeshortes. Ne veçanti dy mbesat e tij, vajzat e motres Eftihi, i gjendeshin gjithmone prane. Maria dhe Lenka (Eleni), jo vetem e ftonin per kafe vazhdimisht, por shpesh e ndihmonin per punet e shtepise.

U semur papritur dhe u shtrua ne spital, ku mbas nje jave u nda nga jeta, duke pasur ne krahe te dy femijet, Rajmonden e Kostiken, si dhe te afermit.

Mbeten ne kujtesen e te gjithë pjesemarrësve ceremonia e varrimit, fjalet e lumtumires aq pretese, sa dhe vleresuese qe tha per **Thodhoriun**, natyrisht te merituar, poeti dhe spikeri i mirenjohur e njekohesisht bashkeshorti i mbeses se tij, Agim Xheka.

B/2/1/1- Kostandini dhe Rajmonda, dy femijet e Thodhoriut

Kostandini (Kostika) eshte djali i vetem i çiftit Thodhori dhe Antoneta Çeko. **Lindi** ne Tirane ne vitin 1968. Femijerine e rinine i kaloi si gjithë bashkemoshataret e tij te asaj periudhe ne kryeqytet. Argetimi me i madh ne kete periudhe ishte ndjekja e ndeshjeve te futbollit dhe komentet shpeshhere te zjarra midis tifozëve te skuadrave te ndryshme te kryeqytetit. Kostika ishte tifoz i zjarre i skuadres se “17 Nentorit” dhe kishte kundërshtar te atin qe ishte tifoz i skuadres se “Partizanit”.

Ne vitin 1995 u martua me **Etleva** Varrosin, e datelindjes 1972. Eshte e bija e Qemalit dhe e Zyhrase nga Tirana dhe ka nje vella dhe **një** moter tjeter.

Si djale i vetem, prinderit e Kostikes investuan shume per dasmen e tij. Ceremonia ishte e lavderueshme dhe me nje pjesemarrje te madhe. Pati nje kombinim dhe harmonizim te kengeve e valleve, nga ato te jugut, te zones se Korçes dhe te Tiranës, **çka që** jo vetem i kenaqi te gjithë dasmoret, por edhe entuziazmi ishte i jashtezakonshem.

Nga martesja e tyre **linden** dy femije, Anxhelo dhe Emi Çeko. Ne vitin 1996 emigroi familjarisht ne ShBA.

Eshte i vetmi trashëgimtar i trungut te Pavllo Çekos, qe i perket breznise se katert, ndersa i biri, Angjelo, i perket breznise se peste.

Rajmonda eshte e vetmja vajze e çiftit **Thodhori** dhe Antoneta dhe **lindi** ne vitin 1959 ne Tirane. Grua punetore dhe familjare shembullore. U martua me Ruhi (Pantelis) Kodhimen, lindur ne Borsh

te Sarandes. Nga martesa e tyre lindi nje djale, Mihali. Prej vitit 1994 banon familjarisht ne kryeqytetin e Greqise, Athine, por nuk e harron vendlindjen, duke e vizituar shpeshhere.

B/2/2- Aristidhi dhe Vangjeli, dy djem te Kostas dhe Garufos, qe e paten jeten te shkurter

Aristidhi, nje nga djemte e Kostas dhe Garufos, lindi ne vitin 1939. Une personalisht nuk e kam njohur, por, sipas te thenave te vellait te tij, ai kishte trup me gjatesi mbi mesataren, por i holle, me sa duket per shkak te shendetit jo te mire qe e shoqeroi gjithe jeten. Nga i ati dhe e ema trashегоi shume virtyte, ishte i admiruar nga njerезit e familjes edhe **edhe nga shoqeria**. I binte kitares dhe kendonte bukur. Per shkak te nje semundjeje te gjate te mushkerive u nda nga jeta ne vitin 1960.

Me kujtohet nje ndodhi kur nderroi jete Aristidhi. **Thodhoriu** (Dhori), vellai i tij, mbas shume vitesh beri nje vizite ne fshatin e lindjes, ne Lefterohor. Pas dy ditesh, pa u çmallur mire **Thodhoriu** me njerезit e fisit te tij dhe me fshatin e lindjes, vjen telegrami se Aristidhi nderroi jete. Krahas dhimbjes se madhe, ishte edhe problemi i levizjes se Theodhoriut per ne Tirane. Zbritem nga fshati ne Delvine, me shprese te gjenin ndonje mjet transporti per ne Gjirokaster, sepse vetem prej andej kishte linje autobusi direkt per ne Tirane. Te dy u nisem per ne Gjirokaster me nje kamion, siper ne karrocери, por ishte teper vone per ate dite. Te nesermen e percolla **Thodhoriun** me autobusin e linjes, por ai nuk arriti ne ceremonine e varrimit te vellait. Atehere une isha ne moshe te re dhe kisha siklet te madh. Krahas dhimbjes se madhe qe ndjeva per te ndjerin Aristidh, i cili u nda nga jeta ne nje moshe te re, vetem 21 vjeç, kisha edhe pergjegjesine per te percjelle Dhorin sa me shpejt, qe te arrinte ne kohe ne Tirane. Jane momente te jetes qe nuk harrohen kollaj, sepse kane qene te dhimbshme

Vangjeli, djali i vogel, dallohej per bukuri te rralle dhe nga kjo ane ishte i kompletuar. Syte i kishte me nje nuance te gjelber. Thoshin se i ngjante aktorit te famshem Marlon Brando. Maria, vajza e motres se tij, e kujton akoma edhe sot, edhe pse kane kaluar gjashtedhete **vjet**, se si ai e merrte prej dore kur ajo ishte nje vajze e vogel dhe e qeraste me akullore dhe jo rralle i blinte ndonje dhurate. Kur Vangjeli ishte shtruar

ne sanatorium, Maria, edhe pse ishte e mitur, shkonte me kembe per te takuar Xhelin (Vangjelin).

Ka lindur ne vitin 1943. E ema, Garufalia, dhe motrat e tij, kishin dobesi te veçante per te. Une e kam njohur personalisht dhe kemi ngrene dreke se bashku me gjithë te fejuaren e tij. Per aq sa me kujtohet, me la pershtypje te jashtezakonshme per embelsine e tij ne komunikim dhe per humorin e holle. Une, si djale province, ndihesha inferior ndaj tij e ne bisede isha i rezervuar. Kete ai e kuptoi dhe me futi me marifet ne bisede e per rrjedhoje dola nga situata dhe “u barazuan” ne diskutimet qe zgjaten aq sa dreka.

Edhe Vangjeli e pati jeten te shkurter per shkak te semundjes se mushkerive dhe i mbylli syte pergjithmone ne vitin 1964, pa mbushur te njezetat.

B/2/3- Eftihia, femija i pare i çiftit Kosta dhe Garufo Çeko

Eftihia ka gene nje nga dy vajzat e ketij çifti dhe ka lindur ne Lefterohor ne vitin 1930. Me ardhjen e te atit ne Tirane, u transferuan familjarisht ne kryeqytet.

Kur isha femije, mbaj mend nje fotografi ne te cilen ishin dy vajza te reja, rreth te njezetave, me floke kaçurrela, shume te **bukura**. Ishin Eftihia dhe Anastasia dhe ne si femije provinciale mburreshim se kishim kusherinj ne Tirane. Kjo fotografi per vite me radhe qendroi ne kornizen e fotografive te shtepise sone ne Lefterohor. Kisha deshire qe kete fotografi ta botoja ne liber, por fatkeqesisht nuk e gjeta ne arkivin personal te fotografive.

Eftihia ishte nje grua e forte nga karakteri, mjaft punetore dhe voluminoze ne pune, luftoi shume ne jete per rritjen e shtate femijeve, gjashte vajza dhe nje djale, tipike ne mikpritje, shume e dashur per njerzit e fisit te saj, model i njeriut fisnik.

U martua me Dhimiter (Miti) Filipin, me origjine nga Berati. Miti nderpreu studimet per mjekesi ne Itali, u kthye ne Shqiperi dhe u lidh me Levizjen Nacionalçlirimtare, fillimisht atentator ne qytetin e Beratit, pastaj drejtues ne formacione partizane. Mbas Çlirimit mbajti poste te rendesishme ne Ministrine e Mbrojtjes, njekohesisht drejtor i sanatoriumit. Ishte nje intelektual i mirefillte, patriot, fjalepake dhe teper i ndjeshem, reagonte ndaj padrejtesive, kishte karakter te forte dhe shume i ndershem, por i papermbajtur. Per shkak te nje veprimi te

nxituar, ne gjaknxehthesi dhe teper te gabuar, bashkeshorti i Eftihise e pagoi me jete. Per ekzekutimin e tij, edhe pse kane kaluar rreth 70 vite, ende ka paqartesi.

Eftihise, nga martesja me Mitin, Zoti i fali tre femije, Anen, Nikon dhe Marian. Me humbjen e bashkeshortit, pergjegjesia per te rritur tre femije jetime i mbeti asaj. Me vone Eftihia, ne sanatorium ku punonte, u njoh me Jani Papen nga Dropulli, ish-partizan i njohur, me te cilin u martua. Ne martesen e dyte i linden kater vajza, Eleni, Natasha, Olimbia dhe Margarita.

Ana, vajza e madhe e Eftihise, mbaroi Fakultetin e Filologjise dhe ushtroi profesionin e mesueses ne shkollte te mesme. U martua me Vlash **Kovaçin** ne Durres, nga nje familje intelektualesh durrsake. Ana ishte nje grua zonje, me shume edukate e kulture te gjere, mjaft simpatike dhe shume e sjellshme. Nga martesja e tyre linden dy femije. Fatkeqesisht nderroi jete ne vitin 2004, ne moshen pesedhjeteshtatevjeçare, nga nje atak ne zemer.

Nikua ishte djali i vetem i Eftihise. U martua me Behije Cufin, me origjine nga Shkodra dhe **u bë** me tre femije, nje vajze dhe dy djem. Kishte karakter te theksuar dashamires, mjaft i dhene per familjen e shoqerine, krijoi nje respekt te veçante tek ata qe e kane njohur. Vazhdoi shkollen e larte per aktor, por per arsye te panjohura i nderpreu studimet mbas dy **vjetësh**. Ushtroi profesionin e mekanikut dhe ishte i talentuar ne kete drejtim.

Fatkeqesisht u nda nga jeta ne moshen dyzetentevjeçare, ne vitin 1998.

Maria, vajza me e urte dhe me e dashur, mbaroi shkollen e mesme teknologjike. U njoh me poetin Sulejman Mato dhe pas tre vjetësh u martua dhe krijoi familje dhe **lindi** nje djale **dhe** nje vajze. Nderkohe, Maria vazhdoi studimet e larta ne degen Gjuhe-Letersi. Aktualisht banojne ne Tirane, duke qene te lumtur dhe krenare per familjen e tyre. Eshte mjaft e perkushtuar per mirerritjen e femijeve, te djalit e te vajzes, **ndaj** meriton edhe titullin “Gjyshe shembullore”.

Eleni, eshte martuar me Agim Xheken, poet, spiker dhe moderator i njohur i Radiotevizionit Shqiptar. **Ka lindur** tri vajza. Aktualisht Eleni banon me bashkeshortin ne Tirane, ndersa tri vajzat jane martuar dhe banojne familjarisht ne Greqi dhe Itali.

Natasha eshte martuar ne Vlore me Ismet Ibrahimin dhe aktualisht

jetojne familjarisht ne kete qytet.

Olimbia eshte martuar me Odise Kolon, i cili ishte dhendri i fundit i Eftihise, por fatkeqesisht ai nderroi jete ne moshen pesedhjetevjeçare.

Margarita eshte martuar me Alfred Tabakun dhe aktualisht banojne ne Greqi.

B/2/4- Anastasia, vajza e çiftit Çeko, qe nuk la trashegimtare

Anastasia, vajza e dyte e Kostas dhe e Garufos, ka lindur ne Lefterohor ne vitin 1931. Mbas transferimit te familjes ne Tirane, aty kaloi rinine dhe u shkollua per infermiere. Ishte zemergjere dhe bente sakrifica per njerzitet e saj. **Ka** qene mire ekonomikisht, sepse vjehri i saj kishte punuar shume vite ne SHBA **dhe** here mbas here ndihmonte familjen e motres. Pleqeroi me dinjitet te dy prinderit e burrit. Punoi pothuajse gjithe jeten ne profesionin e saj, kryesisht ne konsultoren e grave ne Kombinatin.

U martua me Vasil Budalin, me origjine nga Dropulli, te cilit nuk i ka munguar asnjehere buzeqeshja, njeri dashamires dhe mjaft social. **Ai** ushtroi profesionin e marangozit ne kombinatin e drurit “Misto Mame” deri ne daljen ne pension.

Nuk paten fatin te **trashagojnë** femije. Anastasia u nda nga jeta ne vitin 2008, ndersa Vasili ne vitin 2015.

Ketu perfundon historiku dhe pershkrimi i pese brezave te trungut te Pavllo Çekos. Aktualisht nga ky trung, trashegimtar me mbiemer Çeko, i breznise se katert, eshte vetem Kostandini i datelindjes 1968, ndersa i breznise se peste eshte djali i tij, Anxhelo, i datelindjes 1996. Ata banojne familjarisht prej vitesh ne SHBA.

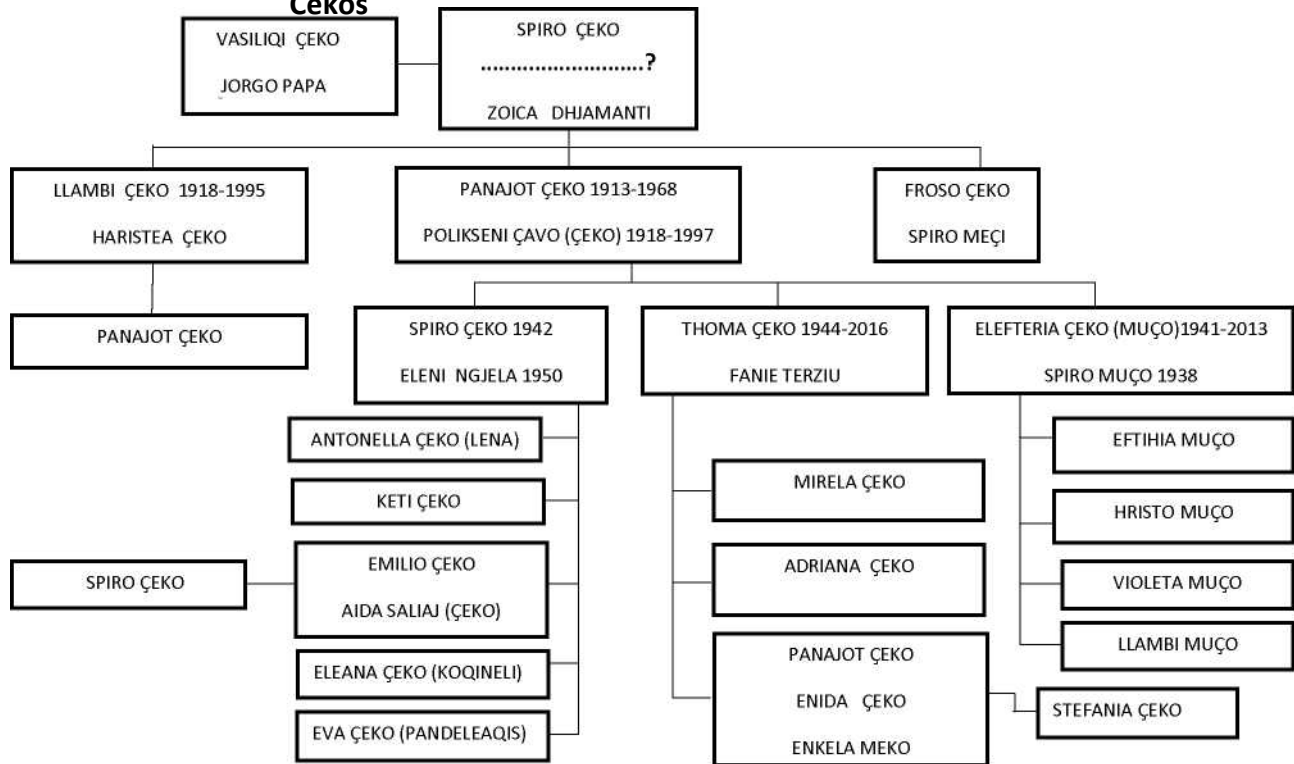
C.- SPIRO ÇEKO (I Vjetri), THEMELUESI I TRUNGUT TE TRETE TE ÇEKATËVE

Spiro (Pilo) ishte femija i trete i themeluesit te fisit te Çekateve (*diagrama nr. 7*), qe krijoi trungun e trete te fisit Çeko. Edhe per kete nuk ka te dhena te shkruara dhe as fotografi, por kujtimet e paraardhesve tane kane lene gjurme ne kujtesen e moshatareve te mi, si nga fisi yne, por edhe me tej. Gjyshi im Petro, qe ishte nipi i tij, me sa me kujtohet, e pershkruante pak a shume keshtu: *“ burre me tipare te bukura, me i dituri dhe me i kulturuari ne fis per ate kohe, e mbante veten mire per sa i perket veshjes, ishte shume kerkues ndaj vetes dhe familjes, kishte ndjenjen e kursimit dhe perpiquej te bente pasuri ”*.

Kishte vajtur disa here jashte shtetit, kryesisht ne Korfuz, dhe ne ndergjegjen e tij ishte futur kultura qytetare. Ishte marre edhe me tregti dhe bleu toka, vreshta e ullinj jashte territorit te fshatit, ne Selo mbi Delvine dhe ne Vane. Se bashku me djemte e tij, Panajotin dhe Llambin, ndertoi nje shtepi dykateshe dhe me bodrum, me tjegulla **marsejeze**, me ballkon ne katin e dyte dhe perveç dhomes se gjumit e korridorit, kishte nje dhome te vogel gjumi qe atehere quhej “qosh”. Lidhja midis dy kateve behej me shkalle druri, me kangjella te skalitura e te bukura. Ne fund te korridorit, ne katin e pare, ishte lavamani brenda murit anesor, ndersa kuzhina, perveg oxhakut, kishte dhe dy krevate hekuri me suste. Si nga pamja e jashtme dhe nga mobilimi, shtepia e Pilo Cekos, per ate kohe dhe per me vone, ishte luks per fshatin. Shtepia ishte ndertuar ne fillim te fshatit, ngjitur me shtepine e Loli Çekos, te cilen me vone e trashегоi dhe e zgjeroi i biri, Petrua dhe femijet e tij. Kufizohej nga perendimi

Pema Gjenealogjike e trungut te Spiro (Pilo)

Cekos

me shtepine e Filip Makos dhe te Shomo Makos. Ne juglindje ishin kopshtet e bukura me peme frutore dhe hardhi, ndersa ne lindje, rreth 150 metra larg, kalonte rruga kryesore e fshatit.

Mua si femije ne vitet pesedhjete me niperit e Pilo Çekos (Lefterian, Spiron dhe Thomane) me lidhte jo vetem gjaku, por ishim moshatare dhe jemi rritur pothuajse bashke, njihnim çdo cep te shtepive te dy familjeve. Me kujtohet mire se ne murin e dhomes së gjumit, ne katin e dyte te shtepise se Panajot Çekos, qe ishte djali i Pilos, ishin varur dy portrete te medha. I pari ishte portreti i Pilo Çekos, ku spikaste nje kombinim i burrerise me bukurine, veshur me kostum te zi e kemishe te bardhe, me kravate, me mustaqe e me floke pak te rena. Ne faqen tjetere te murit ishte portreti i bashkeshortes, Zoices, e veshur me rroba karakteristike te asaj periudhe. Me krijimin e familjes, Spiro Çeko (i Riu), i mori me vete keto portrete ne Gjirokaster, te cilat paten fatin e keq se u dogjen me gjithë shtepine aksidentalisht.

Spiro Çeko (i Vjetri) pati dy martesë. Ne martesën e pare, per te cilen nuk dihen gjeneralitetet e bashkeshortes, lindi nje vajze, qe e pagezuan Vasiliqi. Nuk dihen shkaqet e largimit nga jeta te bashkeshortes se pare, por e bija Vasiliqija (Çillua) u rrit ne kete familje dhe u martua me Jorgo (Loli) Papanë. Ky ishte nje tregtar i njohur ne fushen e kinkalerise ne Delvine. Nga martesë e tyre linden dy djem e pese vajza: Koçi, Andoni (Çoni), Stamato, Kulla, Marigoja, Shito dhe Amalia Papa. Stamatoja u martua me Vaso Thanon nga Kakodhiqi dhe lindi dy femije. Ajo pati fatin e keq se u kafshua nga nje qen i terbuar dhe nderroi jete mbas disa ditësh.

Sipas të dhënave gojore të trashëguara në breza, nga trangu i Spiro (Pilo) Çekos, ishin dhe dy vajza, Dhespini dhe Maro. Ishin martuar përkatesisht me Pano Kuçuqin (Papa Pano) dhe Manthio Qiriaqin. Për mungesë të dhënash nuk janë përfhire në Pemën Gjenealogjike të Spiro Çekos.

Nga martesë e dyte e Pilos me Zoica Dhjamantin nga Kardhikaqi linden dy djem e nje vajze, Panajoti, Llambi dhe Froso. Kjo e fundit u martua ne Dervican te Dropullit me Spiro Meçin, por nuk lindi femijë, sepse nderroi jete shume shpejt, mbas martesës nga nje semundje e pasherueshme per ate kohe.

Sipas thenieve te gjyshit tim, ne familjen e Pilo Çekos eshte rritur edhe Sofia, e bija e Panajot Dhiamantit nga Kardhikaqi, vajza e vellait

te Zoices, e cila mbeti jetime ne moshe te re. Nen kujdesin e tezes se saj, Zoica Çekos (Dhiamantit), ajo u rrit bashke me femijet e Spiros, me vone u martua me Kiço Karabecin. Une isha femije dhe mbaj mend qe Sofia ishte nje grua e shendoshe, me veshje qytetare, vinte nga Durresi me gjithë femijet (Dhimitrin, Evjenine .....) dhe kalonte pushimet ne familjen e Polikseni Çekos.

Dua te permend nje fakt qe lidhet me Pilo Qekon: Moshatareve te mi mund t'u kujtohet shume mire varri i Pilo Çekos, qe ishte perbri kishes se fshatit. Deri para prishjes se kishes ne vitin 1967, midis dy caracave shekullore, afer kishes, ishte nje mur rrethues pjesisht i rrenuar, brenda tij ishte varri i Pilo Çekos. Thuhej se ky varr ishte ndertuar para vitit 1930. Me prishjen e kishes, me iniciativen e Miho Çekos, babait tim, se bashku me Spiro Çekon (i Riu), eshtrat e Pilos u rivarrosen ne varrezat e fshatit, ne Koçera, ku prehen edhe sot.

C/1- Panajot Çeko, djali i madh i Pilos, dhe familja e tij

Panajoti lindi ne vitin 1913 ne Lefterohor. Ishte femija i pare i çiftit Spiro dhe Zoica Çeko. Sipas thenieve te babait tim, Miho Çekos, i cili ishte bashkemoshatar dhe shok feminie dhe i aferm i tij, si dhe te xhaxhallareve te mi, Panajoti kishte disa tipare te veçanta ne pamje dhe ne personalitetin e tij. *Ishte njeri i bukur dhe serioz, i pelqente te vishej mire, e mbante shume mire veten, kishte nuanca krenarie, kerkonte prioritet ne shoqeri e ne debate, ishte nje nga intelektualet qe kishte fshati, kishte njohuri ne arsim dhe ne ekonomi, kishte aftesi ndermjetesuese dhe administrative.* Keto tipare ishin jo vetem ne saje te karakterit te tij, por edhe ne saje te shkollimit ne Greqi gjate viteve tridhjete. Punoj per disa vite mesues ne shkolla fillore te disa fshatrave te Vurgut. Me vone, per te rritur te ardhurat, u punesua ne shoqerine tregtare te Mihal Lambros, i famshmi tregtar para luftes ne Delvine, ku kryente detyren e financierit. Me vone, se bashku me vellane, Llambi Çekon, ngriten bisnezin e tyre ne Delvine.

Nderkohe familja e Panajotit vazhdoi traditen duke u marre me bujqesi, sidomos me vreshtarine e me prodhimin e veres. Kishte vreshta dhe ullinj ne “Kambo” dhe ne “Selo”, ndersa ne “Beko” kishte nje vresht nga me te medhenjte ne ate zone.

Ne vitin 1940 u martua me Polikseni Çavon, vajza e Mihal dhe Sofia Çavos nga Kakodhiqi. Familja e Mihalit ishte shume e njohur ne Kakodhiq dhe me shume femije, gjashte djem dhe tri vajza: **Jorgua, Spirua, Jani, Pandeliu, Kristua, Thomai, Polikseni, Vasilloja dhe Evjenia**. Vellai i Poliksenit, Thoma Çavo, i cili i qendroi shume afer familjes se saj, ishte futbollist i njohur i skuadres “Luftetari” te Gjirokastres dhe me vone i skuadres “Bistrica” te Delvines, ish-portier i ketyre skuadrave, me talent te rralle dhe elegant, luajti me shume se dy dekada me keto skuadra.

Polikseni studionte ne kolegjin francez ne Korfuz, por i nderpreu studimet. Aty u njoh me Panajot Çekon, i cili me vone u be bashkeshorti i saj. Nga martesja u trasheguan me tre femije, Lefterine, Spiron dhe Thomane.

Polikseni ishte nje nga nuset me te bukura dhe me te shkolluara para Çlirimit jo vetem ne fisin e Çekateve, por madje edhe me tej, por nuk i eci fati ne jete per arsye subjektive, te cilat do t’i shtjellojme me poshte. *Ishte nje grua e forte, produktive, dinte t’i mposhtte te papriturat me kuraje, nuk e jepte veten para veshtiresive, ishte largpamese dhe tregonte kujdes te jashtezakonshem per veshjen e femijeve, mikpritese, e dashur dhe e respektueshme ne farefis dhe ne fshat. Luftoi shume ne jete dhe nuk u mposht kurre.*

Ne fillim te qershorit te vitit 1944 Panajoti se bashku me vellane e vogel, Llambin, per shkak te kercenimit nga persona ndoshta ziliqare, zemerngushte dhe hakmarres, qe nuk dihet edhe sot se kush ishin, u larguan per ne Greqi me objektiv te riktheshin pas stabilizimit te situates, me mbarimin e luftes. Por kur mbaroi lufta, kufijte u mbyllen dhe ata mbeten pergjithmone ne Greqi, **ashtu** si dhe disa bashkefshatare te tjere. Per rrjedhoje, familja u nda ne dy shtete dhe kuptohet se **çfarë** veshtiresish kaloi Polikseni per rritjen dhe edukimin e femijeve. Ky veprim ndoshta i nxituar i Panajotit i kushtoi atij jo vetem qendrimin per tere jeten ne mergim, por me e keqja ishte fati i familjes qe la pas. Ajo pati mjaft te papritura dhe veshtiresi deri ne vitin 1992, kur u bene ndryshime te medha politike ne Shqiperi.

Kur u largua, Panajoti e la bashkeshorten e tij shtatzene ne femijen e trete, qe lindi mbas disa muajsh. Ai nuk arriti ta njohe kurre Thomane e vogel, qe lindi mbas largimit te tij.

Ne pamundesi te kthehej nga Greqia, Panajoti nuk e harroi familjen e vet. Ai jo vetem mbante korrespondence me letra qe vinin me poste (natyrisht qe ato para se t'i dorezoheshin familjes lexoheshin nga punonjesit e Sigurimit te Shtetit), por dhe dergonte periodikisht nje sasi dollaresh nepermjet bankes deri ne vitin 1964. Sa per kuriozitet per brezin e tanishem, per te blere me dollare duhej te shkoje ne Gjirokaster, se vetem aty kishte dyqan me "valute". Me vone ky dyqan u mbyll dhe nuk jepeshin dollare ne dore, por ata konvertoheshin ne leke, por me nje kurs kembimi qesharak.

Ndoshta nuk e teproj, por ishte nje e vertete, ma tregonte jo rralle mamaja, qe Poliksenin e konsideronte moter dhe portat e shtepive nuk ishin me shume se pese metra larg, por edhe vete isha deshmitar ne disa raste, qe e kisha pare teta Çenin (Poliksenin) me syte te mbushur me lot teksa lexonte letrat qe vinin nga Greqia. Polikseni qante nga malli, por kurre ne prani te femijeve te saj.

Si njeri i shkolluar qe ishte Panajoti, letrat i shkruante bukur, me bukurshkrim dhe drejtshkrim qe ishte per t'u admiruar, ne greqisht, duke shprehur dashurine dhe mallin per bashkeshorten, Poliksenin, qe e la ne moshen 27-vjeçare me tre femije te mitur, per Lefterien dhe Spiron, ate dite te mallkuar qe u largua dhe la pas dy engjej ne moshen tre dhe dy vjeg dhe per Thomane (Maqin) e vogel qe nuk e njohu kurre, sepse, **siç e përmenda më sipër**, **Thomai** lindi kater muaj pas largimit te tij. Ai shprehte jo vetem dashurine dhe mallin per familjen, por edhe premtimin se **sapo** te hapeshin kufijte do te kthehej ne familje, ne Lefterohor. Por kjo nuk u realizua kurre dhe mbeti vetem nje enderr derisa nderroi jete larg familjes.

Mbas largimit nga fshati, Panajoti me gjithë te vellane, Llambin, u vendosen ne Athine dhe per te mbijetuar kryen fillimisht pune te ndryshme. Me vone ngriten nje biznes, fabrike per prodhimin e materialeve plastike, ku ishin te suksesshem. Por, per fatin e tyre te keq, fabrika, nga shkaqe te panjohura, mori zjarr dhe perfundimisht u dogj totalisht. Panajoti e perjetoi shume keq kete ngjarje dhe e shoqeruar kjo me mallin per familjen, ndikoi fuqishem ne shendetin e tij, pesoi hemorragji cerebrale dhe me vone nderroi jete ne vitin 1968,

mbas 24 vitesh ne mergim.

Polekseni, krahas problemeve qe i ishin krijuar nga politika e mbrapshte e “luftes se klasave”, e perjetoi keq humbjen e bashkeshortit, por nuk e leshoi veten.

Siç e permenda ne pjesen e pare, ne vitet e para pas luftes familja e Panajot Çekos u shpall “kulake”, se bashku me familjen e Loli **Papasë**. Kjo nuk ishte e lehte, sidomos per Poliksenin, e cila duhej te perballonte sanksionet qe parashikonte ligji per kulaket. Familjeve qe ishin shpallur “kulake” u kufizoheshin takimet me bashkefshataret dhe krushqite, femijeve nuk u jepeshin te drejta studimi per ne shkollat e larta etj. Duhej te **paguanin** detyrime me te larta se te tjeret ne shtet dhe kur nuk ishte ne gjendje t’i paguanin , u konfiskoheshin bagetite dhe çdo pasuri tjeter e tundshme. **Si** rrjedhoje e ketyre masave, veshtiresite per familjen e saj ishin te jashtezakonshme, por ne saje te kurajes, punes dhe vullnetit te Poliksenit, ndihmes nga te afermit e saj e te fisit te Çekateve dhe solidaritetit te shume familjeve lefterohorite, arriti t’i perballoje veshtiresite dhe femijet e saj u rriten pothuajse ne te nejtat kushte me femijet e tjere te fshatit. Vlen te permendet ndihma konkrete qe i dha familja e Kiço Kuçuqit. Angjeliqija, nena e Kiços dhe bashkeshortja e Gaqi Kuçuqit, te cilen femijet e Poliksenit e therisnin Gali (Γαλη- **gjyshe**), pothuajse ishte pjesetare e familjes Çeko, edhe pse e moshuar, ndihmonte per mirerritjen e femijeve, qe ishin te mitur, bile per shume kohe flinte ne kete shtepi. Edhe shume familje te tjera nga fshati, ne saje te respektit qe kishin per Poliksenin, gjendeshin here mbas here ne krah te familjes se saj.

Presionet ne familjen e saj ishin te shumta nga disa njerez qe kishin pushtet, aq sa per nje moment e detyruan Poliksenin te ndante zyrtarisht bashkeshortin, por per te ishte nje akt formal. Vdekja e bashkeshortit e pikelloi shume dhe qe nga ai moment u vesh me rroba te zeza, te cilat i mbajti deri ne fund te jetes se saj. Ngushellimet nga familjet lefterohorite ishin te shumta, bile edhe nga jashte fshatit, çka lehtesoi dhimbjen e saj dhe te femijeve.

Mbas disa vitesh familja e Poliksenit “u rehabilitua politikisht” dhe ajo punoi kooperativiste, si gjithë grate e tjera ne fshat, por femijeve te saj iu privua e drejta per te vazhduar shkollen e larte dhe sherbimin ushtarak e bene ne repartet e punes, reparte ne te cilat pushka ishte zevendesuar me kazmen e lopaten.

Ne keto kushte ajo rriti dhe edukoi tre femijet e saj, Lefterine, Spiron dhe Thomane, i nxori ne jete, i martoi dhe secili krijoi familjen e vet.

Polikseni nderroi jete ne moshen tetedhjetevjegare ne vitin 1998, ajo prehet perjetesisht ne varrezat e fshatit Lefterohor.

C/1/1- Spiro Çeko (i Riu), djali i madh i Panajotit, dhe familja e tij

Spirua lindi ne vitin 1942 ne Lefterohor. Aktualisht jeton ne Athine dhe ka marre titullin e “stergjyshit”.

Femijerine e kaloi ne fshat dhe u rrit ne te njejtin mjedis si te gjithë ne, femijet e brezit te tij. Nga natyra Spirua, qe kur ishte femije, shprehte zgjuarsi dhe shkathtesi te veçante dhe ishte shume aktiv ne shoqeri. Shkollen fillore e mbaroi ne fshat, ndersa shkollen shtatevjeçare e kreu ne “Lefter Talo”, Delvine. Me ndihmen e xhaxhallareve te tij mbaroi klasen e pare ne shkollen e mesme te ndertimit “Karl Gega” ne Tirane. Me hapjen e shkolles se mesme ne Delvine ne vitin 1957, nderpreu studimet ne Tirane dhe u radhit midis 57 nxenesve qe filluan klasen e pare ne kete shkolle.

Siç e theksova **me sipër**, me Spiron jam bashkemoshatar, me nje vit diference, bashkenxenes ne shkollen e mesme te pergjitheshme Delvine dhe se bashku mbaruam maturen e pare te kesaj shkolle. Me Spiron, gjate viteve te shkolles se mesme, ishim si binjake, shkonim ne shkolle bashke, librat i mbanim ne nje çante, studionim bashke dhe ne te gjitha veprimtarite, brenda dhe jashte shkolles, shkonim bashke. Rruget e perditshme vajtje-ardhje ne shkolle prej 10 km ne dite nga Lefterohori ne Delvine e anasjelltas e benim bashke, per kater vite te shkolles. Ishim si dy nxenes binjake, bile ndonjehere na ngaterronin edhe emrat.

Spirua, perveç inteligjences se natyrshme, ne shkolle kishte perparesi se gjuhen shqipe, e zoteronte shume me mire se ne, pasi studioi nje vit ne teknikumin e ndertimit. Kishte oratori te theksuar, recitonte bukur e pa emociione dhe kendonte bukur. Ishte i gjithanshem ne shoqeri dhe luante mire futboll. Pra, ishte protagonist ne mesime dhe ne aktivitetet e

shkolles, edhe pse kishte pengesa nga disa mesues te politizuar.

Por “lufta e klasave” preku edhe Spiron 18-vjeçar, megjithese nxenes i shkelqyer, iu privua pergjithmone e drejta per te vazhduar shkollen e larte.

Problemet ekonomike dhe politike qe kalonte familja gjate arsimimit te tij ne shkolle ne ato vite e burreruan para kohe dhe iu gjend gjithmone prane nenës se vet, Poliksenit, motres Elefteri dhe vellait te vogel Thoma.

Per te rritur te ardhurat e familjes, si shume femije te fshatit, Spirua shkonte gjate veres per te mbledhur bime medicinale, si lule **bliri**, sherbel, çaj mali, salep etj. se bashku me mamane dhe motren, duke perballuar lodhjen, temperaturat e larta dhe rrugen mbi 10-15 km. Ne keto aktivitete «mesues» dhe “koleg” pati Vaso Çekon, xhaxhain tim, i cili e mbante shume afer Spiron.

Qe kur ishte femije, ne mungese te babait, ai qendronte prane nenës se tij per ta mbeshtetur e per te perballur problemet ekonomike dhe politike qe kalonte familja e tij.

Po permend dy fakte, ne njerin isha vete deshmitar. Siç e theksova me lart, familjet e shpallura “kulake” tatosheshin me shume dhe po te mos behej pagesa ne kohe, sekuestroheshin bagetite apo sende te tjera me vlere. Nje dite u paraqit kryetari i lokalitetit, nje njeri shpirtlig, ekstremist e nga me servilet e partise, me dy trima dhe i sekuestruan nje dhi. E ema e Spiros rezistoi duke qare dhe nuk e leshonte dhine nga briret. Ajo, dhia, ishte i vetmi burim qumeshti per tre femijet e saj. Spirua ne moshen 8-10 vjeç e pa kete skene, rrembeu lopaten dhe e drejtoi ne koken e kryetarit te lokalitetit, i cili vazhdonte te debatonte me nenen e vet. Ishte nderhyrja ne kohe e babait tim, Mihal Çekos, qe i hoqi Spiros lopaten dhe shpetoi koka e kryetarit. Djaloshi Spiro, pavaresisht se nuk arriti të godase objektivin, perseri doli fitimtar, se dhia nuk u sekuestrua dhe mbas debatit qe beri me babane tim, kryetari i lokalitetit u largua me gjithe trimat e tij.

Mbas shume vitesh, kur Spirua sapo kishte mbaruar shkollen e mesme, u ndodh rastesisht perballe me ish-kryetarin e lokalitetit, qe tani kishte rene nga karrigia per shume te palara dhe te keqija qe kishte bere. E thirri Spiron dhe pasi i vuri doren ne sup, e pergezoi se mbaroi gjimnazin me nota te mira. Spirua menjehere reagoi, ia hoqi doren nga supi dhe me ton te ashper dhe me guximin e nje te riu

nentembedhjetevjeçar iu drejtua: *“Nuk pres urime nga ti, harrove, zotrote, se çfare i ke punuar familjes sone kur ishe kryetar lokaliteti. Une, familja ime e gjithë fshati ende i kemi ne kujtesen tone. Largohu, se ndryshe ate qe nuk arrita ta bej atehere, mund ta bej tani, zhduku..., bile ne fund, ne gjaknxehtesi e siper, e ofendoj rende. Te nesermen, me kerkesen e ish-kryetarit te lokalitetit, u mblodh keshilli popullor i fshatit dhe thirren Spiron per te analizuar “incidentin” me ish-kryetarin. Spirua, me guximin dhe zgjuarsine e tij, qe e kuptoi formalizmin e kesaj mbledhjeje dhe qendrimin korrekt te shumices se anetareve te keshillit, jo vetem qe nuk beri autokritike, por e ironizoi ish- kryetarin e lokalitetit, aq sa u krijua ilaritet ne kete takim.*

Mbas mbarimit te shkolles se mesme, Spirua, si dhe une, mbeti pa pune ne fshat, por nuk pranoi te punonte ne kooperative. Mbas nje viti e caktuan magazinier ne ndertimin e **Hidrocentralit të** Bistrices. Por kete pune nuk e “gezoi” shume. Mbas nje jave e hoqen per “biografi” te keqe dhe u zevendesua nga nje person qe kishte arsimim katervjeçar te fillores. Mbas kesaj Spirua punoi ndihmes mekanik per disa muaj **derisa** e moren ushtar. Ketu mori fund bashkudhetimi im ne jete me Spiron dhe mbas kesaj rruget e jetes u ndane, por dashuria dhe respekti per njeri-tjetrin asnjehere nuk pushuan, bile edhe sot, megjithese une banoj ne Tirane dhe Spirua ne Athine, komunikojme shpesh nepermjet telefonit.

Spirua, si person me “njolla ne biografi”, destinacion ne ushtri kishte repartin e punes.

Mbas mbarimit te sherbimit ushtarak, Spirua punoi ne pune te ndryshme ne Gjrokaster dhe perfundimisht u sistemua ne parkun e kamioneve si mekanik riparues i automjeteve e shume shpejt u afirmua si specialist i mirefillte. Me karakterin e tij te zgjidhjes se problemeve me mirekuptim dhe tolerance, me sjelljen e tij si intelektual, me punen e palodhur dhe te kualifikuar krijoi nje respekt te jashtezakonshem jo vetem ne rrethin e tij shoqeror, por edhe ne Gjrokaster, ku jetoj familjarisht mbi njezet vjet.

Ne Gjrokaster u njoh me Eleni Ngjelen, nga nje familje e njohur nga Dropulli dhe me banim po ne Gjrokaster dhe mbas nje viti u martuan.

Nuk me kujtohet mire viti kur u takuam rastesisht ne Lefterohor te dy çifte te reja, une me Margariten dhe Spirua me Elenin. Ishim duke biseduar dhe duke bere humor. Siper shtepive tona kishte shtepine

Maria Nikuli, emri i saj i vertete ishte **Makbule**, vajze nga Gjirokastra, martuar me Thoma Nikulin ne Lefterohor, te dy ish-partizane, e cila iu drejtua se emes se Spiros dhe i tha: *“Jo me kot u ka dale nami Çekateve, se dine te zgjedhin gra te bukura... çifte te mrekullueshme, te trashegohen dhe te kene jete te lumtur...”*

Eleni, e rritur ne qytetin e Gjirokastres, me edukate qytetare ndikoi shume per edukimin e femijeve te saj. Eshte amvise e persosur, punetore e palodhur dhe se bashku me bashkeshortin iu perkushtuan totalisht mirerritjes dhe edukimit te femijeve.

Çiftit Spiro dhe Eleni Çeko Zoti i fali pese femije, nje djale dhe kater vajza që quhen Antonela, Keti, Emilio, Eleana dhe Eva. Te peste kane krijuar familjet e veta dhe aktualisht jetojne ne Greqi dhe ne Shqiperi.

Ndryshimet politike te viteve 1991-'92 ne Shqiperi, si nga i gjithë minoriteti, ne veçanti nga **Spirua**, qe ne sistemin monist ka vuajtur aq shume, u priten mire dhe me entuziazem. Ishte nga te paret qe u largua familjarisht per ne Greqi dhe u vendos ne Athine.

Spirua, nga vajza e madhe Antoneta Lena (Çeko), u be stergjysh, ndersa djali i tij Emilio ia vuri emrin te birit Spiro, d.m.th. emrin e gjyshit. Pra, Spirua i vogel eshte i treti qe mban kete emer ne trungun e Pilo Çekos dhe i perket breznise se peste.

Eshte per t'u theksuar se nipi i Spiros, djali i vajzes Eva Panteleaqis (Qeko), adoleshenti me emrin Vasil Panteleaqis, ne moshen trembedhjetevjegare merr pjese ne kampionatin italian ne garen me motoçikleta te moshes se para te rinjve dhe kete vit u radhit ne vendin e peste.

C/1/2- Thomai, djali i vogel i Panajotit, dhe familja e tij

Thomai, ose Maqi, siç e therrisnim ne, moshataret e tij, **lindi** ne vitin 1944 dhe kishim nje vit diference ne moshe. Si te gjithë femijet e asaj periudhe, ai lindi ne shtepi ne prani te mamise “autodidakte” Angjeliqi Kuçuqi (Gali) e per disa vite ajo u kujdes per rritjen e tij, Spiros dhe Elefterise, siç e theksova me lart. Ajo u be mbeshtetesja dhe inkurajuesja e nenës se Thomait, Poliksenit, e cila kalonte veshtiresi te jashtezakonshme ne mungese te bashkeshortit dhe i duhej shume mund per rritjen e tre femijeve te vegjel.

Maqi, me sa mbaj mend une, ishte nje femije i bukur dhe i shendetshem dhe shume i embel ne karakter. U rrit me veshtiresite dhe te mirat qe kish kaluar familja e vet, te cilat i pershkruam me lart.

Diçka qe ia vlen per t'u permendur nga femijeria e tij dhe ku une kam qene deshmitar okular: Thomai mund te ishte jo me shume se kater vjeç kur i ndodhi nje "incident" me kllloçken e familjes se tij. Si femije kurioz, iu afrua zogjve te kllloçkes dhe kapi nje prej tyre. Kllloçka, nje pule e eger dhe "nene e devotshme", per te mbrojtur zogjte e saj sulmoi Thomane e vogel dhe e pickoi ne te dyja faqet. Natyrisht, te gjithë u alarmuan nga gjakosja e tij, por ishte fat per te qe i shpetuan syte nga pickimi. Plaget ne fytyre, qe i shkaktoi kllloçka, mbas disa ditësh u sheruan, por lane dy gjurme te vogla ne faqet e Thomait, qe i dalloheshin gjate gjithë jetes, sidomos kur ai buzeqeshte.

Urtesia ishte nje virtyt i veçante i Thomait. Kur ishte femije dhe me vone, ne rinine e tij, ai nuk konfliktohej dhe i shmangej me marifet çdo grindjeje midis moshatareve, qe mund te ndodhte gjate lodrave. Ishte femije i shkathet dhe i pelqente te luante futboll, sidomos portier. Deshironte te imitonte dhe te behej i talentuar si daja i vet, Thoma Çavo, i cili ishte portier i skuadres "Bistrica" te qytetit te Delvines.

Nje karakteristike tjeter ne karakterin e tij gjate kohes se femijerise dhe rinise se tij ishte pasioni i tepruar per veglat e punes, si sqepar, pince, çekiç, sharre etj., vegla keto qe disponoheshin ne familjen e tij. Ai konsiderohej prej nesh "usta" per rregullimin dhe riparimin e karrocave me kushineta. Garat me karroca ne pllaken e Koçi Papait ishte nga lojrat me te preferuara dhe me te zakonshme per ne femijet e lagjes, ku Thomai ishte nga me te talentuarit ne drejtimin e ketij lloji "automjeti garash". Pasioni per kete i merrte shume kohe, bile edhe nga koha qe duhej t'u kushtonte mesimeve te shkolles.

Thomai, mbasi mbaroi shkollen shtatevjeçare ne Delvine, "emigroi" ne Durres. Sofia Karabeci, qe banonte familjarisht ne Durres, ne shenje respekti e mirenjohjeje per familjen e Thomait, ku ajo pati fatin e keq te rritej si jetime qe ishte, e mori Thomane pesembedhjetevjeçar, e strehoi ne shtepine e vet dhe e punesoi. Me vone dajallaret e Thomait e terhoqen ne Tirane, ku u punesua si kamerier ne bar "Sahati". Qendroi ne Tirane derisa u mobilizua ne ushtri. Edhe Thomai ne ushtri sherbeu ne repartin e punes.

Me lirimin nga ushtria Thomai u sistemua me pune ne ndermarrjen

rruga-ura ne Elbasan. U specializua ne profesionin e drejtuesit te rulit per shtrimin e rrugeve me asfalt, profesion qe kerkonte kujdes, durim dhe jo rrallehere orar te zgjatur. Perkushtimi ndaj profesionit, korrektesia ne pune dhe profesionalizmi i tij krijuan premisa qe te fitonte respektin e drejtuesve te kesaj ndermarrjeje, ku punoi me shume se dy dekada.

Ne vitin 1993 emigroi ne Greqi, u sistemua me banim dhe pune ne Petalidhi.

Ne Elbasan u njoh me Fanie Terziun, e cila me vone u be bashkeshortja e tij. Faniën, bashkeshorten e Thomait, pata rastin ta takoj nga afer nje here ne Lefterohor, kur vizitoi fshatin si nuse e re. Me sa me kujtohet, ishte trupmadhe, e shendetshme dhe inteligjente. Kishte nje buzeqeshje te embel dhe fliste pak. Ndoshta kjo edhe si rrjedhoje qe ishte ne nje ambient greqishtfoles dhe ajo nuk arrinte te komunikonte ne gjuhen greke.

Sipas kumatit te saj, Spiros Çekos, ajo eshte nje grua me dinjitet, e respektonte shume bashkeshortin, kujdesej jashtezakonisht per tre femijet e tyre dhe ishte nje amvise e persosur, punetore e palodhur ne pune e fjalepake.

Çiftit Thoma dhe Fanie Qeko Zoti i fali tre femije, dy vajza dhe nje djale, Adrianen, Mirelen dhe Panajotin.

Ne emigracion Thomai ushtroi pune te ndryshme dhe se bashku me djalin e vet, Panajotin, me te ardhurat qe siguronin perballuan shpenzimet per nje jetese te mire te familjes.

Por mbas nje semundjeje te gjate Thomai nderroi jete ne vitin 2016, ne moshen shtatedhjetevjeçare, duke lene ne pikellim familjen e farefisin, por nje emer te mire ne familje e shoqeri dhe tek ata qe e kane njohur.

Panajoti, djali i vetem i Thomait, trashегоi emrin e gjyshit. **Lindi** ne vitin 1977 ne Elbasan dhe ne moshe te re emigroi se bashku me te atin ne Greqi. U martua me Enidan, por fatkeqesisht ajo nderroi jete ne moshen tridhjetevjeçare, duke lene nje vajze jetime, Stefanine. Ne vitin 2019 Panajoti beri martesën e dyte me Enkela Mekon.

Mirela, vajza e madhe e Thomait, **lindi** ne Elbasan ne vitin 1969. Ka krijuar familjen e vet dhe aktualisht banon ne Elbasan.

Adriana, eshte vajza e dyte e çiftit Thoma dhe Fanie Çeko. **Ka lindur** ne Elbasan ne vitin 1971 dhe banon familjarisht ne kete qytet.

C/1/3-Elefteria, vajza e vetme e çiftit Panajot dhe Polikseni Çeko

Elefteria, ose Lulo, siç njihej ne fshat, eshte e vetmja vajze dhe femija i pare i ketij çifti dhe ka lindur ne Lefterohor ne vitin 1941. Ishte me e madhja vajze e ketij brezi ne fisin Çeko dhe ushtronte autoritetin e moshes dhe te personalitetit te saj te vajzat, jo vetem te fisit, por edhe te lagjes. Ishte mjaft energjike, inteligjente dhe dallohej si nxenese e mire ne mesime.

Elefteria ishte nje grua e forte nga karakteri, mjaft energjike e punetore dhe voluminoze ne pune, luftoi shume ne jete per rritjen e kater femijeve, dy vajza dhe dy djem, bashkeshorte shembullore, tipike ne mikpritje, shume e dashur me njerezit.

U martua me Spiro Muçon, djale i vetem midis kater motrave te Llambi dhe Areti Muços. Spirua, bashkeshorti i Elefterise, nga karakteri eshte tip i bute dhe mjaft i shoqerueshem, i predispozuar per te ndihmuar te tjeret. Kur ishte i ri, kendonte mjaft bukur. Ishte nje bashkeshort shembullor dhe tregonte kujdes te veçante per mirerritjen dhe edukimin e femijeve. Aktualisht jeton ne Lefterohor dhe gjate dimrit shkon te femijet e tij ne Athine.

Nga martesja e Elefterise me Spiro Muçon linden kater femije, Eftihia, **Kristua**, Llambi dhe Vjoleta, qe aktualisht jetojne familjarisht ne Athine.

Elefteria qe ne moshe te re dhe me vone e ndiente shume mungesen e te atit, qe ishte ne mergim dhe here pas here e shprehte ne biseda te ndryshme. Babai im, Mihali, e kuptonte me shume se te tjeret kete ankth qe kishte ne zemer Elefteria, prandaj e mbante afer e nuk e ndante nga vajza e tij, **Kaliroin**, duke i shprehur asaj dashuri dhe e perkrahte vazhdimisht.

Ne kujtesen time kane mbetur dy ngjarje qe lidhen me Elefterine, ku une isha i pranishem:

Qe kur ishte femije, ne karakterin e Elefterise mbizoteronte guximi dhe iniciativa. Kete e tregoi ne nje ndodhi kur ajo ishte ne moshen 8-10-vjeçare. Ne kopshtin e saj afer shtepise ne “Kozhu”, nje grua, qe njihej ne fshat si hajdute, bile per vjedhje, kishte bere disa muaj burg, ishte ngjitur ne kumbullen e familjes se Elefterise dhe vilte fruta te pjekura, d.m.th. vidhte kumbulla. Elefteria e pa dhe pavaresisht se ishte

femije, u kacafyt me gruan hajdute. Ajo e shtyu dhe e rrezoi ne toke. Kete skene e pa babai im, Miho Çeko, dhe i shkoi ne ndihme Elefterise se vogel. Vrapoi ne vendin e ngjarjes, e terhoqi zvarre gruan hajdute duke i thene: *“Nuk mjafton qe po vjedh kumbullat, moj hajdute me damke, por me vajzen çfare pate, ajo ka te drejte, kumbulla eshte e saj, pa le qe eshte femije. Lere ketu trasten me kumbulla dhe zhduku ketej, se ndryshe lajmerova policine dhe te shkosh prape ne shtate dritaret ne Gjirokaster!”*. Me marifet mori Lulon nga dora dhe e qetesoi.

Ndodhia tjetër ishte ne dasmen e Elefterise. Sipas zakonit, nje dite para dasmes u organizua darka e percjelljes se Elefterise me pjesemarrjen e farefisit. Moren pjese te gjithë Çekatet e Lefterohorit dhe nga farefisi i Poliksenit, mamase se Elefterise, ishin disa, por une mbaj mend Thoma Çavon me familjen e vet. Natyrisht, pergatitjet ishin te mira, ku u aktivizuan te gjitha grate e fisit Çeko. Elefteria ishte e para **vajzë**, mbas luftes, qe do te dilte nuse nga ky fis. Ne gosti gjithçka shkoi mire dhe entuziazmi e kenga vazhdonin normalisht. Erdhi dhe radha Elefterise per t’ia marre kenges. Te gjithë ishin ne ankth. Elefteria, mbas nje pauze te shkurter, filloi te kendoje me nje ze melodioz shoqeruar me melankoli, kengen *«Bengen qe ne zemer une kam, askush nuk ma njeh...»* (Το ντέρτι που έχω στην καρδιά κανείς δεν μου το ξέρει). Mbas strofes se pare kenga u nderpre, se te gjithë filluan te qajne, ne veçanti Thoma Çavua, daja i saj, i cili qante me denese e nuk i ndalonin lotet per shume minuta. Ishte nderhyrja e Miho Çekos, qe per ate kohe ishte i pari i fisit, qe “rivendosi situaten” dhe Elefteria vazhdoi kengen dhe darka vazhdoi me gjallerine e vet. Elefteria me te drejte shprehu bengen me te madhe qe bluante ne zemren e saj. Babai i saj, kur emigroi ne Greqi, ne fillim te qershorit ne vitin 1944, Elefterine e la vetem tre vjeçe, ndersa te nesermen ajo do te behej nuse pa pranine e tij dhe pa e pare gati njezet vite. Te nesermen u percoll nuse me nje ceremoni madheshtore per ate kohe.

Elefteria, mbas nje semundjeje te gjate, u nga nga jeta ne vitin 2013, ne moshen shtatedhjetedyvjeçare. Natyrisht, kjo ishte nje humbje e trishtim i madh per familjen Muço, sidomos per bashkeshortin Spiro, per femijet e saj, per niperit e mbesat dhe per dy vellezerit e saj, Spiron dhe Thomain.

C/2- Llambi Çeko, djali i dyte i Pilos

Llambi Çeko ka lindur ne vitin 1918 ne Lefterohor. Ishte djali i vogel i Pilo (Spiro) Çekos dhe i perkiste breznise se dyte te ketij trangu.

Sipas kujtimeve te Vaso Çekos, qe ishte pothuajse moshatar dhe shok feminie dhe rinie me te, Llambi karakterizohej nga nje temperament i qete dhe jo ngaterrestar, i dashur me shoket dhe terhiqej me marifet kur kishte sherr. Kishte mbaruar nje kurs per marangoz, profesion qe e ushtroi gjate kohes se qendrimit ne Shqiperi dhe me vone ne emigracion. Veglat e tij te marangozit, sharra, zdrukthi, plani dhe goneja qendruan ne shtepine e vet edhe shume vite mbas emigrimit te tij.

Per disa vite gjate kohes para pushtimit te Shqiperise ushtroi profesionin e marangozit, ndersa kur i vellai i tij, Panajoti, hapi nje biznes ne Delvine, u bashkua edhe ai me te.

Si kudo, edhe ne Delvine ne vitet 1943-'44 situata politike ishte e renduar dhe rendi publik kishte paqendrueshmeri. Lufta midis dy paleve politike po ashpersohej dhe per kete anarkia ishte e pranishme kudo dhe forca te erreta vepronin pothuajse hapur. Vjedhjet, grabitjet dhe kercenimet ishin te perditshme, sidomos per qytetaret greqishtfoles. Edhe per vellezerit Panajot dhe Llambi Çeko kercenimet direkte dhe indirekte ishin te pranishme, çka i detyroi te largoheshin ne drejtim te Greqise ne fillim te qershorit te vitit 1944. Ata u larguan perkohesisht me objektiv qe, pasi te qetesohet situata, te riktheheshin ne fshat. Llambi ne ate kohe ishte beqar, por ishte i lidhur me nje vajze nga fshati. Mbas luftes situata politike nuk e favorizoi objektivin per t'u kthyer ne Shqiperi, pasi kufijte u mbyllen e per rrjedhoje mbeti pergjithmone ne Greqi.

U martua me nje vajze greke nga Athina me emrin Haristea. Linden nje djale dhe e pagezuan me emrin Panajot, emrin e vellait te tij.

Ne emigracion ushtroi profesionin e tij te marangozit, ku punoi per shume vite ne anijet e flotes tregtare greke. Me ngritjen nga vellai i tij Panajoti te biznesit te fabrikes qe prodhonte produkte plasike, u be ortak me te dhe punuan se bashku per shume vite. Por fatkeqesia e djegies se fabrikes ishte nje tjetër goditje ekonomike dhe shpirterore per vellezerit Çeko. Panajoti, siç e permenda me lart, e **përjetoi** keq

kete fatkeqesi dhe u semur rende, ndersa Llambi rezistoi dhe mbas disa vitesh e mori veten ekonomikisht.

Me kalimin e viteve e me permiresimin e marredhenieve midis dy shteteve filluan dhe kontaktet me te merguarit qe jetonin ne Greqi. Garufo Çeko ishte nga te parat qe vizitoi Greqine mbas luftes nga fisi yne. Ajo beri nje vizite ne Athine ne vitin 1969, nje vit mbas ndarjes se Panajotit nga jeta. U mikprit nga familja e Llambit per gjithe kohën e qendrimit ne Athine. U kthye e mahnitur nga ato qe pa ne Greqi dhe nga mikpritja. Mua personalisht me solli dhurate tre libra per bujqesine (Ambellografia, Ambellurgjia (**Vreshtaria**) dhe Kultivimi i misrit). Shpenzimet per blerjen e tyre i pagoi Llambi. Natyrisht, une falenderova Garufon per dhuraten shume te çmuar qe me solli, ndersa Llambin qe shpenzoi disa mijera dhrahmi per blerjen e tyre e falenderova vetem pas 19 vitesh, kur u takuam ne Athine. Ne vitin 1988 nje grup pune me specialiste te bujqesise te nivelit te larte vizitoi Greqine ne kuadrin e bashkepunimit tekniko-shkencor. Une isha pjesemarres ne kete grup si specialist i misrit dhe perkthyes. Ishte hera e trete qe shkoja me sherbim ne Greqi. Ishim akomoduar ne hotel ELISIA, ngjitur me hotel HILTON-in ne Athine. Nje mbasdite me lajmeruan nga reponsioni se me kerkonte nje zoteri. Duke zbritur me ashensor mendoja dhe pyesja veten se kush mund te ishte zoteria qe me kerkonte. Kur zbrita ne hollin e hotelit, pashe nje burre me mustaqe, rreth te shtatedhjetave, i veshur mire, i panjohur per mua, qe u ngrit nga kolltuku dhe m'u drejtua greqisht me keto fjale: “ *Ku je, nipshe, eja te te perqafoj. Kam shume vite pa takuar njeri nga gjaku yne*”. (Που είσαι ανιψιέ, έλα να σε αγκαλιάσω. Έχω πολλά χρόνια να συναντήσω ένα πρόσωπο από το αίμα μας). Pashe dy pika loti qe rrodhen ne faqet e rrudhura te tij. Dhe vazhdoi: ” *Ti je kopja e babait tend. E mora vesh qe je ketu dhe nuk mund te qendroja pa u takuar*”. Biseduam gati per gjysme ore. Une, krahas emocioneve qe pata nga ky takim i papritur me nje njeri te fisit tim qe kishte merguar para 44 vitesh, ndjeva edhe frike se **çfare** pergjigjeje do t'u jepja shokeve po qe se me pyesnjin se kush ishte ai person qe takova. Por **gjithçka** rrodhi normalisht.

Nje vit me vone vajta prape me sherbim ne Athine se bashku me nje specialist tjetër. Prape ne te njejtin hotel. E mora ne telefon Llambin dhe erdhi, darkuam dhe kesaj rrathe isha i **çliruar** nga emocionet e nuk pata probleme frike. Llambi na gostiti e per mikpritjen e falenderova

dhe ne emer te shokut qe kisha me vete, i cili nuk dinte asnje fjale greqisht. Nderkohe e falenderova dhe per librat qe me kishte derguar dhurate para 19 vitesh, **çka** ai e kishte harruar. Natyrisht ai nuk e dinte qe libri «Kultivimi i misrit“ ishte thesar per mua, se mbi bazen e kesaj pervoje une arrita te marr rendimente te jashtezakonshme ne miser ne NB-ne e Vrines. Ai ndiqte rrefimet e mia me kujdes dhe nuk e besonte se nje dhurate e vogel e tij do te me sherbente aq shume mua dhe si rrjedhoje u bera i famshem si specialist per kultivimin e misrit. Pas darkes u ndame perzemersisht, me shprese se do te takoheshim se afermi.

Por fati e solli qe te mos takohemi me. Nderroi jete ne vitin 1995.

Me kaq mbyllet kronologjia dhe jeteshkrimi i pjesetareve te disa brezave te trungut te trete te Çekateve te Lefterohorit, me themelues te ketij trungu Pilo Çekon, pasuar nga kater breza dhe eshte ne formim brezi i peste, duke shpresuar se ne brezat e ardhshem do te kete shume me teper trashegimtare nga trungu.

NE VEND TE EPILOGUT

Duke e mbyllur kete punim, deshiroj te falenderoj nga zemra dy miqte e mi, zoterinjte *Spiro Peko* dhe *Mihal Xhamo*, per ndihmesen qe kane dhene ne redaktimin e librit. Ndërkohe dua të falenderoj mikun tim **Stavro Konduri** për ndihmesën që ka dhënë.

Kam shume deshire dhe shpresoj qe ky liber do t'u sherbeje sadopak brezave te tanishem dhe atyre qe do te vijne te fisit tone si dhe trashegimtareve te fiseve te tjera, qe kane dhe do te kene lidhje gjaku me fisin Çeko, si informacion orientues per origjinen dhe historine e te pareve te tyre dhe qe te krenohen qe rrjedhin nga ky fis i nderuar i Lefterohorit.

Çekatet sot gjenden te shperndare ne disa shtete, por i mbajne lidhjet edhe ne brezat e tanishem dhe asnjehere nuk harrojne te shprehin dashurine ndaj njeri-tjetrit, sidomos nepermjet komunikimit telefonik. Nuk mungojne vizitat per arsye te ndryshme ose kur vijne me pushime e çmallen me njeri-tjetrin.

Nga trangu i Jorgo (Loli) Çekos ne Lefterohor aktualisht banon familjarisht Ilia Vasil Çeko, qe i takon breznise se katert, ne Lushnje, Harallamb Mihal Çeko, po i breznise se katert dhe aktualisht me i madhi ne fisin e Çekateve, i moshes rreth 80 vjeç. Ne Tirane banojne familjarisht Andrea Mihal Çeko (**unë**) dhe Leonard Harallamb Çeko, ndersa trashegimtari i tij, njezetvjegari Harallamb, i takon breznise se gjashte te ketij trangu. Jorgo Nikolla Çeko banon familjarisht ne Athine, ndersa Aleks Nikolla Çeko banon me gjithë familjen ne Halqidhe te Greqise. **Këta** i perkasin breznise se katert. Ilir Arqile Çeko, qe i perket breznise se peste, banon familjarisht ne Patra, ndersa i biri, 27-vjeçari Arqilea i perket breznise se gjashte. Ne Arizona te SHBA-se banon dhe punon prej vitesh Petraq Arqilea Çeko. Nga breznia e peste ne Greqi banojne dy djemte e Ilia Vasil Çekos, perkatesisht Vasili dhe **Kristua**, ndersa ne Bon te Gjermanise banon familjarisht Mihallaq Andrea Çeko dhe djali 12-vjeçar Andrea, qe trashegoj emrin e gjyshit dhe i perket breznise se gjashte.

Per sa i perket trangu te Pavlo Çekos, qe eshte i dyti ne renditje, trashegimtare te gjinise mashkullore jane vetem Kostandin **Thodhori** Çeko dhe i biri i tij Anxhelo, qe banojne ne SHBA dhe i perkasin breznise se katert dhe te peste.

Nga trangu i trete, qe ka si themelues Spiro Çekon, me i madh ne moshe eshte Spiro Panajot Çeko, i cili mori edhe titullin e "stergjyshit" dhe aktualisht banon ne Athine dhe ka trashegimtar Emilion, qe i perket breznise se katert dhe nipi mban emrin e tij, Spiro. Ne Greqi jeton familjarisht Panajoti Çeko, i biri i Thomait, ndersa per Panajot Llambi Çekon, i cili jeton edhe ai ne Athine, nuk disponohen te dhena.

Shpresoj qe ne brezat e ardhshem do te shumefishohen Çekatet, kudo qe do te jene dhe deshiroj e uroj te jene te denje per familjen, farefisn dhe shoqerine dhe te kene jete te lumtur te gjithë, si ne brezat e tanishem, dhe ne ata qe do te vijne.

Me dashuri dhe respekt

Andrea Çeko

Tiranë, shkurt 2021

Shtesë në epilogun mbas botimit të librit.

Duke menduar së libri “Çekati e Lefterohorit “ do të kishte interes kryesisht vetëm për fisin e Çekatëve dhe me pak për bashkëfshatarët dhe me gjerë, librin e botova në pak kopje (njëqind kopje) dhe e shpërndava pa e venë në shitje.

Por, ishin të shumta kërkesat, nga miqtë, shokët dhe të njohurit për këtë libër. Në pamundesi për ta ribotuar aktualisht, sidomos për ta shpërndarë dhe për të plotësuar kërkesat e të interesuarve, librin po nxjerr në faqën e internetit «Ελευθεροχώρι Βορείου Ηπείρου». Kushdo që është i interesuar të lexuar apo për të kopjuar do ta gjejë në këtë faqe të internetit.

Vlen për të theksuar, së nga origjinali nuk kam berë ndryshime, përveç disa korigjime drejtëshkrimore dhe ndonje shprehje, ose fjale që stononte.

Theksoj së mbas botimit të librit, fatkeqësisht kanë ndërruar jetë nga fisi i Çekatëve 4 veta e konkretisht: Harallamb Mihal Çeko, Anastasia Sotir Çeko (bashkëshortja e Arqilea Mihal Çekos), Petraq Arqilea Çeko dhe Fanie Çeko (Terziu), bashkëshortja e Thoma Panajot Çekos, për të cilët nuk kam berë ndryshime në gjeneralitetët dhe ne Pemën gjenealogjike.

Edhe një herë kerkoj ndjesë lexuesve, për ndonje pasaktesi dhe janë të lutur të me informojnë, që në ribotimin e mundshëm të bejmë përmirësimet e nevojshme.

Gusht 2022

PERMBAJTJA E LENDES

NE VEND TE PROLOGUT	187
PJESA E PARE 191	
Lefterohori, fshati yne i dashur	191
1 - Nje veshtrim i shkurter gjeografik, historik dhe demografik	191
2 - Traditat, arsimi, kultura	203
PJESA E DYTE 213	
- Fillesat e fisit te Çekateve dhe brezat sipas trungjeve	213
A - JORGO LOLI ÇEKO (i Vjetri), THEMELUESI	
I TRUNGUT TE PARE	217
A/1- Petro Çeko, gjyshi im	218
A/1/1- Mihal Çeko dhe familja e tij	222
A/1/1/1- Arqilea, djali i madh i Mihal Qekos dhe trashegimtaret e tij	229
A/1/1/2- Harallamb Çeko dhe familja e tij	232
A/1/1/3- Andrea, djali i vogel i Mihalit dhe familja e tij	234
A/1/1/4- Kaliroi Çeko (Shkurti), vajza e Mihalit dhe Anastasise	246
A1/2- Vasil Çeko, djali i dyte i Petros dhe trashegimtaret e tij	247
A/1/2/1- Ilia, djali i vetem i Vasilit dhe trashegimtaret e tij	250
A/1/2/2- Evjenia, Afrodhiti dhe Aretia, tri vajzat e Vasil Çekos	252
A/1/3- Nikolla Çeko, djali i fundit i Petros dhe familja e tij	252
A/1/3/1- Jorgo Çeko, djali i madh i Nikolles dhe familja e tij	257
A/1/3/2- Aleksii, djali i dyte i Nikolles dhe familja e tij	258
A/1/3/3- Irini dhe Eleni, dy vajzat e Nikolla Çekos	259
A/1/4- Kaliopi, bija e vetme dhe me shume halle e Petros Çekos	260
B - PAVLLO ÇEKO, THEMELUESI I TRUNGUT TE DYTE	
TE QEKATEVE	263
B- Pavllo Çeko, themeluesi i trungut te dyte te Çekatëve	263
B/1- Leonidha Çeko qe nuk la trashegimtare	263
B/2- Kostandin (Kosta) Çeko dhe familja e tij e madhe	266
B/2/1- Thodhori Çeko dhe familja e tij	269
B/2/1/1- Kostantini dhe Rajmonta, dy femije te Thodhoriut	272
B/2/2 Aristidhi dhe Vangjeli, dy djemte e Kostas dhe Garufos qe e paten jeten te shkurter	272
B/2/3 Eftihia, femija i pare i çiftit Kosta dhe Garufo Çeko	274

B/2/4 Anastasia, vajza e Kostas dhe Garufo Çekos qe nuk la trashegimtare	275
C- SPIRO ÇEKO (i Vjetri), THEMELUESI I TRUNGUT TE TRETETE TE ÇEKATEVE	277
C- Spiro Çeko (i Vjetri), themeluesi i trungut te trete	277
C/1- Panajot Çeko, djali i madh i Spiros dhe familja e tij	280
C/1/1- Spiro Çeko (i Riu), djali i madh i Panajotit	284
C/1/2- Thomai, djali i vogel i Panajotit dhe familja e tij	287
C/1/3- Elefteria, femija i pare i çiftit Panajot dhe Polikseni Çeko	289
C/2 - Llambi Çeko, djali i dyte i Spiros	291
NE VEND TE EPILOGUT	295